

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๐๙ สุตตันตปิฎกที่ ๐๑ ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]
เรื่องสุปปียปริพาชกกับพรหมทัตมาณพ

พระสุตตันตปิฎก

ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค

ขอนอบน้อมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

๑. พรหมชาลสูตร

ว่าด้วยชายแห่งพระสัพพัญญุตญาณอันประเสริฐ
เรื่องสุปปียปริพาชกกับพรหมทัตมาณพ

[๑] ข้าพเจ้า^๑ ได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จทางไกลระหว่างกรุงราชคฤห์กับเมืองนาลันทา พร้อมด้วยภิกษุหมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป แมสุปปียปริพาชก^๒ ก็ได้เดินทางไกลระหว่างกรุงราชคฤห์กับเมืองนาลันทา พร้อมด้วยพรหมทัตมาณพผู้เป็นศิษย์เช่นเดียวกัน ทราบว่า ในการเดินทางครั้งนั้น สุปปียปริพาชกกล่าวติเตียนพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์หลายอย่าง ส่วนพรหมทัตมาณพผู้เป็นศิษย์ของเขากลับกล่าวยกย่องพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์หลายอย่าง อาจารย์กับศิษย์มีถ้อยคำขัดแย้งในลักษณะตรงกันข้ามอย่างนี้ขณะเดินทางตามหลังพระผู้มีพระภาคและภิกษุสงฆ์ไป

[๒] ต่อมา พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าประทับแรม ณ พระตำหนักหลวงในพระราชอุทยานอัมพลัญญิกาพร้อมกับภิกษุสงฆ์ แมสุปปียปริพาชกก็เข้าพักแรม ณ พระตำหนักหลวงในพระราชอุทยานกับพรหมทัตมาณพเช่นเดียวกัน ณ ที่นั้น สุปปียปริพาชกก็กล่าวติเตียนพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์หลายอย่าง ส่วนพรหมทัตมาณพผู้เป็นศิษย์ของเขากลับกล่าวยกย่องพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์หลายอย่าง อาจารย์กับศิษย์มีถ้อยคำขัดแย้งในลักษณะตรงกันข้ามอย่างนี้

เชิงอรรถ :

^๑ คำว่า ข้าพเจ้า ในตอนเริ่มต้นของพระสูตรนี้และพระสูตรอื่น ๆ ในเล่มนี้ หมายถึงพระอานนท์

^๒ สาวกของครูสัจชัย เวลัญจบุตร เป็นนักบวชปริพาชกนิกายหนึ่งที่นุ่งผ้าขาว (ที.สี.อ. ๑/๓๕)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๑ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]
วิธีปฏิบัติเมื่อมีคนติเตียนหรือยกย่องพระรัตนตรัย

[๓] ครั้นเวลาใกล้รุ่ง ภิกษุหลายรูปลุกขึ้นนั่งสนทนากันในหนึ่ง^๑ ว่า “ท่านผู้มีอายุ น้าศรณีย์จริง ไม่เคยปรากฏ พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ทรงเห็นเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นทรงทราบวาสัตว์มีอัธยาศัยต่างกัน ดังที่สุปปียปริพาชกผู้นี้กล่าวติเตียนพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์หลายอย่าง ส่วนพรหมทัตมาณพผู้เป็นศิษย์ของเขากลับกล่าวยกย่องพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์หลายอย่าง อาจารย์กับศิษย์มีถ้อยคำขัดแย้งในลักษณะตรงกันข้ามขณะเดินตามหลังพระผู้มีพระภาคและภิกษุสงฆ์ไป”

[๔] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบคำสนทนาของภิกษุเหล่านั้น จึงเสด็จไปที่หนึ่ง ประทับนั่งบนพระพุทฺธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้วตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เวลานี้พวกเธอนั่งสนทนากันด้วยเรื่องอะไร พุดเรื่องอะไรค้างไว้”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ ภิกษุเหล่านั้นจึงกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อพวกข้าพระพุทธเจ้าลุกขึ้นเวลาใกล้รุ่งได้สนทนากันในหนึ่งว่า ‘ท่านผู้มีอายุ น้าศรณีย์จริง ไม่เคยปรากฏ พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ทรงเห็นเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นทรงทราบวาสัตว์มีอัธยาศัยต่างกัน ดังที่สุปปียปริพาชกผู้นี้กล่าวติเตียนพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์หลายอย่าง ส่วนพรหมทัตมาณพผู้เป็นศิษย์ของเขากลับกล่าวยกย่องพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์หลายอย่าง อาจารย์กับศิษย์มีถ้อยคำขัดแย้งในลักษณะตรงกันข้ามขณะเดินตามหลังพระผู้มีพระภาคและภิกษุสงฆ์ไป’ เรื่องนี้แลที่พวกข้าพระพุทธเจ้าพุดค้างไว้ ก็พอดีพระผู้มีพระภาคเสด็จมาถึง พระพุทฺธเจ้าข้า”

วิธีปฏิบัติเมื่อมีคนติเตียนหรือยกย่องพระรัตนตรัย

[๕] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ถึงคนพวกอื่นจะฟังกล่าวติเตียนเรา กล่าวติเตียนพระธรรมหรือกล่าวติเตียนพระสงฆ์ก็ตาม พวกเธอไม่ควรผูกอาฆาตแค้นเคืองขุ่นใจคนพวกนั้น ถ้าพวกเธอโกรธเคืองหรือไม่พอใจพวกเขา พวกเธอก็จะประสบอันตราย^๒ เพราะความโกรธเคืองนั้นได้ อนึ่ง พวกเธอจะรู้ได้หรือว่าที่พวกเขาพุดนั้นถูกหรือผิด”

เชิงอรรถ :

^๑ อาคารทรงกลม ใช้เป็นที่พักร้อน โดยปกติจะมีสระน้ำและสวนดอกไม้ล้อมรอบ (ที.สี.อ. ๓/๔๓)

^๒ อันตรายในที่นี้หมายถึง อุปสรรคต่อการบรรลุธรรมขั้นสูง (ที.สี.อ. ๖/๕๓)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

จуп์ศีล

พวกภิกษุกราบทูลว่า “รู้ไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คำติเตียนนั้น ถ้าเป็นเรื่องไม่จริง พวกเธอควรชี้แจงให้เห็นชัดว่า ‘เรื่องนี้เป็นเรื่องไม่จริง ไม่ถูกต้อง ไม่มี และไม่ปรากฏในพวกเรา’

[๖] ภิกษุทั้งหลาย ถึงคนพวกอื่นจะฟังกล่าวยกย่องเรา กล่าวยกย่องพระธรรมหรือกล่าวยกย่องพระสงฆ์ก็ตาม พวกเธอไม่ควรทำความรื่นเรงดีใจหรือกระหึ่มใจต่อคนพวกนั้น ถ้าพวกเธอทำความรื่นเรงดีใจหรือกระหึ่มใจต่อพวกเขา พวกเธอก็จะประสบอันตรายเพราะความรื่นเรงดีใจนั้นได้เช่นกัน ค่ายกย่องนั้น ถ้าเป็นเรื่องจริง พวกเธอควรยืนยันให้เขารู้ชัดลงไปว่า ‘เรื่องนี้เป็นเรื่องจริง ถูกต้อง มีอยู่ และปรากฏในพวกเรา’

จуп์ศีล

[๗] ภิกษุทั้งหลาย ปุถุชน^๑ เมื่อกล่าวยกย่องตถาคต ก็ฟังกล่าวด้วยเรื่องเล็กน้อย ต่ำต้อยเพียงเรื่องระดับศีลเท่านั้น คือ

[๘] ปุถุชนเมื่อกล่าวยกย่องตถาคต ก็จะมีฟังกล่าวว่า

๑. พระสมณโคดมทรงละทรงเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางทัณฑฆาตและศีลศราวุธ มีความละเอียด มีความเอ็นดู มุ่งหวังประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์อยู่
๒. พระสมณโคดมทรงละทรงเว้นขาดจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ รับเอาแต่ของที่เขาให้ มุ่งหวังแต่ของที่เขาให้ ไม่ทรงเป็นขโมยเป็นคนสะอาดอยู่
๓. พระสมณโคดมทรงละพฤติกรรมอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์^๒ เว้นห่างไกลจากเมถุนธรรม^๓ อันเป็นกิจของชาวบ้าน

เชิงอรรถ :

^๑ คนที่ยังมีกิเลสหนา ที่เรียกเช่นนี้ เพราะบุคคลประเภทนี้ยังมีเหตุก่อให้เกิดกิเลสอย่างหนานานัปการ ปุถุชนมี ๒ ประเภท คือ อัมมปุถุชน คนที่ไม่ได้รับการศึกษาอบรมทางจิต และกัลยาณปุถุชน คนที่ได้รับการศึกษาอบรมทางจิตแล้ว (ที.สี.อ. ๗/๕๘-๕๙)

^๒ พรหมจรรย์มีความหมายหลายนัย ในที่นี้หมายถึงเมถุนวิริติ หรือการงดเว้นจากเมถุนธรรม (ที.สี.อ. ๑๘๙ / ๑๖๐)

^๓ กิจของคนคู่ หมายถึงการร่วมประเวณีหรือการเสพสังวาสกัน (ที.สี.อ. ๘/๗๐)

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

จุฬศีล

- [๙] ๔. พระสมณโคดมทรงละทรงเว้นขาดจากการพูดเท็จ คือ ตรัสแต่คำสัตย์
 ดำรงความสัตย์ มีถ้อยคำเป็นหลัก เชื่อถือได้ ไม่หลอกลวงชาวโลก
๕. พระสมณโคดมทรงละทรงเว้นขาดจากคำส่อเสียด คือ ฟังความจาก
 ฝ่ายนี้แล้วไม่ไปบอกฝ่ายโน้นเพื่อทำลายฝ่ายนี้ หรือฟังความจาก
 โน้นแล้วไม่มาบอกฝ่ายนี้เพื่อทำลายฝ่ายโน้น สมานคนที่แตกต่างกัน
 ส่งเสริมคนที่ปรองดองกัน ขึ้นชมยินดีเพิลิตเพลินต่อผู้ที่สามัคคีกัน
 ตรัสแต่ ถ้อยคำที่สร้างสรรค์ความสามัคคี
๖. พระสมณโคดมทรงละทรงเว้นขาดจากคำหยาบ คือ ตรัสแต่คำไม่มี
 โทษ ไพเราะ น่ารัก จับใจ เป็นคำของชาวเมือง คนส่วนมาก
 รักใคร่พอใจ
๗. พระสมณโคดมทรงละทรงเว้นขาดจากคำเพ้อเจ้อ คือ ตรัสถูกเวลา
 ตรัสคำจริง ตรัสอิงประโยชน์ ตรัสอิงธรรม ตรัสอิงวินัย ตรัสคำที่มี
 หลักฐาน มีที่อ้างอิง มีที่กำหนด ประกอบด้วยประโยชน์ เหมาะ
 แก่เวลา
- [๑๐] ๘. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการพรากพิชคามและภุตคาม
๙. พระสมณโคดมเสวยมือเดียว ไม่เสวยตอนกลางคืน ทรงเว้นขาด
 จากการเสวยในเวลาวิกาล^๑
๑๐. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี
 และดูการละเล่นที่เป็นข้าศึกแก่กุศล
๑๑. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการทัดทรง ประดับ ตกแต่งร่างกาย
 ด้วยพวงดอกไม้ของหอมและเครื่องประทีนผิวอันเป็นลักษณะแห่ง
 การแต่งตัว
๑๒. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากที่นอนสูงใหญ่
๑๓. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการรับทองและเงิน
๑๔. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการรับธัญญาหารดิบ^๒

เชิงอรรถ :

^๑ เวลาที่ห้ามไว้เฉพาะแต่ละเรื่อง เวลาวิกาลในที่นี้หมายถึง ผิดเวลาที่กำหนดไว้ คือตั้งแต่หลังเที่ยงวันจนถึง
 เวลาอรุณขึ้น (ที.สี.อ. ๑๐/๗๕)

^๒ หมายถึง ธัญญาหารที่มีเมล็ดมีเปลือกสมบูรณ์ พร้อมทั้งจะงอกได้ เช่นข้าวเปลือก (ที.สี.อ. ๑๐/๗๕)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

มัชฌิมศีล

๑๕. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการรับเนื้อดิบ
๑๖. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการรับสตรีและกุมารี
๑๗. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการรับทาสหญิงและทาสชาย
๑๘. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการรับแพะและแกะ
๑๙. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการรับไก่และสุกร
๒๐. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการรับข้าง โค ม้า และลา
๒๑. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการรับเรือกสวนไร่นาและที่ดิน
๒๒. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการทำหน้าที่เป็นตัวแทนและผู้สื่อสาร
๒๓. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการซื้อขาย
๒๔. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการโกงด้วยตาชั่ง ด้วยของปลอม และด้วยเครื่องตวงวัด
๒๕. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการรับสินบน การล่อลวงและการ ตลบตะแลง หรือ
๒๖. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการตัด(อวัยวะ) การฆ่า การจองจำ การตีชิงวิ่งราว การปล้นและการขู่กรรโชก

จูปศีล จบ

มัชฌิมศีล

[๑๑] ปุถุชนเมื่อกล่าวยกย่องตถาคต ก็จะมีพึงกล่าวว่า

๑. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการพรากพีชคามและภุตคาม เช่น
ที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังพรากพีชคาม^๑
และภุตคาม^๒ เหล่านี้ คือ พีชเกิดจากเหง้า เกิดจากลำต้น เกิดจากตา เกิดจาก
ยอด เกิดจากเมล็ด

เชิงอรรถ :

^๑ พีชพันธุ์จำพวกที่ถูกพรากจากที่แล้ว ยังสามารถงอกขึ้นได้อีก (ที.สี.อ. ๑๑/๗๘)

^๒ ของเขียว หรือพีชพันธุ์อื่นเกิดอยู่กับที่ มี ๕ ชนิด คือ ที่เกิดจากเหง้า เช่นกระชาย, เกิดจากต้น เช่นโพ, เกิดจากตา เช่นอ้อย, เกิดจากยอด เช่นผักชี, เกิดจากเมล็ด เช่นข้าว (ที.สี.อ. ๑๑/๗๘)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]
มัชฌิมคิล

[๑๒] ๒. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการบริโภคของที่สะสมไว้ เช่นที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังบริโภคของที่สะสมไว้เหล่านี้ คือ สะสมข้าว น้ำ ผำ ยาน ที่นอน เครื่องประทีนผิว ของหอม และอามิส^๑

[๑๓] ๓. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการดูการละเล่นอันเป็นข้าศึกต่อกุศล เช่นที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังชวนชวายุการละเล่นอันเป็นข้าศึกต่อกุศลอย่างนี้ คือ การฟ้อน การขับร้อง การประโคมดนตรี การรำ การเล่านิทาน การเล่นปรัมปม การเล่นปลุกผี การเล่นตีกลอง การสร้างฉากบ้านเมืองให้งดงาม การละเล่นของคนจั๊กจาด การเล่นกระดานหก การละเล่นหน้าศพ การแข่งขันข้าง การแข่งม้า การแข่งขันกระบือ การแข่งขันโค การแข่งขันแพะ การแข่งขันแกะ การแข่งขันไก่ การแข่งขันนกกระทา การรำกระบี่กระบอง การชกมวย มวยปล้ำ การรบ การตรวจพลสวนสนาม การจัดกระบวนทัพ การตรวจกองทัพ

[๑๔] ๔. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการชวนชวายุในการเล่นการพนันอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เช่นที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังชวนชวายุในการเล่นการพนันอันเป็นเหตุแห่งความประมาทอย่างนี้ คือ เล่นหมากกรุกแถวละ ๘ ตา หรือ ๑๐ ตา เล่นหมากเก็บ เล่นดวด เล่นหมากไหว เล่นโยนบ่วง เล่นไม้หึ่ง เล่นกำท่าย เล่นสะกา เล่นเป่าใบไม้ เล่นไถเล็ก ๆ เล่นหกคะเมน เล่นกั้งหัน เล่นดวงทราย เล่นรถเล็ก ๆ เล่นธนูเล็ก ๆ เล่นเขียนทาย เล่นทายใจ เล่นล้อเลียนคนพิการ

[๑๕] ๕. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากที่นอนอันสูงใหญ่ เช่นที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังใช้ที่นอนสูงใหญ่อย่างนี้ คือ เตียมมีเท้าสูงเกินขนาด เตียมมีเท้าเป็นรูปสัตว์ร้าย พรหมขนสัตว์ เครื่องลาดขนแกะ ลายวิจิตร เครื่องลาดขนแกะสีขาว เครื่องลาดมีลายรูปดอกไม้ เครื่องลาดยัดนุ่น เครื่องลาดขนแกะวิจิตรด้วยรูปสัตว์ร้ายเช่นสีหะและเสือ เครื่องลาดขนแกะมีขน ๒ ด้าน เครื่องลาดขนแกะมีขนด้านเดียว เครื่องลาดปักด้วยไหมประดับรัตนะ เครื่อง

เชิงอรรถ :

^๑ อามิส คือวัตถุเครื่องล่อใจ เช่นเงินทอง เป็นต้น ในที่นี้หมายถึง เครื่องปรุงอาหาร (ที.สี.อ. ๑๒/๘๐)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๖ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]
มัชฌิมคิล

ลาดผ้าไหมประดับรัตนะ เครื่องลาดขนแกะขนาดใหญ่ที่นางพื่อน ๑๖ คนร้ายรำได้ เครื่องลาดบนหลังช้าง เครื่องลาดบนหลังม้า เครื่องลาดในรถ เครื่องลาดทำด้วยหนังเสื่อ เครื่องลาดหนังชะมด เครื่องลาดมีเพดาน เครื่องลาดมีหมอน ๒ ช้าง

[๑๖] ๖. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการชวนชวายเป็นการประดับตกแต่งร่างกาย เช่นที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังชวนชวายเป็นการประดับตกแต่งร่างกายอย่างนี้ คือ อบผิว นวด อาบน้ำหอม เพาะกาย ส่องกระจก แต้มตา ทัดพวงดอกไม้ ประทินผิว ผัดหน้า ทาปาก ประดับข้อมือ สวมเกี้ยว ไข่ม้อย ไข่มุก ไข่มุกัลยา ไข่มุกดาบ ไข่มุกพระขรรค์ ไข่มุก สวมรองเท้าวิจิตร ติดกรอบหน้า ปักปิ่น ไข่มุกพัดและแส้ขนหางจามรี นุ่งห่มผ้าขาวชายยาว

[๑๗] ๗. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากเครื่องประดับตกแต่งร่างกาย เช่นที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังประดับตกแต่งร่างกายอย่างนี้ คือ เรื่องพระราชา เรื่องโจร เรื่องมหาอำมาตย์ เรื่องกองทัพ เรื่องภัย เรื่องการรบ เรื่องข้าว เรื่องน้ำ เรื่องผ้า เรื่องที่นอน เรื่องพวงดอกไม้ เรื่องของหอม เรื่องญาติ เรื่องยาน เรื่องบ้าน เรื่องนิคม เรื่องเมือง เรื่องชนบท^๒ เรื่องสตรี เรื่องบุรุษ เรื่องคนกล้าหาญ เรื่องตลก เรื่องทำน้า เรื่องคนที่ลวงลับไปแล้ว เรื่องเบ็ดเตล็ด เรื่องโลก เรื่องทะเล เรื่องความเจริญและความเสื่อม

[๑๘] ๘. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการพูดทู่เถียงแก่งแย่งกัน เช่นที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังพูดทู่เถียงแก่งแย่งกันอย่างนี้ คือ ท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ แต่ผมรู้ทั่วถึง ท่านจะรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ได้อย่างไร ท่านปฏิบัติผิด แต่ผมปฏิบัติถูก คำพูดของผมมีประโยชน์ แต่คำพูดของท่านไม่มีประโยชน์ คำที่ควรพูดก่อน ท่านกลับพูดภายหลัง คำที่ควรพูดภายหลัง ท่านกลับพูดเสียก่อน เรื่องที่ท่านเคยชินได้ผันแปรไปแล้ว ผมจับผิดคำพูดของท่านได้แล้ว ผมข่มท่านได้แล้ว ถ้าท่านมีความสามารถก็จงหาทางแก้คำพูดหรือเปลื้องตนให้พ้นผิดเถิด

เชิงอรรถ :

^๑ เจริญชานกถา คือ ถ้อยคำอันขวางทางไปสู่สวรรค์ นิพพาน หมายถึงเรื่องราวที่ภิกษุไม่ควรนำมาเป็นข้อถกเถียงสนทนากัน (ที.สี.อ. ๑๗/๘๔)

^๒ ในที่นี้หมายถึง เขตปกครองที่ประกอบด้วย เมือง (นคร) หลาย ๆ เมือง ตรงกับคำว่าแคว้นหรือรัฐในปัจจุบัน

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]
มหาศีล

[๑๙] ๙. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการทำหน้าที่เป็นตัวแทนและผู้สื่อสาร เช่นที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังทำหน้าที่เป็นตัวแทนและผู้สื่อสารอย่างนี้ คือ รับเป็นสื่อให้พระราชา ราชมหาอำมาตย์ กษัตริย์ พราหมณ์ คหบดีและกุมารว่า 'ท่านจงไปที่นี้หรือที่โน้น จงนำเอาสิ่งนี้ไป จงเอาสิ่งนี้มาจากที่โน้น' หรือ

[๒๐] ๑๐. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการพูดหลอกหลวงและการพูด เลียบเคียง เช่นที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังพูดหลอกหลวง เลียบเคียง หวานล้อม พูดและเล็ม ใหลากต่อลาก

มัชฌิมศีล จบ

มหาศีล

[๒๑] ปุถุชนเมื่อกล่าวยกย่องตถาคต ก็จะมีกล่าวว่า

๑. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉาน-วิชา^๑ เช่นที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชาอย่างนี้ คือ ทำนายอวัยวะ ทำนายตำหนิ ทำนาย โขกลาง ทำนายฝัน ทำนายลักษณะ ทำนายหนูกัดผ้า ทำพิธีบูชาไฟ พิธีเบิกแว่น เวียนเทียน พิธีชดแกลบบูชาไฟ พิธีชดรำบูชาไฟ พิธีชดข้าวสารบูชาไฟ พิธีเติมเนย บูชาไฟ พิธีเติมน้ำมันบูชาไฟ พิธีพนเครื่องเช่นบูชาไฟ พิธีพลีกรรมด้วยเลือด วิชาดู อวัยวะ วิชาดูพื้นที่^๒ วิชาการปกครอง วิชาทำเสน่ห์^๓ เวทมนตร์ไล่ผี วิชาตั้งศาลพระ ภูมิ วิชาหมองู วิชาว่าด้วยพิษ วิชาว่าด้วยแมงป่อง วิชาว่าด้วยหนู วิชาว่าด้วยเสียงนก วิชาว่าด้วยเสียงกา วิชาทายอายุ วิชาป้องกันลูกศร วิชาว่าด้วยเสียงสัตว์ร้อง

เชิงอรรถ :

^๑ วิชาที่ขวางทางไปสู่สวรรค์ นิพพาน (ที.สี.อ. ๑๗/๘๔)

^๒ ความรู้เรื่องลักษณะอันเป็นคุณเป็นโทษของทำเลที่ตั้งบ้านเรือน และเรียกสวนไร่นาเป็นต้น (ที.สี.อ. ๒๑/๘๘)

^๓ อีกนัยหนึ่ง หมายถึง วิชาการรู้เสียงร้องของสุนัขจิ้งจอก (ที.สี.อ. ๒๑/๘๘)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]
มหาศีล

[๒๒] ๒. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชา เช่นที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชาอย่างนี้ คือ ทำนายลักษณะแก้วมณี ลักษณะไม้พลอง ลักษณะผ้า ลักษณะคัสตรา ลักษณะดาบ ลักษณะศร ลักษณะธนู ลักษณะอาวุธ ลักษณะสตรี ลักษณะบุรุษ ลักษณะเด็กชาย ลักษณะเด็กหญิง ลักษณะทาสชาย ลักษณะทาสหญิง ลักษณะช้าง ลักษณะม้า ลักษณะกระบือ ลักษณะโคอุสภะ ลักษณะโคสามัญญ์ ลักษณะแพะ ลักษณะแกะ ลักษณะไก่ ลักษณะนกกระทา ลักษณะเหยี่ยว ลักษณะตุ้มหู^๑ ลักษณะเต่า ลักษณะมฤค

[๒๓] ๓. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชา เช่นที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชาอย่างนี้ คือ ดุฤกษ์ยามตราทัพว่า พระราชาจักเสด็จหรือไม่เสด็จ พระราชาในอาณาจักรจักทรงยกทัพเข้าประชิด พระราชานอกอาณาจักรจักทรงล่าถอย พระราชานอกอาณาจักรจักทรงยกทัพมาประชิด พระราชาในอาณาจักรจักทรงล่าถอย ชัยชนะจักตกเป็นของพระราชาในอาณาจักร ความปราชัยจักมีแก่พระราชานอกอาณาจักร ชัยชนะจักตกเป็นของพระราชานอกอาณาจักร ความปราชัยจักมีแก่พระราชาในอาณาจักร พระราชาองค์นี้จักทรงชนะ พระราชาองค์นี้จักทรงพ่ายแพ้

[๒๔] ๔. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชา เช่นที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชาอย่างนี้ คือ พยากรณ์ว่าจักมีจันทรคราส สุริยคราส นักษัตรคราส ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์จักโคจรถูกทางหรือผิดทาง ดาวนักษัตรจักโคจรถูกทางหรือผิดทาง จักมีอุกกาบาตและดาวตก แผ่นดินไหว พายุร้าย ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ และดาวนักษัตรจักขึ้น ตก มัวหมอง แจ่มกระจ่าง จันทรคราส สุริยคราส หรือนักษัตรคราสจักมีผลอย่างนี้ ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ หรือดาวนักษัตรโคจรถูกทางจักมีผลอย่างนี้ โคจรผิดทางจักมีผลอย่างนี้ อุกกาบาตและดาวตก แผ่นดินไหว พายุร้าย จักมีผลอย่างนี้ ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ และดาวนักษัตรขึ้น ตก มัวหมอง แจ่มกระจ่าง จักมีผลอย่างนี้

เชิงอรรถ :

^๑ อิกนัยหนึ่ง หมายถึง ยอดเรือ (ที.สี.อ. ๒๒/๘๙)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๙ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]
มหาศีล

[๒๕] ๕. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชา เช่นที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชาอย่างนี้ คือ พยากรณ์ว่าฝนจะดี ฝนจะแล้ง จะหาภิกษาหารได้ง่าย จะหาภิกษาหารได้ยาก จะมีความสงบร่มเย็น จะมีภัย จะมีโรค จะไม่มีโรค การคำนวณด้วยวิธีนับนิ้ว (มุตทา) การคำนวณด้วยวิธีคิดในใจ (คณนา) การคำนวณด้วยวิธีอนุมานด้วยสายตา (สังขาน) วิชาฉันทลักษณ์และโลกายตศาสตร์^๑

[๒๖] ๖. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชา เช่นที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชาอย่างนี้ คือ ให้ฤกษ์อวามงคล ฤกษ์วิวาหมงคล ฤกษ์เรียงหมอน ฤกษ์หย่าร้าง ฤกษ์รวบรวมทรัพย์ ฤกษ์ใช้จ่ายทรัพย์ ทำให้โชคดี ทำให้เคราะห์ร้าย ให้ยาผดุงครรภ์ ร่ายมนตร์ทำให้สิ้นเชิง ทำให้คางแข็ง ทำให้มือสั้น ทำให้คางสั้น ทำให้หูอื้อ เป็นหมอดูลูกแก้ว ใช้หญิงสาวเป็นคนทรง ใช้หญิงประจำเทวาลัยเป็นคนทรง บวงสรวงดวงอาทิตย์และท้าวมหาพรหม ร่ายมนตร์พ่นไฟ ทำพิธีเรียกขวัญ หรือ

[๒๗] ๗. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชา เช่นที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชาอย่างนี้ คือ ทำพิธีบนบาน พิธีแก้บน ร่ายมนตร์ขับผี ตั้งศาลพระภูมิ ทำกะเทยให้เป็นชาย ทำชายให้เป็นกะเทย ทำพิธีปลุกเรื้อน พิธีบวงสรวงพื้นที่ พ่นน้ำมันตร์ รดน้ำมันตร์ พิธีบูชาไฟ ปรุงยาสำรอก ยาถ่าย ยาแก้โรคลมตีขึ้นเบื้องบน ยาแก้โรคลมตีลงเบื้องต่ำ ยาแก้ปวดศีรษะ น้ำมันหยอดหู น้ำมันหยอดตา ยานัตถุ ยาหยอดตา ยาป้ายตา เป็นหมอดา หมอผ่าตัด หมอรักษาเด็ก (กุมารเวช) การให้สมุนไพรรักษา การใส่ยาแล้วล้างออกเมื่อโรคหาย

ภิกษุทั้งหลาย ข้อที่ปุถุชนกล่าวยกย่องตถาคต ก็ฟังกล่าวด้วยเรื่องเล็กน้อยต่ำต้อย เพียงเรื่องระดับศีลเท่านั้น

มหาศีล จบ

เชิงอรรถ :

^๑ โลกายตศาสตร์ ในที่นี้หมายถึง วิชาโหราศาสตร์ คือ ศิลปะแห่งการเอาชนะผู้อื่นในเชิงวาทศิลป์ โดยการอ้างทฤษฎีและประเพณีทางสังคมมาหักล้างสังฆธรรม มุ่งแสดงให้เห็นว่าตนฉลาดกว่า มิได้มุ่งสังฆธรรมแต่อย่างใด (ที.สี.อ. ๒๕๖/๒๒๒)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

ทีฎฐิติ ๖๒ สัสสตวาทะ ๔

ทีฎฐิติ ๖๒

ปพพันตักปิฎกาทะ ๑๘

ความเห็นกำหนดขันธส่วนอดีต

[๒๘] ภิกษุทั้งหลาย มีกรรมเหล่าอื่นอีกที่ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบประณีต ใช้เหตุผลคาดคะเนเอาไม่ได้ ละเอียด รู้ได้เฉพาะบัณฑิต ซึ่งตถาคต^๑ รู้แจ้งได้เองแล้วสั่งสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งตามอันเป็นเหตุให้คนกล่าวยกย่องตถาคตถูกต้องตามความเป็นจริง ก็กรรมที่ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก ... อันเป็นเหตุให้คนกล่าวยกย่องตถาคตตามความเป็นจริง คืออะไรบ้าง

[๒๙] ภิกษุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์^๒พวกหนึ่งกำหนดขันธส่วนอดีต มีความเห็นคล้อยตามขันธส่วนอดีต ปรรอกขันธส่วนอดีต ประกาศวาทะแสดงทีฎฐิติต่าง ๆ ด้วยมูลเหตุ ๑๘ อย่าง ก็สมณพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้นอาศัยอะไรปรรอกอะไรจึงกำหนดขันธส่วนอดีต มีความเห็นคล้อยตามขันธส่วนอดีต ปรรอกขันธส่วนอดีต ประกาศวาทะแสดงทีฎฐิติต่าง ๆ ด้วยมูลเหตุ ๑๘ อย่าง

สัสสตวาทะ ๔

เห็นว่าอัตตาและโลกเที่ยง

[๓๐] ภิกษุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะว่าเที่ยง บัญญัติอัตตา^๓ และโลกว่าเที่ยงด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง ก็สมณพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้นอาศัยอะไรปรรอกอะไรจึงมีวาทะว่าเที่ยง บัญญัติอัตตาและโลกว่าเที่ยงด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง

มูลเหตุที่ ๑

[๓๑] ๑. สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ อาศัยความเพียรเครื่องเพื่อกเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิด

เชิงอรรถ :

^๑ คำว่า ตถาคต ในที่นี้ เป็นคำที่พระพุทธเจ้าตรัสหมายถึงพระองค์เอง แทนคำว่า "เรา" (อุตตมบุรุษ)

^๒ เป็นคำเรียกพราหมณ์พวกหนึ่งที่เป็นสมณะ ชื่อว่าเป็นสมณะโดยการบวช และชื่อว่าเป็นพราหมณ์โดยชาติกำเนิด (ที.สี.อ. ๒๙/๙๕)

^๓ อัตตาในที่นี้หมายถึง วิญญาณอมตะหรืออาดมัน

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

ทีฎฐิติ ๖๒ สัสตวาทะ ๔

อย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิ^๑ ที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น (บริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง) ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ ชาติบ้าง ๒ ชาติบ้าง ๓ ชาติบ้าง ๔ ชาติบ้าง ๕ ชาติบ้าง ๑๐ ชาติบ้าง ๒๐ ชาติบ้าง ๓๐ ชาติบ้าง ๔๐ ชาติบ้าง ๕๐ ชาติบ้าง ๑๐๐ ชาติบ้าง ๑,๐๐๐ ชาติบ้าง ๑๐๐,๐๐๐ ชาติบ้าง หลายร้อยชาติบ้าง หลายพันชาติบ้าง หลายแสนชาติบ้าง ว่า 'ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตติ(เคลื่อน)จากภพนั้นก็ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้นเราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตติจากภพนั้นจึงมาเกิดในภพนี้' เขาระลึกชาติก่อนได้หลายชาติพร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้

เขาจึงพูดอย่างนี้ว่า 'อัตตาและโลกเทียง ยั่งยืน ตั้งมั่นอยู่ดจยอดภูเขาดจเสาระเนียด ส่วนสัตว์เหล่านั้นย่อมแล่นไป ท่องเที่ยวไป จุตติและเกิด แต่มีสิ่งที่เที่ยงอยู่แน่ เพราะเหตุอะไร เพราะว่าเราอาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ ชาติบ้าง ๒ ชาติบ้าง ๓ ชาติบ้าง ๔ ชาติบ้าง ๕ ชาติบ้าง ๑๐ ชาติบ้าง ๒๐ ชาติบ้าง ๓๐ ชาติบ้าง ๔๐ ชาติบ้าง ๕๐ ชาติบ้าง ๑๐๐ ชาติบ้าง ๑,๐๐๐ ชาติบ้าง ๑๐๐,๐๐๐ ชาติบ้าง หลายร้อยชาติบ้าง หลายพันชาติบ้าง หลายแสนชาติบ้าง ว่า 'ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตติจากภพนั้นก็ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้นเราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตติจากภพนั้นจึงมาเกิดในภพนี้ เราระลึกชาติก่อนได้หลายชาติพร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้ เพราะการได้บรรลุคุณวิเศษนี้ เราจึงรู้ว่าการที่อัตตาและโลกเทียง ยั่งยืน ตั้งมั่นอยู่ดจยอดภูเขาดจเสาระเนียด ส่วนสัตว์เหล่านั้นย่อมแล่นไป ท่องเที่ยวไป จุตติและเกิด แต่มีสิ่งที่เที่ยงอยู่แน่'

เชิงอรรถ :

^๑ สมาธิแห่งจิต คือสมาธิในรูปาวจรจตุตถฌมาน (ที.สี.อ. ๓๑/๙๗)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

ทีฎฐิติ ๖๒ สัสสตวาทะ ๔

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๑ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารถนาแล้ว จึงมีวาทะว่าเที่ยง บัญญัติอัตตาและโลกว่าเที่ยง

มูลเหตุที่ ๒

[๓๒] ๒. อนึ่ง ในมูลเหตุที่ ๒ สมณพราหมณ์ผู้เจริญอาศัยอะไรปรารถนาอะไร จึงมีวาทะว่าเที่ยง บัญญัติอัตตาและโลกว่าเที่ยง

สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ อาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัป^๑ บ้าง ๒ สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปบ้าง ๓ สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปบ้าง ๔ สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปบ้าง ๕ สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปบ้าง ๑๐ สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปบ้าง ว่า 'ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้นก็ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้นเราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้นจึงมาเกิดในภพนี้' เขาระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ พร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้

เขาจึงพูดอย่างนี้ว่า 'อัตตาและโลกเที่ยง ยั่งยืน ตั้งมั่นอยู่ดจยอดจเขาจเสา ระเนียด ส่วนสัตว์เหล่านั้นย่อมแล่นไป ท่องเที่ยวไป จุตและเกิด แต่มีสิ่งที่เที่ยงอยู่ แน่ เพราะเหตุอะไร เพราะว่าเราอาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปบ้าง ๒ สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปบ้าง ๓ สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปบ้าง ๔ สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปบ้าง ๕ สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปบ้าง ๑๐ สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปบ้าง ว่า 'ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้นจึงไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้นเราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมี

เชิงอรรถ :

^๑ สังวัฏฏกัป คือ กัปฝ่ายเสื่อม, ช่วงระยะเวลาที่โลกกำลังพินาศ วิวัฏฏกัป คือ กัปฝ่ายเจริญ, ช่วงระยะเวลาที่โลกกลับฟื้นขึ้นมาใหม่ (วิ.อ. ๑/๑๒/๑๕๘)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

ทีฎฐิติ ๖๒ สัสสตวาทะ ๔

อายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้นจึงมาเกิดในภพนี้' เราระลึกถึงชาติก่อนได้หลายชาติ พร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้ เพราะการได้บรรลุคุณวิเศษนี้ เราจึงรู้ อากาโรที่อัฏตาและโลกเทียง ยั้งยั้ง ตั้งมั่นอยู่ดจยอดฏเขาดจเสาระเนียด ส่วนสัตว์ เหล่านั้นยอมแล่นไป ท่องเที่ยวไป จุตและเกิด แต่มีสิ่งทีเทียงอยู่แน'

ภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นมูลเหตุที ๒ ซึ่งสมณพราหมณพวทหนึ่งอาศัยแล้วปรารภ แล้ว จึงมีวาทะว่าเทียง บัญญุตีอัฏตาและโลกว่าเทียง

มูลเหตุที ๓

[๓๓] ๓. อนึ่ง ในมูลเหตุที ๓ สมณพราหมณผู้เจริญอาศัยอะไรปรารภอะไร จึงมีวาทะว่าเทียง บัญญุตีอัฏตาและโลกว่าเทียง

สมณะหรือพราหมณบางคนในโลกนี้ อาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรทีตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่าง ถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิทีเป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑๐ สังวัฏฏกัปปและวิวัฏฏกัปป้าง ๒๐ สังวัฏฏกัปปและวิวัฏฏกัปป้าง ๓๐ สังวัฏฏกัปป และวิวัฏฏกัปป้าง ๔๐ สังวัฏฏกัปปและวิวัฏฏกัปป้าง ว่า 'ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้นก็ไป เกิดในภพโน้น แมในภพนั้นเราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวย สุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้นจึงมาเกิดในภพนี้' เขาระลึกถึงชาติก่อน ได้หลายชาติพร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้

เขาจึงพูดอย่างนี้ว่า 'อัฏตาและโลกเทียง ยั้งยั้ง ตั้งมั่นอยู่ดจยอดฏเขาดจเสาระเนียด ส่วนสัตว์เหล่านั้นยอมแล่นไป ท่องเที่ยวไป จุตและเกิด แต่มีสิ่งทีเทียงอยู่ แน' เพราะเหตุอะไร เพราะว่าเราอาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรทีตั้ง มั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธี แล้วบรรลุเจโตสมาธิทีเป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ระลึกถึงชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑๐ สังวัฏฏกัปปและวิวัฏฏกัปป้าง ๒๐ สังวัฏฏกัปปและวิวัฏฏกัปป้าง ๓๐ สังวัฏฏกัปป และวิวัฏฏกัปป้าง ๔๐ สังวัฏฏกัปปและวิวัฏฏกัปป้าง ว่า 'ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

ทีฎฐิติ ๖๒ สัสตวาทะ ๔

มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตติจากภพนั้น ก็ไปเกิดในภพโน้น แม้อันภพนั้นเราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตติจากภพนั้นจึงมาเกิดในภพนี้' เขาระลึกถึงชาติก่อนได้หลายชาติพร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้ เพราะการได้บรรลุคุณวิเศษนี้ เราจึงรู้อาการที่อดีตและโลกเที่ยง ยั่งยืน ตั้งมั่นอยู่ดุษยอดภูเขา ดุจเสาระเนียด ส่วนสัตว์เหล่านั้นย่อมแล่นไป ท่องเที่ยวไป จุตติและเกิด แต่มีสิ่งที่ยั่งยืนอยู่แน่'

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๓ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารภแล้ว จึงมีวาทะว่าเที่ยง ปัญญาดีอดีตและโลกว่าเที่ยง

มูลเหตุที่ ๔

[๓๔] ๔. อนึ่ง ในมูลเหตุที่ ๔ สมณพราหมณ์ผู้เจริญอาศัยอะไรปรารภอะไร จึงมีวาทะว่าเที่ยง ปัญญาดีอดีตและโลกว่าเที่ยง

สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้เป็นนักตรรกะ^๑ เป็นนักอภิปรัชญา^๒ แสดงพรรณนาของตนตามหลักเหตุผลและการคาดคะเนความจริงอย่างนี้ว่า 'อดีตและโลกเที่ยง ยั่งยืน ตั้งมั่นอยู่ดุษยอดภูเขา ดุจเสาระเนียด ส่วนสัตว์เหล่านั้นย่อมแล่นไป ท่องเที่ยวไป จุตติและเกิด แต่มีสิ่งที่ยั่งยืนอยู่แน่'

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๔ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารภแล้ว จึงมีวาทะว่าเที่ยง ปัญญาดีอดีตและโลกว่าเที่ยง

เชิงอรรถ :

- ^๑ นักตรรกะ(ตลก) ผู้ที่ให้เหตุผลตามแนวของตรรกศาสตร์ (Logic) มี ๔ จำพวก คือ **อนุสสติกะ** อนุমান จากข้อมูลที่เป็นประสบการณ์ **ชาติสสระ** อนุমানโดยการระลึกชาติ ลากัดกกิกะ อนุমানจากประสบการณ์ ภายในของตน และ **สุหัตถ์กกิกะ** อนุমানโดยใช้เหตุผลส่วน ๆ (ที.สี.อ. ๓๔/๙๘)
- ^๒ นักอภิปรัชญา(วิมสิ) ผู้ที่ให้เหตุผลโดยการคาดคะเนความจริงเอาจากการเทียบเคียงจนพอใจแล้วยึดถือเป็นทฤษฎี เช่น คาดคะเนในเรื่องที่เกี่ยวกับปฐมเหตุของโลกและจักรวาล (ที.สี.อ. ๓๔/๙๙)

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

ทีฎฐิติ ๖๒ เอกัจฉลัสสตวาทะ ๔

สรุปสัสตวาทะ

[๓๕] ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์เหล่านั้นมีวาตะว่าเที่ยง บัญญัติอัตตาและโลกว่าเที่ยง ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่างนี้แล ก็สมณพราหมณ์เหล่านั้นทุกจำพวกมีวาตะว่าเที่ยง บัญญัติอัตตาและโลกว่าเที่ยง ด้วยมูลเหตุทั้ง ๔ อย่างนี้ หรือด้วยมูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๔ อย่างนี้ ไม่พ้นไปจากนี้

[๓๖] ภิกษุทั้งหลาย เรื่องนี้ตถาคตรู้ชัดว่า มูลเหตุแห่งทีฎฐิติเหล่านี้ที่บุคคลยึดถืออย่างนี้แล้ว ย่อมมีคติและภพหน้าอย่างนั้น ๆ ตถาคตรู้มูลเหตุที่ชัด และยังรู้ชัดยิ่งขึ้นไปกว่านั้นอีกจึงไม่ยึดมั่นเมื่อไม่ยึดมั่นจึงรู้ความดับด้วยตนเองรู้ความเกิดความดับคุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดเวทนาออกตามความเป็นจริง ตถาคตจึงหลุดพ้นเพราะไม่ยึดมั่นถือมั่น

[๓๗] ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้แล ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบประณีต ไข้เหตุผลคาดคะเนเอาไม่ได้ ละเอียด รู้ได้เฉพาะบัณฑิต ซึ่งตถาคตรู้แจ้งได้เองแล้วสั่งสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งตามอันเป็นเหตุให้คนกล่าวยกย่องตถาคตถูกต้องตามความเป็นจริง

ภาณวารที่ ๑ จบ

เอกัจฉลัสสตวาทะ ๔

เห็นว่าอัตตาและโลกเที่ยงเป็นบางอย่าง

[๓๘] ภิกษุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง บัญญัติอัตตาและโลกว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง ก็สมณพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้นอาศัยอะไรปรารถนาอะไร จึงมีวาตะว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง บัญญัติอัตตาและโลกว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง

[๓๙] ภิกษุทั้งหลาย สมัยหนึ่งเมื่อล่วงไปนาน ๆ โลกนี้พินาศ เมื่อโลกกำลังพินาศเหล่าสัตว์ส่วนมากไปเกิดที่อาภัสสรพรหมโลก นึกคิดอะไรก็สำเร็จได้ตามปรารถนามีปีติเป็นอาหาร มีรัศมีชานออกจากร่างกาย เทียวสัญญาจรไปในอากาศ อยู่ในวิมานอันงดงาม สถิตอยู่นานแสนนาน

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

ทีฎฐิติ ๖๒ เอกัจฉลัสสตวาทะ ๔

[๔๐] สมัยหนึ่ง เมื่อล่วงไปนาน ๆ โลกนี้กลับฟื้นขึ้น เมื่อโลกกำลังฟื้นขึ้น วิมานของพรหมปรากฏว่าว่างเปล่า เวลานั้นสัตว์ผู้จุติจากชั้นอาภัสสรพรหมโลก เพราะสิ้นอายุหรือสิ้นบุญ ย่อมเกิดที่วิมานพรหมอันว่างเปล่า นึกคิดอะไรก็สำเร็จได้ตามปรารถนา มีปิติเป็นอาหาร มีรัศมีชานออกจากร่างกาย เทียวสัญญาจรไปในอากาศ อยู่ในวิมานอันงดงาม สถิตอยู่นานแสนนาน

[๔๑] เพราะสัตว์ผู้นั้นอยู่ในวิมานแต่ผู้เดียวเป็นเวลานานจึงเกิดเบื่อหน่ายว่า โอหนอ แม้สัตว์เหล่าอื่นพึงมาเป็นอย่างนี้บ้าง ต่อมา สัตว์เหล่าอื่นจุติจากชั้นอาภัสสรพรหมโลก เพราะสิ้นอายุหรือสิ้นบุญ ย่อมเกิดที่วิมานพรหมเป็นผู้อยู่ร่วมกับสัตว์นั้น แม้สัตว์พวกนั้นนึกคิดอะไรก็สำเร็จได้ตามปรารถนา มีปิติเป็นอาหาร มีรัศมีชานออกจากร่างกาย เทียวสัญญาจรไปในอากาศ อยู่ในวิมานอันงดงาม สถิตอยู่นานแสนนาน

[๔๒] ภิกษุทั้งหลาย บรรดาสัตว์พวกนั้น ผู้เกิดก่อนมีความคิดอย่างนี้ว่า เราเป็นพรหม เป็นท้าวมหาพรหม ผู้ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครข่มเหงได้ เห็นถ่องแท้ เป็นผู้กุมอำนาจ เป็นอิสระ เป็นผู้สร้าง ผู้บันดาล ผู้ประเสริฐ ผู้บงการ ผู้ทรงอำนาจ เป็นบิดาของสัตว์ผู้เกิดมาแล้วและกำลังจะเกิด เราบ้นดาลสัตว์เหล่านี้ขึ้นมา เพราะเหตุไร เพราะว่าเรามีความคิดมาก่อนว่า โอหนอ แม้สัตว์เหล่าอื่นพึงมาเป็นอย่างนี้บ้าง เรามีความตั้งใจอย่างนี้และสัตว์เหล่านี้ก็ได้มาเป็นอย่างนี้แล้ว

แม้พวกสัตว์ที่เกิดภายหลังก็มีความคิดอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญนี้เป็นพระพรหม เป็นท้าวมหาพรหม ผู้ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครข่มเหงได้ เห็นถ่องแท้ เป็นผู้กุมอำนาจ เป็นอิสระ เป็นผู้สร้าง ผู้บันดาล ผู้ประเสริฐ ผู้บงการ ผู้ทรงอำนาจ เป็นบิดาของสัตว์ผู้เกิดมาแล้วและกำลังจะเกิด พระพรหมผู้เจริญบันดาลพวกเราขึ้นมา เพราะเหตุไร เพราะว่าพวกเราได้เห็นพระพรหมองค์นี้เกิดในที่นี้ก่อน ส่วนพวกเราเกิดมาภายหลัง

[๔๓] ภิกษุทั้งหลาย บรรดาสัตว์พวกนั้น ผู้เกิดก่อนมีอายุยืน ผิวพรรณงดงามและมีศักดิ์มากกว่า ส่วนผู้เกิดภายหลังมีอายุสั้น ผิวพรรณทรามและมีศักดิ์น้อยกว่า

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

ทีฎฐิติ ๖๒ เอกัจฉลัสสตวาทะ ๔

มูลเหตุที่ ๑

[๔๔] ๕. (๑) ข้อที่สัตว์ผู้จัด (เคลื่อน) จากชั้นนั้นแล้วมาเป็นอย่างนี้^๑ เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ เมื่อเขามาเป็นอย่างนี้แล้วออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิต เมื่อบวชแล้วอาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ระลึกถึงชาติก่อนนั้นได้ ถัดจากนั้นไประลึกไม่ได้

เขาจึงพูดอย่างนี้ว่า 'ท่านผู้เป็นพระพรหมผู้เจริญ เป็นท้าวมหาพรหม ผู้ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครข่มเหงได้ เห็นถ่องแท้ เป็นผู้กุมอำนาจ เป็นอิสระ เป็นผู้สร้าง ผู้บันดาล ผู้ประเสริฐ ผู้บงการ ผู้ทรงอำนาจ เป็นบิดาของสัตว์ผู้เกิดแล้วและกำลังจะเกิด พระพรหมผู้เจริญบันดาลพวกเราขึ้นมา ท่านเป็นผู้เที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร จักดำรงอยู่เที่ยงแท้ไปเช่นนั้นทีเดียว ส่วนพวกเราที่พระพรหมผู้เจริญนั้นบันดาลขึ้นมากลับเป็นผู้ไม่เที่ยงแท้ ไม่ยั่งยืน อายุสั้น ต้องจติมาเป็นอย่างนี้'

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๑ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารถแล้วจึงมีวาทะว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง บัญญัติอดีตตาและโลกว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง

มูลเหตุที่ ๒

[๔๕] ๖. (๒) อนึ่ง ในมูลเหตุที่ ๒ สมณพราหมณ์ผู้เจริญอาศัยอะไรปรารถอะไรจึงมีวาทะว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง บัญญัติอดีตตาและโลกว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง ภิกษุทั้งหลาย มีเทวดาพวกหนึ่งชื่อว่า ชิททาปโทสิกะ เทวดาพวกนั้นหมกมุ่นอยู่ในความสนุกสนานสรวลเสเฮฮาเกินเวลา เมื่อหมกมุ่นอยู่ในความสนุกสนานสรวลเสเฮฮาเกินเวลาย่อมหลงลืมสติ เพราะหลงลืมสติจึงพากันจติจากชั้นนั้น

เชิงอรรถ :

^๑ จากพรหมโลกมาเกิดเป็นมนุษย์ (ที.สี.อ. ๔๔/๑๐๔-๑๐๕)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๑๘ }

พระสูตรต้นปิฎก ที่ขนิทาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

ทีฎฐิติ ๖๒ เอกัจฉลัสสตวาทะ ๔

[๔๖] ข้อที่สัตว์ผู้จติจากชั้นนั้นแล้วมาเป็นอย่างนี้ เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ เมื่อเขามาเป็นอย่างนี้แล้วออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิต เมื่อบวชแล้วอาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่นระลึกถึงชาติก่อนนั้นได้ ถัดจากนั้นไประลึกไม่ได้

เขาจึงพูดอย่างนี้ว่า 'พวกเทวดาผู้เจริญ ผู้ไม่ใช่เหล่าชิตทาปโทสิกะยอมไม่หมกมุ่นอยู่ในความสนุกสนานสรวลเสเฮฮาเกินเวลา เมื่อไม่หมกมุ่นอยู่ในความสนุกสนานสรวลเสเฮฮาเกินเวลาย่อมไม่หลงลืมสติ เพราะไม่หลงลืมสติจึงไม่จติจากชั้นนั้น เป็นผู้เที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร จักดำรงอยู่เที่ยงแท้ไปเช่นนั้นทีเดียว ส่วนพวกเราเหล่าชิตทาปโทสิกะแม้แต่หมกมุ่นอยู่ในความสนุกสนานสรวลเสเฮฮาเกินเวลา เมื่อหมกมุ่นอยู่ในความสนุกสนานสรวลเสเฮฮาเกินเวลาย่อมหลงลืมสติ เพราะหลงลืมสติจึงต้องจติจากชั้นนั้น เป็นผู้ไม่เที่ยงแท้ ไม่ยั่งยืน อายุสั้น ต้องจติมาเป็นอย่างนี้'

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๒ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารถแล้ว จึงมีวาทะว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง บัญญัติอัตตาและโลกว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง

มูลเหตุที่ ๓

[๔๗] ๗. (๓) อนึ่ง ในมูลเหตุที่ ๓ สมณพราหมณ์ผู้เจริญอาศัยอะไรปรารถอะไร จึงมีวาทะว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง บัญญัติอัตตาและโลกว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง ภิกษุทั้งหลาย มีเทวดาพวกหนึ่งชื่อว่ามนโปปโทสิกะ เทวดาพวกนั้นมัวจ้องจับผิดกันและกันเกินควร เมื่อมัวจ้องจับผิดกันและกันเกินควรจึงคิดมุงร้ายต่อกัน เมื่อคิดมุงร้ายต่อกันจึงเหนื่อยกายเหนื่อยใจพากันจติจากชั้นนั้น

[๔๘] ข้อที่สัตว์ผู้จติจากชั้นนั้นแล้วมาเป็นอย่างนี้ เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ เมื่อเขามาเป็นอย่างนี้แล้วออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิต เมื่อบวชแล้วอาศัยความ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

ทีฎฐิติ ๖๒ อังคานันตีกวาทะ ๔

เพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ระลึกถึงชาติก่อนนั้นได้ ถัดจากนั้นไประลึกไม่ได้

เขาจึงพูดอย่างนี้ว่า 'พวกเทวดาผู้เจริญ ผู้ไม่ใช่เหล่ามโนปโทสิกะ ย่อมไม่มัว จ้องจับผิดกันและกันเกินควร เมื่อไม่มัวจ้องจับผิดกันและกันเกินควรก็ไม่คิดมุงร้าย ต่อกัน เมื่อไม่คิดมุงร้ายต่อกันก็ไม่เหนื่อยกายเหนื่อยใจจึงไม่จืดจากชั้นนั้น เป็นผู้ เทียงแท้ ยั้งยืน คงทน ไม่ผันแปร จักดำรงอยู่เที่ยงแท้ไปเช่นนั้นทีเดียว ส่วนพวก เราเหล่ามโนปโทสิกะมัวจ้องจับผิดกันและกันเกินควร เมื่อมัวจ้องจับผิดกันและกัน เกินควรจึงคิดมุงร้ายต่อกัน เมื่อคิดมุงร้ายต่อกัน จึงเหนื่อยกายเหนื่อยใจ พากันจืด จากชั้นนั้น เป็นผู้ไม่เที่ยงแท้ ไม่ยั้งยืน ไม่คงทน อายุสั้น ต้องจืดมาเป็นอย่างนี้'

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๓ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารถน แล้ว จึงมีวาทะว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง บัญญัติอัตตาและโลกว่า บาง อย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง

มูลเหตุที่ ๔

[๔๙] ๘. (๔) อนึ่ง ในมูลเหตุที่ ๔ สมณพราหมณ์ผู้เจริญอาศัยอะไร ปรารถนอะไร จึงมีวาทะว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง บัญญัติอัตตาและโลกว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์บางคนในโลกนี้เป็น นักตรรกะ เป็นนักอภิปราย แสดงทรรศนะของตนตามหลักเหตุผลและการคาด คเนความจริงอย่างนี้ว่า 'สิ่งที่เรียกว่าตา หู จมูก ลิ้น กาย นี้เรียกว่าอัตตา เป็นของไม่เที่ยงแท้ ไม่ยั้งยืน ไม่คงทน ต้องผันแปร ส่วนสิ่งที่เรียกว่าจิต ใจ วิญญาณ นี้เรียกว่าอัตตา เป็นของเที่ยงแท้ ยั้งยืน คงทน ไม่ผันแปร จักดำรงอยู่เที่ยงแท้ไป เช่นนั้นทีเดียว'

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๔ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารถน แล้ว จึงมีวาทะว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง บัญญัติอัตตาและโลกว่า บาง อย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

ทีฎฐิติ ๖๒ อันตานั้นติกวาทะ ๔

สรุปเอกัจฉัสสวาทะ

[๕๐] ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์เหล่านั้นมีวาทะว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง บัญญัติอดีตและโลกว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่างนี้แล ก็สมณพราหมณ์เหล่านั้นทุกจำพวกมีวาทะว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง บัญญัติอดีตและโลกว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง ด้วยมูลเหตุ ทั้ง ๔ อย่างนี้ หรือด้วยมูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๔ อย่างนี้ ไม่พ้นไปจากนี้

[๕๑] ภิกษุทั้งหลาย เรื่องนี้ตถาคตรู้ชัดว่า มูลเหตุแห่งทีฎฐิติเหล่านี้ที่บุคคลยึดถืออย่างนี้แล้วย่อมมีคติและภพหน้าอย่างนั้น ๆ ตถาคตรู้มูลเหตุที่นั่นชัดและยังรู้ชัดยิ่งขึ้นไปกว่านั้นอีกจึงไม่ยึดมั่น เมื่อไม่ยึดมั่นจึงรู้ความดับด้วยตนเอง รู้ความเกิดความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดเวทนาออกตามความเป็นจริง ตถาคตจึงหลุดพ้นเพราะไม่ยึดมั่นถือมั่น

[๕๒] ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้แล ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบประณีต ไข้เหตุผลคาดคะเนเอาไม่ได้ ละเอียด รู้ได้เฉพาะบัณฑิต ซึ่งตถาคตรู้แจ้งได้เองแล้วสั่งสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งตามอันเป็นเหตุให้คนกล่าวยกย่องตถาคตถูกต้องตามความเป็นจริง

อันตานั้นติกวาทะ ๔

เห็นว่าโลกมีที่สดุ โลกไม่มีที่สดุ^๑

[๕๓] ภิกษุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะว่า โลกมีที่สดุ โลกไม่มีที่สดุ บัญญัติว่า โลกมีที่สดุ โลกไม่มีที่สดุ ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง ก็สมณพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้นอาศัยอะไรปรารภอะไร จึงมีวาทะว่า โลกมีที่สดุ โลกไม่มีที่สดุ บัญญัติว่า โลกมีที่สดุ โลกไม่มีที่สดุ ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง

เชิงอรรถ :

^๑ คำว่า ที่สดุ ในที่นี้หมายถึงขอบเขตของโลก ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง และตามขวาง ซึ่งเป็นข้อที่ยกขึ้นโต้แย้งกันว่า โลกมีขอบเขตจำกัด หรือไม่มีขอบเขตจำกัด (ที.สี.อ. ๕๔/๑๐๖)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

ทีฎฐิติ ๖๒ อังคานันตีกวาทะ ๔

มูลเหตุที่ ๑

[๕๔] ๙. (๑) ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้อาศัย
ความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่
ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิต
ให้ตั้งมั่น จึงเข้าใจว่าโลกมีที่สุด

เขาจึงพูดอย่างนี้ว่า 'โลกนี้มีที่สุด มีสัจฉานกลม เพราะเหตุไร เพราะเราอาศัย
ความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่
ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำ
จิตให้ตั้งมั่น จึงเข้าใจว่าโลกมีที่สุด เพราะการบรรลุคุณวิเศษนี้ เราจึงรู้อาการที่โลก
นี้มีที่สุด และมีสัจฉานกลม'

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๑ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารภ
แล้ว จึงมีวาทะว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด บัญญัติว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด

มูลเหตุที่ ๒

[๕๕] ๑๐. (๒) อนึ่ง ในมูลเหตุที่ ๒ สมณพราหมณ์ผู้เจริญอาศัยอะไร
ปรารภอะไร จึงมีวาทะว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด บัญญัติว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มี
ที่สุด ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้อาศัยความเพียรเครื่อง
เผากิเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัย
การใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น จึงเข้าใจว่า
โลกไม่มีที่สุด

เขาจึงพูดอย่างนี้ว่า 'โลกนี้ไม่มีที่สุด หาที่สุดไม่ได้ สมณพราหมณ์ที่กล่าวอย่าง
นี้ว่า โลกนี้มีที่สุด มีสัจฉานกลม เป็นผู้กล่าวเท็จ (ที่จริงแล้ว) โลกนี้ไม่มีที่สุด หา
ที่สุดไม่ได้ เพราะเหตุไร เพราะเราอาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่ตั้ง
มั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้ว
บรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น จึงเข้าใจว่า โลกนี้ไม่มีที่สุด หาที่สุดไม่ได้
เพราะการบรรลุคุณวิเศษนี้ เราจึงรู้อาการที่โลกนี้ไม่มีที่สุด หาที่สุดไม่ได้'

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

ทีฎฐิติ ๖๒ อังตานิติกวาทะ ๔

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๒ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารภแล้ว จึงมีวาทะว่า โลกมีที่สดุ โลกไม่มีที่สดุ บัญญัติว่า โลกมีที่สดุ โลกไม่มีที่สดุ

มูลเหตุที่ ๓

[๕๖] ๑๑. (๓) อนึ่ง ในมูลเหตุที่ ๓ สมณพราหมณ์ผู้เจริญอาศัยอะไรปรารภอะไรจึงมีวาทะว่า โลกมีที่สดุ โลกไม่มีที่สดุ บัญญัติว่า โลกมีที่สดุ โลกไม่มีที่สดุ ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้อาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น จึงเข้าใจโลกว่าด้านบนด้านล่างมีที่สดุ ด้านขวางไม่มีที่สดุ

เขาจึงพูดอย่างนี้ว่า 'โลกนี้ทั้งมีที่สดุและไม่มีที่สดุ สมณพราหมณ์ที่กล่าวอย่างนี้ว่า โลกนี้มีที่สดุ มีสัจฉานกลม เป็นผู้กล่าวเท็จ แม้สมณพราหมณ์ที่กล่าวอย่างนี้ว่า โลกนี้ไม่มีที่สดุ หาที่สดุไม่ได้ ก็เป็นผู้กล่าวเท็จ (ที่จริงแล้ว) โลกนี้ทั้งมีที่สดุและไม่มีที่สดุ เพราะเหตุไร เพราะเราอาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น จึงเข้าใจโลกว่า ด้านบนด้านล่างมีที่สดุ ด้านขวางไม่มีที่สดุ เพราะการบรรลุคุณวิเศษนี้ เราจึงรู้อาการที่โลกนี้ทั้งมีที่สดุและไม่มีที่สดุ'

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๓ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารภแล้ว จึงมีวาทะว่า โลกมีที่สดุ โลกไม่มีที่สดุ บัญญัติว่า โลกมีที่สดุ โลกไม่มีที่สดุ

มูลเหตุที่ ๔

[๕๗] ๑๒. (๔) อนึ่ง ในมูลเหตุที่ ๔ สมณพราหมณ์ผู้เจริญอาศัยอะไรปรารภอะไร จึงมีวาทะว่า โลกมีที่สดุ โลกไม่มีที่สดุ บัญญัติว่า โลกมีที่สดุ โลกไม่มีที่สดุ ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้เป็นนักตรรกะ เป็นนักอภิปรัชญา แสดงทรรศนะของตนตามหลักเหตุผลและการคาดคะเนความจริงอย่างนี้ว่า 'โลกนี้มีที่สดุก็มีใช่ ไม่มีที่สดุก็มีใช่ สมณพราหมณ์ที่กล่าวอย่างนี้ว่า โลกนี้มีที่สดุ มีสัจฉานกลม เป็นผู้กล่าวเท็จ แม้สมณพราหมณ์ที่กล่าวอย่างนี้ว่า โลกนี้ไม่มีที่สดุ

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

ทีฎฐิติ ๖๒ อมราวีกเขปวาทะ ๔

หาที่สุดไม่ได้ ก็เป็นผู้กล่าวเท็จ แม้สมณพราหมณ์ที่กล่าวอย่างนี้ว่า โลกนี้ทั้งมีที่สุด และไม่มีที่สุด ก็เป็นผู้กล่าวเท็จ (ที่จริงแล้ว) โลกนี้มีที่สุดก็มีใช่ 'ไม่มีที่สุดก็มีใช่'

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๔ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารภแล้ว จึงมีวาทะว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด บัญญัติว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด

สรุปอันทานันตีกวาทะ

[๕๘] ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์เหล่านั้นมีวาทะว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด บัญญัติว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่างนี้แล ก็สมณพราหมณ์เหล่านั้นทุกจำพวก บัญญัติว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ด้วยมูลเหตุทั้ง ๔ อย่างนี้หรือด้วยมูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๔ อย่างนี้ ไม่พ้นไปจากนี้

[๕๙] ภิกษุทั้งหลาย เรื่องนี้ตถาคตรู้ชัดว่า มูลเหตุแห่งทีฎฐิติเหล่านี้ที่บุคคลยึดถืออย่างนี้แล้วย่อมมีคดีและภพหน้าอย่างนั้น ๆ ตถาคตรู้มูลเหตุนั้นชัด และยังรู้ชัดยิ่งขึ้นไปกว่านั้นอีกจึงไม่ยึดมั่น เมื่อไม่ยึดมั่นจึงรู้ความดับด้วยตนเอง รู้ความเกิดความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดเวทนาออกตามความเป็นจริง ตถาคตจึงหลุดพ้นเพราะไม่ยึดมั่นถือมั่น

[๖๐] ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้แล ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต ไซ้เหตุผลคาดคะเนเอาไม่ได้ ละเอียด รู้ได้เฉพาะบัณฑิต ซึ่งตถาคตรู้แจ้งได้เองแล้วสั่งสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งตามอันเป็นเหตุให้คนกล่าวยกย่องตถาคตถูกต้องตามความเป็นจริง

อมราวีกเขปวาทะ^๑ ๔

ความเห็นหลบเลี่ยง ไม่แน่นอน

[๖๑] ภิกษุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะหลบเลี่ยงไม่แน่นอน พอถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ ย่อมกล่าวหลบเลี่ยงไม่แน่นอนด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง ก็สมณพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้นอาศัยอะไรปรารภอะไรจึงมีวาทะหลบเลี่ยง

เชิงอรรถ :

^๑ ลัทธิที่มีความเห็นหลบเลี่ยงไม่แน่นอนว่าใช่หรือไม่ใช่ เป็นความเห็นที่สิ้นไหลจับได้ยากเหมือนปลาไหล (ที.สี.อ. ๖๑/๑๐๖)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๒๔ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

ทีฎฐิติ ๖๒ อมราวีกเขปวาทะ ๔

ไม่แน่นอน พอถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ ย่อมกล่าวหลบเลี่ยงไม่แน่นอนด้วย
มูลเหตุ ๔ อย่าง

มูลเหตุที่ ๑

[๖๒] ๑๓. (๑) ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า 'สิ่งนี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล' เขามีความเห็นอย่างนี้ว่า 'เราไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า สิ่งนี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ก็ถ้าเราไม่รู้ชัดว่า สิ่งนี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล จะพึงตอบว่า สิ่งนี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล คำตอบก็จะเป็นเท็จ คำเท็จนั้นจะนำความเดือดร้อนซึ่งจะนำอันตรายมาให้แก่เราได้' ดังนั้น เขาจึงตอบว่า 'สิ่งนี้เป็นกุศลก็หาไม่ได้ เป็นอกุศลก็หาไม่ได้' เพราะกลัวและรังเกียจการกล่าวเท็จ เมื่อถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ จึงกล่าวหลบเลี่ยงไม่แน่นอนว่า 'เราไม่เห็นอย่างนี้ก็มีใช่ อย่างนั้นก็มีใช่ อย่างอื่นก็มีใช่ จะว่าไม่ใช่ก็มีใช่ จะว่ามีใช่ไม่ใช่ก็มีใช่'

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๑ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารถแล้ว จึงมีวาทหลบเลี่ยงไม่แน่นอน พอถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ ย่อมกล่าวหลบเลี่ยงไม่แน่นอน

มูลเหตุที่ ๒

[๖๓] ๑๔. (๒) อนึ่ง ในมูลเหตุที่ ๒ สมณพราหมณ์ผู้เจริญอาศัยอะไร ปรารถอะไร จึงมีวาทหลบเลี่ยงไม่แน่นอน พอถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ ย่อมกล่าวหลบเลี่ยงไม่แน่นอน ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า 'สิ่งนี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล' เขามีความเห็นอย่างนี้ว่า 'เราไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า สิ่งนี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ก็ถ้าเราไม่รู้ชัดว่า สิ่งนี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล จะพึงตอบว่า สิ่งนี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ฉันทะ (ความพอใจ) ราคะ (ความกำหนัด) โทสะ (ความขัดเคือง) ปฏิฆะ (ความขัดใจ) จะพึงมีแก่เราได้ เรื่องนี้จะเป็นเหตุให้เรายึดมั่นอันจะนำความเดือดร้อนซึ่งจะนำอันตรายมาให้แก่เราได้'

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

ทีฎฐิติ ๖๒ อมราวีกเขปวาทะ ๔

ดังนั้น เขาก็ตอบว่า 'สิ่งนี้เป็นกุศลก็หามิได้ เป็นอกุศลก็หามิได้' เพราะกลัวและ
รังเกียจการยึดมั่น เมื่อถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ จึงกล่าวหลบเลี่ยงไม่แน่นอน
ว่า 'เรามีความเห็นว่าย่างนี้ก็มีใช่ ย่างนั้นก็มิใช่ ย่างอื่นก็มีใช่ จะว่าไม่ใช่ก็มีใช่
จะว่ามีใช่ไม่ใช่มิใช่'

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๒ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้ว
ปรารถนาแล้วจึงมีวาทะหลบเลี่ยงไม่แน่นอน พอถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ ย่อม
กล่าวหลบเลี่ยงไม่แน่นอน

มูลเหตุที่ ๓

[๖๔] ๑๕. (๓) อนึ่ง ในมูลเหตุที่ ๓ สมณพราหมณ์ผู้เจริญอาศัยอะไรปรารถนา
อะไร จึงมีวาทะหลบเลี่ยงไม่แน่นอน เมื่อถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ ย่อมกล่าว
หลบเลี่ยงไม่แน่นอน ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ไม่รู้ชัดตาม
ความเป็นจริงว่า 'สิ่งนี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล' เขามีความเห็นอย่างนี้ว่า 'เราไม่รู้ชัด
ตามความเป็นจริงว่า สิ่งนี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ก็ถ้าเราไม่รู้ชัดว่า สิ่งนี้เป็นกุศลหรือเป็น
อกุศล จะพึงตอบว่า สิ่งนี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล สมณพราหมณ์ผู้เป็นบัณฑิต มี
ปัญญาลึกซึ้ง ชำนาญการโต้วาทะ แม่นยำดจขมังธมมีอยู่แน่แท้ สมณพราหมณ์
เหล่านั้นจะเที่ยวกล่าวแก้ทีฎฐิติด้วยปัญญา พวกเขาจะชักไขว้ไล่เลียง สอบสวนเราใน
เรื่องนี้ เราจะไม่อาจโต้ตอบได้ การโต้ตอบไม่ได้นั้นจะทำให้เราเดือดร้อนซึ่งจะ
นำอันตรายมาให้แก่เราได้' ดังนั้น เขาก็ตอบว่า 'สิ่งนี้เป็นกุศลก็หามิได้ เป็นอกุศล
ก็หามิได้' เพราะกลัวและรังเกียจการซักถาม เมื่อถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ จึง
กล่าวหลบเลี่ยงไม่แน่นอนว่า 'เรามีความเห็นว่าย่างนี้ก็มีใช่ ย่างนั้นก็มิใช่ ย่าง
อื่นก็มีใช่ จะว่าไม่ใช่ก็มีใช่ จะว่ามีใช่ไม่ใช่มิใช่'

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๓ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารถนา
แล้ว จึงมีวาทะหลบเลี่ยงไม่แน่นอน พอถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ ย่อมกล่าว
หลบเลี่ยงไม่แน่นอน

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

ทีฎฐี ๖๒ อมราวีกเขปาวาทะ ๔

มูลเหตุที่ ๔

[๖๕] ๑๖. (๔) อนึ่ง ในมูลเหตุที่ ๔ สมณพราหมณ์ผู้เจริญอาศัยอะไร
ปรารถนาอะไรจึงมีวาทะหลบเลี่ยงไม่แน่นอน เมื่อถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ ย่อม
กล่าวหลบเลี่ยงไม่แน่นอน ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้เป็น
คนเขลาขมง่าย เพราะความเขลาขมง่าย พอถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ ย่อม
กล่าวหลบเลี่ยงไม่แน่นอนว่า ‘ถ้าท่านถามเราอย่างนี้ว่า โลกหน้ามีจริงหรือ หากเรา
มีความเห็นว่า โลกหน้ามีจริง ก็จะตอบว่า มีจริง แต่เรามีความเห็นว่า อย่างนี้ก็มีใช่
อย่างนั้นก็มีใช่ อย่างอื่นก็มีใช่ จะว่าไม่ใช่ก็มีใช่ จะว่ามีใช่ไม่ใช่ก็มีใช่ ถ้าท่านถามเรา
ว่า โลกหน้าไม่มีหรือ หากเรามีความเห็นว่า โลกหน้าไม่มี ก็จะตอบว่า ไม่มี ฯลฯ
ถ้าท่านถามเราว่า โลกหน้ามีและไม่มีหรือ ฯลฯ โลกหน้าจะว่ามีก็มีใช่ จะว่าไม่มีก็
มีใช่หรือ ฯลฯ สัตว์ที่ผุดเกิด^๑ มีจริงหรือ ฯลฯ สัตว์ที่ผุดเกิดไม่มีหรือ ฯลฯ สัตว์
ที่ผุดเกิดมีและไม่มีหรือ ฯลฯ สัตว์ที่ผุดเกิดจะว่ามีก็มีใช่ จะว่าไม่มีก็มีใช่หรือ ฯลฯ
ผลวิบากแห่งกรรมดีกรรมชั่วมีจริงหรือ ฯลฯ ผลวิบากแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มีหรือ
 ฯลฯ ผลวิบากแห่งกรรมดีกรรมชั่วมีและไม่มีหรือ ฯลฯ ผลวิบากแห่งกรรมดีกรรม
ชั่วมักจะมีก็มีใช่ จะว่าไม่มีก็มีใช่หรือ ฯลฯ หลังจากตายแล้ว ตถาคต^๒ เกิดอีกหรือ
 ฯลฯ หลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีกหรือ ฯลฯ หลังจากตายแล้วตถาคตเกิด
อีกและไม่เกิดอีกหรือ ฯลฯ หลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิด
อีกก็มีใช่หรือ หากเรามีความเห็นว่า หลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่
จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่ ก็จะตอบว่า หลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะ
ว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่ แต่เรามีความเห็นว่า อย่างนี้ก็มีใช่ อย่างนั้นก็มีใช่ อย่างอื่นก็มีใช่
จะว่าไม่ใช่ก็มีใช่ จะว่ามีใช่ไม่ใช่ก็มีใช่’

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๔ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารถ
แล้ว จึงมีวาทะหลบเลี่ยงไม่แน่นอน พอถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ ย่อมกล่าว
หลบเลี่ยงไม่แน่นอน

เชิงอรรถ :

^๑ โอบปาติกะ สัตว์ที่เกิดและเติบโตเต็มที่ทันที และเมื่อจุด(ตาย) ก็หายวับไป ไม่ทิ้งซากศพไว้ เช่น เทวดา
และสัตว์นรก เป็นต้น (ที.สี.อ. ๑๗๑/๑๔๙)

^๒ ตถาคต ในที่นี้เป็นคำที่ลัทธิอื่น ๆ ใช้กันมาก่อนพุทธกาล หมายถึงอัสตดา (อาตมัน) ไม่ได้หมายถึงพระ
พุทธเจ้า อรรถกถาอธิบายว่า หมายถึง สัตตะ (ที.สี.อ. ๖๕/๑๐๘)

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

ทีฎฐี ๖๒ อธิจสมุปป็นนวาหะ ๒

สรุปอมราวีกเขปวาหะ

[๖๖] ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์เหล่านั้นมีวาหะหลบเลี่ยงไม่แน่นอน พอถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ ย่อมกล่าวหลบเลี่ยงไม่แน่นอน ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่างนี้แล ก็สมณพราหมณ์เหล่านั้นทุกจำพวกพอถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ ย่อมกล่าวหลบเลี่ยงไม่แน่นอน ด้วยมูลเหตุทั้ง ๔ อย่างนี้ หรือด้วยมูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๔ อย่างนี้ไม่พ้นไปจากนี้ ฯลฯ^๑ อันเป็นเหตุให้คนกล่าวยกย่องตถาคตถูกต้องตามความเป็นจริง

อธิจสมุปป็นนวาหะ ๒

เห็นว่าอัตตาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย

[๖๗] ภิกษุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาหะว่า อัตตาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย บัญญัติอัตตาและโลกว่า เกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย ด้วยมูลเหตุ ๒ อย่าง ก็สมณพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้นอาศัยอะไรปรารถนาอะไรจึงมีวาหะว่า อัตตาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย บัญญัติอัตตาและโลกว่า เกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย ด้วยมูลเหตุ ๒ อย่าง

มูลเหตุที่ ๑

[๖๘] ๑๗. (๑) ภิกษุทั้งหลาย มีทวยเทพชื่ออัสัญญีสัตว์จติ (เคลื่อน) จากชั้นนั้นเพราะเกิดสัญญาขึ้น ข้อที่สัตว์ผู้จติจากชั้นนั้นแล้วมาเป็นอย่างนี้ เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เมื่อเขามาเป็นอย่างนี้แล้วออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิต เมื่อบวชแล้วอาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ตามระลึกถึงความเกิดสัญญา ถัดจากนั้นไประลึกไม่ได้ เขาจึงพูดอย่างนี้ว่า 'อัตตาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย เพราะเหตุไร เพราะเมื่อก่อนเราไม่ได้มีแล้ว บัดนี้ก็ไม่มี จึงน้อมไปเพื่อเป็นผู้สงบ'

เชิงอรรถ :

^๑ ความเต็มเหมือนสี่สสดทีฎฐี ข้อ ๓๖ และ ๓๗

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๒๘ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

ทีฎฐี ๖๒ สรุปปพพันตักปิกวาทะ ๑๘

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๑ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารถนาแล้ว จึงมีวาทะว่า อัตตาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย บัญญัติอัตตาและโลกว่า เกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย

มูลเหตุที่ ๒

[๖๙] ๑๘. (๒) อนึ่ง ในมูลเหตุที่ ๒ สมณพราหมณ์ผู้เจริญอาศัยอะไร ปรารถนาอะไร จึงมีวาทะว่า อัตตาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย บัญญัติอัตตาและโลกว่า เกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้เป็นนักตรรกะ เป็นนักอภิปรัชญา แสดงทรรศนะของตนตามหลักเหตุผลและการคาดคะเนความจริงอย่างนี้ว่า ‘อัตตาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย’

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๒ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารถนาแล้ว จึงมีวาทะว่า อัตตาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย บัญญัติอัตตาและโลกว่า เกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย

สรุปอริจสมุปปन्नวาทะ

[๗๐] ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์เหล่านั้นมีวาทะว่า อัตตาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย บัญญัติอัตตาและโลกว่า เกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย ด้วยมูลเหตุ ๒ อย่างนี้แล ก็สมณพราหมณ์เหล่านั้นทุกจำพวกมีวาทะว่า อัตตาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย บัญญัติอัตตาและโลกว่า เกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย ด้วยมูลเหตุทั้ง ๒ อย่างนี้หรือด้วยมูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๒ อย่างนี้ ไม่พ้นไปจากนี้ ฯลฯ อันเป็นเหตุให้คนกล่าวยกย่องตถาคตถูกต้องตามความเป็นจริง

สรุปปพพันตักปิกวาทะ ๑๘

[๗๑] ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์เหล่านั้นกำหนดขันธ (สรรพสิ่ง) ส่วนอดีต มีความเห็นคล้อยตามขันธส่วนอดีต ปรารถนาขันธส่วนอดีต ประกาศวาทะแสดงทีฎฐีต่าง ๆ ด้วยมูลเหตุ ๑๘ อย่างนี้แล ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทุกจำพวก กล่าวยืนยันด้วยมูลเหตุทั้ง ๑๘ อย่างนี้หรือด้วยมูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๑๘ อย่างนี้ ไม่พ้นไปจากนี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

ทีฎฐิติ ๖๒ สัณญีวาทะ ๑๖

[๗๒] ภิกษุทั้งหลาย เรื่องนี้ตถาคตรู้ชัดว่า มูลเหตุแห่งทีฎฐิติเหล่านี้ที่บุคคลยึดถืออย่างนี้แล้ว ย่อมมีคติและภพหน้าอย่างนั้น ๆ ตถาคตรู้มูลเหตุนั้นชัด และยังรู้ชัดยิ่งขึ้นไปกว่านั้นอีกจึงไม่ยึดมั่น เมื่อไม่ยึดมั่นจึงรู้ความดับด้วยตนเอง รู้ความเกิด ความดับ คุณ โทษแห่งเวทนา และอุบายเครื่องสลัดเวทนาออกตามความเป็นจริง ตถาคตจึงหลุดพ้นเพราะไม่ยึดมั่นถือมั่น

[๗๓] ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้แล ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต ไข้เหตุผลคาดคะเนเอาไม่ได้ ละเอียด รู้ได้เฉพาะบัณฑิต ซึ่งตถาคตรู้แจ้งได้เองแล้วสั่งสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งตามอันเป็นเหตุให้คนกล่าวยกย่องตถาคตถูกต้องตามความเป็นจริง

อปฺรนต์กัปปิกวาทะ ๔๔

ความเห็นกำหนดชั้นรณส่วนอนาคต

[๗๔] ภิกษุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งกำหนดชั้นรณ (สรรพสิ่ง) ส่วนอนาคต เห็นคล้ายตามชั้นรณส่วนอนาคต ปรรวณชั้นรณส่วนอนาคต ประกาศวาทะแสดงทีฎฐิติต่าง ๆ ด้วยมูลเหตุ ๔๔ อย่าง ก็สมณพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้นอาศัยอะไรปรรวณอะไรจึงกำหนดชั้นรณส่วนอนาคต เห็นคล้ายตามชั้นรณส่วนอนาคต ปรรวณชั้นรณส่วนอนาคต ประกาศวาทะแสดงทีฎฐิติต่าง ๆ ด้วยมูลเหตุ ๔๔ อย่าง

สัณญีวาทะ^๑ ๑๖

เห็นว่าอัตตาทหลังจากตายแล้วมีสัญญา

[๗๕] ภิกษุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะว่า อัตตาทหลังจากตายแล้วมีสัญญา บัญญัติอัตตาทหลังจากตายแล้วว่ามีสัญญา ด้วยมูลเหตุ ๑๖ อย่าง ก็สมณพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้นอาศัยอะไรปรรวณอะไรจึงมีวาทะว่า อัตตาทหลังจากตายแล้วมีสัญญา บัญญัติอัตตาทหลังจากตายแล้วว่ามีสัญญา ด้วยมูลเหตุ ๑๖ อย่าง

เชิงอรรถ :

^๑ สัทธิทีถึอว่า หลังจากตายแล้วอัตตาทยังมีสัญญาเหลืออยู่ คำว่า สัญญา ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงความจำได้หมายรู้ธรรมดา แต่หมายถึงภาวะที่เป็นความรู้สึกรู้ชั้นละเอียด

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๓๐ }

พระสูตรต้นปิฎก ที่ขนิทาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

ทิวฎี ๖๒ สัญญาว่าหะ ๑๖

[๗๖] สมณพรหมณ์เหล่านั้นยอมบัญญัติว่า

๑๙. (๑) อตตาทที่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา
 ๒๐. (๒) อตตาทที่ไม่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา
 ๒๑. (๓) อตตาททั้งที่มีรูปและไม่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา
 ๒๒. (๔) อตตาทที่มีรูปก็มีใช้ ไม่มีรูปก็มีใช้ ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา
 ๒๓. (๕) อตตาทที่มีที่สุด ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา
 ๒๔. (๖) อตตาทที่ไม่มีที่สุด ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา
 ๒๕. (๗) อตตาททั้งที่มีที่สุดและไม่มีที่สุด ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา
 ๒๖. (๘) อตตาทที่มีที่สุดก็มีใช้ ไม่มีที่สุดก็มีใช้ ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา
 ๒๗. (๙) อตตาทที่มีสัญญาอย่างเดียวกัน ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา
 ๒๘. (๑๐) อตตาทที่มีสัญญาต่างกัน ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา
 ๒๙. (๑๑) อตตาทที่มีสัญญาเล็กน้อย ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา
 ๓๐. (๑๒) อตตาทที่มีสัญญาหาประมาณมิได้ ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา
 ๓๑. (๑๓) อตตาทที่มีสุขอย่างเดียว ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา
 ๓๒. (๑๔) อตตาทที่มีทุกข์อย่างเดียว ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา
 ๓๓. (๑๕) อตตาทที่มีทั้งสุขและทุกข์ ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา
 ๓๔. (๑๖) อตตาทที่มีทุกข์ก็มีใช้ มีสุขก็มีใช้ ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]
 ทิฎฐิ ๖๒ อสังขญิวาทะ ๘

สรุปสังขญิวาทะ ๑๖

[๗๗] ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์เหล่านั้นมีวาทะว่า อัดดาหลังจากตายแล้วมีสังขญา บัญญัติอัดดาหลังจากตายแล้วว่ามีสังขญา ด้วยมูลเหตุ ๑๖ อย่างนี้แล ก็สมณพราหมณ์เหล่านั้นทุกจำพวกมีวาทะว่า อัดดาหลังจากตายแล้วมีสังขญา บัญญัติอัดดาหลังจากตายแล้วว่ามีสังขญา ด้วยมูลเหตุทั้ง ๑๖ อย่างนี้ หรือด้วยมูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๑๖ อย่างนี้ ไม่พ้นไปจากนี้ ฯลฯ อันเป็นเหตุให้คนกล่าววกย่องตภาคตฤกต์องตามความเป็นจริง

ภาณวารที่ ๒ จบ

อสังขญิวาทะ ๘

เห็นว่าอัดดาหลังจากตายแล้วไม่มีสังขญา

[๗๘] ภิกษุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะว่า อัดดาหลังจากตายแล้วไม่มีสังขญา บัญญัติอัดดาหลังจากตายแล้วที่ไม่มีสังขญา ด้วยมูลเหตุ ๘ อย่าง ก็สมณพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้นอาศัยอะไรปรารถอะไรจึงมีวาทะว่า อัดดาหลังจากตายแล้วไม่มีสังขญา บัญญัติอัดดาหลังจากตายแล้วที่ไม่มีสังขญา ด้วยมูลเหตุ ๘ อย่าง

[๗๙] สมณพราหมณ์เหล่านั้นย่อมบัญญัติว่า

๓๕. (๑) อัดดาที่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้วไม่มีสังขญา
๓๖. (๒) อัดดาที่ไม่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้วไม่มีสังขญา
๓๗. (๓) อัดดาทั้งที่มีรูปและไม่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้วไม่มีสังขญา
๓๘. (๔) อัดดาที่มีรูปก็มีไข ไม่มีรูปก็มีไข ยั่งยืน หลังจากตายแล้วไม่มีสังขญา
๓๙. (๕) อัดดาที่มีที่สุด ยั่งยืน หลังจากตายแล้วไม่มีสังขญา
๔๐. (๖) อัดดาที่ไม่มีที่สุด ยั่งยืน หลังจากตายแล้วไม่มีสังขญา
๔๑. (๗) อัดดาทั้งที่มีที่สุดและไม่มีที่สุด ยั่งยืน หลังจากตายแล้วไม่มีสังขญา
๔๒. (๘) อัดดาที่มีที่สุดก็มีไข ไม่มีที่สุดก็มีไข ยั่งยืน หลังจากตายแล้วไม่มีสังขญา

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

ทีฎฐิติ ๖๒ เนวสัญญินาสัญญิวาทะ ๘

[๘๐] ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์เหล่านั้นมีวาทะว่า อุตตาหลังจากตายแล้วไม่มีสัญญา บัญญัติอุตตาหลังจากตายแล้วว่าไม่มีสัญญา ด้วยมูลเหตุ ๘ อย่างนี้แล สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทุกจำพวกมีวาทะว่า อุตตาหลังจากตายแล้วไม่มีสัญญา บัญญัติอุตตาหลังจากตายแล้วว่า ไม่มีสัญญา ด้วยมูลเหตุทั้ง ๘ อย่างนี้หรือ ด้วยมูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๘ อย่างนี้ ไม่พ้นไปจากนี้ ฯลฯ อันเป็นเหตุให้คุณกล่าววยกย่องตถาคตถูกต้องตามความเป็นจริง

เนวสัญญินาสัญญิวาทะ ๘

เห็นว่าอุตตาหลังจากตายแล้วมีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่

[๘๑] ภิกษุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะว่า อุตตาหลังจากตายแล้วมีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่ บัญญัติอุตตาหลังจากตายแล้วว่า มีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่ ด้วยมูลเหตุ ๘ อย่าง ก็สมณพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้นอาศัยอะไรปรารภอะไรจึงมีวาทะว่า อุตตาหลังจากตายแล้วมีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่ บัญญัติอุตตาหลังจากตายแล้วว่า มีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่ ด้วยมูลเหตุ ๘ อย่าง

[๘๒] สมณพราหมณ์เหล่านั้นยอมบัญญัติว่า

๔๓. (๑) อุตตาที่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว มีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่
๔๔. (๒) อุตตาที่ไม่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว มีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่
๔๕. (๓) อุตตาทั้งที่มีรูปและไม่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว มีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่
๔๖. (๔) อุตตาที่มีรูปก็มิใช่ ไม่มีรูปก็มิใช่ ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว มีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่
๔๗. (๕) อุตตาที่มีที่สุด ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว มีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

ทีฎฐิติ ๖๒ อุจเจทวาหะ ๗

๔๘. (๖) อัดดาที่ไมมีที่สุด ยั้งยืน หลังจากตายแล้ว มีสัญญาก็มีไข
ไมมีสัญญาก็มีไข
๔๙. (๗) อัดดาทั้งที่มีที่สุดและไมมีที่สุด ยั้งยืน หลังจากตายแล้ว มี
สัญญาก็มีไข ไมมีสัญญาก็มีไข
๕๐. (๘) อัดดาที่มีที่สุดก็มีไข ไมมีที่สุดก็มีไข ยั้งยืน หลังจากตายแล้ว
มีสัญญาก็มีไข ไมมีสัญญาก็มีไข

[๘๓] ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์เหล่านั้นมีวาหะว่า อัดดาหลังจากตาย
แล้ว มีสัญญาก็มีไข ไมมีสัญญาก็มีไข บัญญัติอัดดาหลังจากตายแล้วว่า มีสัญญา
ก็มีไข ไมมีสัญญาก็มีไข ด้วยมูลเหตุ ๘ อย่างนี้แล ก็สมณพราหมณ์เหล่านั้นทุก
จำพวกมีวาหะว่า อัดดาหลังจากตายแล้วมีสัญญาก็มีไข ไมมีสัญญาก็มีไข บัญญัติ
อัดดาหลังจากตายแล้วว่า มีสัญญาก็มีไข ไมมีสัญญาก็มีไข ด้วยมูลเหตุทั้ง ๘ อย่าง
นี้ หรือด้วยมูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๘ อย่างนี้ ไม่พ้นไปจากนี้ ฯลฯ อันเป็นเหตุ
ให้คนกล่าวยกย่องตถาคตตามความเป็นจริง

อุจเจทวาหะ^๑ ๗

เห็นว่าหลังจากตายแล้วอัดดาขาดสูญ

[๘๔] ภิกษุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาหะว่าหลังจากตายแล้ว
อัดดาขาดสูญ บัญญัติความขาดสูญ ความพินาศ และความไม่เกิดอีกของสัตว์
ด้วยมูลเหตุ ๗ อย่าง ก็สมณพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้นอาศัยอะไรปรารถนาอะไรจึงมี
วาหะว่า หลังจากตายแล้ว อัดดาขาดสูญ บัญญัติความขาดสูญ ความพินาศ และ
ความไม่เกิดอีกของสัตว์ ด้วยมูลเหตุ ๗ อย่าง

[๘๕] ๕๑. (๑) สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้มีวาหะมีทรรคนะอย่างนี้ว่า
'ท่านผู้เจริญ อัดดานี้มีรูปมาจากมหาภูตรูป ๔ เกิดจากบิดามารดา หลังจากตายแล้ว
อัดดายอมขาดสูญพินาศ ไม่เกิดอีก ด้วยเหตุเพียงเท่านี้อัดดานี้จึงขาดสูญเด็ดขาด'
สมณพราหมณ์พวกหนึ่งบัญญัติความขาดสูญ ความพินาศ และความไม่เกิดอีกของ
สัตว์อย่างนี้

เชิงอรรถ :

^๑ ลัทธิที่ถือว่าตายแล้วไม่เกิดอีก เป็นแนวคิดเชิงวัตถุนิยม ลัทธินี้ทำให้หมกมุ่นในกามสุข (ที.สี.อ. ๘๔/๑๑๐)

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

ทีฎฐิติ ๖๒ อุจเจทวาหะ ๗

[๘๖] ๕๒. (๒) สมณะหรือพราหมณ์คนอื่นกล่าวกับสมณะหรือพราหมณ์คนนั้นอย่างนี้ว่า 'ท่านผู้เจริญ อัดดาที่ท่านพูดถึงนั้นมีจริง เราไม่ปฏิเสธว่าไม่มี แต่อัดดานี้ไม่ใช่ขาดสูญเด็ดขาดเพราะเหตุเพียงเท่านี้ ยังมีอัดดาอื่นที่เป็นทิพย์ มีรูปเป็นกามาวจร^๑ บริโภคข้าวเป็นอาหาร ท่านยังไม่รู้ไม่เห็น แต่เรารู้เราเห็น อัดดานั้นหลังจากตายแล้วจะขาดสูญพินาศ ไม่เกิดอีก ด้วยเหตุเพียงเท่านี้อัดดาจึงขาดสูญเด็ดขาด' สมณพราหมณ์พวกหนึ่งบัญญัติความขาดสูญ ความพินาศ และความไม่เกิดอีกของสัตว์อย่างนี้

[๘๗] ๕๓. (๓) สมณะหรือพราหมณ์คนอื่นกล่าวกับสมณะหรือพราหมณ์คนนั้นอย่างนี้ว่า 'ท่านผู้เจริญ อัดดาที่ท่านพูดถึงนั้นมีจริง เราไม่ปฏิเสธว่าไม่มี แต่อัดดานี้ไม่ใช่ขาดสูญเด็ดขาดเพราะเหตุเพียงเท่านี้ ยังมีอัดดาอื่นที่เป็นทิพย์ มีรูปสำเร็จด้วยใจ มีอวัยวะครบถ้วน มีอินทรีย์ไม่บกพร่อง ท่านยังไม่รู้ไม่เห็น แต่เรารู้เราเห็น อัดดานั้นหลังจากตายแล้วจะขาดสูญพินาศไม่เกิดอีก ด้วยเหตุเพียงเท่านี้อัดดาจึงขาดสูญเด็ดขาด' สมณพราหมณ์พวกหนึ่งบัญญัติความขาดสูญ ความพินาศ และความไม่เกิดอีกของสัตว์อย่างนี้

[๘๘] ๕๔. (๔) สมณะหรือพราหมณ์คนอื่นกล่าวกับสมณะหรือพราหมณ์คนนั้นอย่างนี้ว่า 'ท่านผู้เจริญ อัดดาที่ท่านพูดถึงนั้นมีจริง เราไม่ปฏิเสธว่าไม่มี แต่อัดดานี้ไม่ใช่ขาดสูญเด็ดขาดเพราะเหตุเพียงเท่านี้ ยังมีอัดดาอื่นที่ถึงชั้นอากาศาณัญจายตนะ โดยกำหนดว่า อากาศหาที่สุดมิได้ เพราะล่องรูปสัญญา ดับปฏิขสัญญา ไม่กำหนดนาคัตตสัญญาโดยประการทั้งปวง ท่านยังไม่รู้ไม่เห็น แต่เรารู้เราเห็น อัดดานั้นหลังจากตายแล้วจะขาดสูญพินาศไม่เกิดอีก ด้วยเหตุเพียงเท่านี้อัดดาจึงขาดสูญเด็ดขาด' สมณพราหมณ์พวกหนึ่งบัญญัติความขาดสูญ ความพินาศ และความไม่เกิดอีกของสัตว์อย่างนี้

[๘๙] ๕๕. (๕) สมณะหรือพราหมณ์คนอื่นกล่าวกับสมณะหรือพราหมณ์คนนั้นอย่างนี้ว่า 'ท่านผู้เจริญ อัดดาที่ท่านพูดถึงนั้นมีจริง เราไม่ปฏิเสธว่าไม่มี แต่

เชิงอรรถ :

^๑ เทวดาชั้นกามาวจร ๖ ชั้น คือ จาคุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี ปรนิมมิตวสวัตดี (ที.สี.อ. ๘๖/๑๑๑)

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

ทีฎฐิติ ๖๒ อุจเจทวาหะ ๗

อัตรานี้ไม่ใช่ขาดสูญเด็ดขาดเพราะเหตุเพียงเท่านี้ ยังมีอัตรานอื่นที่ถึงขั้นวิญญาณัญญา-
 ายตนะ โดยกำหนดว่า วิญญาณหาที่สุดมิได้ เพราะล่วงอากาศาณัญญาตนะได้โดย
 ประการทั้งปวง ท่านยังไม่รู้ไม่เห็น แต่เรารู้เราเห็น อัตรานั้นหลังจากตายแล้วจะขาด
 สูญพินาศไม่เกิดอีก ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ อัตรานี้จึงขาดสูญเด็ดขาด สมณพราหมณ์
 พวกหนึ่งบัญญัติความขาดสูญ ความพินาศ และความไม่เกิดอีกของสัตว์อย่างนี้

[๙๐] ๕๖. (๖) สมณะหรือพราหมณ์คนอื่นกล่าวกับสมณะหรือพราหมณ์คน
 นั้นอย่างนี้ว่า 'ท่านผู้เจริญ อัตรานที่ท่านพูดถึงนั้นมีจริง เราไม่ปฏิเสธว่าไม่มี แต่
 อัตรานี้ไม่ใช่ขาดสูญเด็ดขาดเพราะเหตุเพียงเท่านี้ ยังมีอัตรานอื่นที่ถึงขั้น
 อากัญญัญญาตนะ โดยกำหนดว่าไม่มีอะไร เพราะล่วงวิญญาณัญญาตนะได้
 โดยประการทั้งปวง ท่านยังไม่รู้ไม่เห็น แต่เรารู้เราเห็น อัตรานนั้นหลังจากตายแล้ว
 จะขาดสูญพินาศไม่เกิดอีก ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ อัตรานี้จึงขาดสูญเด็ดขาด'
 สมณพราหมณ์พวกหนึ่งบัญญัติความขาดสูญ ความพินาศ และความไม่เกิดอีก
 ของสัตว์อย่างนี้

[๙๑] ๕๗. (๗) สมณะหรือพราหมณ์คนอื่นกล่าวกับสมณะหรือพราหมณ์คน
 นั้นอย่างนี้ว่า 'ท่านผู้เจริญ อัตรานที่ท่านพูดถึงนั้นมีจริง เราไม่ปฏิเสธว่าไม่มี แต่
 อัตรานี้ไม่ใช่ขาดสูญเด็ดขาดเพราะเหตุเพียงเท่านี้ ยังมีอัตรานอื่นที่ถึงขั้นเนว-
 สัญญาณาสัญญาตนะ โดยกำหนดว่านั่นละเอียต นั่นประณีต เพราะล่วง
 อากัญญัญญาตนะได้โดยประการทั้งปวง ท่านยังไม่รู้ไม่เห็น แต่เรารู้เราเห็น อัตราน
 นั้นหลังจากตายแล้วจะขาดสูญพินาศไม่เกิดอีก ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ อัตรานี้จึงขาดสูญ
 เด็ดขาด' สมณพราหมณ์พวกหนึ่งบัญญัติความขาดสูญ ความพินาศ และความไม่
 เกิดอีกของสัตว์อย่างนี้

[๙๒] ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์เหล่านั้นมีวาหะว่า หลังจากตายแล้ว
 อัตรานขาดสูญ บัญญัติความขาดสูญ ความพินาศ และความไม่เกิดอีกของสัตว์ด้วย
 มูลเหตุ ๗ อย่างนี้แล ก็สมณพราหมณ์เหล่านั้นทุกจำพวกมีวาหะว่าหลังจาก
 ตายแล้วอัตรานขาดสูญ บัญญัติความขาดสูญ ความพินาศ และความไม่เกิดอีก
 ของสัตว์ด้วยมูลเหตุทั้ง ๗ อย่างนี้ หรือด้วยมูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๗ อย่างนี้
 ไม่พ้นไปจากนี้ ฯลฯ อันเป็นเหตุให้คนกล่าววกย่องตถาคคตามความเป็นจริง

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

ทีฎฐิติ ๖๒ ทีฎฐธัมมนิพพานวาทะ ๕

ทีฎฐธัมมนิพพานวาทะ^๑ ๕

เห็นว่ามีสภาพบางอย่างเป็นนิพพานในปัจจุบัน

[๙๓] ภิกษุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะว่า มีสภาพบางอย่าง เป็นนิพพานในปัจจุบัน บัญญัตินิพพานในปัจจุบันว่า เป็นบรมธรรมของสัตว์ ด้วย มูลเหตุ ๕ อย่าง ก็สมณพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้นอาศัยอะไรปรารถนาอะไรจึงมีวาทะ ว่า มีสภาพบางอย่างเป็นนิพพานในปัจจุบัน บัญญัตินิพพานในปัจจุบันว่า เป็น บรมธรรมของสัตว์ ด้วยมูลเหตุ ๕ อย่าง

[๙๔] ๕๘. (๑) สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้มีวาทะมีพรรคณะอย่างนี้ ว่า 'ท่านผู้เจริญ เพราะเหตุที่อัตตตานี้เห็บอ้มเปล็ดเปล็นอยู่ด้วยกามคุณ ๕ จึงชื่อว่า บรรลุนิพพานในปัจจุบันอันเป็นบรมธรรม' สมณพราหมณ์พวกหนึ่งบัญญัตินิพพาน ในปัจจุบันว่า เป็นบรมธรรมของสัตว์อย่างนี้

[๙๕] ๕๙. (๒) สมณะหรือพราหมณ์คนอื่นกล่าวกับสมณะหรือพราหมณ์คน นั้นอย่างนี้ว่า 'ท่านผู้เจริญ อัตตาทที่ท่านพูดถึงนั้นมีจริง เราไม่ปฏิเสธว่าไม่มี แต่ อัตตตานี้ไม่ใช่จะบรรลุนิพพานในปัจจุบันอันเป็นบรมธรรมได้เพราะเหตุเพียงเท่า นี้ เพราะเหตุไร เพราะกามไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ผันแปรเป็นธรรมดา เพราะกามนั้น ผันแปรไปเป็นอื่น ความโศกเศร้า ความคร่ำครวญ ความไม่สบายกาย ความไม่ สบายใจ และความคับแค้นใจจึงเกิดขึ้น เพราะเหตุที่อัตตตานี้สังัดจากกามและ อกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปลุมนานที่มีวิตก วิจารณ์ ปิติและสุขเกิดจากวิเวกอยู่ จึงชื่อว่าบรรลุนิพพานในปัจจุบันอันเป็นบรมธรรม' สมณพราหมณ์พวกหนึ่งบัญญัติ นิพพานในปัจจุบันว่า เป็นบรมธรรมของสัตว์อย่างนี้

[๙๖] ๖๐. (๓) สมณะหรือพราหมณ์คนอื่นกล่าวกับสมณะหรือพราหมณ์คน นั้นอย่างนี้ว่า 'ท่านผู้เจริญ อัตตาทที่ท่านพูดถึงนั้นมีจริง เราไม่ปฏิเสธว่าไม่มี แต่ อัตตตานี้ไม่ใช่จะบรรลุนิพพานในปัจจุบันอันเป็นบรมธรรมได้เพราะเหตุเพียงเท่า

เชิงอรรถ :

^๑ สัททิตีถือว่า สามารถบรรลุนิพพาน หรือสามารถดับทุกข์ได้โดยง่ายในอัตภาพนี้ เป็นความเข้าใจของ พวกที่เห็นความเปล็ดเปล็นจากกามคุณว่าเป็นนิพพาน หรือเห็นความสุขจากกามว่าเป็นนิพพาน (ที.สี.อ. ๙๗/๑๑๒)

พระสูตรต้นปิฎก ที่ขนิทาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

สรุปทฤษฎี ๖๒

นี้ เพราะเหตุไร เพราะปฐมฌานที่มีวิตกมีวิจารณ์นั้นบัณฑิตกล่าวว่า ยังหยาบอยู่ เพราะเหตุที่วิตกวิจารณ์สงบไป อัดตานี้จึงบรรลุตุตยฌานมีความผ่อนคลายในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ จึงชื่อว่าบรรลุนิพพานในปัจจุบันอันเป็นบรมธรรม' สมณพราหมณ์พวกหนึ่งบัญญัติ นิพพานในปัจจุบันว่าเป็นบรมธรรมของสัตว์อย่างนี้

[๙๗] ๖๑. (๔) สมณะหรือพราหมณ์คนอื่นกล่าวกับสมณะหรือพราหมณ์คน นั้นอย่างนี้ว่า 'ท่านผู้เจริญ อัดตาที่ท่านพูดถึงนั้นมีจริง เราไม่ปฏิเสธว่าไม่มี แต่ อัดตานี้ไม่ใช่จะบรรลุนิพพานในปัจจุบันอันเป็นบรมธรรมได้เพราะเหตุเพียงเท่านี้ เพราะเหตุไร เพราะตุตยฌานที่ยังมีปีติเป็นเหตุให้จิตเบิกบานนั้นบัณฑิตกล่าวว่า ยังหยาบอยู่ เพราะเหตุที่ปีติจางคลายไป อัดตานี้จึงมีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตุตยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข จึงชื่อว่าบรรลุนิพพานในปัจจุบันอันเป็นบรมธรรม' สมณพราหมณ์ พวกหนึ่งบัญญัตินิพพานในปัจจุบันว่าเป็นบรมธรรมของสัตว์อย่างนี้

[๙๘] ๖๒. (๕) สมณะหรือพราหมณ์คนอื่นกล่าวกับสมณะหรือพราหมณ์คน นั้นอย่างนี้ว่า 'ท่านผู้เจริญ อัดตาที่ท่านพูดถึงนั้นมีจริง เราไม่ปฏิเสธว่าไม่มี แต่ อัดตานี้ไม่ใช่จะบรรลุนิพพานในปัจจุบันอันเป็นบรมธรรมได้เพราะเหตุเพียงเท่า นี้ เพราะเหตุไร เพราะตุตยฌานที่จิตยังคำนึงถึงสุขอยู่นั้นบัณฑิตกล่าวว่า ยังหยาบ อยู่ เพราะเหตุที่ละสุขและทุกขได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสก่อนดับไปก่อน อัดตานี้ จึงบรรลุดตตฌานที่ไม่มีทุกขไม่มีสุข มีสติบริสุทธิเพราะอุเบกขาอยู่ จึงชื่อว่าบรรลุนิพพานในปัจจุบันอันเป็นบรมธรรม' สมณพราหมณ์พวกหนึ่งบัญญัตินิพพานใน ปัจจุบันว่าเป็นบรมธรรมของสัตว์อย่างนี้

สรุปทฤษฎีอัมมนิพพานวาทะ

[๙๙] ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์เหล่านั้นมีวาทะว่า มีสภาพบางอย่าง เป็นนิพพานในปัจจุบัน บัญญัตินิพพานในปัจจุบันว่า เป็นบรมธรรมของสัตว์ ด้วย มูลเหตุ ๕ อย่างนี้แล ก็สมณพราหมณ์เหล่านั้นทุกจำพวกมีวาทะว่า มีสภาพ บางอย่างเป็นนิพพานในปัจจุบัน บัญญัตินิพพานในปัจจุบันว่าเป็นบรมธรรมของ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]

สรุปทฎฐิติ ๖๒

สัตว์ ด้วยมูลเหตุทั้ง ๕ อย่างนี้ หรือด้วยมูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๕ อย่างนี้ ไม่พ้นไปจากนี้ ฯลฯ อันเป็นเหตุให้คนกล่าวยกย่องตถาคตถูกต้องตามความเป็นจริง

[๑๐๐] ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์เหล่านั้นกำหนดชั้น (สรรพสิ่ง) ส่วนอนาคต เห็นคล้อยตามชั้นส่วนอนาคต ปรรกษชั้นส่วนอนาคต ประกาศวาทะแสดงทฎฐิติต่าง ๆ ด้วยมูลเหตุ ๔๔ อย่างนี้แล ก็สมณพราหมณ์เหล่านั้นทุกจำพวก กำหนดชั้นส่วนอนาคต เห็นคล้อยตามชั้นส่วนอนาคต ปรรกษชั้นส่วนอนาคต ประกาศวาทะแสดงทฎฐิติต่าง ๆ ด้วยมูลเหตุทั้ง ๔๔ อย่างนี้ หรือด้วยมูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๔๔ อย่างนี้ ไม่พ้นไปจากนี้ ฯลฯ อันเป็นเหตุให้คนกล่าวยกย่องตถาคตถูกต้องตามความเป็นจริง

[๑๐๑] ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์พวกที่กำหนดชั้นส่วนอดีต พวกที่กำหนดชั้นส่วนอนาคต และพวกที่กำหนดชั้นทั้งส่วนอดีตและอนาคต ล้วนมีความเห็นคล้อยตามชั้นทั้งส่วนอดีตและอนาคต ปรรกษชั้นทั้งส่วนอดีตและอนาคต ประกาศวาทะแสดงทฎฐิติต่าง ๆ ด้วยมูลเหตุ ๖๒ อย่างนี้แล

[๑๐๒] ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทุกจำพวกที่กำหนดชั้นส่วนอดีต ที่กำหนดชั้นส่วนอนาคต หรือที่กำหนดชั้นทั้งส่วนอดีตและอนาคต ล้วนมีความเห็นคล้อยตามชั้นทั้งส่วนอดีตและอนาคต ปรรกษชั้นทั้งส่วนอดีตและอนาคต ประกาศวาทะแสดงทฎฐิติต่าง ๆ ด้วยมูลเหตุทั้ง ๖๒ อย่างนี้ หรือด้วยมูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๖๒ อย่างนี้ ไม่พ้นไปจากนี้

[๑๐๓] ภิกษุทั้งหลาย เรื่องนี้ตถาคตรู้ชัดว่า มูลเหตุแห่งทฎฐิติเหล่านี้ที่บุคคลยึดถืออย่างนี้แล้วย่อมมีคติและภพหน้าอย่างนั้น ๆ ตถาคตรู้มูลเหตุนั้นชัด และยังรู้ชัดยิ่งขึ้นไปกว่านั้นอีกจึงไม่ยึดมั่น เมื่อไม่ยึดมั่นจึงรู้ความดับด้วยตนเอง รู้ความเกิดความดับ คุณ โทษแห่งเวทนา และอุบายเครื่องสลัดเวทนาออกตามความเป็นจริง ตถาคตจึงหลุดพ้นเพราะไม่ยึดมั่นถือมั่น

[๑๐๔] ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้แล ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบประณีต ไข้เหตุผลคาดคะเนเอาไม่ได้ ละเอียด รู้ได้เฉพาะบัณฑิต ซึ่งตถาคตรู้แจ้งได้เองแล้วสั่งสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งตามอันเป็นเหตุให้คนกล่าวยกย่องตถาคตถูกต้องตามความเป็นจริง

(ทฎฐิติ ๖๒ จบ)

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]
ว่าด้วยการบัญญัติอัตตาและโลกเพราะความแสหา ความดิ้นรน ของคนมีตัณหา

**ว่าด้วยการบัญญัติอัตตาและโลกเพราะความแสหา ความดิ้นรน
ของคนมีตัณหา**

[๑๐๕] ภิกษุทั้งหลาย บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น พวกที่มีวาตะว่าเที่ยง บัญญัติอัตตาและโลกว่าเที่ยง ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง ข้อนั้นเป็นความเข้าใจของ พวกเขาผู้ไม่รู้ไม่เห็น เป็นความแสหา ความดิ้นรนของคนมีตัณหาเท่านั้น

[๑๐๖] พวกที่มีวาตะว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง บัญญัติอัตตาและโลกว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง ข้อนั้นเป็นความเข้าใจของ พวกเขาผู้ไม่รู้ไม่เห็น เป็นความแสหา ความดิ้นรนของคนมีตัณหาเหมือนกัน

[๑๐๗] พวกที่มีวาตะว่า โลกมีที่ที่สุด โลกไม่มีที่ที่สุด บัญญัติว่า โลกมีที่ที่สุด โลกไม่มีที่ที่สุด ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง ข้อนั้นเป็นความเข้าใจของ พวกเขาผู้ไม่รู้ไม่เห็น เป็นความแสหา ความดิ้นรนของคนมีตัณหาเหมือนกัน

[๑๐๘] พวกที่มีวาตะหลบลี้อย่างไม่แน่นอน พอถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ ย่อมกล่าวหลบลี้อย่างไม่แน่นอน ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง ข้อนั้นเป็นความเข้าใจของ พวกเขาผู้ไม่รู้ไม่เห็น เป็นความแสหา ความดิ้นรนของคนมีตัณหาเหมือนกัน

[๑๐๙] พวกที่มีวาตะว่า อัตตาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย บัญญัติ อัตตาและโลกว่า เกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย ด้วยมูลเหตุ ๒ อย่าง ข้อนั้นเป็นความเข้าใจของ พวกเขาผู้ไม่รู้ไม่เห็น เป็นความแสหา ความดิ้นรนของคนมีตัณหาเหมือนกัน

[๑๑๐] พวกที่กำหนดขันธส่วนอดีต เห็นคล้อยตามขันธส่วนอดีต ปรารภขันธ ส่วนอดีต ประกาศวาทะแสดงทฤษฎีต่าง ๆ ด้วยมูลเหตุ ๑๘ อย่าง ข้อนั้นเป็นความเข้าใจของ พวกเขาผู้ไม่รู้ไม่เห็น เป็นความแสหา ความดิ้นรนของคนมีตัณหาเท่านั้น

[๑๑๑] พวกที่มีวาตะว่า อัตตาหลังจากตายแล้วมีสัญญา บัญญัติอัตตาหลังจากตายแล้วว่ามีสัญญา ด้วยมูลเหตุ ๑๖ อย่าง ข้อนั้นเป็นความเข้าใจของ พวกเขาผู้ไม่รู้ไม่เห็น เป็นความแสหา ความดิ้นรนของคนมีตัณหาเหมือนกัน

[๑๑๒] พวกที่มีวาตะว่า อัตตาหลังจากตายแล้วไม่มีสัญญา บัญญัติอัตตาหลังจากตายแล้วว่าไม่มีสัญญา ด้วยมูลเหตุ ๘ อย่าง ข้อนั้นเป็นความเข้าใจของ พวกเขาผู้ไม่รู้ไม่เห็น เป็นความแสหา ความดิ้นรนของคนมีตัณหาเหมือนกัน

พระสูตรต้นปิฎก ที่ขนิทาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]
ว่าด้วยการบัญญัติอัตตาและโลกเพราะผัสสะเป็นเหตุ

[๑๑๓] พวกที่มีวาตะว่า อัตตาหลังจากตายแล้วมีสัญญาก็มีไข ไม่มีสัญญาก็มีไข บัญญัติอัตตาหลังจากตายแล้วว่ามีสัญญาก็มีไข ไม่มีสัญญาก็มีไข ด้วยมูลเหตุ ๘ อย่าง ข้อนั้นเป็นความเข้าใจของพวกเขาผู้ไม่รู้ไม่เห็น เป็นความแสหาความดีนรณของคนมีตัณหาเหมือนกัน

[๑๑๔] พวกที่มีวาตะว่า หลังจากตายแล้วอัตตาขาดสูญ บัญญัติความขาดสูญ ความพินาศ และความไม่เกิดอีกของสัตว์ ด้วยมูลเหตุ ๗ อย่าง ข้อนั้นเป็นความเข้าใจของพวกเขาผู้ไม่รู้ไม่เห็น เป็นความแสหา ความดีนรณของคนมีตัณหาเหมือนกัน

[๑๑๕] พวกที่มีวาตะว่า มีสภาพบางอย่างเป็นนิพพานในปัจจุบัน บัญญัตินิพพานในปัจจุบันว่าเป็นบรมธรรมของสัตว์ ด้วยมูลเหตุ ๕ อย่าง ข้อนั้นเป็นความเข้าใจของพวกเขาผู้ไม่รู้ไม่เห็น เป็นความแสหา ความดีนรณของคนมีตัณหาเหมือนกัน

[๑๑๖] พวกที่กำหนดขันธส่วนอนาคต เห็นคล้อยตามขันธส่วนอนาคต ประรภขันธส่วนอนาคต ประกาศวาตะแสดงทิวฎีต่าง ๆ ด้วยมูลเหตุ ๔๔ อย่าง ข้อนั้นเป็นความเข้าใจของพวกเขาผู้ไม่รู้ไม่เห็น เป็นความแสหา ความดีนรณของคนมีตัณหาเท่านั้น

[๑๑๗] ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์พวกที่กำหนดขันธส่วนอดีต พวกที่กำหนดขันธส่วนอนาคต และพวกที่กำหนดขันธทั้งส่วนอดีตและอนาคต ล้วนมีความเห็นคล้อยตามขันธทั้งส่วนอดีตและอนาคต ประรภขันธทั้งส่วนอดีตและอนาคต ประกาศวาตะแสดงทิวฎีต่าง ๆ ด้วยมูลเหตุ ๖๒ อย่าง ข้อนั้นเป็นความเข้าใจของพวกเขาผู้ไม่รู้ไม่เห็น เป็นความแสหา ความดีนรณของคนมีตัณหาเท่านั้น

ว่าด้วยการบัญญัติอัตตาและโลกเพราะผัสสะเป็นเหตุ

[๑๑๘] ภิกษุทั้งหลาย บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น พวกที่มีวาตะว่าเที่ยงบัญญัติอัตตาและโลกว่าเที่ยง ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง ข้อนั้นเพราะผัสสะเป็นเหตุ

[๑๑๙] พวกที่มีวาตะว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง บัญญัติอัตตาและโลกว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง ข้อนั้นเพราะผัสสะเป็นเหตุ

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]
ว่าด้วยการบัญญัติอัตตาและโลกเพราะผัสสะเป็นเหตุ

[๑๒๐] พวกที่มีวาตะว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด บัญญัติว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง ข้อนั้นเพราะผัสสะเป็นเหตุ

[๑๒๑] พวกที่มีวาตะหลบเลี่ยงไม่แน่นอน พอถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ ย่อมกล่าวหลบเลี่ยงไม่แน่นอน ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง ข้อนั้นเพราะผัสสะเป็นเหตุ

[๑๒๒] พวกที่มีวาตะว่า อัตตาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย บัญญัติ อัตตาและโลกว่า เกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย ด้วยมูลเหตุ ๒ อย่าง ข้อนั้นเพราะผัสสะเป็นเหตุ

[๑๒๓] พวกที่กำหนดขันธส่วนอดีต เห็นคล้ายตามขันธส่วนอดีต พรารภ ขันธส่วนอดีต ประกาศวาตะแสดงทิวฎีต่าง ๆ ด้วยมูลเหตุ ๑๘ อย่าง ข้อนั้นก็ เพราะผัสสะเป็นเหตุ

[๑๒๔] พวกที่มีวาตะว่า อัตตาหลังจากตายแล้วมีสัญญา บัญญัติอัตตา หลังจากตายแล้วว่ามีสัญญา ด้วยมูลเหตุ ๑๖ อย่าง ข้อนั้นเพราะผัสสะเป็นเหตุ

[๑๒๕] พวกที่มีวาตะว่า อัตตาหลังจากตายแล้วไม่มีสัญญา บัญญัติอัตตา หลังจากตายแล้วว่ามีสัญญา ด้วยมูลเหตุ ๘ อย่าง ข้อนั้นเพราะผัสสะเป็นเหตุ

[๑๒๖] พวกที่มีวาตะว่า อัตตาหลังจากตายแล้วมีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่ บัญญัติอัตตาหลังจากตายแล้วว่ามีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่ ด้วย มูลเหตุ ๘ อย่าง ข้อนั้นเพราะผัสสะเป็นเหตุ

[๑๒๗] พวกที่มีวาตะว่า หลังจากตายแล้วอัตตาขาดสูญ บัญญัติความขาด สูญ ความพินาศ และความไม่เกิดอีกของสัตว์ ด้วยมูลเหตุ ๗ อย่าง ข้อนั้นเพราะ ผัสสะเป็นเหตุ

[๑๒๘] พวกที่มีวาตะว่า มีสภาพบางอย่างเป็นนิพพานในปัจจุบัน บัญญัติ นิพพานในปัจจุบันว่าเป็นบรมธรรมของสัตว์ ด้วยมูลเหตุ ๕ อย่าง ข้อนั้นเพราะ ผัสสะเป็นเหตุ

[๑๒๙] พวกที่กำหนดขันธส่วนอนาคต เห็นคล้ายตามขันธส่วนอนาคต พรารภขันธส่วนอนาคต ประกาศวาตะแสดงทิวฎีต่าง ๆ ด้วยมูลเหตุ ๔๔ อย่าง ข้อนั้นเพราะผัสสะเป็นเหตุ

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]
ว่าด้วยสิ่งที่เป็นไปไม่ได้

[๑๓๐] ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์พวกที่กำหนดชั้นส่วนอดีต พวกที่กำหนดชั้นส่วนอนาคต และพวกที่กำหนดชั้นทั้งส่วนอดีตและอนาคต ล้วนมีความเห็นคล้อยตามชั้นทั้งส่วนอดีตและอนาคต ประการชั้นทั้งส่วนอดีตและอนาคต ประกาศวาทแสดงทิวฎีต่าง ๆ ด้วยมูลเหตุ ๖๒ อย่าง ข้อนั้นเพราะผัสสะเป็นเหตุ

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นไปไม่ได้

[๑๓๑] ภิกษุทั้งหลาย บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น พวกที่มีวาทว่าเที่ยง บัญญัติอัตตาและโลกว่าเที่ยง ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง เป็นไปไม่ได้เลยที่พวกเขาเว้นจากผัสสะแล้วจะยังรู้สึกได้

[๑๓๒] พวกที่มีวาทว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง บัญญัติอัตตาและโลกว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง เป็นไปไม่ได้เลยที่พวกเขาเว้นจากผัสสะแล้วจะยังรู้สึกได้

[๑๓๓] พวกที่มีวาทว่า โลกมีที่ สุด โลกไม่มีที่ สุด บัญญัติว่า โลกมีที่ สุด โลกไม่มีที่ สุด ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง เป็นไปไม่ได้เลยที่พวกเขาเว้นจากผัสสะแล้วจะยังรู้สึกได้

[๑๓๔] พวกที่มีวาทหะหลบเสียงไม่แน่นอน พอถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ ย่อมกล่าวหลบเสียงไม่แน่นอนด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง เป็นไปไม่ได้เลยที่พวกเขาเว้นจากผัสสะแล้วจะยังรู้สึกได้

[๑๓๕] พวกที่มีวาทว่า อัตตาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย บัญญัติอัตตาและโลกว่า เกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย ด้วยมูลเหตุ ๒ อย่าง เป็นไปไม่ได้เลยที่พวกเขาเว้นจากผัสสะแล้วจะยังรู้สึกได้

[๑๓๖] พวกที่กำหนดชั้นส่วนอดีต เห็นคล้อยตามชั้นส่วนอดีต ประการชั้นส่วนอดีต ประกาศวาทแสดงทิวฎีต่าง ๆ ด้วยมูลเหตุ ๑๘ อย่าง เป็นไปไม่ได้เลยที่พวกเขาเว้นจากผัสสะแล้วจะยังรู้สึกได้

[๑๓๗] พวกที่มีวาทว่า อัตตาหลังจากตายแล้วมีสัญญา บัญญัติอัตตาหลังจากตายแล้วว่ามีสัญญา ด้วยมูลเหตุ ๑๖ อย่าง เป็นไปไม่ได้เลยที่พวกเขาเว้นจากผัสสะแล้วจะยังรู้สึกได้

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]
ว่าด้วยวัฏฏะที่เจ้าลัทธิตั้งไว้

[๑๓๘] พวกที่มีวาตะว่า อัดตาหลังจากตายแล้วไม่มีสัญญา บัญญัติอัดตา หลังจากตายแล้วว่ามีสัญญา ด้วยมูลเหตุ ๘ อย่าง เป็นไปไม่ได้เลยที่พวกเขาเว้นจากผัสสะแล้วจะยังรู้สึกได้

[๑๓๙] พวกที่มีวาตะว่า อัดตาหลังจากตายแล้วมีสัญญาก็มีไข ไม่มีสัญญาก็มีไข บัญญัติอัดตาหลังจากตายแล้วว่ามีสัญญาก็มีไข ไม่มีสัญญาก็มีไข ด้วยมูลเหตุ ๘ อย่าง เป็นไปไม่ได้เลยที่พวกเขาเว้นจากผัสสะแล้วจะยังรู้สึกได้

[๑๔๐] พวกที่มีวาตะว่า หลังจากตายแล้วอัดตาขาดสูญ บัญญัติความขาดสูญ ความพินาศและความไม่เกิดอีกของสัตว์ ด้วยมูลเหตุ ๗ อย่าง เป็นไปไม่ได้เลยที่พวกเขาเว้นจากผัสสะแล้วจะยังรู้สึกได้

[๑๔๑] พวกที่มีวาตะว่า มีสภาพบางอย่างเป็นนิพพานในปัจจุบัน บัญญัตินิพพานในปัจจุบันว่าเป็นบรมธรรมของสัตว์ ด้วยมูลเหตุ ๕ อย่าง เป็นไปไม่ได้เลยที่พวกเขาเว้นจากผัสสะแล้วจะยังรู้สึกได้

[๑๔๒] พวกที่กำหนดชั้นส่วนอนาคต เห็นคล้ายตามชั้นส่วนอนาคต บรรารกชั้นส่วนอนาคต ประกาศวาตะแสดงทิวฎีต่าง ๆ ด้วยมูลเหตุ ๔๔ อย่าง เป็นไปไม่ได้เลยที่พวกเขาเว้นจากผัสสะแล้วจะยังรู้สึกได้

[๑๔๓] ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์พวกที่กำหนดชั้นส่วนอดีต พวกที่กำหนดชั้นส่วนอนาคต และพวกที่กำหนดชั้นทั้งส่วนอดีตและอนาคต ล้วนมีความเห็นคล้ายตามชั้นทั้งส่วนอดีตและอนาคต บรรารกชั้นทั้งส่วนอดีตและอนาคต ประกาศวาตะแสดงทิวฎีต่าง ๆ ด้วยมูลเหตุ ๖๒ อย่าง เป็นไปไม่ได้เลยที่พวกเขาเว้นจากผัสสะแล้วจะยังรู้สึกได้

ว่าด้วยวัฏฏะที่เจ้าลัทธิตั้งไว้

[๑๔๔] ภิกษุทั้งหลาย บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น พวกที่มีวาตะว่าเที่ยง บัญญัติอัดตาและโลกว่าเที่ยง ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง พวกที่มีวาตะว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง ฯลฯ พวกที่มีวาตะว่า โลกมีที่ สุด โลกไม่มีที่ สุด ฯลฯ พวกที่มีวาตะหลงเหลือไม่แน่นอน ฯลฯ พวกที่มีวาตะว่า อัดตาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย ฯลฯ พวกที่กำหนดชั้นส่วนอดีต ฯลฯ พวกที่มีวาตะว่า อัดตาหลังจาก

พระสูตรต้นปิฎก ที่ขนิทาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]
ว่าด้วยไม่มีวิภูฏะเป็นต้น

ตายแล้วมีสัญญา ฯลฯ พวกที่มีวาหะว่า อัดดาหลังจากตายแล้วไม่มีสัญญา ฯลฯ พวกที่มีวาหะว่า อัดดาหลังจากตายแล้วมีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่ ฯลฯ พวกที่มีวาหะว่า หลังจากตายแล้วอัดดาขาดสูญ ฯลฯ พวกที่มีวาหะว่า มีสภาพบางอย่างเป็นนิพพานในปัจจุบัน ฯลฯ พวกที่กำหนดชั้นส่วนอนาคต ฯลฯ พวกที่กำหนดชั้นส่วนอดีต พวกที่กำหนดชั้นส่วนอนาคต และพวกที่กำหนดชั้นทั้งส่วนอดีตและอนาคต ล้วนมีความเห็นคล้อยตามชั้นทั้งส่วนอดีตและอนาคต บรรณกษัตริย์ทั้งส่วนอดีตและอนาคต ประกาศวาหะแสดงทิวฎีต่าง ๆ ด้วยมูลเหตุ ๖๒ อย่าง สมณพราหมณ์เหล่านั้นทุกจำพวกรับสัมผัส (ผัสสะ)^๑ ทางผัสสายตนะ ๖ แล้วเกิดเวทนา (ความรู้สึก) เพราะเวทนาเป็นปัจจัยจึงเกิดมัตถหา (ความอยาก) เพราะมัตถหาเป็นปัจจัยจึงเกิดมูปาทาน (ความยึดมั่น ถือมั่น) เพราะอุปาทานเป็นปัจจัยจึงเกิดมิมภ (ความมี ความเป็น) เพราะภพเป็นปัจจัยจึงเกิดมีชาติ (ความเกิด) เพราะชาติเป็นปัจจัยจึงเกิดมีชรา (ความแก่) มรณะ (ความตาย) โสกะ (ความเศร้าโศก) ปริเทวะ (ความคร่ำครวญ) ทุกข์ (ความไม่สบายกาย) โทมนัส (ความไม่สบายใจ) และอุปายาส (ความคับแค้นใจ)

ว่าด้วยไม่มีวิภูฏะเป็นต้น

[๑๔๕] ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดภิกษุรู้ชัดถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษแห่งผัสสายตนะ ๖ และอุปายาสเครื่องสลัดผัสสายตนะเหล่านั้นออกตามความเป็นจริง เมื่อนั้นเธอย่อมรู้ชัดยิ่งกว่าสมณพราหมณ์เหล่านั้น

อุปมาเหมือนชาวประมงทอดแห

[๑๔๖] ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์พวกที่กำหนดชั้นส่วนอดีต พวกที่กำหนดชั้นส่วนอนาคต และพวกที่กำหนดชั้นทั้งส่วนอดีตและอนาคต ล้วนมีความเห็นคล้อยตามชั้นทั้งส่วนอดีตและอนาคต บรรณกษัตริย์ทั้งส่วนอดีตและ

เชิงอรรถ :

^๑ สัมผัส หรือการกระทบกันระหว่างอายตนะภายในกับอายตนะภายนอก เช่น ดากระทบรูป เป็นต้น พระพุทธเจ้าตรัสว่า ทิวฎี ๖๒ เริ่มต้นจากผัสสะนำไปสู่เวทนา สุตท้ายก็คือความทุกข์ ดังนั้นจึงไม่อาจนำไปสู่ความดับทุกข์ได้แต่อย่างใด (ที.สี.อ. ๑๔๔/๑๖๖)

พระสูตรต้นปิฎก ที่ขนิทาย สีลขันธวรรค [๑.พรมขาลสูตร]

ว่าด้วยไม่มีวิภูฏะเป็นต้น

อนาคต ประกาศวาทะแสดงทิวฎีต่าง ๆ ทั้งหมดถูกทิวฎี ๖๒ นี้ซึ่งเป็นจุดตาข่ายปกคลุมเอาไว้ ตกอยู่ในตาข่ายนี้ เมื่อโผล่ขึ้นก็โผล่อยู่ในตาข่ายนี้ ติดอยู่ในตาข่ายนี้ ถูกปกคลุมเอาไว้ เมื่อโผล่ขึ้นก็โผล่อยู่ในตาข่ายนี้เอง

เปรียบเหมือนชาวประมง หรือลูกมือชาวประมง ผู้ชำนาญ ไข่แหตักทอดลงหนองน้ำเล็ก ๆ เขาคิดว่า บรรดาสัตว์ตัวใหญ่ในหนองน้ำแห่งนี้ทั้งหมดถูกแหครอบเอาไว้ อยู่ในแหนี้ เมื่อหลุดขึ้นก็หลุดอยู่ในแหนี้ ติดอยู่ในแหนี้ ถูกครอบเอาไว้ เมื่อหลุดขึ้นก็หลุดอยู่ในแหนี้ ฉันทิ สมณะหรือพราหมณ์พวกที่กำหนดขันธส่วนอดีต พวกที่กำหนดขันธส่วนอนาคต และพวกที่กำหนดขันธทั้งส่วนอดีตและอนาคต ล้วนมีความเห็นคล้อยตามขันธทั้งส่วนอดีตและอนาคต ปรารภขันธทั้งส่วนอดีตและอนาคต ประกาศวาทะแสดงทิวฎีต่าง ๆ ทั้งหมดถูกทิวฎี ๖๒ นี้^๑ ซึ่งเป็นจุดตาข่ายปกคลุมเอาไว้ ตกอยู่ในตาข่ายนี้ เมื่อโผล่ขึ้นก็โผล่อยู่ในตาข่ายนี้ ติดอยู่ในตาข่ายนี้ ถูกปกคลุมเอาไว้ เมื่อโผล่ขึ้นก็โผล่อยู่ในตาข่ายนี้เอง ฉันทินัน

อุปมาร่างกายเหมือนผลมะม่วง

[๑๔๗] ภิกษุทั้งหลาย กายของตถาคตขาดตันทหาที่พาไปสู่ภพเสียแล้ว^๒ เทวดาและมนุษย์จักเห็นกายของตถาคตได้ชั่วเวลายังดำรงอยู่ หลังจากกายแตกสลายไปเพราะสิ้นชีวิตแล้ว เทวดาและมนุษย์จักไม่เห็นกายนั้นอีก

เปรียบเหมือนเมื่อกลุ่มผลมะม่วงถูกตัดขั้ว ผลมะม่วงทั้งหมดที่ห้อยอยู่กับขั้วก็ย่อมติดตามขั้วนั้นไป ฉันทิ กายของตถาคตขาดตันทหาที่พาไปสู่ภพเสียแล้ว เทวดาและมนุษย์จักเห็นกายของตถาคตได้ชั่วเวลาที่ยังดำรงอยู่ หลังจากกายแตกสลายไปเพราะสิ้นชีวิตแล้ว เทวดาและมนุษย์จักไม่เห็นกายนั้นอีก ฉันทินัน”

เชิงอรรถ :

^๑ ทิวฎี ๖๒ คือทฤษฏีทางอภิปริชญาที่มีอยู่ในอินเดีย ทั้งก่อนและร่วมสมัยกับพระพุทธองค์ มีอยู่ทั้งหมด ๖๒ ทฤษฏี พระพุทธองค์ทรงยกมาแสดงเพื่อยืนยันว่า พระองค์ทรงรู้ทฤษฏีดังกล่าวอย่างแจ่มแจ้ง และทรงแสดงพรมขาลสูตรครอบคลุมทฤษฏีเหล่านั้นทั้งหมด เปรียบเหมือนชาวประมงใช้แหทอดคลุมปลาไว้ได้ทั้งหมด ฉันทินัน

^๒ ไม่มีตันทหาที่จะเป็นเหตุให้เกิดอีก (ที.สี.อ. ๑๔๗/๑๑๗-๑๑๘)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑.พรหมชาลสูตร]
ว่าด้วยไม่มีวิภูฏะเป็นต้น

[๑๔๘] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ ท่านพระอานนท์ได้ทูลถามว่า
“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นาคัสจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ ธรรมบรรยายนี้มีชื่อว่าอะไร
พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อานนท์ เธอจงจำธรรมบรรยายนี้ว่า ข่ายแห่ง
ประโยชน์ (อรรถชาละ) ก็ได้ ข่ายแห่งธรรม (ธรรมชาละ) ก็ได้ ข่ายแห่ง
สัมพัฏญัตถญาณอันประเสริฐ (พรหมชาละ) ก็ได้ ข่ายแห่งทิวลิป (ทิวลิปชาละ) ก็ได้
ตำราพิชัยสงคราม (สังคามวิชัย) อันยอดเยี่ยมก็ได้^๑”

[๑๔๙] ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดีต่างชื่นชมภาษิตของพระผู้มีพระภาค ก็แล
เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสเวทยากรณภาษิตนี้จบลง โลกธาตุที่ประกอบด้วย ๑๐,๐๐๐
จักรวาลได้หวั่นไหวแล้วแล

พรหมชาลสูตรที่ ๑ จบ

เชิงอรรถ :

- ^๑ ที่ชื่อว่า **ข่ายแห่งประโยชน์** เพราะเหตุที่ในพรหมชาลสูตร พระพุทธองค์ทรงแจกแจงประโยชน์ในโลกนี้
และประโยชน์ในโลกหน้าอันเป็นดุจดาชายไว้ ที่ชื่อว่า **ข่ายแห่งธรรม** เพราะพระองค์ตรัสถึงแบบแผน
และลัทธิธรรมเนียมอันเป็นดุจดาชายไว้ ที่ชื่อว่า **ข่ายแห่งทิวลิป** เพราะพระองค์ทรงแจกแจงทิวลิป ๖๒ อัน
เป็นดุจดาชายที่ผูกมัดผู้ที่มีความเชื่อลัทธิเหล่านี้ไว้ และที่ชื่อว่า **ตำราพิชัยสงคราม** เพราะผู้ที่ฟังสูตรนี้แล้ว
สามารถพิชิต เทวปุตตมาร ชันธมาร มัจจมาร หรือกิเลสमारได้ (ที.สี.อ. ๑๔๘/๑๔๙)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๔๗ }

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]
เรื่องพระเจ้าอชาตศัตรูและราชอำมาตย์

๒. สามัญญผลสูตร

ว่าด้วยผลแห่งความเป็นสมณะ

เรื่องพระเจ้าอชาตศัตรูและราชอำมาตย์

[๑๕๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่สวนมะม่วงของหมอชิวก โกमारภัก^๑ เขตกรุงราชคฤห์ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่จำนวน ๑,๒๕๐ รูป สมัยนั้นแล ในคืนวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ อันเป็นวันอุโบสถของเดือนที่ ๔ ซึ่งเป็นเดือนที่มีดอกโกมุทบานสะพรั่ง พระราชาแห่งแคว้นมคธพระนามว่าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร^๒ มีอำมาตย์แวดล้อม ประทับนั่งอยู่บนปราสาทชั้นบน ขณะนั้น ท้าวเธอทรงเปล่งอุทานว่า “ราตรีสว่างไสวน่ารื่นรมย์ งดงาม น่าชื่นชมยิ่งนัก เป็นฤกษ์งามยามดี วันนี้เราควรเข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์ผู้ใดหนอ ที่จะทำให้จิตใจของเราเบิกบานเลื่อมใสได้”

[๑๕๑] เมื่อท้าวเธอทรงเปล่งอุทานอย่างนี้ ราชอำมาตย์ผู้หนึ่งได้กราบทูลว่า “ขอเดชะ ครุปรุณะ กัสสปะ^๓ เป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ เป็นผู้มีชื่อเสียงมีเกียรติยศ เป็นเจ้าลัทธิ คนจำนวนมากยกย่องกันว่าเป็นคนดี มีประสบการณ์มาก บวชมานาน มีชีวิตอยู่หลายรัชสมัย ล่วงกาลผ่านวัยมามาก พระองค์โปรดเสด็จเข้าไปหาท่าน เมื่อเสด็จเข้าไปหา พระทัยของพระองค์จะเบิกบานเลื่อมใส” เมื่อราชอำมาตย์ผู้นั้นกราบทูลอย่างนี้ ท้าวเธอทรงนั่ง

[๑๕๒] ราชอำมาตย์อีกคนหนึ่งได้กราบทูลว่า “ขอเดชะ ครุหมักขลิ โคศาล^๔ เป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ เป็นผู้มีชื่อเสียงมีเกียรติยศ เป็นเจ้าลัทธิ

เชิงอรรถ :

^๑ ที่ชื่อว่า ชิวก เพราะเมื่อคลอลอดออกมาวันแรกถูกแม่น้ำไปทิ้ง แต่มีชีวิตรอดมาได้ ที่ชื่อว่า โกमारภัก เพราะอภัยราชกุมารทรงนำไปเลี้ยงไว้อย่างราชกุมาร เขาจบการศึกษาทางแพทย์ เป็นคนแรกที่ผ่าตัดสมองเป็นผลสำเร็จ นอกจากนี้ ยังเป็นแพทย์ประจำพระองค์ของพระพุทธเจ้าอีกด้วย (วิ. มหา. ๕/๓๒๘/๑๒๕)

^๒ พระเจ้าอชาตศัตรู เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าพิมพิสารกับพระนางเวเทหิ (ที.สี.อ. ๑๕๐/๑๒๗)

^๓ เจ้าลัทธิชื่อปรุณะ กัสสปโคตร (ที.สี.อ. ๑๕๑/๑๓๐)

^๔ เจ้าลัทธิชื่อหมักขลิ ผู้เกิดในโรงโค (ที.สี.อ. ๑๕๒/๑๓๑)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]

เรื่องพระเจ้าอชาตศัตรูและราชอำมาตย์

คนจำนวนมากยกย่องกันว่าเป็นคนดี มีประสพการณ์มาก บวชมานาน มีชีวิตอยู่หลายรัชสมัย ล่วงกาลผ่านวัยมามาก พระองค์โปรดเสด็จเข้าไปหาท่าน เมื่อเสด็จเข้าไปหา พระทัยของพระองค์จะเบิกบานเลื่อมใส”

เมื่อราชอำมาตย์ผู้นั้นกราบทูลอย่างนี้ ท้าวเธอก็ตรงนิ่ง

[๑๕๓] ราชอำมาตย์อีกคนหนึ่งได้กราบทูลว่า “ขอเดชะ ครุชิตะ เกสกัมพล^๑ เป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ เป็นผู้มีชื่อเสียงมีเกียรติยศ เป็นเจ้าลัทธิติ คนจำนวนมากยกย่องกันว่าเป็นคนดี มีประสพการณ์มาก บวชมานาน มีชีวิตอยู่หลายรัชสมัย ล่วงกาลผ่านวัยมามาก พระองค์โปรดเสด็จเข้าไปหาท่าน เมื่อเสด็จเข้าไปหา พระทัยของพระองค์จะเบิกบานเลื่อมใส”

เมื่อราชอำมาตย์ผู้นั้นกราบทูลอย่างนี้ ท้าวเธอก็ตรงนิ่ง

[๑๕๔] ราชอำมาตย์อีกคนหนึ่งได้กราบทูลว่า “ขอเดชะ ครุปกุระ กัจจายนะ^๒ เป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ เป็นผู้มีชื่อเสียงมีเกียรติยศ เป็นเจ้าลัทธิติ คนจำนวนมากยกย่องกันว่าเป็นคนดี มีประสพการณ์มาก บวชมานาน มีชีวิตอยู่หลายรัชสมัย ล่วงกาลผ่านวัยมามาก พระองค์โปรดเสด็จเข้าไปหาท่าน เมื่อเสด็จเข้าไปหา พระทัยของพระองค์จะเบิกบานเลื่อมใส”

เมื่อราชอำมาตย์ผู้นั้นกราบทูลอย่างนี้ ท้าวเธอก็ตรงนิ่ง

[๑๕๕] ราชอำมาตย์อีกคนหนึ่งได้กราบทูลว่า “ขอเดชะ ครุสัณฺฑชย เวลัฏฐบุตร^๓ เป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ เป็นผู้มีชื่อเสียงมีเกียรติยศ เป็นเจ้าลัทธิติ คนจำนวนมากยกย่องกันว่าเป็นคนดี มีประสพการณ์มาก บวชมานาน มีชีวิตอยู่หลายรัชสมัย ล่วงกาลผ่านวัยมามาก พระองค์โปรดเสด็จเข้าไปหาท่าน เมื่อเสด็จเข้าไปหา พระทัยของพระองค์จะเบิกบานเลื่อมใส”

เมื่อราชอำมาตย์ผู้นั้นกราบทูลอย่างนี้ ท้าวเธอก็ตรงนิ่ง

เชิงอรรถ :

^๑ เจ้าลัทธิติชื่อชิตะ ผู้นุ่งหม้อที่ทำด้วยผมของมนุษย์ (ที.สี.อ. ๑๕๓/๑๓๑)

^๒ เจ้าลัทธิติชื่อปกุระ กัจจายนโคตร (ที.สี.อ. ๑๕๔/๑๓๒)

^๓ เจ้าลัทธิติชื่อสัณฺฑชย ผู้เป็นบุตรของช่างสาน (ที.สี.อ. ๑๕๕/๑๓๒)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]
ว่าด้วยหมอชิวก โภมารภัก

[๑๕๖] ราชอำมาตย์อีกคนหนึ่งได้กราบทูลว่า “ขอเดชะ ครุณิครนถ์นาฏบุตร^๑ เป็นเจ้าหมูเจ้าคณะ เป็นคนอาจารย์ เป็นผู้มีชื่อเสียงมีเกียรติยศ เป็นเจ้าลัทธิตี คนจำนวนมากยกย่องกันว่าเป็นคนดี มีประสบการณ์มาก บวชมานาน มีชีวิตอยู่หลายรัชสมัย ล่วงกาลผ่านวัยมามาก พระองค์โปรดเสด็จเข้าไปหาท่านเมื่อเสด็จเข้าไปหา พระทัยของพระองค์จะเบิกบานเลื่อมใส”

เมื่อราชอำมาตย์ผู้นั้นกราบทูลอย่างนี้ ท้าวเธอก็ตรงนิ่ง

ว่าด้วยหมอชิวก โภมารภัก

[๑๕๗] สมัยนั้น หมอชิวก โภมารภัก นั่งนิ่งอยู่ ณ ที่ไม่ไกลจากพระเจ้าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร ท้าวเธอตรัสถามหมอชิวก โภมารภัก ว่า “สหายชิวก ทำไมท่านจึงนั่งอยู่เล่า”

หมอชิวก โภมารภัก ทูลตอบว่า “ขอเดชะ พระผู้มีพระภาคผู้ทรงเป็นพระอรหันต์ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ ประทับอยู่ที่สวนมะม่วงของข้าพระพุทธเจ้า พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่จำนวน ๑,๒๕๐ รูป พระองค์มีพระกิตติศัพท์อันงามขจรไปอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถิฝักผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า^๒ เป็นพระผู้มีพระภาค^๓ พระองค์โปรดเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เมื่อเสด็จเข้าไปเฝ้า พระทัยของพระองค์จะเบิกบานเลื่อมใส”

เชิงอรรถ :

^๑ นิครนถ์ ผู้เป็นบุตรของนักพ่อน (ที.สี.อ. ๑๕๖/๑๓๒)

^๒ ชื่อว่า เป็นพระพุทธเจ้า เพราะทรงรู้สิ่งที่ควรรู้ทั้งหมดด้วยพระองค์เองและทรงสอนให้ผู้อื่นรู้ตาม

^๓ ชื่อว่า เป็นพระผู้มีพระภาค เพราะ (๑) ทรงมีโชค (๒) ทรงทำลายข้าศึกคือกิเลส (๓) ทรงประกอบด้วยภคธรรม ๖ ประการ (คือ ความเป็นใหญ่เหนือจิตของตน, โลกุตตรธรรม, ยศ, สิริ, ความสำเร็จประโยชน์ตามต้องการ และความเพียร) (๔) ทรงจำแนกแจกแจงธรรม (๕) ทรงเสพอริยธรรม (๖) ทรงคายค้นหาในภพทั้งสาม (๗) ทรงเป็นที่เคารพของชาวโลก (๘) ทรงอบรมพระองค์ดีแล้ว (๙) ทรงมีส่วนแห่งปัจฉัย ๔ เป็นต้น (วิ.อ. ๑/๑๐๓-๑๑๘, สารตถ.ฎีกา. ๑/๒๗๐)

อนึ่ง พุทธคุณนี้ ท่านแบ่งเป็น ๑๐ ประการ โดยแยกพุทธคุณข้อ ๖ เป็น ๒ ประการ คือ (๑) เป็นผู้ยอดเยี่ยม (๒) เป็นสารถิฝักผู้ที่ควรฝึกได้ (วิสุทธ. ๑/๒๖๕, วิ.อ. ๑/๑๑๒-๑๑๓)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]

พระเจ้าอชาตศัตรูทูลถามเรื่องผลแห่งความเป็นสมณะ

[๑๕๘] ท้าวเธอจึงมีรับสั่งว่า “ถ้าอย่างนั้น ท่านจงสั่งให้จัดเตรียมขบวน ข้างเถิด สหายชิวก”

หมอชิวก โกมารภัจ กราบทูลรับสนองพระบรมราชโองการแล้ว สั่งให้เตรียม ข้างพัง ๕๐๐ เชือกและข้างพระที่นั่ง กราบทูลว่า “ขบวนข้างพร้อมแล้ว ขอเชิญใต้ ฝ่าละอองธุลีพระบาทเสด็จเถิด พระเจ้าข้า”

[๑๕๙] ต่อมา พระเจ้าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร โปรดให้สตรี ๕๐๐ คนขึ้นข้าง พังเชือกละ ๑ คน แล้วทรงข้างพระที่นั่ง มีผู้ถือคบเพลิง เสด็จออกจากกรุงราชคฤห์ ด้วยราชานุภาพอันยิ่งใหญ่สมพระเกียรติไปสวนมะม่วงของหมอชิวก โกมารภัจ

พอใกล้จะถึงสวนมะม่วง ท้าวเธอทรงหวาดระแวง พระโลมชาติชูชัน จึงตรัสถามหมอชิวก โกมารภัจ ว่า “สหายชิวก ท่านไม่ได้หลอกเรา ไม่ได้ลวงเรา ไม่ได้นำ เรามาให้ศัตรูดอกหรือ ภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่อันนั้น ๑,๒๕๐ รูปทำไมจึงไม่มีเสียงจาม เสียงกระแอมไอ หรือเสียงพูดคุยกันเลย”

หมอชิวก โกมารภัจ ทูลตอบว่า “พระองค์โปรดอย่าได้ทรงหวาดระแวงไปเลย ข้าพระพุทธเจ้าไม่ได้หลอกพระองค์ ไม่ได้ลวงพระองค์ ไม่ได้นำพระองค์มาให้ศัตรู ทรอก ขอเดชะ พระองค์โปรดเสด็จเข้าไปเถิด นั้นยังมีแสงประทีปตามอยู่ในห้อง”

พระเจ้าอชาตศัตรูทูลถามเรื่องผลแห่งความเป็นสมณะ

[๑๖๐] ท้าวเธอจึงได้เสด็จเข้าไปโดยขบวนข้างพระที่นั่งจนสุดทางข้าง แล้ว เสด็จลงจากข้างพระที่นั่งเข้าทางประตูห้อง ตรัสถามหมอชิวก โกมารภัจ ว่า “สหายชิวก พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ไหนแล้ว”

หมอชิวก โกมารภัจ ทูลตอบว่า “ขอเดชะ ผู้ประทับนั่งพึงเสากลาง ผืนพระ พักตร์ไปทางทิศตะวันออกข้างหน้าภิกษุสงฆ์ นั่นแลคือพระผู้มีพระภาค พระเจ้าข้า”

[๑๖๑] ลำดับนั้น พระเจ้าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระ ภาคถึงที่ประทับ ได้ประทับยืน ณ ที่สมควร ทรงชำเลืองเห็นภิกษุสงฆ์สงบนิ่งเหมือน สระน้ำใส จึงทรงเปล่งอุทานว่า “ขอให้อุทัยภัทรกุมาร^๑ ของเราจงมีความสงบอย่าง ภิกษุสงฆ์ในเวลานี้เถิด”

เชิงอรรถ :

^๑ อุทัยภัทรกุมาร คือ พระโอรสของพระเจ้าอชาตศัตรู (ที.สี.อ. ๑๖๑/๑๓๙)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]

พระเจ้าอชาตศัตรูทูลถามเรื่องผลแห่งความเป็นสมณะ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “มหาบพิตร พระองค์เสด็จมาตามความรักบัญชา”

ท้าวเธอกราบทูลว่า “อุทัยภัทรกุมารเป็นที่รักของหม่อมฉัน ขอให้เธอจงมีความสงบอย่างภิกษุสงฆ์ในเวลานี้เถิด พระพุทธเจ้าข้า”

[๑๖๒] ลำดับนั้น ท้าวเธอทรงกราบพระผู้มีพระภาค ทรงไหว้ภิกษุสงฆ์แล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันขอวิโรกาสทูลถามปัญหาบางอย่างกะพระผู้มีพระภาค หากพระผู้มีพระภาคจะประทานพระวิโรกาสเพื่อทรงตอบปัญหาของหม่อมฉัน”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เชิญถามตามพระประสงค์เถิด มหาบพิตร”

[๑๖๓] พระเจ้าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร ได้ทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อาชีพที่อาศัยศิลปะเหล่านี้ คือ พลช้าง พลม้า พลรถ พลธนู พนักงานเชิญธง พนักงานจัดกระบวนทัพ พวกจัดสงเสบียง ราชินิกุลผู้ทรงเป็นนายทหารระดับสูง พลอาสา ขุนพล พลกล้า พลสวมเกราะ พวกทาสเรือนเบี้ย พวกทำขนม ช่างกลบพนักงานเครื่องทรง พวกพ่อครัว ช่างดอกไม้ ช่างย้อม ช่างหูก ช่างจักสาน ช่างหมอนักคำนวณ นักบัญชี หรืออาชีพที่อาศัยศิลปะอย่างอื่นท่านองนี้ คนเหล่านั้นได้รับผลจากอาชีพที่อาศัยศิลปะที่เห็นประจักษ์มาเลี้ยงชีพในปัจจุบัน จึงบำรุงตนเอง บิดามารดา บุตรภรรยา มิตรสหายให้เป็นสุข บำเพ็ญทักษิณาในสมณพราหมณ์ซึ่งมีผลมากเป็นไปเพื่อให้ได้อารมณ์ดีมีสุขเป็นผลให้เกิดในสวรรค์ พระองค์จะทรงบัญญัติผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบันได้เช่นนั้นบ้างหรือไม่”

[๑๖๔] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “มหาบพิตร พระองค์ทรงจำได้หรือไม่ว่า ปัญหาข้อนี้ได้ตรัสถามสมณพราหมณ์อื่นมาบ้างแล้ว”

“หม่อมฉันจำได้ว่าเคยถามปัญหาข้อนี้กับสมณพราหมณ์เหล่าอื่นมาแล้ว พระพุทธเจ้าข้า”

“ท่านเหล่านั้นตอบว่าอย่างไร หากไม่หนักพระทัย เชิญพระองค์ตรัสเถิด”

“ณ สถานที่ที่มีพระผู้มีพระภาคหรือผู้เปรียบดั่งพระผู้มีพระภาคประทับนั่งอยู่ หม่อมฉันไม่หนักใจเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“ถ้าอย่างนั้น เชิญพระองค์ตรัสเถิด มหาบพิตร”

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]

ลัทธิของครูปุณณะ กัสสปะ

ลัทธิของครูปุณณะ กัสสปะ

อภิกิริยาหะ^๑ = ลัทธิที่ถือว่าทำแล้วไม่เป็นอันทำ

[๑๖๕] พระเจ้าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คราวหนึ่งในกรุงราชคฤห์นี้ หม่อมฉันเข้าไปหาครูปุณณะ กัสสปะ ถึงที่อยู่ เจรจาปราศรัย กันพอคั่นเคยดี ได้นั่งลงถามครูปุณณะ กัสสปะ ว่า ‘ท่านกัสสปะ อาชีพที่อาศัยศิลปะ มากมายเหล่านี้ คือ พลช้าง พลม้า พลรถ พลธนู พนักงานเชิญธง พนักงาน จัดกระบวนทัพ พวกจัดสงเสบียง ราชินิกุลผู้ทรงเป็นนายทหารระดับสูง พลอาสา ขุนพล พลกล้า พลสวมเกราะ พวกทาสเรือนเบี้ย พวกทำขนม ช่างกลบก พนักงาน เครื่องสรง พวกฟอครว ช่างดอกไม้ ช่างย้อม ช่างหูก ช่างจักสาน ช่างหม้อ นัก คำนวณ นักบัญชี หรืออาชีพที่อาศัยศิลปะอย่างอื่นทำนองนี้ คนเหล่านั้นได้รับ ผลจากอาชีพที่อาศัยศิลปะที่เห็นประจักษ์มาเลี้ยงชีพในปัจจุบัน จึงบำรุงตนเอง บิดา มารดา บุตรภรรยา มิตรสหายให้เป็นสุข บำเพ็ญทักษิณาในสมณพราหมณ์ซึ่งมีผล มากเป็นไปเพื่อให้ได้อารมณ์ดีมีสุขเป็นผลให้เกิดในสวรรค์ ท่านกัสสปะจะบัญญัติผล แห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบันได้เช่นนั้นบ้างหรือไม่’

[๑๖๖] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อหม่อมฉันถามอย่างนี้ ครูปุณณะ กัสสปะ ตอบว่า ‘มหาบพิตร เมื่อบุคคลทำเอง ไข้ให้ผู้อื่นทำ ตัดเอง ไข้ให้ผู้อื่นตัด เบียดเบียน เอง ไข้ให้ผู้อื่นเบียดเบียน ทำให้เศร้าโศกเอง ไข้ให้ผู้อื่นทำให้เศร้าโศก ทำให้ลำบาก เอง ไข้ให้ผู้อื่นทำให้ลำบาก ดิ้นรนเอง ไข้ให้ผู้อื่นทำให้ดิ้นรน ฆ่าสัตว์ ถือเอาสิ่งของ ที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ ตัดช่องย่องเบา ปล้น ทำโจรกรรมในบ้านหลังเดียว ดักขุมที่ ทางเปลี่ยว เป็นขู่ พุดเท็จ ผู้ทำ(เช่นนั้น) ก็ไม่จัดว่าทำบาป แม้หากบุคคลไข้จักรมี คมดจมีดโกนสังหารเหล่าสัตว์ในปฐพีนี้ให้เป็นดจลานตากเนื้อ ให้เป็นกองเนื้อเดียวกัน เขาย่อมไม่มีบาปที่เกิดจากกรรมนั้น ไม่มีบาปมาถึงเขา แม้หากบุคคลไปฝั่ง ขวานแม่น้ำคงคา ฆ่าเอง ไข้ให้ผู้อื่นฆ่า ตัดเอง ไข้ให้ผู้อื่นตัด เบียดเบียนเอง ไข้ให้ผู้อื่นเบียดเบียน เขาย่อมไม่มีบาปที่เกิดจากกรรมนั้น ไม่มีบาปมาถึงเขา แม้หาก

เชิงอรรถ :

^๑ ลัทธิที่ถือว่า การกระทำทุกอย่างไม่มีผล ทำดีก็ไม่ได้ดี ทำชั้วก็ไม่ไ้ชั้ว เป็นความเห็นที่ปฏิเสธกฎแห่งกรรม (ที.สี.อ. ๑๖๖/๑๔๕)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๕๓ }

พระสดตันตปิฎก ที่มณีกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]
ลัทธิของครุหมักขลิโคศาล

บุคคลไปฝั่งซ้ายแม่น้ำคงคา ให้เอง ไขให้ผู้อื่นให้ บุษบาเอง ไขให้ผู้อื่นบุษบา เขาย่อมไม่มีบุญที่เกิดจากกรรมนั้น ไม่มีบุญมาถึงเขา ไม่มีบุญที่เกิดจากการให้ทาน จากการ ฝีกอินทรีย์ จากการสำรวม จากการพูดคำสัตย์ 'ไม่มีบุญมาถึงเขา' หม่อมฉันถามถึง ผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ แต่ครุปุระณะ กัสสปะ กลับตอบเรื่องที่ทำแล้ว ไม่เป็นอันทำ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันถามถึงผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ แต่ครุปุระณะ กัสสปะ กลับตอบเรื่องที่ทำแล้วไม่เป็นอันทำ เปรียบเหมือนเขาถาม เรื่องมะม่วงกลับตอบเรื่องขนุนสำปะล่อ หรือเขาถามเรื่องขนุนสำปะล่อกลับตอบเรื่อง มะม่วง หม่อมฉันจึงคิดว่า คนระดับเราจะรุกรานสมณพราหมณ์ผู้อยู่ในราชอาณาจักร อาณาเขตได้อย่างไรกัน หม่อมฉันจึงไม่ชื่นชม ไม่ตำหนิคำกล่าวของครุปุระณะ กัสสปะ ถึงไม่ชื่นชม ไม่ตำหนิ แต่ก็ไม่พอใจ และไม่เปล่งวาจาแสดงความไม่พอใจออกมา เมื่อไม่ยึดถือ ไม่ใส่ใจคำกล่าวนั้น ก็ได้ลุกจากที่นั่งจากไป

ลัทธิของครุหมักขลิ โคศาล

นัตถิกวาหะ^๑ = ลัทธิที่ถือว่าไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย

[๑๖๗] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คราวหนึ่งในกรุงราชคฤห์นี้ หม่อมฉันเข้าไปหา ครุหมักขลิ โคศาล ถึงที่อยู่ เจรจาปราศรัยกันพอคุณเคยดี ได้นั่งลงถามครุหมักขลิ โคศาล ว่า 'ท่านโคศาล อาชีพที่อาศัยศิลปะมากมายเหล่านี้ คือ ฯลฯ^๒ ท่านโคศาล จะบัญญัติผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบันได้เช่นนั้นบ้างหรือไม่'

[๑๖๘] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อหม่อมฉันถามอย่างนี้ ครุหมักขลิ โคศาล ตอบว่า 'มหาบพิตร ความเศร้าหมองของสัตว์ทั้งหลายไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย สัตว์ทั้งหลายเศร้าหมองเอง ความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย สัตว์ทั้งหลายบริสุทธิ์เอง ไม่ใช่เพราะการกระทำของตนและไม่ใช่เพราะการกระทำของผู้อื่น ไม่ใช่เพราะการกระทำของมนุษย์ ไม่มีกำลัง ไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย ไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย'

เชิงอรรถ :

^๑ ลัทธิที่ถือว่า ไม่มีเหตุปัจจัยที่ทำให้สัตว์บริสุทธิ์หรือเศร้าหมอง (ที.สี.อ. ๑๖๘/๑๔๖)

^๒ ความเต็มเหมือนในข้อ ๑๖๕

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]
ลัทธิของครุหมักขลิโคศาล

สามารถของมนุษย์ ไม่มีความพยายามของมนุษย์ สัตว์ ปาณะ ภูตะ ชีวะ^๑ ทั้งปวง ล้วนไม่มีอำนาจ ไม่มีกำลัง ไม่มีความเพียร ผันแปรไปตามโชคชะตา ตามสถานภาพทางสังคมและตามลักษณะเฉพาะตน ย่อมเสวยสุขและทุกข์ในอภิชาติ^๒ ทั้ง ๖ อนึ่ง กำนัดที่เป็นประธาน ๑,๔๐๖,๖๐๐ กรรม ๕๐๐ กรรม ๕ กรรม ๓ กรรม ๑ กรรม กิ่ง^๓ ปฏิปทา ๖๒ อันตรกัป ๖๒ อภิชาติ ๖ ปุริสภูมิ^๔ ๘ อาชีวก ๔,๙๐๐ ปริพาชก ๔,๙๐๐ นาควาส ๔,๙๐๐ อินทริย์ ๒,๐๐๐ นรก ๓๐๐ โรชธาด^๕ ๓๖ สัญญีครรรค์ ๗ อสัญญีครรรค์ ๗ นิคคณฐีครรรค์^๖ ๗ เทวดา ๗ มนุษย์ ๗ ปีศาจ ๗ สระ ๗ ดาไม้ไผ่ ๗ ดาไม้ไผ่ ๗๐๐ เหวใหญ่ ๗ เหวน้อย ๗๐๐ มหาสุบิน ๗ สุบิน ๗๐๐ มหากัป^๗ ๘,๔๐๐,๐๐๐ เหล่านี้ที่คนพาลและบัณฑิตพากันเที่ยวเวียนว้ายไปแล้ว จักทำที่สุดทุกข์ได้เอง ไม่มีความสมหวังในความปรารถนาว่า เราจักอบรมกรรมที่ยังไม่ให้ผลให้ให้ผล หรือสัมผัสกรรมที่ให้ผลแล้วจักทำให้หมดสิ้นไปด้วยศีล พรต ตบะหรือพรหมจรรย์นี้ ไม่มีสุขทุกข์ที่ทำให้สิ้นสุดลงได้ (จำนวนเท่านั้นเท่านั้น)

เชิงอรรถ :

- ^๑ สัตว์ หมายถึง สัตว์ชั้นสูง เช่น อูฐ ม้า ลา ปาณะ หมายถึง สัตว์ที่มี ๑ อินทริย์ ๒ อินทริย์เป็นต้น
ภูตะ หมายถึง สัตว์ทุกจำพวกทั้งที่เกิดจากฟองไข่และเกิดในครรภ์มารดา ชีวะ หมายถึง พวกพืชทุกชนิด (ที.สี.อ. ๑๖๘/๑๔๖)
- ^๒ อภิชาติ คือ การกำหนดหมายชนชั้น เช่น โจรเป็นกัณหาภิชาติ (สีดา) นักบวชเป็นนิลาภิชาติ (สีเขียว) นิครนถ์เป็นโลหิตาภิชาติ (สีแดง) คฤหัสถ์เป็นหลัททาภิชาติ (สีเหลือง) อาชีวกเป็นสูกกาภิชาติ (สีขาว) นักบวชที่เคร่งวัตรปฏิบัติเป็นปรมสูกกาภิชาติ (สีขาวยิ่งนัก) [ที.สี.อ. ๑๖๘/๑๔๗]
- ^๓ ตามทัศนะของครุหมักขลิ โคศาล กรรม ๕ หมายถึง ดา หู จมูก ลิ้น และกาย กรรม ๓ หมายถึง กายกรรม วาจากรรม และมโนกรรม กรรม ๑ หมายถึง กายกรรมกับวาจากรรมรวมกัน กรรม กิ่ง หมายถึง มโนกรรม (ที.สี.อ. ๑๖๘/๑๔๗)
- ^๔ ขั้นตอนแห่งการเจริญเติบโตและพัฒนาการของบุคคล นับตั้งแต่คลอดไปจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต แบ่งเป็น ๘ ชั้น คือ มันทภูมิ (ระยะไร้เดียงสา) ชิตขาทภูมิ (ระยะรู้เดียงสา) ปทรมังสภูมิ (ระยะตั้งไข่) ลขุดตภูมิ (ระยะเดินตรง) เสขภูมิ (ระยะศึกษา) สมณภูมิ (ระยะสงบ) ชินภูมิ (ระยะมีความรอบรู้) ปันนภูมิ (ระยะแก่หง่อม) (ที.สี.อ. ๑๖๘/๑๔๗-๑๔๘)
- ^๕ ฝุ่นระออง ในที่นี้หมายถึง ที่ที่ฝุ่นจับเกาะ เช่นหลังฝ่ามือ ฝ่าเท้า เป็นต้น (ที.สี.อ. ๑๖๘/๑๔๗)
- ^๖ ติงอกซึ่งอยู่ที่ข้อหรือตา เช่นอ้อย ไม้ไผ่ และไม้้อ เป็นต้น (ที.สี.อ. ๑๖๘/๑๔๘)
- ^๗ กำหนดระยะเวลา ๑ มหากัป ยาวนานมาก อรรถกถาเปรียบว่า มีสระน้ำใหญ่แห่งหนึ่งเต็มด้วยน้ำ บุคคลเอาปลายใบหญ้าจุ่มลงไปนำหยดน้ำออกมา ๑๐๐ ปีต่อ ๑ ครั้ง จนน้ำในสระนั้นแห้ง กระทำเช่นนี้ไปจนครบ ๗ ครั้ง นั่นคือระยะเวลา ๑ มหากัป (ที.สี.อ. ๑๖๘/๑๔๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๕๕ }

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]

ลัทธิของครูอชิตะ เกสกัมพล

เหมือนดวงด้ายทะนาน ไม่มีสังสารวัฏที่ทำให้สิ้นสุดไปได้ด้วยอาการอย่างนี้ ไม่มี
ความเสื่อมและความเจริญ ไม่มีการเลื่อนขึ้นสูงและเลื่อนลงต่ำ พวกคนพาลและ
บัณฑิตพากันเที่ยวเวียนว้ายไปแล้วก็จักทำที่สุดทุกขได้เอง เหมือนกลุ่มด้ายที่ถูก
ขว้างไปย้อมคล้ำหมดไปได้เองฉะนั้น'

[๑๖๙] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันถามถึงผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็น
ประจักษ์ แต่ครุหมักขลิ โคศาล กลับตอบเรื่องความบริสุทธิ์เพราะเวียนว้ายตาย
เกิด เปรียบเหมือนเขาถามเรื่องมะม่วงกลับตอบเรื่องขนุนสำปะลอส หรือเขาถามเรื่อง
ขนุนสำปะลอสกลับตอบเรื่องมะม่วง หม่อมฉันจึงคิดว่า คนระดับเราจะรุกราน
สมณพราหมณ์ผู้อยู่ในราชอาณาจักรได้อย่างไรกัน หม่อมฉันจึงไม่ชื่นชมไม่ตำหนิคำ
กล่าวของครุหมักขลิ โคศาล ถึงไม่ชื่นชมไม่ตำหนิ แต่ก็ไม่พอใจ และไม่เปล่งวาจาแสดง
ความไม่พอใจออกมา เมื่อไม่ยึดถือ ไม่ใส่ใจคำกล่าวนั้น ก็ได้ลุกจากที่นั่งจากไป

ลัทธิของครูอชิตะ เกสกัมพล

อุจเจทวาหะ = ลัทธิที่ถือว่าหลังจากตายแล้วอัสดาขาดสูญ

[๑๗๐] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คราวหนึ่งในกรุงราชคฤห์นี้ หม่อมฉันเข้าไปหา
ครูอชิตะ เกสกัมพล ถึงที่อยู่ เจรจาปราศรัยกันพอคั่นเคยดี ได้นั่งลงถามครูอชิตะ
เกสกัมพลว่า 'ท่านอชิตะ อาชีพที่อาศัยศิลปะมากมายเหล่านี้ คือ ฯลฯ^๑ ท่านอชิตะ
จะบัญญัติผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบันได้เช่นนั้นบ้างหรือไม่'

[๑๗๑] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อหม่อมฉันถามอย่างนี้ ครูอชิตะ เกสกัมพล
ตอบว่า 'มหาบพิตร ท่านที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล การเชนสรวงก็
ไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำได้ทำชั่วก็ไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี บิดาไม่มีคุณ
มารดาไม่มีคุณ สัตว์ที่เกิดผุดขึ้น^๒ ก็ไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบทำให้
แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งก็ไม่มีในโลก

เชิงอรรถ :

^๑ ความเต็มเหมือนในข้อ ๑๖๕

^๒ โอปปาดิกะ สัตว์ที่เกิดและเติบโตเต็มที่ทันที และเมื่อจุด (ตาย) ก็หายวับไป ไม่ทิ้งซากศพไว้ เช่น เทวดา
และสัตว์นรกเป็นต้น (ที.สี.อ. ๑๗๑/๑๔๙)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]
ลัทธิของครูปฤกษ์ กัจจายนะ

มนุษย์คือที่ประชุมแห่งมหาภูตรูป ๔ เมื่อสิ้นชีวิต ชาติดินไปตามชาติดิน ชาติน้ำ ไปตามธาตุน้ำ ชาติไฟไปตามธาตุไฟ ชาติลมไปตามธาตุลม อินทรีย์ทั้งหลายย่อม ผันแปรไปเป็นอากาศธาตุ มนุษย์มีเตียงนอนเป็นที่ ๕ นำศพไป^๑ ร่างกายปรากฏอยู่ แคป่าช้า กลายเป็นกระดูกขาวโพลนดุจสีนกกพิราบ การเช่นสรวงสิ้นสุดลงแค่เก้าถ่าน คนเขลาบัญญัติทานนี้ไว้ คำที่คนบางพวกย่ำว่ามีผลนั้นว่างเปล่า เท็จ ไร้สาระ เมื่อสิ้นชีวิตไม่ว่าคนเขลาหรือคนฉลาดย่อมขาดสูญไม่เกิดอีก'

[๑๗๒] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันถามถึงผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็น ประจักษ์ แต่ครอชิตะ เกสกัมพล กลับตอบเรื่องความขาดสูญ เปรียบเหมือนเขา ถามเรื่องมะม่วงกลับตอบเรื่องขนุนสำปะลอ หรือเขาถามเรื่องขนุนสำปะลอลกลับตอบ เรื่องมะม่วง หม่อมฉันจึงคิดว่า คนระดับเราจะรุกรานสมณพราหมณ์ผู้อยู่ใน ราชอาณาจักรได้อย่างไรกัน หม่อมฉันจึงไม่ชื่นชมไม่ตำหนิคำกล่าวของครอชิตะ เกสกัมพล ถึงไม่ชื่นชมไม่ตำหนิ แต่ก็ไม่พอใจ และไม่เปล่งวาจาแสดงความไม่พอใจ ออกมา เมื่อไม่ยึดถือ ไม่ใส่ใจคำกล่าวนั้น ก็ได้ลุกจากที่นั่งจากไป

ลัทธิของครูปฤกษ์ กัจจายนะ

นัตถิกวาทะ = ลัทธิที่ถือว่าไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย

[๑๗๓] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คราวหนึ่งในกรุงราชคฤห์นี้ หม่อมฉันเข้าไปหา ครูปฤกษ์ กัจจายนะ ถึงที่อยู่ เจรจาปราศรัยกันพอคั่นเคยดี ได้นั่งลงถามครูปฤกษ์ กัจจายนะว่า 'ท่านกัจจายนะ อาชีพที่อาศัยศิลปะมากมายเหล่านี้ คือ ฯลฯ^๒ ท่าน กัจจายนะจะบัญญัติผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบันได้เช่นนั้นบ้าง หรือไม'

[๑๗๔] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อหม่อมฉันถามอย่างนี้ ครูปฤกษ์ กัจจายนะ ตอบว่า 'มหาบพิตร สภาวะ ๗ กองนี้ ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีผู้บันดาล ไม่มีผู้เนรมิต ไม่มีผู้ให้เนรมิต ยั่งยืน มั่นคงดลยอดภูเขาดุจเสาระเนียด ไม่หวั่นไหว ไม่ผันแปร ไม่กระทบกระทั่งกัน ไม่ก่อให้เกิดสุขหรือทุกข์ หรือทั้งสุขและทุกข์แก่กันและกัน

เชิงอรรถ :

^๑ เวลาหามศพจะใช้บุรุษ ๔ คนเดินหามเตียงนอนไป ฉะนั้น จึงชื่อว่า มีเตียงเป็นที่ ๕ (ที.สี.อ. ๑๗๑/๑๕๐)

^๒ ความเต็มเหมือนในข้อ ๑๖๕

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]

ลัทธิของครุณิครนถ์ นาฏบุตร

สภาวะ ๗ กองนั้นคืออะไรบ้าง คือ กองแห่งชาติดิน กองแห่งชาตน้ำ กองแห่งชาติไฟ กองแห่งชาตลม กองสุข กองทุกข์ กองชิวะ สภาวะ ๗ กองเหล่านี้ ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีผู้บันดาล ไม่มีผู้เนรมิต ไม่มีผู้ให้เนรมิต ยั้งยืน มั่นคงดจยอดภูเขาดุจเสาระเนียด ไม่หวั่นไหว ไม่ผันแปร ไม่กระทบกระทั่งกัน ไม่ก่อให้เกิดสุขหรือทุกข์ หรือทั้งสุขและทุกข์แก่กันและกัน ในสภาวะ ๗ กองนั้น ไม่มีผู้ฆ่า ไม่มีผู้ใช้ให้คนอื่นฆ่า ไม่มีผู้ฟัง ไม่มีผู้ใช้ให้คนอื่นฟัง ไม่มีผู้รู้ ไม่มีผู้ทำให้คนอื่นรู้ ใครก็ตามแม้จะเอาศีลศตราคม ตัดศีรษะใคร ก็ไม่ชื่อว่าปลงชีวิตใครได้ เพราะเป็นเพียงศีลศตราแทรกผ่านไประหว่าง สภาวะ ๗ กองเท่านั้นเอง'

[๑๗๕] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันถามถึงผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็น ประจักษ์ แต่ครูปฤช กัจจายนะ กลับตอบเรื่องความขาดสูญ เปรียบเหมือนเขาถาม เรื่องมะม่วงกลับตอบเรื่องขนุนสำปะล่อ หรือเขาถามเรื่องขนุนสำปะล่อกลับตอบ เรื่องมะม่วง หม่อมฉันจึงคิดว่า คนระดับเราจะรุกรานสมณพราหมณผู้อยู่ใน ราชอาณาจักรได้อย่างไรกัน หม่อมฉันจึงไม่ชื่นชมไม่ตำหนิคำกล่าวของครูปฤช กัจจายนะ ถึงไม่ชื่นชมไม่ตำหนิ แต่ก็ไม่พอใจ และไม่เปล่งวาจาแสดงความไม่พอใจ ออกมา เมื่อไม่ยึดถือ ไม่ใส่ใจคำกล่าวนั้น ก็ได้ลุกจากที่นั่งจากไป

ลัทธิของครุณิครนถ์ นาฏบุตร

อรรถกถาญาณุโยค = ลัทธิที่ถือว่าการทรมานตนเองเป็นการเผากิเลส

[๑๗๖] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คราวหนึ่งในกรุงราชคฤห์นี้ หม่อมฉันเข้าไป หาครุณิครนถ์ นาฏบุตร ถึงที่อยู่ เจรจาปราศรัยกันพอคั่นเคยดี ได้นั่งลงถามครุณิครนถ์ นาฏบุตร ว่า 'ท่านอัคคิเวสสนะ อาชีพที่อาศัยศิลปะมากมายเหล่านี้ คือ ฯลฯ^๑ ท่านอัคคิเวสสนะจะบัญญัติผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบัน ได้เช่นนั้นบ้างหรือไม่'

[๑๗๗] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อหม่อมฉันถามอย่างนี้ ครุณิครนถ์ นาฏบุตร ตอบว่า 'มหาบพิตร นิครนถ์ในโลกนี้สำรวจด้วยการสังวร ๔ อย่าง คือ ๑. เว้น

เชิงอรรถ :

^๑ ความเต็มเหมือนในข้อ ๑๖๕

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๕๘ }

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]

ลัทธิของครูสัญญาชัย เวลัฏฐบุตร

น้ำดิบทุกอย่าง ๒. ประกอบกิจที่เว้นจากบาปทุกอย่าง ๓. ล้างบาปทุกอย่าง
๔. รับสัมผัสทุกอย่างโดยไม่ให้เกิดบาป นิครนถ์สำรวมด้วยการสังวร ๔ อย่างนี้
ตั้งนั้นบัณฑิตจึงเรียกว่า ผู้ถึงที่สุดแล้ว สำรวมแล้ว ตั้งมั่นแล้ว'

[๑๗๘] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันถามถึงผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็น
ประจักษ์ แต่ครุณิครนถ์ นาฏบุตร กลับตอบเรื่องความสังวร ๔ อย่าง เปรียบเหมือน
เขาถามเรื่องมะม่วงกลับตอบเรื่องขนุนสำปะลล หรือเขาถามเรื่องขนุนสำปะลลกลับ
ตอบเรื่องมะม่วง หม่อมฉันจึงคิดว่า คนระดับเราจะรุกรานสมณพราหมณ์ผู้อยู่ใน
ราชอาณาจักรได้อย่างไรกัน หม่อมฉันจึงไม่ชื่นชมไม่ตำหนิคำกล่าวของครุณิครนถ์
นาฏบุตร ถึงไม่ชื่นชมไม่ตำหนิ แต่ก็ไม่พอใจ และไม่เปล่งวาจาแสดงความไม่พอใจ
ออกมา เมื่อไม่ยึดถือ ไม่ใส่ใจคำกล่าวนั้น ก็ได้ลุกจากที่นั่งจากไป

ลัทธิของครูสัญญาชัย เวลัฏฐบุตร

อมราริกเขปวาทะ = ลัทธิที่หลบเลี่ยงไม่แน่นอน

[๑๗๙] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คราวหนึ่งในกรุงราชคฤห์นี้ หม่อมฉันเข้าไป
หาครูสัญญาชัย เวลัฏฐบุตร ถึงที่อยู่ เจรจาปราศรัยกันพอคุณเคยดี ได้นั่งลงถามครูสัญญาชัย
เวลัฏฐบุตร ว่า 'ท่านสัญญาชัย อาชีพที่อาศัยศิลปะมากมายเหล่านี้ คือ ฯลฯ^๑
ท่านสัญญาชัยจะบัญญัติผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบันได้เช่นนั้นบ้าง
หรือไม่'

[๑๘๐] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อหม่อมฉันถามอย่างนี้ ครูสัญญาชัย เวลัฏฐบุตร
ตอบว่า 'ถ้ามหาพิตรตรัสถามอาตมภาพว่า โลกหน้ามีจริงหรือ หากอาตมภาพมี
ความเห็นว่ามีจริง ก็จะทูลตอบว่ามีจริง แต่อาตมภาพมีความเห็นว่า อย่างนี้ก็มิใช่
อย่างนั้นก็มิใช่ อย่างอื่นก็มิใช่ จะว่าไม่ใช่มิใช่ จะว่ามีไม่ใช่มิใช่ ถ้ามหาพิตร
ตรัสถามอาตมภาพว่า โลกหน้าไม่มีหรือ ฯลฯ โลกหน้ามีและไม่มีหรือ ฯลฯ โลก
หน้าจะว่ามีก็มิใช่ จะว่าไม่มีก็มิใช่หรือ ฯลฯ สัตว์ที่ผุดเกิดมีจริงหรือ ฯลฯ สัตว์ที่ผุด
เกิดไม่มีหรือ ฯลฯ สัตว์ที่ผุดเกิดมีและไม่มีหรือ ฯลฯ สัตว์ที่ผุดเกิดจะว่ามีก็มิใช่
จะว่าไม่มีก็มิใช่หรือ ฯลฯ ผลวิบากแห่งกรรมดีกรรมชั่วมีจริงหรือ ฯลฯ ผลวิบาก

เชิงอรรถ :

^๑ ความเต็มเหมือนในข้อ ๑๖๕

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๕๙ }

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]

ผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ได้ข้อที่ ๑

แห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มีหรือ ฯลฯ ผลวิบากแห่งกรรมดีกรรมชั่วมีและไม่มีหรือ ฯลฯ ผลวิบากแห่งกรรมดีกรรมชั่วจะว่ามีก็มีใช่ จะว่าไม่มีก็มีใช่หรือ ฯลฯ หลังจากตายแล้ว ตถาคต^๑ เกิดอีกหรือ ฯลฯ หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีกหรือ ฯลฯ หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีกหรือ ฯลฯ หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่หรือ หากอาตมภาพมีความเห็นว่า หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่ ก็จะทูลตอบว่า หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่ แต่อาตมภาพมีความเห็นว่า อย่างนี้ก็มีใช่ อย่างนั้นก็มีใช่ อย่างอื่นก็มีใช่ จะว่าไม่ใช่ก็มีใช่ จะว่ามีใช่ไม่ใช่ก็มีใช่ '

[๑๘๑] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันถามถึงผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ แต่ครุสัญชัย เวลัญจบุตร กลับตอบหลบเลี่ยง เปรียบเหมือนเขาถามเรื่องมะม่วงกลับตอบเรื่องขนุนสำปะลอส หรือเขาถามเรื่องขนุนสำปะลอสกลับตอบเรื่องมะม่วง หม่อมฉันจึงคิดว่า คนระดับเราจะรุกรานสมณพราหมณ์ผู้อยู่ในราชอาณาจักรได้อย่างไรกัน หม่อมฉันจึงไม่ขึ้นขมไม่ตำหนิคำกล่าวของครุสัญชัย เวลัญจบุตร ถึงไม่ขึ้นขมไม่ตำหนิ แต่ก็ไม่พอใจ และไม่เปล่งวาจาแสดงความไม่พอใจออกมา เมื่อไม่ยึดถือ ไม่ใส่ใจคำกล่าวนั้น ก็ได้ลุกจากที่นั่งจากไป

ผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ได้ข้อที่ ๑

[๑๘๒] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันขอลุลถามพระองค์ว่า อาชีพที่อาศัยศิลปะมากมายเหล่านี้ คือ พลช้าง พลม้า พลรถ พลธนู พนักงานเชิญธง พนักงานจัดกระบวนทัพ พวกจัดสงฆ์เสวียง ราชินิกุลผู้ทรงเป็นนายทหารระดับสูง พลอาสา ขุนพล พลกล้า พลสวมเกราะ พวกทาสเรือนเบี้ย พวกทำขนม ช่างกลบก พนักงานเครื่องสรง พวกพ่อครัว ช่างดอกไม้ ช่างย้อม ช่างหูก ช่างจักสาน ช่างหม้อ นักคำนวณ นักบัญชี หรืออาชีพที่อาศัยศิลปะอย่างอื่นทำนองนี้ คนเหล่านั้น

เชิงอรรถ :

^๑ ตถาคต ในที่นี้เป็นคำที่ลัทธิอื่น ๆ ใช้กันมาก่อนพุทธกาล หมายถึง อัถตตา (อาดมัน) ไม่ได้หมายถึงพระพุทธเจ้า อรรถกถาอธิบายว่า หมายถึง สัตตะ (ที.สี.อ. ๖๕/๑๐๘)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]

ผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ได้ข้อที่ ๑

ได้รับผลจากอาชีพที่อาศัยศิลปะที่เห็นประจักษ์มาเลี้ยงชีพในปัจจุบัน จึงบำรุงตนเอง บิдамารดา บุตรภรรยา มิตรสหายให้เป็นสุข บำเพ็ญทักษิณาในสมณพราหมณ์ซึ่ง มีผลมากเป็นไปเพื่อให้ได้อารมณ์ดีมีสุขเป็นผลให้เกิดในสวรรค์ พระองค์จะทรง บัญญัติผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบันได้เช่นนั้นบ้างหรือไม่ พระพุทธเจ้าข้า”^๑

[๑๘๙] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “บัญญัติได้ มหาบพิตร แต่ในเรื่องนี้ อาตมภาพขอย้อนถามพระองค์ก่อน โปรดตอบตามพอพระทัย พระองค์ทรงเข้า พระทัยเรื่องนี้ว่าอย่างไร คือ สมมติว่าพระองค์มีบุรุษทาสกรรมกรผู้ตื่นก่อน นอน ที่หลัง เฝ้ารับพระบัญชาตามรับสั่ง คอยประพทิตให้ถูกพระทัย ต้องเปิดทูลอย่าง ไพเราะ คอยสังเกตพระพักตร์ เขาคิดว่า น่าอัศจรรย์ผลบุญนัก แท้จริง พระเจ้า อชาตศัตรู เวเทหิบุตร พระองค์นี้ทรงเป็นมนุษย์ แม้เราก็คือมนุษย์ แต่พระองค์ทรง เอิบอ้อมพร้อมด้วยกามคุณ ๕ ดุจเทพเจ้า ส่วนเราเป็นทาสกรรมกรของพระองค์ ต้องตื่นก่อน นอนที่หลัง เฝ้ารับพระบัญชาตามรับสั่ง คอยประพทิตให้ถูกพระทัย ต้องเปิดทูลอย่างไพเราะ คอยสังเกตพระพักตร์ เราควรทำบุญไว้จะได้เป็นเหมือน พระองค์ท่าน ทางที่ดีเราพึงโกนผมและหนวดนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ออกจากเรือนไป บวชเป็นบรรพชิต

ต่อมา เขาโกนผมและหนวดนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ออกจากเรือนไปบวชเป็น บรรพชิต เมื่อบวชแล้วเป็นผู้สාරวมกาย วาจา ใจ อยู่สันโดษด้วยอาหารพอประทัง ความหิวและผ้าพอดุ้มกาย ยินดียิ่งในความสงบ ถ้ำราชบุรุษกราบทูลพฤติการณ์ ของเขาอย่างนี้ว่า ‘ขอเดชะ พระองค์ทรงทราบเถิดว่า บุรุษผู้เคยเป็นทาสกรรมกร ของพระองค์ที่ต้องตื่นก่อน นอนที่หลัง เฝ้ารับพระบัญชาตามรับสั่ง คอยประพทิตให้ ถูกพระทัย ต้องเปิดทูลอย่างไพเราะ คอยสังเกตพระพักตร์อยู่นั้น (บัดนี้) เขาโกนผม และหนวดนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิต เมื่อบวชแล้ว เป็นผู้สාරวมกาย วาจา ใจ อยู่สันโดษด้วยอาหารพอประทังความหิวและผ้าพอ

เชิงอรรถ :

^๑ คำถามประเด็นนี้ คือ ชาวโลกครองชีวิตอยู่เพราะมีวิชาชีพ สมณคุณมีประโยชน์ที่มองเห็นได้ชัดเจนเหมือน วิชาชีพต่าง ๆ บ้างหรือไม่

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]

ผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ได้ข้อที่ ๒

คัมภาย ยินดียิ่งในความสงบ' พระองค์จะตรัสอย่างนี้เขี้ยวหรือว่า เฮ้ย เจ้าคนนั้น
จงมาหาข้า จงเป็นทาสกรรมกรที่ต้องตื่นก่อน นอนทีหลัง คอยรับคำสั่ง คอย
ประพุดให้ถูกใจ พุดอย่างไรเพราะ คอยเฝ้าสังเกตดูหน้าตามเดิม"

[๑๘๔] พระเจ้าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร กราบทูลว่า "จะทำอย่างนั้นไม่ได้
พระพุทธเจ้าข้า ที่จริง หม่อมฉันเสียอีกควรจะให้ไหว้ ลุกรับ เชื้อเชิญให้เขานั่ง บำรุง
ด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร (ยารักษาโรคและเครื่อง
ยา) และจัดการรักษา ปกป้อง คัมภรองเขาอย่างชอบธรรม"

[๑๘๕] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "มหาบพิตร พระองค์ทรงเข้าพระทัยเรื่องนั้น
ว่าอย่างไร หากเมื่อเป็นอย่างนี้ ผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์มีอยู่หรือไม่"

พระเจ้าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร กราบทูลว่า "เมื่อเป็นอย่างนี้ ผลแห่งความ
เป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ก็มีอยู่แน่ พระพุทธเจ้าข้า"

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "มหาบพิตร นี่คือผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็น
ประจักษ์ได้ในปัจจุบันที่อาตมภาพบัญญัติถวายพระองค์เป็นข้อที่ ๑"

ผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ได้ข้อที่ ๒

[๑๘๖] พระเจ้าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร ทูลถามว่า "พระองค์จะทรงบัญญัติผล
แห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบันเช่นนี้แม้อย่างอื่นได้อีกหรือไม่
พระพุทธเจ้าข้า"

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า "บัญญัติได้ มหาบพิตร แต่ในเรื่องนี้อาตมภาพ
ขอย้อนถามพระองค์ก่อน โปรดตอบตามพอพระทัย พระองค์ทรงเข้าพระทัยเรื่อง
ว่าอย่างไร คือสมมติว่า พระองค์มีบุรุษเป็นชวานา เป็นคหบดี ซึ่งต้องเสียภาษีบำรุง
รัฐ เขาคิดว่า น้าศจรรยผลบุญนัก แท้จริง พระเจ้าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร พระองค์
นี้ทรงเป็นมนุษย์ แม้เราก็คือมนุษย์ แต่พระองค์ทรงเอิบอิมพรั่งพร้อมด้วยกามคุณ
๕ ดุจเทพเจ้า ส่วนเราเป็นชวานา เป็นคหบดีที่ต้องเสียภาษีบำรุงรัฐของพระองค์
เราควรทำบุญไว้จะได้เป็นเหมือนพระองค์ท่าน ทางที่ดีเราพึงโกนผมและหนวดนุ่งห่ม
ผ้ากาสาวัสตร์ออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิต

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]
ผลแห่งความเป็นสมณะที่ประณีตกว่าที่ผ่านมา

ต่อมา เขาละทิ้งกองโภคสมบัติน้อยใหญ่และเครื่องยาน้อยใหญ่ โคนผมและ
หนวดนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิต เมื่อบวชแล้วเป็นผู้
สำรวมกาย วาจา ใจ อยู่สันโดษด้วยอาหารพอประทังความหิวและผ้าพอดังกาย
ยินดียิ่งในความสงบ ถ้าวรรณบุรุษกราบทูลพฤติการณ์ของเขาอย่างนี้ว่า ‘ขอเดชะ
พระองค์ทรงทราบเถิดว่า บุรุษผู้เคยเป็นชวานา เป็นคหบดีที่เคยเสียภาษีบำรุงรัฐ
ของพระองค์นั้น (บัดนี้) เขาโคนผมและหนวดนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ออกจากเรือนไป
บวชเป็นบรรพชิต เมื่อบวชแล้วเป็นผู้สำรวมกาย วาจา ใจ อยู่สันโดษด้วยอาหาร
พอประทังความหิวและผ้าพอดังกาย ยินดียิ่งในความสงบ’ พระองค์จะตรัสอย่างนี้
เชียวหรือว่า เฮ้ย เจ้าคนนั้นจงมาหาข้า จงเป็นชวานา เป็นคหบดีเสียภาษีบำรุงรัฐ
ตามเดิม”

[๑๘๗] พระเจ้าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร กราบทูลว่า “จะทำอย่างนั้นไม่ได้
พระพุทธเจ้าข้า ที่จริง หม่อมฉันเสียอีกควรจะให้ไว้ ลูกรับ เชื่อเชิญให้เขานั่ง บำรุง
ด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร (ยารักษาโรคและ
เครื่องยา) และจัดการรักษา ปกป้อง คัมครองเขาอย่างชอบธรรม”

[๑๘๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “มหาบพิตร พระองค์ทรงเข้าพระทัยเรื่องนั้น
ว่าอย่างไร หากเมื่อเป็นอย่างนี้ ผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์มีอยู่หรือไม่”

พระเจ้าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร กราบทูลว่า “เมื่อเป็นอย่างนี้ ผลแห่งความเป็น
สมณะที่เห็นประจักษ์ก็มีอยู่แน่ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “มหาบพิตร นี่คือผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็น
ประจักษ์ได้ในปัจจุบันที่อาตมภาพบัญญัติถวายพระองค์เป็นข้อที่ ๒”

ผลแห่งความเป็นสมณะที่ประณีตกว่าที่ผ่านมา

[๑๘๙] พระเจ้าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร ทูลถามว่า “พระองค์จะทรงบัญญัติผล
แห่งความเป็นสมณะ ที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบันแม้อย่างอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่า
ผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์เหล่านี้ได้อีกหรือไม่ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “บัญญัติได้ มหาบพิตร ขอพระองค์โปรดสดับ
โปรดตั้งพระทัยให้ดี อาตมภาพจักแสดงถวาย”

พระเจ้าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร ทูลรับสนองพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]
ผลแห่งความเป็นสมณะที่ประณีตกว่าที่ผ่านมา

[๑๙๐] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “มหาบพิตร ตถาคตอุบัติขึ้นมาในโลกนี้เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยตนเองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ ไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถิสิกผู้ไม่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธานุเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค ตถาคตรู้แจ้งโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ด้วยตนเองแล้วประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม แสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น^๑ มีความงามในท่ามกลางและมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์^๒ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน

[๑๙๑] คหบดี บุตรคหบดี หรืออนุชน (คนผู้เกิดภายหลัง) ในตระกูลใด ตระกูลหนึ่งได้สดับธรรมนั้นแล้วเกิดศรัทธาในตถาคต เมื่อมีศรัทธาย่อมตระหนักว่า ‘การอยู่ครองเรือนเป็นเรื่องอึดอัด^๓ เป็นทางแห่งทุกข์^๔ การบวชเป็นทางปลอดโปร่ง^๕ การที่ผู้ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วนดุจสังข์ขัด ไม่ใช่ทำได้ง่าย ทางที่ดีเราควรโกนผมและหนวดนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิต’

[๑๙๒] ต่อมา เขาละทิ้งกองโกศสมบัติน้อยใหญ่และเครื่องนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิต

เชิงอรรถ :

- ^๑ ธรรมมีความงามในเบื้องต้นหมายถึงศีล ธรรมมีความงามในท่ามกลางหมายถึงอริยมรรค และธรรมมีความงามในที่สุดหมายถึงพระนิพพาน (ที.สี.อ. ๑๙๐/๑๕๙)
- ^๒ คำว่า **พรหมจรรย์** หมายถึงความประพฤติประเสริฐ มีนัย ๑๐ ประการ คือ **ทาน** (การให้) **ไวยาวัจจะ** (การชวนช่วยช่วยเหลือ) **ปัญญา** (การประพฤติพรหมวิหารอย่างไม่มีขอบเขต) **เมถุนวิริตี** (การงดเว้นจากการเสพเมถุน) **สทธานันโดษ** (ความยินดีเฉพาะคู่ครองของตน) **วิริยะ** (ความเพียร) **อุโปสถังคะ** (องค์อุโปสถ) **อริยมรรค** (ทางอันประเสริฐ) และ **ศาสนา** (พระพุทธศาสนา) ในที่นี้หมายถึงถึงศาสนา (ที. สี.อ. ๑๙๐/๑๖๐-๑๖๒)
- ^๓ การอยู่ครองเรือนชื่อว่าเป็นเรื่องอึดอัด เพราะไม่มีเวลาว่างเพื่อจะทำกุศลกรรม แม้เรือนจะมีเนื้อที่กว้างขวางถึง ๖๐ ศอก มีบริเวณภายในบ้านตั้ง ๑๐๐ โยชน์ มีคนอยู่อาศัยเพียง ๒ คนคือสามีภรรยา ก็ยังถือว่าอึดอัด เพราะมีความห่วงกังวลกันและกัน (ที.สี.อ. ๑๙๑/๑๖๓)
- ^๔ ชื่อว่าเป็นทางแห่งทุกข์ เพราะเป็นที่เกิดและเป็นที่ตั้งแห่งกิเลสอันทำจิตใจให้เศร้าหมอง เช่นราคะเป็นต้น (ที.สี.อ. ๑๙๑/๑๖๓)
- ^๕ นักบวชแม้จะอยู่ในเรือนยอด ปราสาทแก้วและเทพวิมาน ซึ่งมีประตูหน้าต่างปิดมิดชิด ก็ยังถือว่าปลอดโปร่ง เพราะนักบวชไม่มีความยึดติดในสิ่งใด ๆ เลย (ที.สี.อ. ๑๙๑/๑๖๓)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]

จупศีล

[๑๙๓] เมื่อบวชแล้วอย่างนี้ สำรวมด้วยการสังวรในพระปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยมารยาทและโคจร(การเที่ยวไป) เห็นภัยในโทษแม้เพียงเล็กน้อย สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาบท ประกอบด้วยกายกรรมและวจีกรรมอันเป็นกุศล มีอาชีวะบริสุทธิ์ สมบูรณ์ด้วยศีล คมครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย^๑ สมบูรณ์ด้วยสติสัมปชัญญะ (และ) เป็นผู้สันโดษ

จูปศีล

[๑๙๔] มหาบพิตร ภิกษุชื่อว่าสมบูรณ์ด้วยศีลเป็นอย่างไร คือ

๑. ภิกษุในธรรมวินัยนี้ละ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางทัณฑฆาตและ ศัสตราวุธ มีความละเอียด มีความเอ็นดู มุ่งประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์อยู่
๒. ภิกษุละ เว้นขาดจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ รับเอาแต่ของที่เขาให้ มุ่งหวังแต่ของที่เขาให้ ไม่เป็นขโมย เป็นคนสะอาดอยู่
๓. ภิกษุละพฤติกรรมอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์ เว้นห่างไกลจากเมถุนธรรมอันเป็นกิจของชาวบ้าน
๔. ภิกษุละ เว้นขาดจากการพูดเท็จ คือ พูดแต่คำสัตย์ ดำรงความสัตย์ มีถ้อยคำเป็นหลัก เชื่อถือได้ ไม่หลอกลวงชาวโลก
๕. ภิกษุละ เว้นขาดจากคำส่อเสียด คือ ฟังความจากฝ่ายนี้แล้วไม่ไปบอกฝ่ายโน้นเพื่อทำลายฝ่ายนี้ หรือฟังความจากฝ่ายโน้นแล้วไม่มาบอกฝ่ายนี้เพื่อทำลายฝ่ายโน้น สมานคนที่แตกกัน ส่งเสริมคนที่ปรองดองกัน ชื่นชมยินดีเพิลิตเพลินต่อผู้ที่สามัคคีกัน พูดแต่ถ้อยคำที่สร้างสรรค์ความสามัคคี

เชิงอรรถ :

^๑ อินทรีย์ทั้งหลาย คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ (ที.สี.อ. ๑๙๓/๑๖๔)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า :๖๕ }

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]

จุฬศีล

๖. ภิกษุละ เว้นขาดจากคำหยาบ คือ พุดแต่คำไม่มีโทษ ไพเราะ
น่ารัก จับใจ เป็นคำของชาวเมือง คนส่วนมากรักใคร่พอใจ
๗. ภิกษุละ เว้นขาดจากคำเพ้อเจ้อ คือ พุดถูกเวลา พุดคำจริง
พุดถึงประโยชน์ พุดถึงธรรม พุดถึงวินัย พุดคำที่มีหลักฐาน มีที่
อ้างอิง มีที่กำหนด ประกอบด้วยประโยชน์ เหมาะแก่เวลา
๘. ภิกษุเว้นขาดจากการพรากพิชคามและกุตคาม
๙. ภิกษุฉันทมือเดียว ไม่นั่นตอนกลางคืน เว้นขาดจากการฉันทในเวลา
วิกาล
๑๐. ภิกษุเว้นขาดจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และดูการ
ละเล่นที่เป็นข้าศึกแก่กุศล
๑๑. ภิกษุเว้นขาดจากการตัดทรง ประดับ ตกแต่งร่างกายด้วยพวง
ดอกไม้ของหอมและเครื่องประทีนผิวอันเป็นลักษณะแห่งการแต่งตัว
๑๒. ภิกษุเว้นขาดจากที่นอนสูงใหญ่
๑๓. ภิกษุเว้นขาดจากการรับทองและเงิน
๑๔. ภิกษุเว้นขาดจากการรับธัญญาหารดิบ
๑๕. ภิกษุเว้นขาดจากการรับเนื้อดิบ
๑๖. ภิกษุเว้นขาดจากการรับสตรีและกุมารี
๑๗. ภิกษุเว้นขาดจากการรับทาสหญิงและทาสชาย
๑๘. ภิกษุเว้นขาดจากการรับแพะและแกะ
๑๙. ภิกษุเว้นขาดจากการรับไก่และสุกร
๒๐. ภิกษุเว้นขาดจากการรับข้าง โคน ม้า และลา
๒๑. ภิกษุเว้นขาดจากการรับเรือกสวนไร่นาและที่ดิน
๒๒. ภิกษุเว้นขาดจากการทำหน้าที่เป็นตัวแทนและผู้สื่อสาร
๒๓. ภิกษุเว้นขาดจากการซื้อขาย
๒๔. ภิกษุเว้นขาดจากการโก่งด้วยดาซัง ด้วยของปลอม และด้วย
เครื่องตวงวัด

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]

มัชฌิมศีล

๒๕. ภิขุเวณชาตจากการรับสินบน การล่อลวง และการตลบตะแลง
หรือ
๒๖. ภิขุเวณชาตจากการตัด(อวัยวะ) การฆ่า การจงจำ การตีชิง
วิ่งราว การปล้น และการขู่กรรโชก

ทั้งหมดนี้คือศีลของภิขุ

จุฬศีล จบ

มัชฌิมศีล

[๑๙๕] ๑. ภิขุเวณชาตจากการพรากพืชคามและภุตคาม เช่นที่สมณ-
พราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันทโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังพรากพืชคามและ
ภุตคามเหล่านี้ คือ พืชเกิดจากเหง้า เกิดจากลำต้น เกิดจากตา เกิดจากยอด เกิด
จากเมล็ด

[๑๙๖] ๒. ภิขุเวณชาตจากการบริโภคของที่สะสมไว้ เช่นที่สมณพราหมณ์
ผู้เจริญบางพวกฉันทโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังบริโภคของที่สะสมไว้เหล่านี้
คือ สะสมข้าว น้ำ ผำ ยาน ที่นอน ของหอมและอามิส

[๑๙๗] ๓. ภิขุเวณชาตจากการดูการละเล่นอันเป็นข้าศึกต่อกุศล เช่นที่
สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันทโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังดูการ
ละเล่นอันเป็นข้าศึกต่อกุศลอย่างนี้ คือ การฟ้อน การขับร้อง การประโคมดนตรี
การรำ การเล่านิทาน การเล่นปรบมือ การเล่นปลุกผี การเล่นตีกลอง การสร้าง
ฉากบ้านเมืองให้สวยงาม การละเล่นของคนจัญทาล การเล่นกระดานหก การ
ละเล่นหน้าศพ การแข่งขันช้าง การแข่งม้า การแข่งขันกระบือ การแข่งขันโค การ
แข่งขันแพะ การแข่งขันแกะ การแข่งขันไก่ การแข่งขันนกกกระทา การรำกระบี่
กระบอง การชกมวย มวยปล้ำ การรบ การตรวจพลสวนสนาม การจัดกระบวน
ทัพ การตรวจกองทัพ

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]
มัชฌิมคีล

[๑๙๘] ๔. ภิกษุเว้นขาดจากการชวนชวายในการเล่นการพนันอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เช่นที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังชวนชวายในการเล่นการพนันอันเป็นเหตุแห่งความประมาทอย่างนี้ คือ เล่นหมากรุกแกละ ๘ ตา หรือ ๑๐ ตา เล่นหมากเก็บ เล่นดวด เล่นหมากไหว เล่นโยนบ่วง เล่นไม้หึ่ง เล่นกำทาย เล่นสะกา เล่นเป่าใบไม้ เล่นไถเล็ก ๆ เล่นหกคะเมน เล่นกั้งหัน เล่นดวงทราย เล่นรถเล็ก ๆ เล่นธนูเล็ก ๆ เล่นเขียนทาย เล่นทายใจ เล่นล้อเลียนคนพิการ

[๑๙๙] ๕. ภิกษุเว้นขาดจากที่นอนอันสูงใหญ่ เช่นที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังใช้ที่นอนสูงใหญ่อย่างนี้ คือ เตียงมีเท้าสูงเกินขนาด เตียงมีเท้าเป็นรูปสัตว์ร้าย พรหมชนสัตว์ เครื่องลาดขนแกะลาย วิจิตร เครื่องลาดขนแกะสีขาว เครื่องลาดมีลายรูปดอกไม้ เครื่องลาดยัดนุ่น เครื่องลาดขนแกะวิจิตรด้วยรูปสัตว์ร้ายเช่นสีหะและเสือ เครื่องลาดขนแกะมีขน ๒ ด้าน เครื่องลาดขนแกะมีขนด้านเดียว เครื่องลาดปักด้วยไหมประดับรัตนะ เครื่องลาดผ้าไหมประดับรัตนะ เครื่องลาดขนแกะขนาดใหญ่ที่นางพื่อน ๑๖ คนร้อยรำได้ เครื่องลาดบนหลังช้าง เครื่องลาดบนหลังม้า เครื่องลาดในรถ เครื่องลาดทำด้วยหนังเสือ เครื่องลาดหนังชะมด เครื่องลาดมีเพดาน เครื่องลาดมีหมอน ๒ ข้าง

[๒๐๐] ๖. ภิกษุเว้นขาดจากการชวนชวายในการประดับตกแต่งร่างกาย เช่นที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังชวนชวายในการประดับตกแต่งร่างกายอย่างนี้ คือ อบผิว นวด อาบน้ำหอม เพาะกาย ส่องกระจก แด้มตา ทัดพวงดอกไม้ ประทินผิว ผัดหน้า ทาปาก ประดับข้อมือ สวมเกี้ยว ไข่ม้อย ไข่มุก สวมเครื่องประดับ ไข่มุกรองเท้า วิจิตร ติดกรอบหน้า ปักปิ่น ไข่มุก และเส้นหางจามรี นุ่งห่มผ้าขาวชายยาว

[๒๐๑] ๗. ภิกษุเว้นขาดจากเดรัจฉานกถา เช่นที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังพูดเดรัจฉานกถาอย่างนี้ คือ เรื่องพระราชชา เรื่องโจร เรื่องมหาอำมาตย์ เรื่องกองทัพ เรื่องภัย เรื่องการรบ เรื่องข่าว เรื่องน้ำ เรื่องผ้า เรื่องที่นอน เรื่องพวงดอกไม้ เรื่องของหอม เรื่องญาติ เรื่องยาน

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]

มหาศีล

เรื่องบ้าน เรื่องนิคม เรื่องเมืองหลวง เรื่องชนบท เรื่องสตรี เรื่องบุรุษ เรื่องคน
กล้าหาญ เรื่องดรอท เรื่องทำน้ำ เรื่องคนที่ล่องลับไปแล้ว เรื่องเบ็ดเตล็ด เรื่องโลก
เรื่องทะเล เรื่องความเจริญและความเสื่อม

[๒๐๒] ๘. ภิกษุเว้นขาดจากการพูดทู่เถียงแก่งแย่งกัน เช่นที่สมณพราหมณ์
ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังพูดทู่เถียงแก่งแย่งกันอย่าง
นี้ คือ ท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ แต่ผมรู้ทั่วถึง ท่านจะรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ได้อย่างไร
ท่านปฏิบัติผิด แต่ผมปฏิบัติถูก คำพูดของผมมีประโยชน์ แต่คำพูดของท่านไม่มี
ประโยชน์ คำที่ควรพูดก่อน ท่านกลับพูดภายหลัง คำที่ควรพูดภายหลัง ท่านกลับ
พูดเสียก่อน เรื่องที่ท่านเคยชินได้ผันแปรไปแล้ว ผมจับผิดคำพูดของท่านได้แล้ว
ผมชมท่านได้แล้ว ถ้าท่านมีความสามารถก็จงหาทางแก้คำพูดหรือเปลื้องตนให้พ้น
ผิดเถิด

[๒๐๓] ๙. ภิกษุเว้นขาดจากการทำหน้าที่เป็นตัวแทนและผู้สื่อสาร เช่นที่
สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังทำ
หน้าที่เป็นตัวแทนและผู้สื่อสารอย่างนี้ คือ รับเป็นสื่อให้พระราชา ราชมหาอำมาตย์
กษัตริย์ พราหมณ์ คหบดี และกุมารว่า 'ท่านจงไปที่นี้หรือที่โน้น จงนำเอาสิ่งนี้ไป
จงเอาสิ่งนี้มาจากที่โน้น' หรือ

[๒๐๔] ๑๐. ภิกษุเว้นขาดจากการพูดหลอกลวงและการพูดเลียบเคียง เช่นที่
สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังพูดหลอกลวง
เลียบเคียง หวานล่อม พูดและเล็ม ไข่ลากต่อลาก

ทั้งหมดนี้คือศีลของภิกษุ

มัชฌิมศีล จบ

มหาศีล

[๒๐๕] ๑. ภิกษุเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชา เช่นที่
สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังเลี้ยงชีพผิด

พระสดตันตปิฎก ที่มณีกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]
มหาศีล

ทางด้วยเดรัจฉานวิชาอย่างนี้ คือ ทำนายอวัยวะ ทำนายตำหนิ ทำนายโชคกลาง ทำนายฝัน
ทำนายลักษณะ ทำนายหนูกัดผ้า ทำพิธีบูชาไฟ พิธีเบิกแว่นเวียนเทียน พิธีชั้ด
แกลบบูชาไฟ พิธีชั้ดธนูบูชาไฟ พิธีชั้ดข้าวสารบูชาไฟ พิธีเติมเนยบูชาไฟ พิธีเติมน้ำ
มันบูชาไฟ พิธีพ่นเครื่องเช่นบูชาไฟ พิธีพลีกรรมด้วยเลือด วิชาดูอวัยวะ วิชาดูพื้นที่
วิชาการปกครอง วิชาทำเสน่ห์ เวทมนตร์ไล่ผี วิชาตั้งศาลพระภูมิ วิชาหมองู วิชาว่า
ด้วยพิษ วิชาว่าด้วยแมงป่อง วิชาว่าด้วยหนู วิชาว่าด้วยเสียงนก วิชาว่าด้วยเสียงกา
วิชาทายอายุ วิชาป้องกันลูกศร วิชาว่าด้วยเสียงสัตว์ร้อง

[๒๐๖] ๒. ภิกษุเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชา เช่นที่
สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังเลี้ยงชีพผิด
ทางด้วยเดรัจฉานวิชาอย่างนี้ คือ ทำนายลักษณะแก้วมณี ลักษณะผ้า ลักษณะ
ไม้พลอง ลักษณะคัสตรา ลักษณะดาบ ลักษณะศร ลักษณะธนู ลักษณะอาวุธ
ลักษณะสตรี ลักษณะบุรุษ ลักษณะเด็กชาย ลักษณะเด็กหญิง ลักษณะทาสชาย
ลักษณะทาสหญิง ลักษณะช้าง ลักษณะม้า ลักษณะกระบือ ลักษณะโคอุสภะ
ลักษณะโคสามัญญ ลักษณะแพะ ลักษณะแกะ ลักษณะไก่ ลักษณะนกกระทา
ลักษณะหี้อยู่ ลักษณะตุ้มหู^๑ ลักษณะเต่า ลักษณะมฤค

[๒๐๗] ๓. ภิกษุเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชา เช่นที่
สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังเลี้ยงชีพผิด
ทางด้วยเดรัจฉานวิชาอย่างนี้ คือ ดูฤกษ์ยามตราทัพว่า พระราชาจักเสด็จหรือไม่
เสด็จ พระราชาในอาณาจักรจักทรงยกทัพเข้าประชิด พระราชานอกอาณาจักรจัก
ทรงล่าถอย พระราชานอกอาณาจักรจักทรงยกทัพมาประชิด พระราชาในอาณาจักร
จักทรงล่าถอย ชัยชนะจักตกเป็นของพระราชาในอาณาจักร ความปราชัยจักมีแก่
พระราชานอกอาณาจักร ชัยชนะจักตกเป็นของพระราชานอกอาณาจักร ความ
ปราชัยจักมีแก่พระราชาในอาณาจักร พระราชาองค์นี้จักทรงชนะ พระราชาองค์นี้จัก
ทรงพ่ายแพ้

เชิงอรรถ :

^๑ อักษรหนึ่ง หมายถึงยอดเรือน (ที.สี.อ. ๒๒/๘๙)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๗๐ }

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]
มหาศีล

[๒๐๘] ๔. ภิกษุเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชา เช่นที่
สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังเลี้ยงชีพ
ผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชาอย่างนี้ คือ พยากรณ์ว่าจักมีจันทรคราส สุริยคราส
นักษัตรคราส ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์จกโคจรถูกทางหรือผิดทาง ดาวนักษัตรจก
โคจรถูกทางหรือผิดทาง จกมีอุกกาบาตและดาวตก แผ่นดินไหว ฟ้าร้อง ดวงจันทร์
ดวงอาทิตย์ และดาวนักษัตรจกขึ้น ตก มัวหมอง แจ่มกระจ่าง จันทรคราส สุริยคราส
หรือนักษัตรคราสจกมีผลอย่างนี้ ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ หรือดาวนักษัตรโคจรถูก
ทางจกมีผลอย่างนี้ โคจรผิดทางจกมีผลอย่างนี้ อุกกาบาตและดาวตก แผ่นดินไหว
ฟ้าร้องจกมีผลอย่างนี้ ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ และดาวนักษัตรขึ้น ตก มัวหมอง
แจ่มกระจ่างจกมีผลอย่างนี้

[๒๐๙] ๕. ภิกษุเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชา เช่นที่
สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังเลี้ยงชีพผิด
ทางด้วยเดรัจฉานวิชาอย่างนี้ คือ พยากรณ์ว่าฝนจะดี ฝนจะแล้ง จะหาภิกษาหารได้
ง่าย จะหาภิกษาหารได้ยาก จะมีความสงบร่มเย็น จะมีภัย จะมีโรค จะไม่มีโรค การ
คำนวณด้วยการนับนิ้ว (มุตทา) การคำนวณด้วยวิธีคิดในใจ (คณนา) การคำนวณ
ด้วยวิธีอนุมานด้วยสายตา (สังขาน) วิชาฉันทลักษณ์และโลกายตศาสตร์

[๒๑๐] ๖. ภิกษุเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชา เช่นที่
สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังเลี้ยงชีพผิด
ทางด้วยเดรัจฉานวิชาอย่างนี้ คือ ให้ฤษั้อาวาหมงคล ฤษั้ววิวาหมงคล ฤษั้ว
เรียงหมอน ฤษั้วหย่าร้าง ฤษั้วรวบรวมทรัพย์ ฤษั้วใช้จ่ายทรัพย์ ทำให้โชคดี ทำให้
เคราะห์ร้าย ให้ยาผดุงครรภ์ ร่ายมนตร์ทำให้ลื่นแข็ง ทำให้คางแข็ง ทำให้มือลื่น
ทำให้คางลื่น ทำให้หูอื้อ เป็นหมอดูลูกแก้ว ใช้นางเป็นคณตรง ใช้นางประจำ
เทวาลัยเป็นคณตรง บวงสรวงดวงอาทิตย์และท้าวมหาพรหม ร่ายมนตร์ฟันไฟ ทำ
พิธีเรียกขวัญ หรือ

พระสดตันตปิฎก ที่มณีกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]

อินทริยสังวร

[๒๑๑] ๗. ภิกษุเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชา เช่นที่
สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังเลี้ยงชีพผิด
ทางด้วยเดรัจฉานวิชาอย่างนี้ คือ ทำพิธีบนบาน พิธีแก้บน ร่ายมนตร์ขับผี ตั้ง
ศาลพระภูมิ ทำกะเทยให้เป็นชาย ทำชายให้เป็นกะเทย ทำพิธีปลุกเรื้อน พิธี
บวงสรวงพื้นที่ พนน้ำมนตร์ รดน้ำมนตร์ พิธีบูชาไฟ ปรงยาสำรอก ยาถ่าย ยา
แก้โรคลมตีขึ้นเบื้องบน ยาแก้โรคลมตีลงเบื้องต่ำ ยาแก้ปวดศีรษะ น้ำมันหยอดหู
น้ำมันหยอดตา ยานัดถุ ยาหยอดตา ยาป้ายตา เป็นหมอดา หมอผ่าตัด หมอรักษา
เด็ก (กุมารเวช) การให้สมุนไพรและยา การใส่ยาแล้วล้างออกเมื่อโรครหาย

ทั้งหมดนี้คือศีลของภิกษุ

[๒๑๒] มหาบพิตร ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยศีลอย่างนี้ ย่อมไม่ประสพภัย
อันตรายจากการสำรวมในศีลเลย เปรียบเหมือนกษัตริย์ผู้ได้รับมรธาภิเษกเป็นพระ
ราชา กำจัดข้าศึกได้แล้ว ย่อมไม่ประสพภัยอันตรายจากข้าศึกเลย ภิกษุผู้สมบูรณ์
ด้วยอริยสีลขันธอย่างนี้ย่อมเสวยสุขอันไม่มีโทษในภายใน มหาบพิตร ภิกษุชื่อว่า
สมบูรณ์ด้วยศีลเป็นอย่างนี้แล

มหาศีล จบ

อินทริยสังวร

[๒๑๓] มหาบพิตร ภิกษุชื่อว่าคุ้มครองทวารในอินทริยทั้งหลาย^๑ เป็นอย่างไร
คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เห็นรูปด้วยตาแล้วไม่รวบถือ^๒ ไม่แยกถือ^๓ ย่อมปฏิบัติเพื่อ
สำรวมในจักขุทริย ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็จะเป็เหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคือ

เชิงอรรถ :

^๑ อินทริยทั้งหลาย คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ (ที่ สี. อ. ๑๙๓/๑๖๔)

^๒ คำว่า รวบถือ (นิมิตตคคาที) คือมองภาพรวมโดยไม่พิจารณาลงไปในระยะละเอียด เช่นมองว่า รูปนั้นสวย
รูปนี้ไม่สวย

^๓ คำว่า แยกถือ (อนุพยณชนคคาที) คือมองแยกพิจารณาเป็นส่วน ๆ ไป เช่น ตาสวย แต่จมูกไม่สวย

พระสดตันตปิฎก ที่หมื่นกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]

การละนินวรรณ์ ๕

อภิขณาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษาจักขุนทรีย์ ถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์ ฟังเสียงด้วยหู ฯลฯ ดมกลิ่นด้วยจมูก ฯลฯ ลิ้มรสด้วยลิ้น ฯลฯ ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย ฯลฯ รัศธรรมารมณด้วยใจแล้วไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมในมโนนทรีย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็เป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคือ อภิขณาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษามโนนทรีย์ ถึงความสำรวมในมโนนทรีย์ ภิขษผู้ประกอบด้วยความสำรวมอินทรีย์อันเป็นอริยะนี้ ย่อมเสวยสุขอันไม่ระคนกับกิเลส ในภายใน มหาบพิตร ภิขษชื่อว่าคุมครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลายเป็นอย่างนี้แล

สติสัมปชัญญะ

[๒๑๔] มหาบพิตร ภิขษชื่อว่าประกอบด้วยสติสัมปชัญญะเป็นอย่างไร คือ ภิขษในธรรมวินัยนี้ทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังฆาฎิบาตรและจีวร การฉัน การตีม การเคี้ยว การลิ้ม การถ่ายอุจจาระปัสสาวะ การเดิน การยืน การนั่ง การนอน การตื่น การพูด การนิ่ง มหาบพิตร ภิขษชื่อว่าประกอบด้วยสติสัมปชัญญะเป็นอย่างนี้แล

สันโดษ

[๒๑๕] มหาบพิตร ภิขษชื่อว่าผู้สันโดษเป็นอย่างไร คือ ภิขษในธรรมวินัยนี้ สันโดษด้วยจีวรพอคัมร่างกายและบิณฑบาตพออิมท้อง จะไป ณ ที่ใด ๆ ก็ไปได้ ทันทที่เหมือนนกบินไป ณ ที่ใด ๆ ก็มีแต่ปีกเป็นภาระ มหาบพิตร ภิขษชื่อว่าผู้สันโดษเป็นอย่างนี้แล

การละนินวรรณ์ ๕

[๒๑๖] ภิขษนั้นประกอบด้วยอริยสีลขันธ อริยอินทรีย์สังวร อริยสติสัมปชัญญะและอริยสันโดษอย่างนี้แล้ว พักอยู่ ณ เสนาสนะเจียบสงัด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ชอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชฎู ที่แจ่ง ลอมฟาง เถกกลับจากบิณฑบาต ภายหลังฉันอาหารเสร็จแล้ว นั่งขัดสมาธิตั้งกายตรงดำรงสติเฉพาหน้า

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]

อุปมานีวรรค ๕

[๒๑๗] เธอละอภิชฌา (ความเพ่งเล็งอยากได้ของเขา) ในโลก^๑ มีใจปราศจากอภิชฌาอยู่ ขำระจิตให้บริสุทธิ์จากอภิชฌา ละความมุงร้ายคือพยาบาท มีจิตไม่พยาบาท มุงประโยชน์เกื้อกูลสรรพสัตว์อยู่ ขำระจิตให้บริสุทธิ์จากความมุงร้ายคือพยาบาท ละถีนมิทระ (ความหดหู่และเขื่องขี้ม) ปราศจากถีนมิทระ กำหนดแสงสว่าง มีสติสัมปชัญญะอยู่ ขำระจิตให้บริสุทธิ์จากถีนมิทระ ละอุทัจจกุกกัจจะ (ความฟุ้งซ่านและรำคาญใจ) เป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบอยู่ภายใน ขำระจิตให้บริสุทธิ์จากอุทัจจกุกกัจจะ ละวิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย) ขำวิจิกิจฉาได้แล้ว ไม่มีวิจิกิจฉาในกุศลธรรมอยู่ ขำระจิตให้บริสุทธิ์จากวิจิกิจฉา

อุปมานีวรรค ๕

[๒๑๘] เปรียบเหมือนคนกู้หนี้ยืมสินมาลงทุนจนประสบผลสำเร็จ ใช้นั้นเก่าที่เป็นต้นทุนจนหมด เก็บกำไรที่เหลือไว้เป็นค่าเลี้ยงดูบุตรภรรยา เขาคิดว่า 'เมื่อก่อนเรากู้หนี้ยืมสินมาลงทุน การงานสำเร็จผลดี ได้ใช้นั้นเก่าที่ยืมมาลงทุนหมดแล้ว กำไรก็ยังมีเหลือไว้เป็นค่าเลี้ยงดูบุตรภรรยา' เพราะความไม่มีหนี้สินเป็นเหตุ เขาจึงได้รับความเบิกบานใจและความสุขใจ

[๒๑๙] เปรียบเหมือนคนไข้อาการหนัก บริโภคอาหารไม่ได้ ไม่มีกำลัง ต่อมาหายป่วย บริโภคอาหารได้ กลับมีกำลัง เขาคิดว่า 'เมื่อก่อนเราป่วยอาการหนัก บริโภคอาหารไม่ได้ ไม่มีกำลัง เวลานี้หายป่วย บริโภคอาหารได้ มีกำลังเป็นปกติ' เพราะการหายจากโรคเป็นเหตุ เขาจึงได้รับความเบิกบานใจและความสุขใจ

[๒๒๐] เปรียบเหมือนคนต้องโทษถูกคุมขังในเรือนจำ ต่อมา พ้นโทษออกจากเรือนจำโดยสวัสดิภาพ ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ เขาคิดว่า 'เมื่อก่อนเราต้องโทษถูกคุมขังในเรือนจำ เวลานี้พ้นโทษออกจากเรือนจำโดยสวัสดิภาพ ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ' เพราะการพ้นจากเรือนจำเป็นเหตุ เขาจึงได้รับความเบิกบานใจและความสุขใจ

เชิงอรรถ :

^๑ โลก ในที่นี้หมายถึง สภาพที่ต้องแตกสลาย กล่าวคือ อุปาทานขันธ ๕ ได้แก่ ความยึดติดว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ มีตัวตนและเป็นของตน อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ (ที.สี.อ. ๒๑๗/๑๙๐)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๗๔ }

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]

ปฐมฉาน

[๒๒๑] เปรียบเหมือนคนที่ตกเป็นทาส ฟุ้งตัวเองไม่ได้ ต้องฟุ้งผู้อื่น จะไปไหนตามใจชอบก็ไม่ได้ ต่อมา พ้นจากความเป็นทาส ฟุ้งตัวเองได้ ไม่ต้องฟุ้งผู้อื่น เป็นไทแก่ตัวเอง จะไปไหนก็ได้ตามใจชอบ เขาคิดว่า 'เมื่อก่อนเราเป็นทาส ฟุ้งตัวเองไม่ได้ ต้องฟุ้งผู้อื่น จะไปไหนตามใจชอบก็ไม่ได้ เวลานี้พ้นจากความเป็นทาส ฟุ้งตัวเองได้ ไม่ต้องฟุ้งผู้อื่น เป็นไทแก่ตัวเอง จะไปไหนก็ได้ตามใจชอบ' เพราะความเป็นไทแก่ตัวเองเป็นเหตุ เขาจึงได้รับความเบิกบานใจและความสุขใจ

[๒๒๒] เปรียบเหมือนคนมีทรัพย์สมบัติ เดินทางไกลกันดาร หาอาหารได้ยาก มีภัยเฉพาะหน้า ต่อมา ข้ามพ้นทางกันดาร ถึงหมู่บ้านอันสงบร่มเย็นปลอดภัยโดยสวัสดิภาพ เขาคิดว่า 'เมื่อก่อนเรามีทรัพย์สมบัติ เดินทางไกลกันดาร หาอาหารได้ยาก มีภัยเฉพาะหน้า เวลานี้ข้ามพ้นทางกันดารถึงหมู่บ้านอันสงบร่มเย็น ปลอดภัยโดยสวัสดิภาพ' เพราะการพบภูมิสถานอันร่มเย็นเป็นเหตุ เขาจึงได้รับความเบิกบานใจและความสุขใจ

[๒๒๓] มหาบพิตร ภิกษุพิจารณาเห็นนิรวรณ ๕ ที่ตนยังละไม่ได้ เหมือนหนี่โรค เรือนจำ ความเป็นทาส และทางไกลกันดาร

[๒๒๔] มหาบพิตร ภิกษุพิจารณาเห็นนิรวรณ ๕ ที่ตนละได้แล้ว เหมือนความไม่มีหนี่ ความไม่มีโรค การพ้นโทษจากเรือนจำ ความเป็นไทแก่ตัวเอง และภูมิสถานอันสงบร่มเย็น

[๒๒๕] เมื่อภิกษุนั้นพิจารณาเห็นนิรวรณ ๕ ที่ตนละได้แล้ว ย่อมเกิดความเบิกบานใจ เมื่อเบิกบานใจก็ย่อมเกิดปีติ เมื่อใจมีปีติ กายย่อมสงบ เธอมีกายสงบ ย่อมได้รับความสุข เมื่อมีความสุข จิตย่อมตั้งมั่น

ปฐมฉาน

[๒๒๖] ภิกษุนั้นสังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฉานที่มีวิตก วิจารณ์ ปีติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ เธอทำกายนี้ให้ชุ่มชื้นเฝิบอ้อมด้วยปีติและสุขอันเกิดจากวิเวก รู้สึกซาบซ่านอยู่ ไม่มีส่วนไหนของร่างกายที่ปีติและสุขอันเกิดจากวิเวกจะไม่ถูกต้อง

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]
ตติยฉาน

[๒๒๗] เปรียบเหมือนพนักงานสรองสนาน หรือลูกมือพนักงานสรองสนาน ผู้
ชำนาญ เทพงูตัวลงในภาชนะสัมฤทธิ์แล้วเอาน้ำประพรมให้ติดเป็นก้อน พอตกเย็น
ก้อนงูตัวที่ยางซึมไปจับ ก็ติดกันหมด ไม่กระจายออก ฉันทใด ภิกษุทำกายนี้ให้ชุ่มชื้น
เอิบอุ่มด้วยปีติและสุขอันเกิดจากวิเวก รู้สึกซาบซ่านอยู่ ไม่มีส่วนไหนของร่างกาย
ที่ปีติและสุขอันเกิดจากวิเวกจะไม่ถูกต้อง ฉันทนั้น ข้อนี้จัดเป็นผลแห่งความเป็น
สมณะที่เห็นประจักษ์ ซึ่งดีกว่าและประณีตกว่าผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็น
ประจักษ์ชอก่อน ๆ

ตติยฉาน

[๒๒๘] ยังมีอีก มหาบพิตร เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป ภิกษุบรรลุ
ตติยฉานมีความผ่องใสในภายในมีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์ มี
แต่ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ เธอทำกายนี้ให้ชุ่มชื้นเอิบอุ่มด้วยปีติและสุขอัน
เกิดจากสมาธิ รู้สึกซาบซ่านอยู่ ไม่มีส่วนไหนของร่างกายที่ปีติและสุขอันเกิดจาก
สมาธิจะไม่ถูกต้อง

[๒๒๙] เปรียบเหมือนห้วงน้ำลึกเป็นวังวน ไม่มีทางที่กระแสน้ำจะไหลเข้าได้
ทั้งด้านตะวันออก ด้านใต้ ด้านตะวันตก และด้านเหนือ ฝนก็ไม่ตกตามฤดูกาล แต่
กระแสน้ำเย็นพุขึ้นจากห้วงน้ำนั้นแล้วทำห้วงน้ำนั้นให้ชุ่มชื้นเอิบอาบเนืองนองไป
ด้วยน้ำเย็น ไม่มีส่วนไหนของห้วงน้ำนั้นที่น้ำเย็นจะไม่ถูกต้อง ฉันทใด ภิกษุทำกายนี้
ให้ชุ่มชื้นเอิบอุ่มด้วยปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิ รู้สึกซาบซ่านอยู่ ไม่มีส่วนไหนของ
ร่างกายที่ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิจะไม่ถูกต้อง ฉันทนั้น ข้อนี้จัดเป็นผลแห่งความ
เป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ ซึ่งดีกว่าและประณีตกว่าผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็น
ประจักษ์ชอก่อน ๆ

ตติยฉาน

[๒๓๐] ยังมีอีก มหาบพิตร เพราะปีติจางคลายไป ภิกษุมีอุเบกขา มี
สติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฉานที่พระอรียะทั้งหลายสรรเสริญ
ว่า ผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข เธอทำกายนี้ให้ชุ่มชื้นเอิบอุ่มด้วยสุขอันไม่มีปีติ
รู้สึกซาบซ่านอยู่ ไม่มีส่วนไหนของร่างกายที่สุขอันไม่มีปีติจะไม่ถูกต้อง

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]

วิชา ๘ ประการ ๑. วิปัสสนาญาณ

[๒๓๑] เปรียบเหมือนในกอบัวเขียว (อุบล) กอบัวหลวง (ปทุม) หรือกอบัวขาว (นุณทริก) ดอกบัวเขียว ดอกบัวหลวง หรือดอกบัวขาวบางเหล่าที่เกิดเจริญเติบโตในน้ำ ยังไม่พ้นน้ำ จมอยู่ใต้น้ำ มีน้ำหล่อเลี้ยงไว้ ดอกบัวเหล่านั้นชุ่มชื้น เฝืออาบซาบซึมด้วยน้ำเย็นตั้งแต่ยอดถึงเหง้า ไม่มีส่วนไหนที่น้ำเย็นจะไม่ถูกต้อง ฉันทใด ภิกษุทำกายนี้ให้ชุ่มชื้นเฝืออ้อมด้วยสุขอันไม่มีปีติ รู้สึกซาบซ่านอยู่ ไม่มีส่วนไหนของร่างกายที่สุขอันไม่มีปีติจะไม่ถูกต้อง ฉันทนั้น ข้อนี้จัดเป็นผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ ซึ่งดีกว่าและประณีตกว่าผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ข้อก่อน ๆ

จตุตถฌาน

[๒๓๒] ยังมีอีก มหาบพิตร เพราะละสุขและทุกข^๑ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อน ภิกษุบรรลุจตุตถฌานที่ไม่มีทุกขไม่มีสุข มีสติบริสุทธิเพราะอุเบกขาอยู่ เหนือใจอันบริสุทธิผุดผ่องนั่งแผ่ไปทั่วกายนี้ ไม่มีส่วนไหนของร่างกายที่ใจอันบริสุทธิผุดผ่องจะไม่ถูกต้อง

[๒๓๓] เปรียบเหมือนคนนั่งใช้ผ้าขาวคลุมตัวตลอดศีรษะ ไม่มีส่วนไหนของร่างกายที่ผ้าขาวจะไม่ปกคลุม ฉันทใด ภิกษุมีใจอันบริสุทธิผุดผ่องนั่งแผ่ไปทั่วกายนี้ ไม่มีส่วนไหนของร่างกายที่ใจอันบริสุทธิผุดผ่องจะไม่ถูกต้อง ฉันทนั้น ข้อนี้จัดเป็นผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ ซึ่งดีกว่าและประณีตกว่าผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ข้อก่อน ๆ

วิชา ๘ ประการ

๑. วิปัสสนาญาณ

[๒๓๔] เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดังเนิน^๑ ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุนั้น

เชิงอรรถ :

^๑ กิเลสมีรากะเป็นต้น ท่านเรียกว่า กิเลสเพียงดังเนิน (อังกฤษ) เพราะยังจิตให้ลาดต่ำ โนมเอียงไปสู่ที่ต่ำ เช่นต้องย้อนกลับไปสู่จตุตถฌานอีก เป็นต้น

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๗๗ }

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]

วิชา ๘ ประการ ๒.มโนยทธิญาณ

น้อมจิตไปเพื่อญาณทัสสนะ^๑ รู้ชัดอย่างนี้ว่า 'กายของเรานี้คุมกันเป็นรูปร่าง ประกอบขึ้นจากมหาภูตรูป ๔ เกิดจากบิดามารดา เจริญวัยเพราะข้าวสุกและขนมสด ไม่เที่ยงแท้ ต้องอบ ต้องนวดเพ็น มีอันแตกกระจัดกระจายไปเป็นธรรมดา วิญญาณของเราอาศัยและเนื่องอยู่ในกายนี้'

[๒๓๕] เปรียบเหมือนแก้วไพฑูรย์อันงดงามตามธรรมชาติ มีแปดเหลี่ยม ที่เจียรระไนดีแล้ว สุกใสเป็นประกายได้สัดส่วน มีด้ายสีเขียว เหลือง แดง ขาวหรือสีนวลร้อยอยู่ข้างใน คนตาถึงหยิบแก้วไพฑูรย์นั้นวางไว้ในมือแล้วพิจารณา รู้ว่า 'แก้วไพฑูรย์อันงดงามตามธรรมชาติ มีแปดเหลี่ยม ที่เจียรระไนดีแล้ว สุกใสเป็นประกายได้สัดส่วน มีด้ายสีเขียว เหลือง แดง ขาวหรือสีนวลร้อยอยู่ข้างใน' ฉันใดเมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุ น้อมจิตไปเพื่อญาณ-ทัสสนะ รู้ชัดอย่างนี้ว่า 'กายของเรานี้คุมกันเป็นรูปร่าง ประกอบขึ้นจากมหาภูตรูป ๔ เกิดจากบิดามารดา เจริญวัยเพราะข้าวสุกและขนมสด ไม่เที่ยงแท้ ต้องอบ ต้องนวดเพ็น มีอันแตกกระจัดกระจายไปเป็นธรรมดา วิญญาณของเราอาศัยและเนื่องอยู่ในกายนี้' ฉันนั้น ข้อนี้จัดเป็นผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ ซึ่งดีกว่าและประณีตกว่าผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ข้อก่อน ๆ

๒. มโนยทธิญาณ

[๒๓๖] เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุ นั้นน้อมจิตไปเพื่อเนรมิตกายที่เกิดแต่ใจ คือ เนรมิตกายอื่นจากกายนี้ มีรูปที่เกิดแต่ใจ มีอวัยวะครบถ้วน มีอินทรีย์ไม่บกพร่อง

[๒๓๗] เปรียบเหมือนคนชักไม้ส้อมออกจากหลุมปล้อง เขาเห็นว่า 'นี่คือหลุมปล้อง นี่คือไม้ ส้อมปล้องเป็นอย่างหนึ่ง ไม้ก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง แต่ไม้ถูกชักออกมาจาก

เชิงอรรถ :

^๑ ความรู้และความเห็นตรงตามเป็นจริง อาจเรียกว่า มรรคญาณ ผลญาณ สัพพัญญุตญาณ ปัจจุบันชกขณญาณ หรือวิปัสสนาญาณก็ได้ (ที.สี.อ. ๒๓๕/๑๙๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๗๘ }

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]

วิชา ๘ ประการ ๓.อิทธิวิธญาณ

หญ้าปล้องนั่นเอง' เปรียบเหมือนคนชักดาบออกจากฝัก เขาเห็นว่า 'นี่คือดาบ นี่คื
 ฝัก ดาบเป็นอย่างหนึ่ง ฝักก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง แต่ดาบถูกชักออกมาจากฝักนั่นเอง'
 หรือเปรียบเหมือนคนดึงงูออกจากคราบ เขาเห็นว่า 'นี่คืองู นี่คืคราบ งูเป็นอย่าง
 หนึ่ง คราบก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง แต่งูถูกดึงออกจากคราบนั่นเอง' ฉันทใด เมื่อจิตเป็น
 สมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง 'ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน
 เหมาะแก่การใช้งาน ดั่งมัน 'ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุ'น้อมจิตไปเพื่อเนรมิตกายที่เกิด
 แต่ใจ คือ เนรมิตกายอื่นจากกายนี้ มีรูปที่เกิดแต่ใจ มีอวัยวะครบถ้วน มีอินทรีย์ไม่
 บกพร่อง ฉันทันนั้น ข้อนี้จัดเป็นผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ ซึ่งดีกว่าและ
 ประณีตกว่าผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ชอก่อน ๆ

๓. อิทธิวิธญาณ

[๒๓๘] เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง 'ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจาก
 ความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ดั่งมัน 'ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุ'นั้น
 น้อมจิตไปเพื่ออิทธิวิธญาณ แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคน
 ก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ แสดงให้ปรากฏหรือให้หายไปก็ได้ ทะลฝ่า กำแพง
 (และ)ภูเขาไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นหรือต่ำลงในแผ่นดินเหมือนไป
 ในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำโดยที่น้ำไม่แยกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ นั่งขัดสมาธิเหาะไป
 ในอากาศเหมือนนกบินไปได้ ใฝ่ฝ่ามือลูบคลำดวงจันทร์ดวงอาทิตย์อันมีฤทธิ์มาก
 มีอำนาจมากก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้

[๒๓๙] เปรียบเหมือนช่างหม้อหรือลูกมือช่างหม้อผู้ชำนาญ เมื่อนวดดิน
 เหนียวดีแล้ว พึงทำภาชนะที่ต้องการให้สำเร็จได้ เปรียบเหมือนช่างงาหรือลูกมือ
 ช่างงาผู้ชำนาญเมื่อแต่งงาดีแล้ว พึงทำเครื่องงาชนิดที่ต้องการให้สำเร็จได้ เปรียบ
 เหมือนช่างทองหรือลูกมือช่างทองผู้ชำนาญ เมื่อหลอมทองดีแล้ว พึงทำทองรูป
 พรรณชนิดที่ต้องการให้สำเร็จได้ ฉันทใด เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่องไม่มีกิเลส
 เพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ดั่งมัน 'ไม่หวั่น
 'ไหวอย่างนี้ ภิกษุ'น้อมจิตไปเพื่ออิทธิวิธญาณ แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียว

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]
 วิชา ๘ ประการ วิชา ๘ ประการ ๕.เจโตปริยญาณ

แสดงเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ แสดงให้ปรากฏหรือให้หาย
 ไปก็ได้ ทะลุฝา กำแพง (และ)ภูเขาไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นหรือ
 ดำลงในแผ่นดินเหมือนไปในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำโดยที่น้ำไม่แยกเหมือนเดินบนแผ่นดิน
 ก็ได้ นั่งขัดสมาธิเหาะไปในอากาศเหมือนนกบินไปได้ ใช้นิ้วมือลูบลำดวงจันทร์
 ดวงอาทิตย์อันมีฤทธิ์มากมีอำนาจมากก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลก
 ก็ได้ ฉะนั้น ข้อนี้จัดเป็นผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ ซึ่งดีกว่าและประณีต
 กว่าผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ชอก่อน ๆ

๔. ทิพพิสตธาตญาณ

[๒๔๐] เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจาก
 ความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุนั้น
 น้อมจิตไปเพื่อทิพพิสตธาตญาณได้ยินเสียง ๒ ชนิด คือ เสียงทิพย์และเสียงมนุษย์
 ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ด้วยหูทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์

[๒๔๑] เปรียบเหมือนคนเดินทางไกล (มีประสบการณ์มาก) ได้ยินเสียงกลอง
 เสียงตะโพน เสียงสังข์ เสียงบัณเฑาะว์ เสียงเปิงมาง ก็เข้าใจว่า นั่นเสียงกลอง เสียง
 ตะโพน เสียงสังข์ เสียงบัณเฑาะว์ เสียงเปิงมาง ฉะนั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์
 ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน
 ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุน้อมจิตไปเพื่อทิพพิสตธาตญาณได้ยินเสียง ๒ ชนิด
 คือ เสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ด้วยหูทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์
 ฉะนั้น ข้อนี้จัดเป็นผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ ซึ่งดีกว่าและประณีตกว่า
 ผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ชอก่อน ๆ

๕. เจโตปริยญาณ

[๒๔๒] เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจาก
 ความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุน้อมจิต
 ไปเพื่อเจโตปริยญาณ กำหนดรู้จิตของสัตว์และคนอื่นด้วยจิตของตน คือ จิตมีราคะ
 ก็รู้ว่ามิราคะ หรือปราศจากราคะก็รู้ว่าปราศจากราคะ จิตมีโทสะก็รู้ว่ามิโทสะ หรือ

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]

วิชา ๘ ประการ ๖. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ

ปราศจากโทสะก็รู้ว่าปราศจากโทสะ จิตมีโมหะก็รู้ว่ามิมีโมหะ หรือปราศจากโมหะก็รู้ว่าปราศจากโมหะ จิตหดหู่ก็รู้ว่าหดหู่ หรือฟุ้งซ่านก็รู้ว่าฟุ้งซ่าน จิตเป็นมหัคคตะก็รู้ว่า เป็นมหัคคตะ^๑ หรือไม่เป็นมหัคคตะก็รู้ว่าไม่เป็นมหัคคตะ จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่าก็รู้ว่า มีจิตอื่นยิ่งกว่า หรือไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่าก็รู้ว่าไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตเป็นสมาธิก็รู้ว่า เป็นสมาธิ หรือไม่เป็นสมาธิก็รู้ว่าไม่เป็นสมาธิ จิตหลุดพ้นก็รู้ว่าหลุดพ้น หรือไม่หลุดพ้นก็รู้ว่าไม่หลุดพ้น

[๒๔๓] เปรียบเหมือนชายหนุ่มหญิงสาวที่ชอบการแต่งตัว เมื่อส่องดูเงาหน้าของตนในกระจกใสสะอาดหรือในภาชนะน้ำใส หน้าที่มีใฝ่ฝาก็รู้ว่า มีใฝ่ฝ่า หรือไม่มีใฝ่ฝ่าก็รู้ว่าไม่มีใฝ่ฝ่า ฉะนั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนินปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุย่อมจิตไปเพื่อเจโตปริยญาณ กำหนดรู้จิตของสัตว์และคนอื่นด้วยจิตของตน คือ จิตมีราคะก็รู้ว่ามีราคะ หรือปราศจากราคะก็รู้ว่าปราศจากราคะ จิตมีโทสะก็รู้ว่า มีโทสะ หรือปราศจากโทสะก็รู้ว่าปราศจากโทสะ จิตมีโมหะก็รู้ว่ามีโมหะ หรือปราศจากโมหะก็รู้ว่าปราศจากโมหะ จิตหดหู่ก็รู้ว่าหดหู่ หรือฟุ้งซ่านก็รู้ว่าฟุ้งซ่าน จิตเป็นมหัคคตะก็รู้ว่า เป็นมหัคคตะ หรือไม่เป็นมหัคคตะก็รู้ว่าไม่เป็นมหัคคตะ จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่าก็รู้ว่า มีจิตอื่นยิ่งกว่า หรือไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่าก็รู้ว่าไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตเป็นสมาธิก็รู้ว่า เป็นสมาธิ หรือไม่เป็นสมาธิก็รู้ว่าไม่เป็นสมาธิ จิตหลุดพ้นก็รู้ว่า หลุดพ้น หรือไม่หลุดพ้นก็รู้ว่าไม่หลุดพ้น ฉะนั้น ข้อนี้จัดเป็นผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ ซึ่งดีกว่าและประณีตกว่าผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ช้อก่อน ๆ

๖. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ

[๒๔๔] เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุนั้นย่อมจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ ชาติบ้าง

เชิงอรรถ :

^๑ คำว่า มหัคคตะ แปลว่า ถึงความเป็นใหญ่ มหัคคตจิต หมายถึงจิตที่ถึงฌานสมาบัติ

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๘๑ }

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]

วิชา ๘ ประการ ๗.ทิพยจักขุญาณ

๒ ขาดิบ้าง ๓ ขาดิบ้าง ๔ ขาดิบ้าง ๕ ขาดิบ้าง ๑๐ ขาดิบ้าง ๒๐ ขาดิบ้าง ๓๐ ขาดิบ้าง ๔๐ ขาดิบ้าง ๕๐ ขาดิบ้าง ๑๐๐ ขาดิบ้าง ๑,๐๐๐ ขาดิบ้าง ๑๐๐,๐๐๐ ขาดิบ้าง ตลอดสังวิภูฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวิภูฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวิภูฏกัปและวิวิภูฏกัปเป็นอันมากบ้าง ว่า 'ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้นก็ไปเกิดในภพโน้น แมในภพนั้นเราก็มีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้นจึงมาเกิดในภพนี้' เฮอร์ระลึกชาติก่อน ได้หลายชาติพร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้

[๒๔๕] เปรียบเหมือนคนจากบ้านตนไปบ้านอื่นแล้วจากบ้านนั้นไปยังบ้านอื่นอีก เขาจากบ้านนั้นกลับมายังบ้านเดิมของตน รู้สึกได้เป็นอย่างนี้ว่า 'เราได้จากบ้านตนไปบ้านโน้น ในบ้านนั้นเราได้ยิน นั่ง พุด นิ่งเฉยอย่างนั้น ๆ เราได้จากแม่บ้านนั้นไปยังบ้านโน้น แมในบ้านนั้นเราก็ได้ยิน นั่ง พุด นิ่งเฉยอย่างนั้น ๆ แล้วกลับจากบ้านนั้นมายังบ้านเดิมของตน' ฉันทใด เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนินปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุย่อมจิตไปเพื่ออุปเพนิวาสานุสสติญาณ ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ ขาดิบ้าง ๒ ขาดิบ้าง ฯลฯ ตลอดสังวิภูฏกัปและวิวิภูฏกัปเป็นอันมากบ้างว่า 'ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้นก็ไปเกิดในภพโน้น แมในภพนั้นเราก็มีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้นจึงมาเกิดในภพนี้' เฮอร์ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติพร้อมลักษณะทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้ ฉันทนั้น ข้อนี้จัดเป็นผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ ซึ่งดีกว่าและประณีตกว่าผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ข้อก่อน ๆ

๗. ทิพยจักขุญาณ

[๒๔๖] เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนินปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุนั้นย่อมจิตไปเพื่อจตุปปาตญาณ เห็นหมูสัตว์ผู้กำลังจติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง

พระสวดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]

วิชา ๘ ประการ ๗.ทิพยจักขุญาณ

งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า 'หมู่สัตว์ที่ประกอบกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด พวกเขาหลังจากตายแล้วจะไปบังเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก แต่หมู่สัตว์ที่ประกอบกายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบ และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ พวกเขาหลังจากตายแล้วจะไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์' เธอเห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมอย่างนี้แล

[๒๔๗] เปรียบเหมือนปราสาทตั้งอยู่ที่ทางสามแพร่งกลางเมืองหลวง คนดาตี ยืนบนปราสาทนั้นเห็นหมูชนกกำลังเข้าไปสู่เรือนบ้าง ออกจากเรือนบ้าง สัญจรอยู่ตามถนนบ้าง นั่งอยู่ที่ทางสามแพร่งกลางเมืองหลวงบ้าง ก็รู้ว่า 'คนเหล่านี้เข้าไปสู่เรือน คนเหล่านี้ออกจากเรือน คนเหล่านี้สัญจรอยู่ตามถนน คนเหล่านี้นั่งอยู่ที่ทางสามแพร่งกลางเมืองหลวง' ฉันทใจ เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงตั้งเนิ่น ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุหนุ่มจิตไปเพื่อจตุปปาตญาณ เห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า 'หมู่สัตว์ที่ประกอบกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด พวกเขาหลังจากตายแล้วจะไปบังเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก แต่หมู่สัตว์ที่ประกอบกายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบ และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ พวกเขาหลังจากตายแล้วจะไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์' เธอเห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมอย่างนี้แล ฉันทันนั้น ข้อนี้จัดเป็นผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ ซึ่งดีกว่าและประณีตกว่าผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์มาก่อน ๆ

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]

วิชา ๘ ประการ ๘.อาสวัคชญาณ

๘. อาสวัคชญาณ

[๒๔๘] เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุผู้น้อมจิตไปเพื่ออาสวัคชญาณ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้आสวะ นี้आสวสมุทัย นี้आสวนิโรธ นี้आสวนิโรธคามินีปฏิปทา’ เมื่อเธอรู้เห็นอยู่อย่างนี้ จิตย่อมหลุดพ้นจากกามาสวะ กวาสวะ และอวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วก็รู้ว่า หลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว^๑ ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’^๒

[๒๔๙] เปรียบเหมือนสระน้ำใสสะอาดไม่ขุ่นมัวบนยอดภูเขา คนตาดียืนที่ขอบสระนั้น เห็นหอยโข่งและหอยกาบ ก้อนกรวดและก้อนหินหรือฝูงปลาที่กำลังแหวกว่ายอยู่บ้าง หยุดอยู่บ้าง ในสระนั้น ก็คิดอย่างนี้ว่า ‘สระน้ำนี้ใสสะอาดไม่ขุ่นมัว หอยโข่งและหอยกาบ ก้อนกรวดและก้อนหิน และฝูงปลาเหล่านี้กำลังแหวกว่ายอยู่ก็มี หยุดอยู่ก็มี ในสระนั้น’ ฉะนั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุผู้น้อมจิตไปเพื่ออาสวัคชญาณ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้आสวะ นี้आสวสมุทัย นี้आสวนิโรธ นี้आสวนิโรธคามินีปฏิปทา’ เมื่อเธอรู้เห็นอยู่อย่างนี้ จิตย่อมหลุดพ้นจากกามาสวะ กวาสวะ และอวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วก็รู้ว่า หลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’ ฉะนั้น ข้อนี้จัดเป็นผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ ซึ่งดีกว่าและประณีตกว่าผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ชั่ก่อน ๆ

มหาบพิตร ‘ไม่มีผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์อย่างอื่นที่ยอดเยียมกว่าหรือประณีตกว่าผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์นี้เลย’”

เชิงอรรถ :

^๑ กิจที่ควรทำในที่นี้ หมายถึง กิจในอริยสัจ ๔ คือ การกำหนดรู้ทุกข์, การละเหตุเกิดแห่งทุกข์, การทำให้แจ้งซึ่งความดับทุกข์ และการอบรมมรรคมีองค์ ๘ ให้เจริญ (ที.สี.อ. ๒๔๘/๒๐๓)

^๒ ไม่มีหน้าที่ในการบำเพ็ญมรรคญาณเพื่อความหมดสิ้นแห่งกิเลสอีกต่อไป เพราะพระพุทธศาสนาสื่อว่าการบรรลุพระอรหัตตผลเป็นจุดหมายสูงสุด (ที.สี.อ. ๒๔๘/๒๐๓)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๒.สามัญญผลสูตร]

พระเจ้าอชาตศัตรูทรงประกาศพระองค์เป็นอุบาสก

พระเจ้าอชาตศัตรูทรงประกาศพระองค์เป็นอุบาสก

[๒๕๐] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ พระเจ้าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร ได้กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาสิตของพระผู้มีพระภาคชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาสิตของพระผู้มีพระภาคชัดเจนไพเราะยิ่งนัก พระผู้มีพระภาคทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดโดยตั้งใจว่า คนมีตาดีจักเห็นรูปได้ หม่อมฉันนี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำหม่อมฉันว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความผิดได้ครอบงำหม่อมฉันผู้โงเขลาเบาปัญญาซึ่งได้ปลงพระชนม์พระราชบิดาผู้ทรงธรรม เพราะต้องการความเป็นใหญ่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์โปรดทรงรับทราบความผิดของหม่อมฉันตามความเป็นจริงเถิด เพื่อจะได้สำรวมต่อไป”

[๒๕๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เจริญพร มหาบพิตร ความผิดได้ครอบงำพระองค์ผู้โงเขลาเบาปัญญาซึ่งได้ปลงพระชนม์พระราชบิดาผู้ทรงธรรม เพราะต้องการความเป็นใหญ่ แต่พระองค์ทรงเห็นความผิดว่าเป็นความผิดแล้วทรงสารภาพตามความเป็นจริง ดังนั้น อาตมภาพขอรับทราบความผิดนั้นของพระองค์ก็ผู้ที่เห็นความผิดว่าเป็นความผิดแล้วสารภาพออกมาตามความเป็นจริง รับว่าจะสำรวมต่อไป วิธีนี้เป็นความเจริญในวินัยของพระอริยเจ้า”

[๒๕๒] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ พระเจ้าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร ได้กราบทูลว่า “ถ้าอย่างนั้น บัดนี้ หม่อมฉันขอทูลลากลับ เพราะมีกิจมีหน้าที่ที่จะต้องทำอีกมาก พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ขอพระองค์จงทรงกำหนดเวลาที่สมควร ณ บัดนี้เกิดมหาบพิตร”

พระเจ้าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร ทรงชื่นชมยินดีภาสิตของพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้เสด็จลุกจากที่ประทับ ทรงกราบพระผู้มีพระภาค ทรงกระทำประทักษิณแล้ว เสด็จจากไป

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค

[๒๕๓] ครั้นเมื่อท้าวเธอเสด็จจากไปไม่นาน พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุมารับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย พระราชาองค์นี้ถูกขจัดเสียแล้ว ถูกทำลายเสียแล้ว หากท้าวเธอจักไม่ปลงพระชนม์พระราชบิดาผู้ทรงธรรม ธรรมจัก^๑ อันไร้ฤดีคือ กิเลส ปราศจากมลทิน จักเกิดขึ้นแก่ท้าวเธอ ณ ที่ประทับนี้ทีเดียว”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสเวทยากรณภาษิตนี้จบลง ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดีต่างชื่นชมยินดีพุทธภาษิตนั้นแล

สามัญญผลสูตรที่ ๒ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ดวงตาเห็นธรรม หมายถึง การเห็นอริยสัจ ๔ และการบรรลุมรรค ๓ เบื้องต้น แต่โดยทั่วไป หมายถึงการบรรลุโสดาปัตติมรรค เช่นในธัมมจักกัปปวัตตนสูตรและในสามัญญผลสูตรนี้ด้วย

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๘๖ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๓.อัมพภุสสุต]

เรื่องพราหมณ์ไปกขรชาติ

๓. อัมพภุสสุต

ว่าด้วยชายหนุ่มชื่ออัมพภุส

[๒๕๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้
สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคว้นโกศล พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่
ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป เสด็จถึงหมู่บ้านพราหมณ์ชาวโกศลชื่ออิจฉานังคคคาม
ประทับอยู่ ณ ราวป่าอิจฉานังคควัน ใกล้อิจฉานังคคคาม

เรื่องพราหมณ์ไปกขรชาติ

[๒๕๕] สมัยนั้น พราหมณ์ไปกขรชาติ^๑ ปกครองเมืองอุกกัฏฐะซึ่งมีประชากร
และสัตว์เลี้ยงมากมาย มีพืชพันธุ์ธัญญาหารและน้ำหวานอุดมสมบูรณ์ เป็นพระ
ราชทรัพย์ที่พระเจ้าปเสนทิโกศลพระราชทานปูนบำเหน็จให้เป็นพรหมไทย(ส่วน
พิเศษ) พราหมณ์ไปกขรชาติได้ฟังข่าวว่า "ท่านพระสมณโคดมเป็นศากยบุตรเสด็จ
ออกผนวชจากศากยตระกูล เสด็จจาริกอยู่ในแคว้นโกศลพร้อมกับภิกษุสงฆ์หมู่
ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป เสด็จถึงอิจฉานังคคคามโดยลำดับ ประทับอยู่ ณ ราวป่า
อิจฉานังคควัน ใกล้อิจฉานังคคคาม ท่านพระโคตมณัฏฐ์มีกิตติศัพท์อันงามขจรไป
อย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วย
พระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็น
สารถิ์ฝึกผู้ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
เป็นพระพุทธรเจ้า^๒ เป็นพระผู้มีพระภาค^๓ พระองค์ทรงรู้แจ้งโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก

เชิงอรรถ :

^๑ พราหมณ์ผู้นี้มีผิวกายเหมือนดอกบัวขาว งดงามดั่งเสาระเนียดเงิน ศีรษะสีดำจมรดก หนวดดั่งขลุ่ยเมฆ
ดำในดวงจันทร์ ลูกตาทั้ง ๒ ข้างเหมือนดอกบัวเขียว จมูกกลมเกลี้ยงเกลา ฝ่ามือฝ่าเท้าและช่องปาก
งดงามดั่งไฉทาด้วยสีครึ่ง เขาเป็นคนที่มั่งคั่งมาก (ที.สี.อ. ๒๕๔/๒๑๙)

^๒ ชื่อว่าเป็นพระพุทธรเจ้า เพราะทรงรู้อะไรที่ควรรู้อะไรทั้งหมดด้วยพระองค์เองและทรงสอนให้ผู้อื่นรู้ตาม

^๓ ชื่อว่า เป็นพระผู้มีพระภาค เพราะ (๑) ทรงมีโชค (๒) ทรงทำลายข้าศึกคือกิเลส (๓) ทรงประกอบด้วย
ภคธรรม ๖ ประการ (คือ ความเป็นใหญ่เหนือจิตของตน, โลกุตตรธรรม, ยศ, สิริ, ความสำเร็จประโยชน์
ตามต้องการ และความเพียร) (๔) ทรงจำแนกแจกแจงธรรม (๕) ทรงเสพอริยธรรม (๖) ทรงคาย
ตัณหาในภพทั้งสาม (๗) ทรงเป็นที่เคารพของชาวโลก (๘) ทรงอบรมพระองค์ดีแล้ว (๙) ทรงมีส่วน
แห่งปัจฉิม ๔ เป็นต้น (วิ.อ. ๑/๑๐๓-๑๑๘, สารตถ.ฎีกา. ๑/๒๗๐)

อนึ่ง พุทธคุณนี้ ท่านแบ่งเป็น ๑๐ ประการ โดยแยกพุทธคุณข้อ ๖ เป็น ๒ ประการ คือ (๑) เป็น
ผู้ยอดเยี่ยม (๒) เป็นสารถิ์ฝึกผู้ควรฝึกได้ (วิสุทฺธิ. ๑/๒๖๕, วิ.อ. ๑/๑๑๒-๑๑๓)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๘๗ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๓.อัมพกุฎสูต]

เรื่องอัมพกุฎสูต

มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ด้วยพระองค์เองแล้วทรงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม ทรงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิบริบูรณ์ครบถ้วน การได้พบพระอรหันต์ทั้งหลายเช่นนี้เป็นความดีอย่างแท้จริง”

เรื่องอัมพกุฎสูต

[๒๕๖] เวลานั้น อัมพกุฎสูตผู้เป็นศิษย์ของพราหมณ์โปกขรชาติ เป็นผู้คงแก่เรียน ทรงจำมนตร์^๑ จบไตรเพทพร้อมทั้งนิชิตยศาสตร์ เกฏศาสตร์ อักษรศาสตร์ และประวัติศาสตร์^๒ รู้ด้วยทและไวยากรณ์ ชำนาญโลกายตศาสตร์ และการทำนายลักษณะมหาบุรุษ^๓ อาจารย์ยกย่องและตัวเขาก็ยอมรับในวิชา ๓ ประการอันเป็นของอาจารย์ของตนว่ารู้เท่ากันกับที่อาจารย์รู้

เชิงอรรถ :

- ^๑ บทสวด (มนตร์) ในคัมภีร์พระเวท หมายถึงบทสวดสรรเสริญเทพเจ้า ซึ่งรวบรวมเป็นหมวด ๆ เรียกชื่อว่า ถุคเวท ยชुरเวท สามเวท และอากรรพเวท
- ^๒ ไตรเพท หมายถึงคัมภีร์ ๓ ข้างต้น คือ ถุคเวท (อิรุเวท) ยชुरเวท และสามเวท (ส่วนอากรรพเวทปรากฏภายหลังจากการปรากฏของพระสุตตัน)
- นิชิตยศาสตร์** คัมภีร์ประเภทศัพท์มูลวิทยา (Etymology) คลังศัพท์ (Lexicon) หรืออภิธานศัพท์ (Glossary) ที่รวบรวมคำศัพท์ในพระเวทซึ่งเป็นคำยาก หรือคำที่เลิกใช้แล้ว นำมาอธิบายความหมายเป็นส่วนหนึ่งของนิรุกติ ซึ่งเป็น ๑ ในแนวทางศาสตร์ ๖ ของศาสนาพราหมณ์ ภาษาสันสกฤตเรียกว่า นิชิตญ
- เกฏศาสตร์** คัมภีร์ที่ว่าด้วยกฎเกณฑ์การใช้ถ้อยคำให้เหมาะสมแก่การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นส่วนหนึ่งของกัลปะ ซึ่งเป็น ๑ ในแนวทางศาสตร์ ๖ ของศาสนาพราหมณ์ ภาษาสันสกฤตเรียกว่า ไกฏ
- อักษรศาสตร์** คือ คัมภีร์ที่ว่าด้วยสิกขา (การเปล่งเสียง, การออกเสียง) และนิรุกติ (การอธิบายคำศัพท์โดยอาศัยประวัติและกำเนิดของคำ)
- ประวัติศาสตร์** คือพงศาวดารเล่าเรื่องเก่า ๆ มักจะมีคำว่า สิ่งนี้ได้เป็นมาอย่างนี้ [ที.สี.อ. ๒๕๖/ ๒๒๒ และ ดู Dawson, John. **A Classical Dictionary of Hindu Mythology** (London: Routledge and Kegan Paul, 1957) p. 222]
- ^๓ ศาสตร์ที่ว่าด้วยลักษณะของบุคคลสำคัญมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น อันมีอยู่ในคัมภีร์พราหมณ์ ซึ่งเรียกว่า มนตร์ เฉพาะส่วนที่ว่าด้วยผู้เป็นพระพุทธเจ้า เรียกว่าพุทธมนตร์ มีอยู่ ๑๖,๐๐๐ คาถา (ที.สี.อ. ๒๕๖/๒๒๓)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๘๘ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๓.อัมพกุฎสูต]

เรื่องอัมพกุฎสูต

[๒๕๗] ครั้งนั้นพราหมณ์ไปกขรชาติเรียกอัมพกุฎสูตมาบอกว่า “อัมพกุฎสูต ท่านพระสมณโคดมพระองค์นี้เป็นศากยบุตร เสด็จออกผนวชจากศากยตระกูล เสด็จจาริกอยู่ในแคว้นโกศลพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป เสด็จถึงอิจฉานังคคามโดยลำดับ ประทับอยู่ ณ ราวป่าอิจฉานังควัน ใกล้อิจฉานังคคคาม ท่านพระโคดมนี้มีกิตติศัพท์อันงามขจรไปอย่างนี้ว่า ‘แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปได้ รู้แจ้งโลก เป็นสารถิฝักผู้ที่ควรฝักได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค พระองค์ทรงรู้แจ้งโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ด้วยพระองค์เองแล้วทรงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม ทรงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน การได้พบพระอรหันต์ทั้งหลายเช่นนี้ เป็นความดีอย่างแท้จริง’ มาเกิด พ่ออัมพกุฎสูตมา เธอจงไปเฝ้าท่านพระสมณโคดมถึงที่ประทับ ครั้นแล้วจงรู้จักพระสมณโคดมให้ได้ พวกเราจะได้รู้จักท่านพระโคดมว่า กิตติศัพท์ของท่านพระโคดมที่ขจรไปเช่นนั้นจริงหรือไม่ ท่านพระโคดมทรงเป็นเช่นนั้นจริงหรือไม่”

[๒๕๘] อัมพกุฎสูตมาทูลถามว่า “ท่านขอรับ ทำอย่างไรผมจึงจะรู้จักท่านพระโคดมว่า กิตติศัพท์ของท่านพระโคดมที่ขจรไปเช่นนั้นจริงหรือไม่ ท่านพระโคดมทรงเป็นเช่นนั้นจริงหรือไม่”

พราหมณ์ไปกขรชาติตอบว่า “พ่ออัมพกุฎสูต พระมหานุรุษผู้ประกอบด้วย ลักษณะมหานุรุษ ๓๒ ประการที่ปรากฏในมนตร์ของเรา ย่อมมีคติ ๒ อย่าง ไม่เป็นอย่างอื่น คือ (๑) ถ้าทรงอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม ครองราชย์โดยธรรม ทรงเป็นใหญ่ในแผ่นดินมีมหาสมุทร ๔ เป็นขอบเขต ทรงได้รับชัยชนะแล้ว มีราชอาณาจักรมั่นคง สมบูรณ์ด้วยแก้ว (รัตนะ) ๗ ประการ คือ จักรแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว มณีแก้ว นางแก้ว คหบดีแก้ว ปริณายกแก้ว มีพระราชบุตรมากกว่า ๑,๐๐๐ องค์ ซึ่งล้วนแต่กล้าหาญมีรูปทรงสมเป็นวีรกษัตริย์สามารถ ย้ายราชศัตรูได้ พระองค์ทรงชนะโดยธรรมไม่ต้องใช้อาชญาหรือศัสตรา ครองครอง

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๓.อัมพกุฎสูต]

อัมพกุฎสูตมาณพพูดกตศากยวงศ์ว่าเป็นคนรับใช้ครั้งที่ ๑

แผ่นดินมีสาครเป็นขอบเขต (๒) ถ้าเสด็จออกจากพระราชวังไปผนวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ไม่มีกิเลสในโลก เราเป็นผู้ให้มนตร์ แต่เธอเป็นผู้รับมนตร์”

[๒๕๙] อัมพกุฎสูตมาณพรับคำแล้วลุกจากที่นั่ง ไหว้พร้าหมณโปกขรชาติ กระทำประทักษิณแล้วขึ้นยานพาหนะเทียมลาไปพร้อมด้วยมาณพหลายคน ตรงไปยังราวป่าอิจฉานังควันจนสุดทางยานพาหนะ แล้วลงจากยานพาหนะเดินเข้าไปยังพระอาราม

เวลานั้น ภิกษุหลายรูปกำลังเดินจงกรมอยู่กลางแจ้ง อัมพกุฎสูตมาณพเข้าไปหา ภิกษุเหล่านั้นถึงที่จงกรมแล้วถามว่า “ท่านขอรับ เวลานี้ท่านพระโคตมพระองค์นั้น ประทับอยู่ที่ไหน พวกเรามาที่นี่ก็เพื่อจะเฝ้าท่านพระโคตมพระองค์นั้น”

[๒๖๐] ภิกษุเหล่านั้นคิดว่า ‘อัมพกุฎสูตมาณพคนนี้เกิดในตระกูลที่มีชื่อเสียง ทั้งเป็นศิษย์ของพร้าหมณโปกขรชาติผู้โด่งดัง พระผู้มีพระภาคทรงสนทนากับกุลบุตร เช่นนี้จะไม่หนักพระทัย’ จึงตอบว่า “อัมพกุฎสูต นั้นพระวิหารปิดประตูอยู่ ท่านจงเข้าไปทางพระวิหารนั้นเงียบ ๆ ค่อย ๆ เข้าไปที่เฉลียงกระแอมก่อนจึงเคาะบานประตู พระผู้มีพระภาคจักทรงเปิดประตูให้ท่าน”

[๒๖๑] ต่อมา อัมพกุฎสูตมาณพเข้าไปทางพระวิหารนั้นเงียบ ๆ ค่อย ๆ เข้าไปที่เฉลียงกระแอมก่อนจึงเคาะบานประตู พระผู้มีพระภาคทรงเปิดประตูให้ อัมพกุฎสูตมาณพจึงเข้าไป ฝ่ายพวกมาณพก็พากันเข้าไปสนทนากับพระผู้มีพระภาค ครั้นสนทนากันพอคุ้นเคยดีจึงนั่งลง ณ ที่สมควร

แต่อัมพกุฎสูตมาณพเดินบ้าง ยืนบ้าง สนทนากับพระผู้มีพระภาคผู้ประทับนั่งอยู่

[๒๖๒] พระผู้มีพระภาคตรัสถามอัมพกุฎสูตมาณพว่า “อัมพกุฎสูต เธอเคยสนทนากับพร้าหมณโปกขรชาติผู้แก่ผู้เฒ่าผู้เป็นอาจารย์และปาจารย์ เหมือนดังที่เธอเดินบ้าง ยืนบ้าง สนทนากับเราผู้ นั่งอยู่เช่นนี้หรือ”

อัมพกุฎสูตมาณพพูดกตศากยวงศ์ว่าเป็นคนรับใช้ครั้งที่ ๑

[๒๖๓] อัมพกุฎสูตมาณพตอบว่า “ไม่ใช่อย่างนั้น ท่านพระโคตม แท้จริงพร้าหมณโปกขรชาติผู้เดินก็ควรสนทนากับพร้าหมณโปกขรชาติผู้เดิน พร้าหมณโปกขรชาติผู้ยืนก็ควรสนทนากับ

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๓.อัมพภูสสูตร]

อัมพภูสมาณพพุตกตศากยวงศ์ว่าเป็นคนรับใช้ครั้งที่ ๒

พราหมณ์ผู้ยืน พราหมณ์ผู้นั่งก็ควรสนทนากับพราหมณ์ผู้นั่ง พราหมณ์ผู้นอนก็ควรสนทนากับพราหมณ์ผู้นอน แต่ข้าพเจ้ากำลังสนทนากับสมณะศรัทธาโลน ผู้เป็นคนรับใช้ เป็นคนวรรณะต่ำ(กัณห์โคตร) เกิดจากพระบาทของท้าวมหาพรหมเหมือนท่านพระโคดมต่างหาก”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อัมพภูส เธอมาที่นี่เพราะมีธุระก็ควรตระหนักถึงธุระนั้นไว้ให้ดี ท่านทั้งหลาย อัมพภูสมาณพนี้ไม่ได้รับการอบรมแต่สำคัญตนว่าได้รับการอบรมมาดี ไม่มีอะไรเลยนอกจากมารยาทของคนที่ไม่ได้รับการอบรม”

[๒๖๔] วันทีที่ถูกระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นคนไม่ได้รับการอบรม อัมพภูสมาณพก็โกรธเคืองไม่พอใจ เมื่อจะขมขู่พระผู้มีพระภาค เมื่อจะว่าร้ายพระผู้มีพระภาค คิดว่า ‘เราจะทำให้พระสมณโคดมเสียหาย’ จึงได้กล่าวกะพระผู้มีพระภาคว่า “ท่านพระโคดม คนชาติศากยะดร้าย หยาบช้า วูวาม พุดพล่าม เป็นคนรับใช้ ไม่ยอมสักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อมพวกพราหมณ์ การที่คนชาติศากยะซึ่งเป็นคนดร้าย หยาบช้า วูวาม พุดพล่าม เป็นคนรับใช้ ไม่ยอมสักการะ เคารพ นับถือ บูชานอบน้อมพวกพราหมณ์ เป็นการไม่เหมาะไม่ควรเลย”

นี่เป็นครั้งที่ ๑ ที่อัมพภูสมาณพพุตกตศากยวงศ์ว่าเป็นคนรับใช้

อัมพภูสมาณพพุตกตศากยวงศ์ว่าเป็นคนรับใช้ครั้งที่ ๒

[๒๖๕] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “อัมพภูส พวกเจ้าศากยะได้ทำผิดอะไรต่อเธอ”

เขาทูลตอบว่า “ท่านพระโคดม ครั้งหนึ่ง ข้าพเจ้าเดินทางไปกรุงกบิลพัสดุ์ด้วยธุระของพราหมณ์ไปกขรชาติผู้เป็นอาจารย์ เข้าไปที่ห้องพระโรงของพวกศากยะเวลานั้น พวกศากยะและศากยกุมารจำนวนมาก กำลังนั่งใช้นิ้วมือสะกิดหยอกล้อกันอยู่บนอาสนะสูง ในห้องพระโรง เห็นจะหัวเราะเยาะข้าพเจ้าเป็นแน่ ไม่มีใครเชื่อเชิญให้ข้าพเจ้านั่งเลย ท่านพระโคดม การที่คนชาติศากยะซึ่งเป็นคนดร้าย หยาบช้า วูวาม พุดพล่าม เป็นคนรับใช้ ไม่ยอมสักการะ เคารพ นับถือ บูชานอบน้อมพวกพราหมณ์ เป็นการไม่เหมาะไม่ควรเลย”

นี่เป็นครั้งที่ ๒ ที่อัมพภูสมาณพพุตกตศากยวงศ์ว่าเป็นคนรับใช้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๓.อัมพภูมสูตร]
พระพุทธรู้ว่าอัมพภูมิตกตกเป็นลูกของหญิงรับใช้

อัมพภูมิตกตกตกศากยวงศ์ว่าเป็นคนรับใช้ครั้งที่ ๓

[๒๖๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อัมพภูมิตกตกได้ตาม
ปรารถนาในรังของตน ก็นั่นกรุงกบิลพัสดุ์เป็นถิ่นของพวกศากยะ ท่านอัมพภูมิตกตก
ไม่น่าจะกินแห่งแครงใจเพราะเรื่องเล็กน้อยเพียงเท่านี้”

เขากล่าวว่า “ท่านพระโคตม วรรณะ ๔ เหล่านี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์
แพศย์ และศูทร ในวรรณะทั้ง ๔ นี้ แท้จริงแล้ว ๓ วรรณะ คือ กษัตริย์ แพศย์
ศูทร เป็นคนบำเรอของพราหมณ์ การที่คนชาติศากยะซึ่งเป็นคนด้อย หยาบช้า
วู่วาม พุดพล่าม เป็นคนรับใช้ ไม่ยอมสักการะ เคารพ นับถือ บูชานอบน้อมพวก
พราหมณ์ เป็นการไม่เหมาะสมไม่ควรเลย”

นี่เป็นครั้งที่ ๓ ที่อัมพภูมิตกตกตกศากยวงศ์ว่าเป็นคนรับใช้

พระพุทธรู้ว่าอัมพภูมิตกตกเป็นลูกของหญิงรับใช้

[๒๖๗] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงพระดำริว่า ‘อัมพภูมิตกตกนี้ชอบ
เหยียดหยามพวกศากยะรุนแรงว่าเป็นคนรับใช้ ทางที่ดี เราควรถามถึงตระกูลดูบ้าง’
จึงตรัสถามว่า “อัมพภูมิตกตก เธอมีตระกูล(โคตร)อย่างไร”

เขาทูลตอบว่า “ท่านพระโคตม ข้าพเจ้าคือกัณหาชนตระกูล(กัณหาชนโคตร)”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อัมพภูมิตกตก เมื่อเธอระลึกถึงตระกูลเก่าแก่ของบิดา
มารดาของเธอ (จะรู้ว่า) พวกศากยะเป็นลูกเจ้า แต่เธอเป็นลูกของหญิงรับใช้ของ
พวกศากยะ ก็พวกศากยะพากันอ้างถึงพระเจ้าโอกกากราชว่าเป็นบรรพบุรุษของตน

อัมพภูมิตกตก เรื่องเคยมีมาแล้ว พระเจ้าโอกกากราชมีพระประสงค์จะพระราชทาน
ราชสมบัติแก่พระโอรสของพระมหาลีผู้เป็นที่โปรดปราน จึงรับสั่งให้เนรเทศพระ
ราชกุมารทั้ง ๔ พระองค์ คือ พระอุกกามุขราชกุมาร พระกรกัณฐราชกุมาร พระ
หัตถินิกราชกุมาร พระสิณีปุรราชกุมาร ออกจากราชอาณาจักร พระราชกุมาร
เหล่านั้นถูกเนรเทศออกจากราชอาณาจักรแล้ว ก็เสด็จออกไปอาศัยอยู่ ณ ราวป่าไม้
สาเกใหญ่ ริมฝั่งสระโบกขรณี เขิงภูเขาคิมพานต์ ทรงอยู่ร่วมเป็นสามภรรยา กับ
พระภคินีของพระองค์เอง เพราะเกรงพระชาติจะปนกับผู้อื่น

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๓.อัมพภูมสูตร]

พระพุทธดำรัสว่าอัมพภูมมาณพเป็นลูกของหญิงรับใช้

ต่อมา พระเจ้าโศกการาชตรัสถามหมู่อำมาตย์ราชบริพารว่า ‘เวลานี้พวก กุมารอยู่ที่ไหน’

พวกอำมาตย์ราชบริพารกราบทูลว่า ‘ขอเดชะ เวลานี้พระราชกุมารพำนักอยู่ ณ ราวป่าไม้สาเกใหญ่ ริมฝั่งสระโบกขรณี เขิงภูเขาหิมพานต์ ทรงอยู่ร่วมเป็นสามี ภรรยา กับพระภคินีของพระองค์เอง เพราะเกรงพระชาติจะปนกับผู้อื่น’

พระเจ้าโศกการาชจึงทรงเปล่งพระอุทานว่า ‘ท่านทั้งหลาย พวกกุมารมี ความสามารถ (ศากยะ) พวกกุมารมีความสามารถยอดเยี่ยม (บรมศากยะ)’

พวกที่ชื่อว่า ศากยะ ได้เกิดขึ้นตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา และพระเจ้าโศกการาช พระองค์นั้นก็คือบรรพบุรุษของพวกศากยะ

พระเจ้าโศกการาชมีหญิงรับใช้คนหนึ่งชื่อทิสา นางคลอดลูกชายคนหนึ่งชื่อ กัณหา กัณหาพอเกิดมาก็พูดว่า ‘แม่จงล้างฉัน จงให้ฉันอาบน้ำ จงปลดเปลื้องฉัน จากสิ่งโสโครกนี้ ฉันเกิดมาเพื่อเป็นประโยชน์แก่แม่’ มนุษย์สมัยนั้นเรียกปีศาจว่า ‘กัณหา (พวกดำ) เหมือนกับที่มนุษย์สมัยนี้เรียกผีว่า ‘ปีศาจ’ มนุษย์เหล่านั้นกล่าว กันว่า ‘เด็กคนนี้พอเกิดมาก็พูดได้เลย กัณหาเกิดแล้ว ปีศาจเกิดแล้ว’ พวกที่ชื่อว่า กัณหาณะได้เกิดขึ้นตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา และเด็กกัณหานั้นก็คือบรรพบุรุษของ พวกกัณหาณะ

อัมพภูม เมื่อเธอรลึกลงถึงตระกูลเก่าแก่ของบิดามารดาของเธอ (จะรู้ว่า) พวก ศากยะเป็นลูกเจ้า แต่เธอเป็นลูกของหญิงรับใช้ของพวกศากยะ”

[๒๖๘] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ มาณพเหล่านั้นได้กราบทูลพระ ผู้มีพระภาคว่า “ท่านพระโคตมอย่าเหยียดหยามอัมพภูมมาณพรุนแรงว่าเป็นลูก ของหญิงรับใช้เลย อัมพภูมมาณพ มีชาติตระกูลดี เป็นลูกผู้มีตระกูล ศึกษาามาก พุดเพราะ ฉลาด และสามารถเจรจาโต้ตอบกับท่านพระโคตมได้”

[๒๖๙] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสกะพวกมาณพเหล่านั้นว่า “มาณพ ถ้าพวกเธอคิดว่า ‘อัมพภูมมาณพมีชาติตระกูลต่ำ ไม่ใช่ลูกผู้มีตระกูล ศึกษามาน้อย พุดไม่เพราะ โง่เขลา และไม่สามารถเจรจาโต้ตอบกับเราได้’ อัมพภูมมาณพจง หยุด พวกเธอจงเจรจาโต้ตอบกับเราแทน แต่หากพวกเธอคิดว่า ‘อัมพภูมมาณพมี

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๓.อัมพัญญสูตร]

พระพุทธดำรัสว่าอัมพัญญมาณพเป็นลูกของหญิงรับใช้

ชาติตระกูลดี เป็นลูกผู้มีตระกูล ศึกษาามาก พุดเพราะ ฉลาด และสามารถเจรจา
โต้ตอบกับท่านพระโคตมได้ พวกเธอก็จึงหยุด อัมพัญญมาณพก็จึงเจรจาโต้ตอบกับ
เรา(ต่อไป)”

มาณพเหล่านั้นกราบทูลว่า “ท่านพระโคตม อัมพัญญมาณพมีชาติตระกูลดี
เป็นลูกผู้มีตระกูล ศึกษาามาก พุดเพราะ ฉลาด และสามารถเจรจาโต้ตอบกับท่าน
พระโคตมได้ พวกข้าพเจ้าจักหยุดนี้ อัมพัญญมาณพจงเจรจาโต้ตอบกับท่านพระ
โคตม(ต่อไป)”

[๒๗๐] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสกะอัมพัญญมาณพว่า “อัมพัญญะ
ปัญหาอันชอบธรรมข้อนี้ยอมมาถึงเธอ เธอแม้ไม่ต้องการก็จะต้องตอบ (เพราะ)
ถ้าไม่ตอบ ขึ้นพุดกลบเกลื่อน นิ่งเสียหรือจากไปเสีย ศีรษะของเธอจะแตกเป็น ๗
เสี่ยง ณ ที่นี้แหละ อัมพัญญะ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เธอเคยได้ฟังพวก
พราหมณ์ผู้แก่ผู้เฒ่าผู้เป็นอาจารย์และปาจารย์เล่ากันมาอย่างไร พวกกัณหายณะ
เกิดจากใครก่อน ใครคือบรรพบุรุษของพวกกัณหายณะ”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามอย่างนี้ อัมพัญญมาณพได้นิ่งเฉย พระผู้มีพระภาค
ได้ตรัสถามอีกเป็นครั้งที่ ๒ ว่า “อัมพัญญะ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เธอเคย
ได้ฟังพวกพราหมณ์ผู้แก่ผู้เฒ่าผู้เป็นอาจารย์และปาจารย์เล่ากันมาอย่างไร พวก
กัณหายณะเกิดจากใครก่อน ใครคือบรรพบุรุษของพวกกัณหายณะ”

แม้ครั้งที่ ๒ อัมพัญญมาณพก็ยังคั่งนิ่งเฉย

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า “อัมพัญญะ เธอจงตอบเดี๋ยวนี้ เวลา
ไม่ใช่เวลาที่เธอจะนิ่งเฉย (เพราะ) ผู้ที่ถูกตถาคตถามปัญหาอันชอบธรรมถึง ๓ ครั้ง
แต่ไม่ยอมตอบ ศีรษะของเขาจะแตกเป็น ๗เสี่ยง ณ ที่นี้แหละ”

[๒๗๑] ขณะนั้น ยักษ์ชิวชิรปาณีถือค้อนเหล็กใหญ่มีไฟลุกโชติช่วงยืนอยู่ใน
อากาศเบื้องบนอัมพัญญมาณพ คิดว่า ‘หากอัมพัญญมาณพนี้ถูกพระผู้มีพระภาคตรัส
ถามปัญหาอันชอบธรรมถึง ๓ ครั้ง แต่ไม่ยอมตอบ เราจะทุบศีรษะของเขาให้แตก
เป็น ๗เสี่ยง ณ ที่นี้แหละ’

พระผู้มีพระภาคและอัมพัญญมาณพเท่านั้นที่มองเห็นยักษ์ชิวชิรปาณีदनนั้น

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๓.อัมพภูตสูตร]

เรื่องอัมพภูตวงศ์

[๒๗๒] เวลานั้น อัมพภูตมาณพตกใจกลัวจนขนพองสยองเกล้าจึงเข้าไปใกล้ มุ่งหมายให้พระผู้มีพระภาคเป็นที่ปกป้อง เป็นที่คุ้มครอง และเป็นที่ยึดเหนี่ยว ทูลถามว่า “ท่านพระโคตมตรัสอะไร โปรดตรัสอีกครั้งเถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อัมพภูต เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เธอเคยได้ฟังพวกพราหมณ์ผู้แก่ผู้เฒ่าผู้เป็นอาจารย์และปาจารย์เล่ากันมาอย่างไร พวกกัณหาณะเกิดจากใครก่อน ใครคือบรรพบุรุษของพวกกัณหาณะ”

อัมพภูตมาณพกราบทูลว่า “ท่านพระโคตม ข้าพเจ้าได้ฟังมาเหมือนกับที่ท่านพระโคตมตรัสนั้นแหละ พวกกัณหาณะเกิดมาจากนายกัณหาณะนั้นก่อน นายกัณหาณะนั้นคือบรรพบุรุษของพวกกัณหาณะ”

เรื่องอัมพภูตวงศ์

[๒๗๓] เมื่ออัมพภูตมาณพกราบทูลอย่างนี้ พวกมาณพได้ส่งเสียงอื้ออึงแข็งแ้งว่า “ได้ทราบแล้ว อัมพภูตมาณพมีชาติตระกูลต่ำ ไม่ใช่ลูกผู้มีตระกูล เป็นลูกของหญิงรับใช้ของพวกศากยะ ได้ทราบแล้ว พวกศากยะเป็นโอรสของเจ้านายของอัมพภูตมาณพ พวกเรากลับเข้าใจท่านพระสมณโคตมผู้เป็นธรรมว่าที่วาดควรถูกรุกราน”

[๒๗๔] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงพระดำริอย่างนี้ว่า ‘มาณพเหล่านี้เหยียดหยามอัมพภูตมาณพรุนแรงว่า เป็นลูกของหญิงรับใช้ ทางที่ดีเราควรช่วยปลดปล่อย’ จึงตรัสกะมาณพเหล่านั้นว่า “มาณพ พวกเธออย่าเหยียดหยามอัมพภูตมาณพรุนแรงว่าเป็นลูกของหญิงรับใช้เลย เพราะนายกัณหาณะนั้น (ต่อมา) ได้เป็นฤๅษีคนสำคัญเดินทางไปยังทักษิณชนบท เรียนพรหมมนันตระ แล้วเข้าเฝ้าพระเจ้าโอกกากราช กราบทูลขอพระราชธิดาพระนามว่ามัททฐี พระเจ้าโอกกากราชทรงกริ้วไม่พอพระทัยตรัสว่า ‘เหวี่ยง ๆ เจ้าคนนี่มันใครกัน ก็แค่ลูกของหญิงรับใช้ จะมาขอมัททฐีธิดาของข้าได้’ จึงทรงขึ้นพระแสงศร แต่ไม่อาจจะทรงแผลงศรทั้งไม่อาจลดศรลงได้

ทันใดนั้น หมูอำมาตย์ราชบริพารเข้าไปหากัณหาณะฤๅษีกล่าวว่า ‘ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอพระเจ้าอยู่หัวจงทรงพระเจริญ ๆ’

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๓.อัมพกุสุมสูตร]

ความเป็นกษัตริย์ประเสริฐที่สุด

ฤๅษีกล่าวว่า 'พระราชาก็ทรงพระเจริญ แต่ถ้าพระราชาก็ทรงเพลงสรลงไป
เบื้องต่ำ แผ่นดินจะทรุดทั่วพระราชอาณาเขต'

หม่อมาตย์ราชบริพารกล่าวว่า 'ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอพระเจ้าอยู่หัวจงทรง
พระเจริญ ขอให้บ้านเมืองจงมีความปลอดภัย'

ฤๅษีกล่าวว่า 'พระราชาก็ทรงพระเจริญ บ้านเมืองก็มีความปลอดภัย แต่
ถ้าพระราชาก็ทรงเพลงสรขึ้นไปข้างบน ฝนจะไม่ตกทั่วพระราชอาณาเขตตลอด
๗ ปี'

หม่อมาตย์ราชบริพารกล่าวว่า 'ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอพระเจ้าอยู่หัวจงทรง
พระเจริญ ขอให้บ้านเมืองจงมีความปลอดภัย ขอให้ฝนจงตกตามฤดูกาล'

ฤๅษีกล่าวว่า 'พระราชาก็ทรงพระเจริญ บ้านเมืองก็มีความปลอดภัย ฝนก็
จะตกตามฤดูกาล ก็ต่อเมื่อพระราชาก็ทรงวางพระแสงศรไว้ที่พระราชกุมารพระองค์
ใหญ่ด้วยมุ่งพระทัย ว่า พระราชกุมารจักมีความเจริญ จักหายจากความหวาดผว'

หม่อมาตย์ราชบริพารกราบทูลพระเจ้าโศกกากราชว่า 'ขอพระเจ้าอยู่หัวทรง
วางพระแสงศรไว้ที่พระราชกุมารพระองค์ใหญ่ด้วยมุ่งพระทัยว่า พระราชกุมารจักมี
ความเจริญ จักหายจากความหวาดผว'

พระเจ้าโศกกากราชจึงทรงวางพระแสงศรไว้ที่พระราชกุมารพระองค์ใหญ่ พระ
ราชกุมารก็ทรงเป็นผู้มีความเจริญ หายจากความหวาดผว พระเจ้าโศกกากราชทรง
ตกพระทัยหวาดกลัว พระโสมชาติชูชัน ถูกข่มขู่ด้วยพรหมทัณฑ์ จึงได้พระราชทาน
พระนางมัทธรุปีราชธิดาแก่ฤๅษีนั้นไป

มาณพ พวกเธออย่าเหยียดหยามอัมพกุสุมมาณพรุนแรงว่าเป็นลูกของหญิงรับ
ใช้เลย เพราะนายกัณเหรันนั้นได้เป็นฤๅษีคนสำคัญมาแล้ว"

ความเป็นกษัตริย์ประเสริฐที่สุด

[๒๓๕] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสกะอัมพกุสุมมาณพว่า "อัมพกุสุมะ เธอ
เข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร ชัตติยกุมารในโลกนี้อยู่ร่วมกับนางพราหมณกัญญา จนมี
บุตร บุตรที่เกิดจากนางพราหมณกัญญากับชัตติยกุมาร ควรจะได้นั่งร่วมกันหรือ
กินดื่มร่วมกันกับพวกพราหมณบ้างหรือไม่"

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๓.อัมพภูตสูตร]
ความเป็นกษัตริย์ประเสริฐที่สุด

เขากราบทูลว่า “ควรจะได้ ท่านพระโคตม”

“พราหมณ์ควรจะให้เขาให้มาบริโภคนางงานเลี้ยงเพื่อผู้ตาย งานมงคล งาน
ยัญพิธีหรืองานเลี้ยงแขกหรือบ้างหรือไม่”

“ควรจะให้มาบริโภคนาง”

“พราหมณ์ควรจะให้บอกมนตรีให้เขาหรือไม่”

“ควรจะให้บอก”

“เขาควรถูกห้ามเกี่ยวข้องกับสตรีหรือไม่”

“ไม่ควรถูกห้าม”

“เขาควรจะได้รับอภิเษกเป็นกษัตริย์หรือไม่”

“ไม่ควรจะได้รับ”

“ข้อนั้น เพราะเหตุไร”

“เพราะเขาไม่บริสุทธิ์ข้างมารดา”

“อัมพภูต เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร พราหมณ์กุมารในโลกนี้อยู่ร่วมกับ
นางชัตติยภักตยา จนมีบุตร บุตรที่เกิดจากนางชัตติยภักตยากับพราหมณ์กุมาร
ควรจะได้นั่งร่วมกันหรือกินดื่มร่วมกันกับพวกพราหมณ์บ้างหรือไม่”

“ควรจะได้ ท่านพระโคตม”

“พราหมณ์ควรจะให้เขาให้มาบริโภคนางงานเลี้ยงเพื่อผู้ตาย งานมงคล งาน
ยัญพิธี หรืองานเลี้ยงแขกหรือบ้างหรือไม่”

“ควรจะให้มาบริโภคนาง”

“พราหมณ์ควรจะให้บอกมนตรีให้เขาหรือไม่”

“ควรจะให้บอก”

“เขาควรถูกห้ามเกี่ยวข้องกับสตรีหรือไม่”

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๓.อัมพกุฎสูต]
ความเป็นกษัตริย์ประเสริฐที่สุด

“ไม่ควรถูกห้าม”

“เขาควรจะได้รับอภิเษกเป็นกษัตริย์หรือไม่”

“ไม่ควรจะได้รับ”

“ข้อนั้น เพราะเหตุไร”

“เพราะเขาไม่บริสุทธิ์ข้างบิดา”

[๒๗๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อัมพกุฎสูต เมื่อเทียบหญิงกับหญิง เทียบชายกับชาย กษัตริย์พวกเดียวกันที่จัดว่าประเสริฐ พราหมณ์จัดว่าต่ำกว่า เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร พวกพราหมณ์ในโลกนี้โกนศีรษะพราหมณ์คนหนึ่งแล้วมอมด้วยเถา เนรเทศออกจากแคว้นแคว้นหรือจากเมืองเพราะความผิดบางอย่าง พราหมณ์คนนั้นควรจะได้นั่งร่วมกันหรือกินดื่มร่วมกันกับพวกพราหมณ์บ้างหรือไม่”

“ไม่ควรได้ ท่านพระโคตม”

“พราหมณ์ควรจะให้เขาให้มาบริโภคนางานเลี้ยงเพื่อผู้ตาย งานมงคล งานยัญพิธี หรืองานเลี้ยงแขกเหรื่อบ้างหรือไม่”

“ไม่ควรเชิญให้มาบริโภคนางาน”

“พราหมณ์ควรจะบอกมนตรีให้เขาหรือไม่”

“ไม่ควรบอก”

“เขาควรถูกห้ามเกี่ยวข้องกับสตรีหรือไม่”

“ควรถูกห้าม”

“อัมพกุฎสูต เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร พวกกษัตริย์ในโลกนี้ปลงพระเกศา กษัตริย์องค์หนึ่งแล้วมอมด้วยเถา เนรเทศออกจากแคว้นแคว้นหรือจากเมืองเพราะความผิดบางอย่าง กษัตริย์องค์นั้นควรจะได้นั่งร่วมกันหรือกินดื่มร่วมกันกับพวกพราหมณ์บ้างหรือไม่”

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๓.อัมพพัฏฐสูตร]
ความเป็นกษัตริย์ประเสริฐที่สุด

“ควรจะได้ ท่านพระโคตม”

“พราหมณ์ควรจะให้มาบริโภคในงานเลี้ยงเพื่อผู้ตาย งานมงคล งาน
ยัญพิธีหรืองานเลี้ยงแขกเหรื่อบ้างหรือไม่”

“ควรจะให้มาบริโภค”

“พราหมณ์ควรจะบอกมนตรีให้เขาหรือไม่”

“ควรจะบอก”

“เขาควรถูกห้ามเกี่ยวข้องกับสตรีหรือไม่”

“ไม่ควรถูกห้าม”

[๒๗๗] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อัมพพัฏฐะ กษัตริย์ที่ถูกกษัตริย์ด้วยกัน
ปลงพระเกศา มอมด้วยเถาแล้วเนรเทศออกจากแคว้นแคว้นหรือจากเมือง ชื่อว่าเป็น
ผู้ถึงความตกต่ำอย่างยิ่ง กษัตริย์เมื่อถึงความตกต่ำอย่างยิ่งเช่นนี้ ก็ยังจัดว่าประเสริฐ
อยู่ พราหมณ์ต่างหากที่ยังต่ำกว่า สมดังคาถาที่สนังกุมารพรหมกล่าวไว้ว่า

‘ในหมู่ชนที่ถือตระกูลเป็นใหญ่ กษัตริย์จัดว่าประเสริฐที่สุด
ส่วนท่านผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะจัดว่าเป็นผู้
ประเสริฐที่สุดในหมู่เทวดาและมนุษย์’^๑

อัมพพัฏฐะ สนังกุมารพรหมกล่าวคาถานั้นไว้ชอบ ไม่ใช่ไม่ชอบ กล่าวไว้ถูกต้อง
ไม่ใช่ไม่ถูกต้อง มีประโยชน์ ไม่ใช่ไม่มีประโยชน์ เราเห็นด้วยทีเดียว แม้เราก็กล่าว
อย่างเดียวกันนี้ว่า

ในหมู่ชนที่ถือตระกูลเป็นใหญ่ กษัตริย์จัดว่าประเสริฐที่สุด
ส่วนท่านผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ จัดว่าเป็นผู้
ประเสริฐที่สุดในหมู่เทวดาและมนุษย์”

ภาณวารที่ ๑ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ม. ม. ๑๓/๓๐/๒๒

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๙๙ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๓.อัมพกุฎสูต]

เรื่องวิชาและจรรยา

เรื่องวิชาและจรรยา

[๒๗๘] อัมพกุฎสูตมาทูลถามว่า “ท่านพระโคตม ก็จรรยาอันเป็นอย่างไร วิชาอันเป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อัมพกุฎสูต ในวิชาสมบัติและจรรยาสมบัติอันเป็นคุณยอดเยี่ยม เขาไม่อ้างชาติ ไม่อ้างตระกูล หรือไม่อ้างความถือตัวว่า ท่านคู่ควรกับเราหรือท่านไม่คู่ควรกับเรา แต่ในที่ที่มีอวาหมงคล วิวาหมงคล หรืออวาหมงคล และวิวาหมงคล เขาจึงอ้างชาติ อ้างตระกูล หรืออ้างความถือตัวว่า ท่านคู่ควรกับเรา หรือท่านไม่คู่ควรกับเรา อัมพกุฎสูต ขนที่ยึดติดเพราะอ้างชาติ ยึดติดเพราะอ้างตระกูล ยึดติดเพราะอ้างความถือตัวหรือยึดติดอยู่กับอวาหมงคลและวิวาหมงคล ชื่อว่ายังอยู่ห่างไกลจากวิชาสมบัติและจรรยาสมบัติอันเป็นคุณยอดเยี่ยม อัมพกุฎสูต การทำให้แจ้งวิชาสมบัติและจรรยาสมบัติอันเป็นคุณยอดเยี่ยมย่อมมีได้เพราะละการยึดติดเพราะอ้างชาติ การยึดติดเพราะอ้างตระกูล การยึดติดเพราะอ้างความถือตัว และการยึดติดอยู่กับอวาหมงคลและวิวาหมงคลแล้วเท่านั้น”

[๒๗๙] อัมพกุฎสูตมาทูลถามว่า “ท่านพระโคตม จรรยาอันเป็นอย่างไร วิชาอันเป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ตถาคตอุบัติขึ้นมาในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยตนเองโดยชอบ ฯลฯ^๑ (ฟังนำข้อความเต็มในสามัญญผลสูตรมาใส่ไว้ในที่นี้)

ภิกษุอันสังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีวิตกวิจารณ์ และสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ ฯลฯ ข้อนี้จัดเป็นจรรยาอย่างหนึ่งของภิกษุอัน

ยังมีอีก อัมพกุฎสูต เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป ภิกษุบรรลุทุติยฌานมีความผ่องใสในภายในมีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ ฯลฯ ข้อนี้จัดเป็นจรรยาอย่างหนึ่งของภิกษุอัน

เชิงอรรถ :

^๑ ความเต็มเหมือนในสามัญญผลสูตรข้อ ๑๙๐-๒๒๕ คือ เพิ่มจุฬศีล มัชฌิมศีล มหาศีล อินทริยสังวร สติสัมปชัญญะ สันโดษ การละนิวรรณ์ อุปมานิวรรณ์ ๕ เข้ามา

พระสดตันตปิฎก ทีชนิกาย สीलขันธวรรค [๓.อัมพภูลสูตร]
ทางเลื่อม ๔ ประการแห่งวิชาสมบัติและจรณสมบัติ

ยังมีอีก อัมพภูล เพราะปีติจางคลายไป ภิกษุมือเบกขา มีสติสัมปชัญญะ
เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุดติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้มีเบกขา
มีสติ อยู่เป็นสุข ฯลฯ ข้อนี้จัดเป็นจรณะอย่างหนึ่งของภิกษุนั้น

ยังมีอีก อัมพภูล เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อน
แล้ว ภิกษุบรรลุดตถฌานที่ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ ฯลฯ
ข้อนี้จัดเป็นจรณะอย่างหนึ่งของภิกษุนั้น

เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้า
หมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุนั้นน้อมจิตไปเพื่อ
ญาณทัสสนะ ฯลฯ ข้อนี้จัดเป็นวิชาอย่างหนึ่งของภิกษุนั้น

ฯลฯ รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่
มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอยู่อย่างนี้อีกต่อไป ข้อนี้จัดเป็นวิชาอย่างหนึ่งของภิกษุนั้น^๑

อัมพภูล ที่แสดงมาทั้งหมดนี้ จัดเป็นวิชา

อัมพภูล ภิกษุผู้ปฏิบัติเช่นนี้เรียกว่า ผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาบ้าง ว่า ผู้
เพียบพร้อมด้วยจรณะบ้าง ว่า ผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะบ้าง อัมพภูล
วิชาสมบัติและจรณสมบัติอย่างอื่นซึ่งเหนือกว่าและประณีตกว่าวิชาสมบัติและ
จรณสมบัตินี้ไม่มีอีกแล้ว

ทางเลื่อม ๔ ประการแห่งวิชาสมบัติและจรณสมบัติ

[๒๘๐] อัมพภูล วิชาสมบัติและจรณสมบัตินั้นยอดเยี่ยมนี้มีทางเลื่อมอยู่
๔ ประการ ๔ ประการอะไรบ้าง คือ

- (๑) สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ เมื่อยังไม่บรรลุนิชาสมบัติ
และจรณสมบัตินั้นยอดเยี่ยมนี้ จึงหาบหิวบริวารดาบสเข้าไปสู่
ราวป่าด้วยตั้งใจว่าจักบริโภคผลไม้หล่น เขาต้องเป็นคนรับใช้
ของท่านที่เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะโดยแท้ ข้อนี้เป็นทาง
เลื่อมประการที่ ๑ แห่งวิชาสมบัติและจรณสมบัตินั้นยอดเยี่ยม

เชิงอรรถ :

^๑ ความเต็มเหมือนในสามัญญผลสูตรข้อ ๒๒๖-๓๔๙

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๓.อัมพกุฎสูต]

ทางเสื่อม ๔ ประการแห่งวิชาสมบัติและจรณสมบัติ

- (๒) อีกอย่างหนึ่ง สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ เมื่อยังไม่บรรลุนิชาสมบัติและจรณสมบัติอันยอดเยี่ยมนี้ ทั้งไม่สามารถจะหาผลไม้ที่หล่นบริโภคได้ จึงถือเสียมและตะกร้าเข้าไปสู่ราวป่า ด้วยตั้งใจว่าจักบริโภคเหง้า ราก และผลไม้ เขาต้องเป็นคนรับใช้ของท่านที่เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะโดยแท้ ข้อนี้เป็นทางเสื่อมประการที่ ๒ แห่งวิชาสมบัติและจรณสมบัติอันยอดเยี่ยม
- (๓) อีกอย่างหนึ่ง สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ เมื่อยังไม่บรรลุนิชาสมบัติและจรณสมบัติอันยอดเยี่ยมนี้ ไม่สามารถจะหาผลไม้ที่หล่นบริโภคได้ ทั้งไม่สามารถจะหาเหง้า ราก และผลไม้บริโภคได้ จึงสร้างเรือนไฟไว้ใกล้บ้านหรือนิคมน้ำแล้วบูชาไฟอยู่ เขาต้องเป็นคนรับใช้ของท่านที่เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะโดยแท้ ข้อนี้เป็นทางเสื่อมประการที่ ๓ แห่งวิชาสมบัติและจรณสมบัติอันยอดเยี่ยม
- (๔) อีกอย่างหนึ่ง สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ เมื่อยังไม่บรรลุนิชาสมบัติและจรณสมบัติอันยอดเยี่ยมนี้ ไม่สามารถจะหาผลไม้ที่หล่นบริโภคได้ ไม่สามารถหาเหง้า ราก และผลไม้บริโภคได้ ทั้งไม่สามารถจะบูชาไฟได้ จึงสร้างเรือนมีประตู ๔ ด้านไว้ที่หนทางใหญ่สี่แพร่งแล้วพักอยู่ด้วยตั้งใจว่า เราจะบูชาท่านผู้ที่เดินทางมาจากทิศทั้ง ๔ ตามสติกำลัง ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นสมณะหรือพราหมณ์ก็ตาม เขาต้องเป็นคนรับใช้ของท่านที่เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะโดยแท้ ข้อนี้เป็นทางเสื่อมประการที่ ๔ แห่งวิชาสมบัติและจรณสมบัติอันยอดเยี่ยม

อัมพกุฎสูต วิชาสมบัติและจรณสมบัติอันยอดเยี่ยมมีทางเสื่อมอยู่ ๔ ประการนี้แล

[๒๘๑] อัมพกุฎสูต เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เธอกับอาจารย์ยอมปรากฏมีในวิชาสมบัติและจรณสมบัติอันยอดเยี่ยมนี้บ้างหรือไม่”

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๓.อัมพกุฎสูตร]
ทางเสื่อม ๔ ประการแห่งวิชาสมบัติและจรณสมบัติ

เขากราบทูลว่า “ไม่ปรากฏมีเลย ท่านพระโคตม ข้าพเจ้ากับอาจารย์ปฏิบัติไปทางหนึ่ง วิชาสมบัติและจรณสมบัติอันยอดเยี่ยมนั้นอยู่อีกทางหนึ่ง ข้าพเจ้ากับอาจารย์ยังอยู่ห่างไกลจากวิชาสมบัติและจรณสมบัติอันยอดเยี่ยมนี้”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “อัมพกุฎสูระ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เธอกับอาจารย์เมื่อยังไม่บรรลุวิชาสมบัติและจรณสมบัติอันยอดเยี่ยมนี้ ก็หาบหิวบริวารดาบสเข้าไปสู่ราวป่าด้วยตั้งใจว่า จักบริโภคผลไม้หล่น อย่างนั้นหรือ”

“ไม่เป็นเช่นนั้นเลย ท่านพระโคตม”

“อัมพกุฎสูระ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เธอกับอาจารย์เมื่อยังไม่บรรลุวิชาสมบัติและจรณสมบัติอันยอดเยี่ยมนี้ ทั้งไม่สามารถจะหาผลไม้ที่หล่นบริโภคได้ ก็ถือเสียมและตะกร้าเข้าไปสู่ราวป่าด้วยตั้งใจว่า จักบริโภคเหง้า ราก และผลไม้ อย่างนั้นหรือ”

“ไม่เป็นเช่นนั้นเลย ท่านพระโคตม”

“อัมพกุฎสูระ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เธอกับอาจารย์เมื่อยังไม่บรรลุวิชาสมบัติและจรณสมบัติอันยอดเยี่ยมนี้ ไม่สามารถจะหาผลไม้ที่หล่นบริโภคได้ ทั้งไม่สามารถจะหาเหง้า ราก และผลไม้บริโภคได้ ก็สร้างเรือนไฟไว้ใกล้บ้านหรือนิคมแล้วบูชาไฟ อย่างนั้นหรือ”

“ไม่เป็นเช่นนั้นเลย ท่านพระโคตม”

“อัมพกุฎสูระ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เธอกับอาจารย์เมื่อยังไม่บรรลุวิชาสมบัติและจรณสมบัติอันยอดเยี่ยมนี้ ไม่สามารถจะหาผลไม้ที่หล่นบริโภคได้ ไม่สามารถจะหาเหง้า ราก และผลไม้บริโภคได้ ทั้งไม่สามารถจะบูชาไฟได้ ก็สร้างเรือนมีประตู ๔ ด้านไว้ที่หนทางใหญ่สี่แพร่งแล้วพักอยู่ด้วยตั้งใจว่า เราจะบูชาท่านผู้ที่เดินทางมาจากทิศทั้ง ๔ ตามสติกำลัง ไม่ว่าจะผู้นั้นจะเป็นสมณะหรือพราหมณ์ก็ตาม อย่างนั้นหรือ”

“ไม่เป็นเช่นนั้นเลย ท่านพระโคตม”

[๒๘๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อัมพกุฎสูระ เธอกับอาจารย์เสื่อมจากวิชาสมบัติและจรณสมบัติอันยอดเยี่ยมนี้แล้ว และยังเสื่อมเพราะมีทางเสื่อม ๔ ประการ

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๓.อัมพภูสสูตร]

ภิกษุผู้เป็นบูรพาจารย์

แห่งวิชาสมบัติและจรณสมบัติอันยอดเยี่ยมนี้ด้วย ก็พราหมณ์โปกขรชาติผู้
เป็นอาจารย์ของเธอได้พูดว่า `สมณะโง่บางเหล่าเป็นคนรับใช้ เป็นคนวรรณะ
ต่ำ(กัณหโคตร) เกิดจากพระบาทของท้าวมหาพรหม ไม่มีประโยชน์เลยที่พวก
พราหมณ์ผู้ได้ไตรเพทจะสนทนากับตนเองก็ตกอยู่ในความเสื่อม บำเพ็ญวิชา-
สมบัติและจรณสมบัติให้บริบูรณ์ไม่ได้ อัมพภูส เธอจงดูความผิดของพราหมณ์
โปกขรชาติผู้เป็นอาจารย์ของเธอว่ามีเพียงไร

ภิกษุผู้เป็นบูรพาจารย์

[๒๘๓] อัมพภูส ถึงพราหมณ์โปกขรชาติปกครองเมืองที่พระเจ้าปเสนทิ-
โกศลพระราชทานให้ พระเจ้าปเสนทิโกศลก็ยังไม่โปรดให้เขาเข้าเฝ้าเฉพาะพระพักตร์
เวลาจะทรงปรึกษาก็ทรงปรึกษานอกพระวิสูตร ทำไม ท้าวเธอจึงไม่โปรดให้เขาเข้า
เฝ้าเฉพาะพระพักตร์ ทั้ง ๆ ที่เขาได้รับพระราชทานภิกษาหารอันชอบธรรมแล้ว อัมพภูส
เธอจงดูความผิดของพราหมณ์โปกขรชาติผู้เป็นอาจารย์ของเธอว่ามีเพียงไร

[๒๘๔] อัมพภูส เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงช้าง
ทรงม้าหรือประทับอยู่บนรถพระที่นั่ง จะทรงปรึกษาราชกิจบางเรื่องกับมหาอำมาตย์
หรือพระบรมวงศานุวงศ์แล้วเสด็จจากที่นั่นไปประทับ ณ ที่แห่งหนึ่ง ต่อมา ศูทร
หรือจันทาลพึงมาขึ้นปรึกษาอย่างเดียวกัน ณ ที่นั้นว่า `พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสอย่าง
นี้´ เขาเพียงพูดได้เหมือนที่พระราชชาติหรือปรึกษาได้เหมือนอย่างที่พระราชชาติ
ปรึกษา ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ จะจัดว่าเขาเป็นพระราชหรือราชอำมาตย์ได้หรือไม่”

เขากราบทูลว่า “ไม่ได้เลย ท่านพระโคตม”

[๒๘๕] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อัมพภูส เธอก็เป็นอย่างนั้นเหมือนกัน
พวกภิกษุผู้เป็นบูรพาจารย์ของพราหมณ์ คือ ภิกษุอัญญกะ ภิกษุวามกะ ภิกษุ
วามเทวะ ภิกษุเวสสามิตร ภิกษุยมัตถคิ ภิกษุอังกิรส ภิกษุภาร์ทวาชะ ภิกษุวาเสฏฐะ
ภิกษุกัสสปะ ภิกษุภค ซึ่งเป็นผู้ผูกมนตร์บอกมนตร์ที่พวกพราหมณ์ในเวลาขึ้น
ตามกล่อมตามซึ่งบถมนตร์เก่าที่ท่านขับไว้กล่อมไว้ รวบรวมไว้ กล่าวได้ถูกต้องตาม
ที่ท่านกล่าวไว้ บอกได้ถูกต้องตามที่ท่านบอกไว้ เพียงคิดว่า `เรากับอาจารย์เรียน
มนตร์ของท่านเหล่านั้น´ เธอจักได้ชื่อว่าเป็นภิกษุหรือผู้ปฏิบัติเพื่อเป็นภิกษุเพราะเหตุ
เพียงเท่านั้น นั้นไม่ใช่ฐานะที่จะเป็นไปได้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๓.อัมพภูตสูตร]

ฤาษีผู้เป็นบูรพาจารย์

[๒๘๖] อัมพภูต เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เธอได้ฟังพราหมณ์ผู้แก่ผู้เฒ่า ผู้เป็นอาจารย์และปาจารย์เล่ากันมาอย่างไร พวกฤาษีผู้เป็นบูรพาจารย์ของพราหมณ์ คือ ฤาษีอัญญกะ ฤาษีวามกะ ฤาษีวามเทวะ ฤาษีเวสสามิตร ฤาษียมตคคิ ฤาษีอังคีรส ฤาษีภาร์ทวาชะ ฤาษีวาเสฏฐะ ฤาษีกัสสปะ ฤาษีภค ซึ่งเป็นผู้ผูกมนตร์บอมนตร์ ที่พวกพราหมณ์ในเวลานี้ขับตามกล่อมตามซึ่งบทมนตร์เก่าที่ท่านขับไว้กล่อมไว้ รวบรวมไว้ กล่าวได้ถูกต้องตามที่ท่านกล่าวไว้ บอกได้ถูกต้องตามที่ท่านบอกไว้ ฤาษีเหล่านั้นอาบน้ำทาตัวเรียบร้อย แต่งผมและหนวด ประดับพวงดอกไม้ นุ่งห่มผ้าขาว บำเรออยู่ด้วยกามคุณ ๕ เหมือนเธอกับอาจารย์ในเวลานี้หรือไม่”

เขากราบทูลว่า “ไม่เหมือนเลย ท่านพระโคตม”

“๑ลฯ ฤาษีเหล่านั้นบริโภคน้ำชาสาลีที่เก็บกากแล้ว มีแกงและกับหลายอย่าง เหมือนเธอกับอาจารย์ในเวลานี้หรือไม่”

“ไม่เหมือนเลย ท่านพระโคตม”

“๑ลฯ ฤาษีเหล่านั้นบำเรออยู่ด้วยนางงามผู้มีรูปร่างอ่อนช้อย ตกแต่งด้วยผ้า โปกศีระะ เหมือนเธอกับอาจารย์ในเวลานี้หรือไม่”

“ไม่เหมือนเลย ท่านพระโคตม”

“๑ลฯ ฤาษีเหล่านั้นใช้รถเทียมม้าทางตัด ใช้ปฏักด้ามยาวแทงสัตว์พาหนะห้อยไป เหมือนเธอกับอาจารย์ในเวลานี้หรือไม่”

“ไม่เหมือนเลย ท่านพระโคตม”

“๑ลฯ ฤาษีเหล่านั้นใช้บุรุษชดกระบี่ รักษาเชิงเทียนแห่งนครมีคูล้อมรอบ ลงลี้ม เหมือนเธอกับอาจารย์ในเวลานี้หรือไม่”

“ไม่เหมือนเลย ท่านพระโคตม”

“๑ลฯ อัมพภูต ที่กล่าวมานี้สรุปได้ว่า เธอกับอาจารย์ไม่ใช่ฤาษี ไม่ใช่ผู้ปฏิบัติเพื่อเป็นฤาษี อัมพภูต ผู้มีความเคลือบแคลงสงสัยในเราก็จงถาม เราจักอธิบายให้ฟัง”

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๓.อัมพัญญสูตร]
อัมพัญญาณพกลับไปปรายงานพราหมณ์โปกขรชาติ

ทรงแสดงลักษณะมหาบุรุษ ๒ ประการ

[๒๘๗] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากพระวิหารทรงจงกรมอยู่ แม้อัมพัญญาณพก็ออกจากพระวิหารเดินจงกรมอยู่เหมือนกัน ขณะที่เขาเดินตามพระผู้มีพระภาคอยู่ ได้สังเกตเห็นลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการ ในพระวรกายของพระผู้มีพระภาค ได้เห็นลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการโดยส่วนมาก เว้นอยู่ ๒ ประการ คือ พระคยหลานซึ่งเร้นอยู่ในฝัก กับพระชิวหาใหญ่ จึงยังเคลือบแคลงสงสัย ไม่เชื่อสนิทใจ

[๒๘๘] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงพระดำริว่า ‘อัมพัญญาณพนี้เห็นลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการของเราโดยส่วนมาก เว้นอยู่ ๒ ประการคือ คยหลานซึ่งเร้นอยู่ในฝัก กับชิวหาใหญ่ จึงยังเคลือบแคลงสงสัย ไม่เชื่อสนิทใจ’ ทันใดนั้น พระผู้มีพระภาคทรงบันดาลอิทธาภิสังขารให้เขามองเห็นพระคยหลานซึ่งเร้นอยู่ในฝัก และทรงแลบพระชิวหาสอดเข้าช่องพระกรรณทั้ง ๒ ข้างกลับไปมา สอดเข้าช่องพระนาสิกทั้ง ๒ ข้างกลับไปมาแผ่ปิดจณมิตมณฑลพระนลาฏ

อัมพัญญาณพคิดว่า ‘พระสมณโคดมทรงประกอบด้วยลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการครบถ้วน ไม่ใช่ไม่ครบถ้วน’ จึงได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ท่านพระโคดม บัดนี้ ข้าพเจ้าขอลากลับ เพราะมีกิจมีหน้าที่ที่จะต้องทำอีกมาก”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ขอเธองกำหนดเวลาที่สมควร ณ บัดนี้เถิด อัมพัญญะ”
ที่นั่น อัมพัญญาณพได้ขึ้นรถเทียมม้าจากไป

อัมพัญญาณพกลับไปปรายงานพราหมณ์โปกขรชาติ

[๒๘๙] สมัยนั้น พราหมณ์โปกขรชาติลุกออกมานั่งคอยอัมพัญญาณพอยู่ ณ อารามของตนพร้อมกับคณะพราหมณ์หมู่ใหญ่ ฝ่ายอัมพัญญาณพขับยานพาหนะไปทางอารามของตนจนสุดทางที่ยานพาหนะจะเข้าไปได้ จึงลงเดินเข้าไปหาพราหมณ์โปกขรชาติ กราบแล้วนั่งอยู่ ณ ที่สมควร

[๒๙๐] พราหมณ์โปกขรชาติถามอัมพัญญาณพว่า “พ่ออัมพัญญะ เธอได้เห็นท่านพระโคดมพระองค์นั้นแล้วหรือ”

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๓.อัมพกุสุมสูตร]

พราหมณ์โปกขรชาติเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค

เขาดอบว่า “ได้เห็นแล้ว ขอรับ”

“กิตติศัพท์ของท่านพระโคตมที่ขจรไปเป็นเช่นนั้นจริง ไม่เป็นอย่างอื่นเลยหรือ ท่านพระโคตมทรงเป็นเช่นนั้นจริง ไม่เป็นอย่างอื่นเลยหรือ”

“ขอรับ กิตติศัพท์ของท่านพระโคตมที่ขจรไปเป็นเช่นนั้นจริง ไม่เป็นอย่างอื่นเลย ท่านพระโคตมทรงเป็นเช่นนั้นจริง ไม่เป็นอย่างอื่นเลย ทั้งยังทรงประกอบด้วย ลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการครบถ้วน ไม่ใช่ไม่ครบถ้วน”

“เธอได้สนทนากับพระสมณโคตมบ้างหรือไม่”

“ได้สนทนา ขอรับ”

พราหมณ์โปกขรชาติถามว่า “เธอได้สนทนากับพระสมณโคตมว่าอย่างไรบ้าง”
อัมพกุสุมมาณพจึงได้เล่าเรื่องเท่าที่ตนสนทนากับพระผู้มีพระภาคให้พราหมณ์โปกขรชาติทราบทุกประการ

[๒๙๑] เมื่ออัมพกุสุมมาณพเล่าให้ฟังอย่างนี้ พราหมณ์โปกขรชาติกล่าวว่า “โธเอ๋ย พ่อบัณฑิตผู้พหูสูตรทรงไตรเพทของเรา หลังจากตายแล้วคนจะไปบังเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ก็เพราะคนผู้ประพฤติประโยชน์เช่นนี้ เธอพูดกระทบท่านพระโคตมอย่างนี้ ๆ แต่กลับถูกท่านพระโคตมยกเอาพวกเราเป็นตัวอย่างเปรียบเทียบอย่างนี้ ๆ โธเอ๋ย พ่อบัณฑิตผู้พหูสูตรทรงไตรเพทของเรา หลังจากตายแล้วคนจะไปบังเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ก็เพราะคนผู้ประพฤติประโยชน์เช่นนี้” โกรธเคือง ไม่พอใจ จึงเตะอัมพกุสุมมาณพจนล้มกลิ้ง ทั้งอยากเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคในเวลานั้นทีเดียว

พราหมณ์โปกขรชาติเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค

[๒๙๒] พราหมณ์เหล่านั้นได้กล่าวกับพราหมณ์โปกขรชาติว่า “วันนี้เกินเวลาที่จะไปเข้าเฝ้าพระสมณโคตมเสียแล้ว รอพรุ่งนี้ค่อยไปเกิดท่านโปกขรชาติ”

ต่อมา พราหมณ์โปกขรชาติสั่งให้จัดเตรียมของขบฉันอันประณีตไว้ในนิเวศน์ของตน แล้วขึ้นยานพาหนะเดินทางออกจากเมืองอุกกัฏฐะ เมื่อยังตามคบเพลิงอยู่

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๓.อัมพภูมุตตฺถ]

พราหมณ์ไปกขรชาติเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค

ขัณยานพาหนะตรงไปยังราวป่าอิจฉานังควัน เมื่อเข้าไปจนสุดทางยานพาหนะจึงลงเดินเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ สนทนากับพระผู้มีพระภาคพอคันเคยแล้ว จึงนั่งลง ณ ที่สมควร

[๒๙๓] พราหมณ์ไปกขรชาติหนึ่งเรียบร้อยแล้วได้ทูลถามว่า “ท่านพระโคตม อัมพภูมิตถวิเศษของข้าพเจ้าได้มาที่นี่หรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “เขามาที่นี่ พราหมณ์”

เขาทูลถามว่า “พระองค์ได้สนทนากับเขาบ้างหรือไม่”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “เราได้สนทนากับเขา พราหมณ์”

เขาทูลถามว่า “พระองค์ได้สนทนากับเขาว่าอย่างไรบ้าง”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเล่าเรื่องเท่าที่พระองค์ทรงสนทนากับอัมพภูมิตถวิเศษให้พราหมณ์ไปกขรชาติทราบทุกประการ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ พราหมณ์ไปกขรชาติได้กราบทูลว่า “ท่านพระโคตม อัมพภูมิตถวิเศษเป็นคนโง่ โปรตยกโทษให้เขาเกิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ขอให้อัมพภูมิตถวิเศษมีความสุขเกิด พราหมณ์”

[๒๙๔] ครั้งนั้น พราหมณ์ไปกขรชาติได้สังเกตดูลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการในพระวรกายของพระผู้มีพระภาค ได้เห็นลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการ โดยส่วนมาก เว้นอยู่ ๒ ประการ คือ พระคชฐานซึ่งเร้นอยู่ในฝักกับพระชิวหาใหญ่ จึงยังเคลือบแคลงสงสัย ไม่เชื่อสนิทใจ

[๒๙๕] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงพระดำริว่า ‘พราหมณ์ไปกขรชาตินี้ เห็นลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการของเราโดยส่วนมาก เว้นอยู่ ๒ ประการ คือ คชฐานซึ่งเร้นอยู่ในฝักกับชิวหาใหญ่ จึงยังเคลือบแคลงสงสัย ไม่เชื่อสนิทใจ’ ทันใดนั้น พระผู้มีพระภาคทรงบันดาลอิทธาภิสังขารให้เขามองเห็นพระคชฐานซึ่งเร้นอยู่ในฝัก และทรงแลบพระชิวหาสอดเข้าช่องพระกรรณทั้ง ๒ ข้างกลับไปมา สอดเข้าช่องพระนาสิกทั้ง ๒ ข้างกลับไปมาแผ่ปิดจนมิตมณฑลพระนลาฏ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๓.อัมพกุฎสูต]

พราหมณ์ไปกขรชาติประกาศตนเป็นอุบาสก

[๒๙๖] พราหมณ์ไปกขรชาติคิดว่า ‘พระสมณโคดมทรงประกอบด้วยลักษณะ มหาบุรุษ ๓๒ ประการครบถ้วน ไม่ใช่ ‘ไม่ครบถ้วน’ จึงได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ขอท่านพระโคดมพร้อมกับภิกษุสงฆ์โปรดรับภัตตาหารของข้าพเจ้าในวันนี้เถิด”

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์ด้วยพระอาการดุษณี

[๒๙๗] ที่นั้น พราหมณ์ไปกขรชาติทราบอาการที่พระผู้มีพระภาคทรงรับ นิมนต์แล้วจึงกราบทูลภัตตกาลว่า “ท่านพระโคดม ได้เวลาแล้ว ภัตตาหารเสร็จแล้ว”

ตอนเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไป ยังนิเวศน์ของพราหมณ์ไปกขรชาติพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ประทับนั่งบนอาสนะที่ปูไว้ พราหมณ์ไปกขรชาติได้นำของขบฉันอันประณีตประเคนพระผู้มีพระภาคให้ทรง อิ่มหนำด้วยตนเอง และพวกมาณพก็ได้ประเคนภิกษุสงฆ์เช่นกัน เมื่อพระผู้มีพระ ภาคเสวยเสร็จทรงวางพระหัตถ์ พราหมณ์ไปกขรชาติจึงเลือกหนึ่ง ณ ที่สมควรที่ใด ที่หนึ่ง ซึ่งต่ำกว่า

[๒๙๘] พระผู้มีพระภาคตรัสอนุพุทพิกถา คือ ทรงประกาศเรื่องทาน เรื่องศีล เรื่องสวรรค์ เรื่องโทษ ความต่ำทราม ความเศร้าหมองแห่งกาม และอาณิสงส์ใน การออกบวช แก่พราหมณ์ไปกขรชาติซึ่งนั่งอยู่ ณ ที่สมควร เมื่อทรงทราบว่า พราหมณ์ไปกขรชาติมีจิตควรบรรลุธรรม สงบ อ่อน ปราศจากนิวรณ์ เบิกบาน ผ่องใส จึงทรงประกาศสามกัมมังสิกเขตสนา^๑ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ธรรมจักขุ อันไร้ธุลีคือกิเลส ปราศจากมลทิน เกิดขึ้นแก่พราหมณ์ไปกขรชาติบนที่นั่งนั้นเองว่า ‘สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมดล้วนดับไปเป็นธรรมดา’ เปรียบเหมือนผ้าขาวสะอาดปราศจากมลทินควรรับน้ำย้อมได้เป็นอย่างดี

พราหมณ์ไปกขรชาติประกาศตนเป็นอุบาสก

[๒๙๙] ลำดับนั้น พราหมณ์ไปกขรชาติเห็นธรรม บรรลุธรรม รู้ธรรม หยั่งลง สู่ธรรม หมดความสงสัย ไม่มีคำถามใด ๆ มีความแจ่มกระจ่าง ไม่ต้องเชื่อใครอีกใน

เชิงอรรถ :

^๑ พระธรรมเทศนาที่พระพุทธองค์ทรงยกขึ้นแสดงเอง โดยไม่มีผู้ทูลอาราธนา หรือทูลถาม (ที.สี.อ. ๒๙๘/ ๒๕๐)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๓.อัมพกุสสูตร]

พราหมณ์โปกขรชาติประกาศตนเป็นอุบาสก

หลัก คำสอนของพระศาสดา ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า "ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาษิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาษิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านพระโคตมทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของทีคว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดโดยตั้งใจว่า คนมีตาดีจักเห็นรูปได้ ข้าพระองค์นี้พร้อมด้วย บุตรภรรยา บริวาร และมิตรสหาย ขอถึงท่านพระโคตมพร้อมทั้งพระธรรมและ พระสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึง สรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต ขอท่านพระโคตมจงเสด็จเข้าไปสู่โปกขร- ชาติตระกูล เหมือนดังที่เสด็จเข้าไปสู่ตระกูลอุบาสกอื่น ๆ ในเมืองอุกกัฏฐะ เหล่า มาณพหรือมาณวิกาในโปกขรชาติตระกูลจักไหว้ ลุกรับ ถวายอาสนะและน้ำ จักทำ จิตให้เลื่อมใส ชื่อนั้นจักเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่พวกเขาตลอดกาลนาน"

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "พราหมณ์ ท่านกล่าวดีแล้ว"

อัมพกุสสูตรที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๔. โสณทัณทสูตร]
เรื่องพราหมณ์และคหบดีชาวกรุงจัมปา

๔. โสณทัณทสูตร
ว่าด้วยพราหมณ์ชื่อโสณทัณฑะ

เรื่องพราหมณ์และคหบดีชาวกรุงจัมปา

[๓๐๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคว้นอังคคะพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป เสด็จถึงกรุงจัมปา ประทับอยู่ใกล้สระโบกขรณีคัคครา

สมัยนั้น พราหมณ์โสณทัณฑะปกครองกรุงจัมปา ซึ่งมีประชากรและสัตว์เลี้ยงมากมาย มีพืชพันธุ์ธัญญาหารและน้ำหย้าอุดมสมบูรณ์ เป็นพระราชทรัพย์ที่พระเจ้าพิมพิสารจอมทัมคพระราชาทานปูนบำเหน็จให้เป็นพรหมไทย (ส่วนพิเศษ)

[๓๐๑] พราหมณ์และคหบดีชาวกรุงจัมปาได้ฟังข่าวว่า "ท่านพระสมณโคดมเป็นศากยบุตรเสด็จออกผนวชจากศากยตระกูล เสด็จจาริกอยู่ในแคว้นอังคคะพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป เสด็จถึงกรุงจัมปาโดยลำดับ ประทับอยู่ใกล้สระโบกขรณีคัคคราในกรุงจัมปา ท่านพระโคดมนี้มีกิตติศัพท์อันงามขจรไปอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถิ์ฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธานุเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค พระองค์ทรงรู้แจ้งโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ด้วย พระองค์เองแล้วทรงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม ทรงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน การได้พบพระอรหันต์ทั้งหลายเช่นนี้ เป็นความดีอย่างแท้จริง"

ต่อมา พราหมณ์และคหบดีชาวกรุงจัมปา ออกจากกรุงจัมปาเดินรวมกันเป็นหมู่ไปยังสระโบกขรณีคัคครา

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๔.โสมทัณฑสูตร]
ความเป็นผู้ดีของพราหมณ์โสมทัณฑะ

[๓๐๒] สมัยนั้น พราหมณ์โสมทัณฑะพักผ่อนกลางวันอยู่ ณ ปราสาทชั้นบน มองเห็นพราหมณ์และคหบดีชาวกรุงจัมปาซึ่งล้วนออกจากกรุงจัมปาเดินรวมกันเป็นหมู่ไปยังสระโบกขรณีคัคครา จึงเรียกอำมาตย์ที่ปรึกษามาถามว่า “พ่ออำมาตย์ พราหมณ์และคหบดีชาวกรุงจัมปา ออกจากกรุงจัมปาเดินรวมกันเป็นหมู่ไปยังสระโบกขรณีคัคคราทำไมกัน”

อำมาตย์ที่ปรึกษาตอบว่า “ท่านขอรับ พระสมณโคดมเป็นศากยบุตรเสด็จออกผนวชจากศากยตระกูล เสด็จจาริกอยู่ในแคว้นอังคะพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป เสด็จถึงกรุงจัมปาโดยลำดับ ประทับอยู่ใกล้สระโบกขรณีคัคคราในกรุงจัมปา ท่านพระโคดมนั้นมีกิตติศัพท์อันงามขจรไปอย่างนี้ว่า ‘แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปได้ รู้แจ้งโลก เป็นสารถิณีผู้สมควรฝึกได้ อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’ คนเหล่านั้นพากันไปเข้าเฝ้าท่านพระโคดมนั้น”

พราหมณ์โสมทัณฑะกล่าวว่า “พ่ออำมาตย์ ถ้าอย่างนั้น ท่านจงไปหาพวกพราหมณ์และคหบดีชาวกรุงจัมปา ครั้นแล้วจงบอกอย่างนี้ว่า ท่านขอรับ พราหมณ์โสมทัณฑะพูดว่า ขอท่านผู้เจริญทั้งหลายจงรอก่อน พราหมณ์โสมทัณฑะจะไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดมด้วย”

อำมาตย์ที่ปรึกษารับคำของพราหมณ์โสมทัณฑะแล้ว เข้าไปหาพวกพราหมณ์และคหบดีชาวกรุงจัมปา ครั้นแล้วก็บอกว่า “ท่านขอรับ พราหมณ์โสมทัณฑะพูดว่า ขอท่านผู้เจริญทั้งหลายจงรอก่อน พราหมณ์โสมทัณฑะจะไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดมด้วย”

ความเป็นผู้ดีของพราหมณ์โสมทัณฑะ

[๓๐๓] เวลานั้น พราหมณ์ต่างถิ่น ๕๐๐ คน มีธุระเดินทางมาพักอยู่ในกรุงจัมปา พอได้ฟังว่า ‘พราหมณ์โสมทัณฑะจักไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดมด้วย’ จึงพากันเข้าไปหาพราหมณ์โสมทัณฑะแล้วถามว่า “ท่านโสมทัณฑะจักไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดมจริงหรือ”

พราหมณ์โสมทัณฑะตอบว่า “ใช่ เราคิดจะไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดม”

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๔. โสณทัณฑสูตร]
ความเป็นผู้ดีของพราหมณ์โสณทัณฑะ

พวกพราหมณ์ห้ามว่า "ท่านโสณทัณฑะอย่าได้ไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดมเลย ท่านโสณทัณฑะไม่ควรไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดม ถ้าไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดม เกียรติยศของท่านโสณทัณฑะจะเสื่อมเสีย เกียรติยศของพระสมณโคดมจะเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้ ท่านโสณทัณฑะจึงไม่ควรไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดม พระสมณโคดมต่างหากควรจะเสด็จมาหาท่านโสณทัณฑะ เพราะว่า ท่านโสณทัณฑะเป็นผู้มีชาติกำเนิดดีทั้งฝ่ายบิดาและฝ่ายมารดา ถือกฤษณธิริบริสุทธิดีตลอดเจ็ดชั่วบรรพบุรุษ^๑ ไม่มีใครจะคัดค้านตำหนิได้เพราะอ้างถึงชาติตระกูล ด้วยเหตุนี้ ท่านโสณทัณฑะจึงไม่ควรไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดม พระสมณโคดมต่างหากควรจะเสด็จมาหาท่านโสณทัณฑะ

อนึ่ง ท่านโสณทัณฑะเป็นคนมั่งคั่งมีทรัพย์มาก มีโภคะมาก ฯลฯ เป็นผู้คงแก่เรียน ทรงจำนตร รัจบไตรเพทพร้อมทั้งนิชฌนุศาสตร์ เกฏศาสตร์ อักษรศาสตร์ และประวัติศาสตร์ รู้ด้วยทและไวยากรณ์ ชำนาญโลกายตศาสตร์และลักษณะมหาบุรุษ ฯลฯ เป็นผู้รื่องานน่าดูน่าเลื่อมใส มีผิวพรรณผุดผ่องยิ่งนักดุจพรม มีกายดุจพรม โอกาสที่จะได้พบเห็นยากนัก ฯลฯ เป็นผู้มั่งคั่ง มีศีลที่เจริญประกอบด้วยศีลที่เจริญ ฯลฯ เป็นผู้มีความจำเริญเพราะสุขภาพ ประกอบด้วยถ้อยคำอ่อนหวานอย่างชาวเมือง นุ่มนวล เข้าใจง่าย ฯลฯ เป็นอาจารย์และปาจารย์ของหมู่ชน สอนมนตร์แก่มาณพ ๓๐๐ คน เหล่ามาณพผู้ต้องการมนตร์จำนวนมาก จากทิศทางต่างชนบทพากันมาเรียนมนตร์ในสำนักของท่านโสณทัณฑะ ฯลฯ ท่านโสณทัณฑะเป็นคนแก่คนเฒ่าเป็นผู้ใหญ่ มีชีวิตอยู่หลายรัชสมัย ล่วงกาลผ่านวัยมามาก ส่วนพระสมณโคดมเป็นคนหนุ่ม บวชแต่ยังหนุ่ม ฯลฯ ท่านโสณทัณฑะเป็นผู้ที่พระเจ้าพิมพิสารจอมทัมมคธและพราหมณ์ไปกขรชาติสักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม ฯลฯ

ท่านโสณทัณฑะปกครองกรุงจัมปา ซึ่งมีประชากรและสัตว์เลี้ยงมากมาย มีพืชพันธุ์ธัญญาหารและน้ำหญ้าอุดมสมบูรณ์ เป็นพระราชทรัพย์ที่พระเจ้าพิมพิสารจอมทัมมคธพระราชทานปูนบำเหน็จให้เป็นพรมไทย ด้วยเหตุนี้ ท่านโสณทัณฑะจึงไม่ควรไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดม พระสมณโคดมต่างหากควรจะเสด็จมาหาท่านโสณทัณฑะ"

เชิงอรรถ :

^๑ วิธีนับลำดับบรรพบุรุษแบบหนึ่ง เพื่อแสดงความบริสุทธิ์ของวงศ์สกุล โดยนับจากปัจจุบันขึ้นไป ๗ ชั้น (ที.สี.อ. ๓๐๓/๒๕๒-๒๕๓)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๔. โสณทัณฑสูตร]
 พราหมณ์โสณทัณฑะแสดงพระพุทธคุณ

พราหมณ์โสณทัณฑะแสดงพระพุทธคุณ

[๓๐๔] เมื่อพวกพราหมณ์กล่าวอย่างนี้ พราหมณ์โสณทัณฑะได้กล่าวว่า
 “ท่านทั้งหลาย ถ้าอย่างนั้น พวกท่านโปรดฟังเราบ้าง เราทั้งหลายจะไปเข้าเฝ้าท่าน
 พระโคตม ท่านพระโคตมไม่ควรเสด็จมาหาเรา ได้ทราบที่ พระสมณโคตมทรงเป็น
 ผู้มีพระชาติกำเนิดดีทั้งฝ่ายพระชนกและฝ่ายพระชนนี ทรงถือปฏิสนธิบริสุทธิ์ดี
 ตลอดเจ็ดชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านตำหนิได้เพราะอ้างถึงชาติตระกูล ด้วยเหตุ
 นี้ ท่านพระโคตมจึงไม่ควรเสด็จมาหาเรา เราต่างหากควรไปเข้าเฝ้าท่านพระโคตม
 ท่านทั้งหลาย ขาวว่า พระสมณโคตมทรงละพระประยูรญาติผนวชแล้ว ฯลฯ
 ทรงสละทรัพย์สินเงินทองมากมายทั้งที่ฝังอยู่ในพื้นดินและในอากาศผนวชแล้ว ฯลฯ
 พระสมณโคตมกำลังหนุ่มแน่นมีพระเกศาดำสนิท ทรงพระเจริญอยู่ในปฐมวัยเสด็จ
 ออกจากพระราชวังไปผนวชเป็นบรรพชิต ฯลฯ เมื่อพระชนกพระชนนีไม่ทรง
 ประราณา(จะให้เสด็จออกผนวช) มีน้ำพระเนตรชุ่มพระพักตร์ทรงกันแสงอยู่ พระ
 สมณโคตมทรงปลงพระเกศาและพระมัสสุแล้วครองผ้ากาสาวพัสตร์เสด็จออกจาก
 พระราชวังไปผนวชเป็นบรรพชิต ฯลฯ พระสมณโคตมมีพระรูปร่างงามน่าดูน่าเลื่อมใส
 มีพระฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนักดุจพรม มีพระวรกายดุจพรม โอกาสที่จะได้พบเห็น
 ยากนัก ฯลฯ พระสมณโคตมทรงมีอริยศีล มีศีลที่เป็นกุศล ประกอบด้วยศีลที่เป็น
 กุศล ฯลฯ มีพระวาจาไพเราะสุภาพ ประกอบด้วยถ้อยคำอ่อนหวาน อย่างชาว
 เมือง นุ่มนวล เข้าใจง่าย ฯลฯ ทรงเป็นอาจารย์และปาจารย์ของหมู่ชนมากมาย ฯลฯ
 ทรงสิ้นกามราคะไม่ประดับตกแต่ง ฯลฯ ทรงเป็นกรรมวาที กิริยาที ไม่ทรง
 มุ่งร้ายต่อพราหมณ์ ฯลฯ ผนวชแล้วจากตระกูลสูงคือชัตตยตระกูลอันบริสุทธิ์ ฯลฯ
 ผนวชแล้วจากตระกูลมั่งคั่งมีทรัพย์มากมีโศคะมาก ฯลฯ ประชาชนต่างบ้านต่าง
 เมืองพากันมาทูลถามปัญหาพระสมณโคตม ฯลฯ ทวยเทพหลายพันองค์ถวายชีวิต
 ขอลงพระสมณโคตมเป็นที่พึ่ง ฯลฯ พระสมณโคตมทรงมีพระกิตติศัพท์อันงามขจร
 ไปอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้
 ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็น
 สารถีฝึกผู้ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
 เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค ฯลฯ พระสมณโคตมทรงประกอบด้วย
 ลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการ ฯลฯ ทรงมีปกติตรัสเชื่อเชิญ ตรัสผูกมิตรไมตรี

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๔. โสณทัณฑสูตร]

พราหมณ์โสณทัณฑะแสดงพระพุทธคุณ

อ่อนหวาน ไม่ทรงสยิวพระพักตร์ ทรงเบิกบาน มักตรัสทักทายก่อน ฯลฯ ทรงเป็นผู้ที่บริษัท ๔^๑ สักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม ฯลฯ เทวดาและมนุษย์มากมายล้อมใสพระสมณโคดม ฯลฯ พวกอมนุษย์ย่อมไม่เบียดเบียนมนุษย์ในหมู่บ้านหรือนิคมที่พระสมณโคดมทรงพำนักอยู่ ฯลฯ พระสมณโคดมทรงเป็นหัวหน้า ทรงเป็นคณาจารย์ ได้รับการยกย่องว่าทรงเป็นผู้ยอดเยี่ยมกว่าเจ้าลัทธิตอื่น ๆ ไม่ทรงรุ่งเรืองพระยศเหมือนพวกสมณพราหมณ์ที่รุ่งเรืองยศ ที่แท้ทรงรุ่งเรืองพระยศ เพราะทรงมีวิชาและจรณะอันยอดเยี่ยม ฯลฯ พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธ พร้อมทั้งพระราชโอรส พระมเหสี ข้าราชการบริวารและหมู่อำมาตย์ต่างมอบชีวิตถึงพระสมณโคดมเป็นสรณะ ฯลฯ พระเจ้าปเสนทิโกศล พร้อมทั้งพระราชโอรส พระมเหสี ข้าราชการบริวารและหมู่อำมาตย์ต่างมอบชีวิตถึงพระสมณโคดมเป็นสรณะ ฯลฯ พราหมณ์โปกขรชาติ พร้อมทั้งบุตร ภรรยา ข้าราชการ และหมู่อำมาตย์ต่างมอบชีวิตถึงพระสมณโคดมเป็นสรณะ พระสมณโคดมทรงเป็นผู้ที่พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธทรงสักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม ฯลฯ ทรงเป็นผู้ที่พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงสักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม ฯลฯ ทรงเป็นผู้ที่พราหมณ์โปกขรชาติสักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม ฯลฯ

พระสมณโคดมเสด็จถึงกรุงจัมปาโดยลำดับ ประทับอยู่ ณ ริมสระโบกขรณีคัคครา ในกรุงจัมปา ท่านทั้งหลาย สมณพราหมณ์ที่มาสู่เขตหมู่บ้านของเราจัดว่าเป็นแขกของเรา ซึ่งพวกเราควรสักการะ เคารพ นับถือ บูชา และนอบน้อม พระสมณโคดมเสด็จมาถึงกรุงจัมปาโดยลำดับ ประทับอยู่ ณ ริมสระโบกขรณีคัคครา ในกรุงจัมปา พระสมณโคดมจึงจัดเป็นแขกของเราที่พวกเราควรสักการะ เคารพ นับถือ บูชา และนอบน้อม ฯลฯ ด้วยเหตุนี้ พระสมณโคดมจึงไม่ควรเสด็จมาหาเรา เราต่างหากควรไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดม เราทราบพระคุณของพระสมณโคดมเพียงเท่านี้ แต่พระสมณโคดมไม่ใช้ว่าจะมีพระคุณเพียงเท่านี้ แท้จริงแล้ว พระสมณโคดมมีพระคุณนับประมาณมิได้”

เชิงอรรถ :

^๑ ในที่นี้หมายถึง ผู้เข้าเฝ้าโดยทั่วไป มีอยู่ ๔ จำพวก คือ ชัตตยบริษัท พราหมณบริษัท คหบดีบริษัทและสมณบริษัท

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๔. โสณทัณฑสูตร]

ความค้ำนึ่งของพราหมณ์โสณทัณฑะ

[๓๐๕] เมื่อพราหมณ์โสณทัณฑะกล่าวอย่างนี้ พราหมณ์เหล่านั้นได้กล่าวว่า
“ท่านโสณทัณฑะกล่าวยกย่องพระสมณโคดมถึงเพียงนี้ ถึงหากท่านพระโคดม
พระองค์นั้นจะประทับอยู่ไกลจากที่นี่ตั้ง ๑๐๐ โยชน์ ก็สมควรอยู่ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธา
จะไปเข้าเฝ้า แม้จะต้องขนเสบียงไปก็ควร”

พราหมณ์โสณทัณฑะกล่าวว่า “ถ้าอย่างนั้น พวกเราทั้งหมดจักไปเข้าเฝ้าพระ
สมณโคดมด้วยกัน”

ความคิดค้ำนึ่งของพราหมณ์โสณทัณฑะ

[๓๐๖] ต่อมา พราหมณ์โสณทัณฑะพร้อมด้วยคณะพราหมณ์หมู่ใหญ่เข้าไป
ถึงสระโบกขรณีคัคครา เมื่อผ่านราวป่าไป เขาเกิดความคิดค้ำนึ่งว่า ‘ถ้าเราจะถาม
ปัญหาที่พระสมณโคดม หากพระสมณโคดมตรัสอย่างนี้ว่า พราหมณ์ ปัญหาข้อนี้
ท่านไม่ควรถามอย่างนี้ ที่ถูก ควรจะถามอย่างนี้ บริษัทก็จะดูหมิ่นเราเพราะเหตุนี้
ว่า พราหมณ์โสณทัณฑะโง่เขลา ไม่อาจแยกแยะตั้งคำถามกับพระสมณโคดมได้ ผู้
ถูกบริษัทดูหมิ่นจะพึงเสื่อมยศ ผู้เสื่อมยศก็จะเสื่อมโภคสมบัติ เพราะมียศเราจึงมี
โภคสมบัติ ถ้าพระสมณโคดมจะถามปัญหาที่เรากับเรา และเราตอบไม่ถูกพระทัยของ
พระสมณโคดม หากพระสมณโคดมจะตรัสอย่างนี้ว่า พราหมณ์ ปัญหาข้อนี้ท่านไม่
ควรตอบอย่างนี้ ที่ถูก ควรตอบอย่างนี้ บริษัทก็จะดูหมิ่นเราเพราะเหตุนี้ว่า
พราหมณ์โสณทัณฑะโง่เขลา ไม่อาจตอบปัญหาให้ถูกพระทัยของพระสมณโคดมได้
ผู้ถูกบริษัทดูหมิ่นจะพึงเสื่อมยศ ผู้เสื่อมยศก็จะเสื่อมโภคสมบัติ เพราะมียศเราจึงมี
โภคสมบัติ อนึ่ง เราเข้ามาใกล้ถึงเพียงนี้แล้ว ยังไม่ทันได้เฝ้าเลย แต่คิดจะกลับ
บริษัทก็จะดูหมิ่นเราเพราะเหตุนี้ว่า พราหมณ์โสณทัณฑะโง่เขลา ถู้อ้วมาก
ขลาดกลัว ไม่อาจเข้าเฝ้าพระสมณโคดมได้ เข้ามาใกล้ถึงเพียงนี้แล้ว ยังไม่ทันได้เฝ้า
เลย ใจจึงกลับเสียเล่า ผู้ถูกบริษัทดูหมิ่นจะพึงเสื่อมยศ ผู้เสื่อมยศก็จะเสื่อม
โภคสมบัติ เพราะมียศ เราจึงมีโภคสมบัติ’

[๓๐๗] ลำดับนั้น พราหมณ์โสณทัณฑะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ได้สนทนากับพระผู้มีพระภาค ครั้นสนทนาพอดุ้นเคยกันดีแล้วจึงนั่งลง ณ ที่สมควร

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๔. โสณทัณฑสูตร]

ข้อบัญญัติว่าเป็นพราหมณ์

ฝ่ายพราหมณ์และคหบดีชาวกรุงจัมปา บางพวกกราบพระผู้มีพระภาค บางพวก
สนทนา บางพวกไหว้ไปทางพระผู้มีพระภาค บางพวกประกาศชื่อและตระกูล บาง
พวกนั่งเฉยแล้วนั่ง ณ ที่สมควร

[๓๐๘] ขณะนั้น พราหมณ์โสณทัณฑะนั่งวิตกถึงแต่เรื่องนี้ว่า 'ถ้าเราจะถาม
ปัญหากับพระสมณโคดม หากพระสมณโคดมตรัสอย่างนี้ว่า พราหมณ์ ปัญหาข้อ
นี้ท่านไม่ควรถามอย่างนี้ ที่ถูก ควรจะถามอย่างนี้ บริษัทก็จะดูหมิ่นเราเพราะเหตุ
นั้นว่า พราหมณ์โสณทัณฑะโง่เขลา 'ไม่อาจแยกแยะตั้งคำถามกับพระสมณโคดมได้'
ผู้ถูกบริษัทดูหมิ่นจะพึงเสื่อมยศ ผู้เสื่อมยศก็จะเสื่อมโภคสมบัติ เพราะมียศเราจึงมี
โภคสมบัติ ถ้าพระสมณโคดมจะถามปัญหากับเรา และเราตอบไม่ถูกพระทัยของ
พระสมณโคดม หากพระสมณโคดมจะตรัสอย่างนี้ว่า พราหมณ์ ปัญหาข้อนี้ท่าน
ไม่ควรตอบอย่างนี้ ที่ถูก ควรตอบอย่างนี้ บริษัทก็จะดูหมิ่นเราเพราะเหตุนี้ว่า
พราหมณ์โสณทัณฑะโง่เขลา 'ไม่อาจตอบปัญหาให้ถูกพระทัยของพระสมณโคดมได้'
ผู้ถูกบริษัทดูหมิ่นจะพึงเสื่อมยศ ผู้เสื่อมยศก็จะเสื่อมโภคสมบัติ เพราะมียศเราจึงมี
โภคสมบัติ โอหนอ ขอให้พระสมณโคดมตรัสถามปัญหากับเราเรื่องไตรเพทอันเป็น
ความรู้ของอาจารย์เรา เราจะตอบให้ถูกพระทัยของพระสมณโคดมได้'

ข้อบัญญัติว่าเป็นพราหมณ์

[๓๐๙] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบความคิดคำนึงของเขาด้วยพระทัย
ทรงพระดำริว่า 'พราหมณ์โสณทัณฑะนี้กำลังอึดอัดใจ เราควรถามปัญหากับเขาใน
เรื่องไตรเพทอันเป็นความรู้ของอาจารย์เขา' จึงได้ตรัสถามเขาว่า "พราหมณ์ พวก
พราหมณ์จะเรียกผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติเท่าไรว่าเป็นพราหมณ์ และเมื่อเขาจะพูด
ว่า 'เราเป็นพราหมณ์' ก็พูดได้โดยชอบ ทั้งไม่เป็นผู้พูดเท็จด้วย"

[๓๑๐] พราหมณ์โสณทัณฑะคิดว่า 'เราปรารถนา มุ่งหวัง ตั้งใจ ต้องการว่า
โอหนอ ขอให้พระสมณโคดมตรัสถามปัญหากับเราในเรื่องไตรเพทอันเป็นความ
รู้ของอาจารย์เรา เราจะตอบให้ถูกพระทัยของพระสมณโคดมได้' เผลอที่พระ
สมณโคดมตรัสถามปัญหากับเราในเรื่องไตรเพท อันเป็นความรู้ของอาจารย์เรา เรา
จะตอบให้ถูกพระทัยของพระสมณโคดมได้แน่'

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๔. โสณทัณฑสูตร]
คุณสมบัติของผู้เป็นพราหมณ์

คุณสมบัติของผู้เป็นพราหมณ์

[๓๑๑] ทันทันนั้น พราหมณ์โสณทัณฑะยึดกายขึ้นเหลียวดูบริษัทแล้ว กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ท่านพระโคตม พวกพราหมณ์จะเรียกผู้ประกอบด้วย คุณสมบัติ ๕ อย่างว่าเป็นพราหมณ์ และเมื่อเขาจะพูดว่า ‘เราเป็นพราหมณ์’ ก็พูดได้โดยชอบ ทั้งไม่เป็นผู้พูดเท็จด้วย คุณสมบัติ ๕ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. เป็นผู้มีชาติกำเนิดดีทั้งฝ่ายบิดาและฝ่ายมารดา ถือปฐิสันธิ บริสุทธิดีตลอดเจ็ดชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านตำหนิได้ เพราะอ้างถึงชาติตระกูล
๒. เป็นผู้คงแก่เรียน ทรงจำมนตร์ รู้จบไตรเพทพร้อมทั้งนิชังขุศาสตร์ เกฏฐศาสตร์ อักษรศาสตร์ และประวัติศาสตร์ เข้าใจด้วยทและ ไวยากรณ์ ชำนาญโลกายตศาสตร์และลักษณะมหานรุษ^๑
๓. เป็นผู้มีรูปงามน่าดูน่าเลื่อมใส มีผิวพรรณผุดผ่องยิ่งนักดุจพรม มีกายดุจพรม โอกาสที่จะได้พบเห็นยากนัก
๔. เป็นผู้มีศีล มีศีลที่เจริญ ประกอบด้วยศีลที่เจริญ
๕. เป็นบัณฑิตมีปัญญาลำดับที่ ๑ หรือที่ ๒ ในบรรดาพราหมณ์ผู้ รับการบูชา

พวกพราหมณ์จะเรียกผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติ ๕ อย่างนี้แล้วว่าเป็นพราหมณ์ และเมื่อเขาจะพูดว่า ‘เราเป็นพราหมณ์’ ก็พูดได้โดยชอบ ทั้งไม่เป็นผู้พูดเท็จด้วย”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “พราหมณ์ บรรดาคุณสมบัติ ๕ อย่างนี้ (หาก) เว้นเสีย ๑ อย่าง พวกพราหมณ์จะเรียกผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติเพียง ๔ อย่างว่าเป็น พราหมณ์ได้หรือไม่ และเมื่อเขาจะพูดว่า ‘เราเป็นพราหมณ์’ ก็พูดได้โดยชอบ ทั้ง ไม่เป็นผู้พูดเท็จด้วย”

พราหมณ์โสณทัณฑะกราบทูลว่า “ได้ ท่านพระโคตม บรรดาคุณสมบัติ ๕ อย่าง เว้นผิวพรรณเสียอย่างหนึ่งก็ได้ เพราะผิวพรรณจักทำอะไรได้ บุคคลชื่อว่าเป็น พราหมณ์เพราะ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเชิงอรรถ ๒ และ ๓ ในหน้า ๘๘

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๔. โสณทัณทสุตฺร]
 คุณสมบัติของผู้เป็นพราหมณ์

๑. เป็นผู้ที่มีชาติกำเนิดดีทั้งฝ่ายบิดาและฝ่ายมารดา ถือปฏิสนธิ
 บริสุทธิดีตลอดเจ็ดชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านตำหนิได้
 เพราะอ้างถึงชาติตระกูล
๒. เป็นผู้คงแก่เรียน ทรงจำมนตร์ รู้จบไตรเพทพร้อมทั้งนิชัณทศาสตร์
 เกฏฐศาสตร์ อักษรศาสตร์ และประวัติศาสตร์ เข้าใจด้วยทและ
 ไวยากรณ์ ขำนาญโลกายตศาสตร์และลักษณะมหาบุรุษ
๓. เป็นผู้ที่มีศีล มีศีลที่เจริญ ประกอบด้วยศีลที่เจริญ
๔. เป็นบัณฑิตมีปัญญาลำดับที่ ๑ หรือที่ ๒ ในบรรดาพราหมณ์ผู้
 รับการบูชา

พวกพราหมณ์จะเรียกผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติ ๔ อย่างนี้แล้วว่าเป็นพราหมณ์
 และเมื่อเขาจะพูดว่า 'เราเป็นพราหมณ์' ก็พูดได้โดยชอบ ทั้งไม่เป็นผู้พูดเท็จด้วย"

[๓๑๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "พราหมณ์ บรรดาคุณสมบัติ ๔ อย่างนี้
 (หาก) เว้นเสีย ๑ อย่าง พวกพราหมณ์จะเรียกผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติเพียง ๓
 อย่างว่าเป็นพราหมณ์ได้หรือไม่ และเมื่อเขาจะพูดว่า 'เราเป็นพราหมณ์' ก็พูดได้โดย
 ชอบ ทั้งไม่เป็นผู้พูดเท็จด้วย"

พราหมณ์โสณทัณทะกราบทูลว่า "ได้ ท่านพระโคตม บรรดาคุณสมบัติ ๔
 อย่าง เว้นมนตร์เสียอย่างหนึ่งก็ได้ เพราะมนตร์จักทำอะไรได้ บุคคลชื่อว่า
 เป็นพราหมณ์เพราะ

๑. เป็นผู้ที่มีชาติกำเนิดดีทั้งฝ่ายบิดาและฝ่ายมารดา ถือปฏิสนธิ
 บริสุทธิดีตลอดเจ็ดชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านตำหนิได้
 เพราะอ้างถึงชาติตระกูล
๒. เป็นผู้ที่มีศีล มีศีลที่เจริญ ประกอบด้วยศีลที่เจริญ
๓. เป็นบัณฑิตมีปัญญาลำดับที่ ๑ หรือที่ ๒ ในบรรดาพราหมณ์ผู้
 รับการบูชา

พวกพราหมณ์จะเรียกผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติ ๓ อย่างนี้แล้วว่าเป็นพราหมณ์
 และเมื่อเขาจะพูดว่า 'เราเป็นพราหมณ์' ก็พูดได้โดยชอบ ทั้งไม่เป็นผู้พูดเท็จด้วย"

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค [๔. โสณทัณฑสูตร]
 คุณสมบัติของผู้เป็นพราหมณ์

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “พราหมณ์ บรรดาคุณสมบัติ ๓ อย่างนี้ (หาก) เว้นเสีย ๑ อย่าง พวกพราหมณ์จะเรียกผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติเพียง ๒ อย่างว่าเป็นพราหมณ์ได้หรือไม่ และเมื่อเขาจะพูดว่า ‘เราเป็นพราหมณ์’ ก็พูดได้โดยชอบ ทั้งไม่เป็นผู้พูดเท็จด้วย ”

พราหมณ์โสณทัณฑะกราบทูลว่า “ได้ ท่านพระโคตม บรรดาคุณสมบัติ ๓ อย่าง เว้นชาติกำเนิดเสียอย่างหนึ่งก็ได้ เพราะชาติกำเนิดจักทำอะไรได้ บุคคลชื่อว่า เป็นพราหมณ์เพราะ

๑. เป็นผู้มั่งคิล มีศีลที่เจริญ ประกอบด้วยศีลที่เจริญ
๒. เป็นบัณฑิตมีปัญญาลำดับที่ ๑ หรือที่ ๒ ในบรรดาพราหมณ์ผู้รับการบูชา

พวกพราหมณ์จะเรียกผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติ ๒ อย่างนี้แล้วว่าเป็นพราหมณ์ และเมื่อเขาจะพูดว่า ‘เราเป็นพราหมณ์’ ก็พูดได้โดยชอบ ทั้งไม่เป็นผู้พูดเท็จด้วย”

[๓๑๓] เมื่อพราหมณ์โสณทัณฑะกราบทูลอย่างนี้ พวกพราหมณ์เหล่านั้นกล่าวว่า “ท่านโสณทัณฑะอย่าพูดอย่างนั้นเลย ท่านโสณทัณฑะอย่าพูดอย่างนั้นเลย ท่านโสณทัณฑะหลบหลู่ผิวพรรณ หลบหลู่มนตร์ หลบหลู่ชาติกำเนิด พูดคล้อยตามวาตะของพระสมณโคตมเถียวเท่านั้น”

[๓๑๔] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ถ้าพวกท่านคิดว่า ‘พราหมณ์โสณทัณฑะศึกษามาน้อย พูดไม่เพราะ โง่เขลา และไม่สามารถเจรจาโต้ตอบกับพระสมณโคตมได้’ พราหมณ์โสณทัณฑะจงหยุด พวกท่านจงเจรจาโต้ตอบกับเราแทน แต่หากพวกท่านคิดว่า ‘พราหมณ์โสณทัณฑะศึกษามาก พูดเพราะ ฉลาด และสามารถเจรจาโต้ตอบกับพระสมณโคตมได้’ พวกท่านก็จงหยุด พราหมณ์โสณทัณฑะจงเจรจาโต้ตอบกับเรา (ต่อไป)”

[๓๑๕] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ พราหมณ์โสณทัณฑะได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ขอท่านพระโคตมทรงหยุดทรงนิ่งเถิด ข้าพระองค์เองจักตอบพวกเขาโดยชอบแก่เหตุ” แล้วกล่าวกะพวกพราหมณ์เหล่านั้นว่า “ท่านผู้เจริญ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๔.โสมทัณฑสูตร]
เรื่องศีลและปัญญา

ทั้งหลายอย่าได้พูดอย่าได้กล่าวอย่างนี้เลย ว่า ‘ท่านโสมทัณฑะหลบหลู่ผิวดุพรรณ
หลบหลู่มนตร์ หลบหลู่ชาติกำเนิด พูดคล้อยตามวาตะของพระสมณโคดมเถยเดียว
เท่านั้น’ แท้จริง เราไม่ได้หลบหลู่ผิวดุพรรณ มนตร์ หรือชาติกำเนิดเลย”

[๓๑๖] เวลานั้น อังคกมาณพผู้เป็นหลานของพราหมณ์โสมทัณฑะนั่งอยู่ใน
บริษัทนั้นด้วย ที่นั่น พราหมณ์โสมทัณฑะได้กล่าวกะพราหมณ์เหล่านั้นว่า “ท่าน
ผู้เจริญทั้งหลายเห็นอังคกมาณพหลานของเรานี้หรือไม่” “เห็น ขอรับ” “อังคกมาณพ
เป็นผู้มีรูปร่าง น่าดู น่าเลื่อมใส มีผิวดุพรรณผุดผ่องยิ่งนักดุจพรม มีกายดุจพรม
โอกาสที่จะได้เห็นยากนัก ในที่ประชุมนั้นนอกจากพระสมณโคดมแล้วไม่มีใครมี
ผิวดุพรรณเสมอกับอังคกมาณพเลย อังคกมาณพเป็นผู้คงแก่เรียน ทรงจำมนตร์ รู้
จบไตรเพท พร้อมทั้งนิชัณฑศาสตร์ เกฏศาสตร์ อักษรศาสตร์ และประวัติศาสตร์
เข้าใจด้วยทและไวยากรณ์ ชำนาญโลกายตศาสตร์และลักษณะมหานุรุษ เราเป็นผู้
บอมนตร์แก่เขา อังคกมาณพเป็นผู้มีชาติกำเนิดดีทั้งฝ่ายบิดาและฝ่ายมารดา ถือ
ปฏิบัติบริสุทธิดีตลอดเจ็ดชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านตำหนิได้เพราะอ้างถึง
ชาติตระกูล เรารู้จักบิดามารดาของเขา แต่อังคกมาณพยังฆ่าสัตว์ ถือเอาสิ่งของที่
เจ้าของเขาไม่ให้ ล่วงละเมิดภรรยาของผู้อื่น กล่าวเท็จ ดื่มน้ำเมา ในกรณีอย่างนี้
ผิวดุพรรณ มนตร์ และชาติกำเนิดจักทำอะไรได้เล่า เพราะบุคคลชื่อว่าเป็นพราหมณ์
เพราะเป็นผู้มีศีล มีศีลที่เจริญ ประกอบด้วยศีลที่เจริญ และเป็นบัณฑิต มีปัญญา
ลำดับที่ ๑ หรือที่ ๒ ในบรรดาพราหมณ์ผู้รับการบูชา พวกพราหมณ์เรียกผู้
ประกอบด้วยคุณสมบัติ ๒ อย่างนี้แล้วว่าเป็นพราหมณ์ และเมื่อเขาจะพูดว่า ‘เรา
เป็นพราหมณ์’ ก็พูดได้โดยชอบ ทั้งไม่เป็นผู้พูดเท็จด้วย”

เรื่องศีลและปัญญา

[๓๑๗] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “พราหมณ์ บรรดาคุณสมบัติ ๒ อย่างนี้
(หาก)เว้นเสีย ๑ อย่าง พวกพราหมณ์จะเรียกผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติเพียง
อย่างเดียวว่าเป็นพราหมณ์ได้หรือไม่ และเมื่อเขาจะพูดว่า ‘เราเป็นพราหมณ์’ ก็พูด
ได้โดยชอบ ทั้งไม่เป็นผู้พูดเท็จด้วย”

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๔.โสมทัณฑสูตร]
เรื่องศีลและปัญญา

พราหมณ์โสมทัณฑะกราบทูลว่า “ข้อนี้ไม่ได้ ท่านพระโคตม เพราะปัญญาต้องมีศีลช่วยชำระให้บริสุทธิ์ ศีลก็ต้องมีปัญญาช่วยชำระให้บริสุทธิ์ ปัญญาย่อมมีในที่ที่มีศีล ศีลย่อมมีในที่ที่มีปัญญา ปัญญาย่อมมีแก่ผู้มีศีล ศีลย่อมมีแก่ผู้มีปัญญา นักปราชญ์ยกย่องศีลและปัญญาว่า เป็นสิ่งล้ำเลิศในโลก เปรียบเหมือนบุคคลใช้มือล้างมือ หรือใช้เท้าล้างเท้า ฉันทใด ปัญญาต้องมีศีลช่วยชำระให้บริสุทธิ์ ศีลก็ต้องมีปัญญาช่วยชำระให้บริสุทธิ์ ปัญญาย่อมมีในที่ที่มีศีล ศีลย่อมมีในที่ที่มีปัญญา ปัญญาย่อมมีแก่ผู้มีศีล ศีลย่อมมีแก่ผู้มีปัญญา นักปราชญ์ยกย่องศีลและปัญญาว่า เป็นสิ่งล้ำเลิศในโลก ฉันทนั้น”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อย่างนั้นแล พราหมณ์ อย่างนั้นแล พราหมณ์ ปัญญาต้องมีศีลช่วยชำระให้บริสุทธิ์ ศีลก็ต้องมีปัญญาช่วยชำระให้บริสุทธิ์ ปัญญา ย่อมมีในที่ที่มีศีล ศีลย่อมมีในที่ที่มีปัญญา ปัญญาย่อมมีแก่ผู้มีศีล ศีลย่อมมีแก่ผู้มีปัญญา นักปราชญ์ยกย่องศีลและปัญญาว่า เป็นสิ่งล้ำเลิศในโลก เปรียบเหมือน บุคคลใช้มือล้างมือ หรือใช้เท้าล้างเท้า ฉันทใด ปัญญาต้องมีศีลช่วยชำระให้บริสุทธิ์ ศีลก็ต้องมีปัญญาช่วยชำระให้บริสุทธิ์ ปัญญาย่อมมีในที่ที่มีศีล ศีลย่อมมีในที่ที่มีปัญญา ปัญญาย่อมมีแก่ผู้มีศีล ศีลย่อมมีแก่ผู้มีปัญญา นักปราชญ์ยกย่องศีลและปัญญาว่า เป็นสิ่งล้ำเลิศในโลก ฉันทนั้น”

[๓๑๘] พระผู้มีพระภาคตรัสถามต่อไปว่า “พราหมณ์ ศีลนั้นเป็นอย่างไร ปัญญานั้นเป็นอย่างไร”

พราหมณ์โสมทัณฑะทูลตอบว่า “ท่านพระโคตม ในเรื่องนี้พวกข้าพระองค์ มีความรู้เพียงเท่านี้ ขอประทานวโรกาส ขอท่านพระโคตมโปรดขยายความให้ชัดเจน ด้วย”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ถ้าอย่างนั้น ท่านจงฟัง จงตั้งใจให้ดี เราจักบอก”
เขาทูลรับสนองพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “พราหมณ์ ตถาคตอุบัติขึ้นมาในโลกนี้ เป็นพระ อรหันต์ ตรัสรู้ด้วยตนเองโดยชอบ ฯลฯ (ฟังนำข้อความเต็มในสามัญญผลสูตรมา

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๔.โสมทัณฑสูตร]
 พรหมณ์โสมทัณฑะประกาศตนเป็นอุบาสก

ใส่ไว้ในที่นี้) ภิกษุชื่อว่าสมบุรณด้วยศีลเป็นอย่างนี้แล ฯลฯ บรรลุปฐมฌานอยู่
 บรรลุทุติยฌานอยู่ บรรลุตติยฌานอยู่ บรรลุจตุตถฌานอยู่ ฯลฯ น้อมจิตไปเพื่อ
 ญาณทัสสนะ ฯลฯ นี่เป็นปัญญาของภิกษุนั้น ฯลฯ รู้ชัดว่า'ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบ
 พรหมจรรย์ แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป'
 นี่เป็นปัญญาของภิกษุนั้น พรหมณ์ ปัญญานั้นเป็นอย่างนี้แล^๑"

พรหมณ์โสมทัณฑะประกาศตนเป็นอุบาสก

[๓๑๙] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ พรหมณ์โสมทัณฑะได้กราบทูลว่า
 "ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาษิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ข้าแต่ท่านพระ
 โคตม ภาษิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านพระโคตมทรงประกาศ
 ธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของทีคว่า เปิดของที่ปิด
 บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดโดยตั้งใจว่า คนมีตาดีจักเห็นรูปได้
 ข้าพระองค์นี้ขอถึงท่านพระโคตม พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่าน
 พระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจน
 ตลอดชีวิต ขอท่านพระโคตมพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์โปรดรับภัตตาหารของข้าพระองค์
 ในวันพรุ่งนี้เถิด"

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์ด้วยพระอาการดุษณี

[๓๒๐] ที่นั้น พรหมณ์โสมทัณฑะทราบอาการที่พระผู้มีพระภาคทรงรับ
 นิมนต์แล้ว จึงได้ลุกจากอาสนะ กราบพระผู้มีพระภาคแล้วกระทำประทักษิณจากไป
 ครั้นผ่านคืนนั้นไป พรหมณ์โสมทัณฑะสั่งให้จัดของขบฉันอย่างประณีตไว้
 ในนิเวศน์ของตน แล้วให้คนไปกราบทูลภัตติกาลว่า "ท่านพระโคตม ได้เวลาแล้ว
 ภัตตาหารเสร็จแล้ว" ตอนเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ถือบาตรและ
 จีวรเสด็จเข้าไปยังนิเวศน์ของพรหมณ์โสมทัณฑะพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ประทับนั่ง
 บนอาสนะที่ปูไว้ พรหมณ์โสมทัณฑะได้นำของขบฉันอันประณีตประเคนภิกษุสงฆ์
 มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานให้อิมหนาด้วยตนเอง

เชิงอรรถ :

^๑ ดูความเต็มในสามัญญผลสูตร ข้อ ๑๙๐-๒๔๘

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๔. โสณทัณฑสูตร]
 พราหมณ์โสณทัณฑะประกาศตนเป็นอุบาสก

[๓๒๑] เมื่อพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จทรงวางพระหัตถ์แล้ว พราหมณ์โสณทัณฑะจึงเลือกนั่ง ณ ที่สมควรที่ใดที่หนึ่งซึ่งต่ำกว่า แล้วกราบทูลว่า "ข้าแต่ท่านพระโคตม ถ้าข้าพระองค์อยู่ในท่ามกลางบริษัทจะลุกจากที่หนึ่งไปกราบทูลพระโคตม ก็จะถูกรับทรมานเพราะเหตุนั้นได้ ผู้ถูกรับทรมานจะเสื่อมยศ ผู้เสื่อมยศจะเสื่อมโภคสมบัติ เพราะมียศข้าพระองค์จึงมีโภคสมบัติ ถ้าข้าพระองค์อยู่ในท่ามกลางบริษัทจะประณมมือ ขอท่านพระโคตมทรงทราบว่านั้นแทนการลุกจากที่หนึ่ง(ไปต้อนรับ) ถ้าข้าพระองค์อยู่ในท่ามกลางบริษัทจะแก้ผ้าโพกศีรษะออก ขอท่านพระโคตมทรงทราบว่านั้นแทนการกราบด้วยเศียรเกล้า ถ้าข้าพระองค์อยู่ในยานพาหนะจะลงไปกราบทูลพระโคตม บริษัทก็จะดูหมิ่นเพราะเหตุนั้นได้ ผู้ถูกรับทรมานจะเสื่อมยศ ผู้เสื่อมยศจะเสื่อมโภคสมบัติ เพราะมียศข้าพระองค์จึงมีโภคสมบัติ ถ้าข้าพระองค์อยู่ในยานพาหนะจะยกปฏิภาณขึ้น ขอท่านพระโคตมทรงทราบว่านั้นแทนการลงจากยานพาหนะ(ไปต้อนรับ) ถ้าข้าพระองค์อยู่ในยานพาหนะจะลดร่มลง ขอท่านพระโคตมทรงทราบว่านั้นแทนการกราบด้วยเศียรเกล้า"

[๓๒๒] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ทรงชี้แจงให้พราหมณ์โสณทัณฑะเห็นชัด ชักชวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแก้วกล้า ปลอดขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา แล้วทรงลุกจากอาสนะเสด็จจากไป

โสณทัณฑสูตรที่ ๔ จบ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๕. กุฏทันตสูตร]
เรื่องพราหมณ์และคหบดีชาวบ้านชาณมัต

๕. กุฏทันตสูตร
ว่าด้วยพราหมณ์ชื่อกุฏทันตะ

เรื่องพราหมณ์และคหบดีชาวบ้านชาณมัต

[๓๒๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคว้นมคธพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป เสด็จถึงหมู่บ้านพราหมณ์ชาวมคธชื่อชาณมัต ประทับอยู่ในสวนอัมพลัญชุลิกา ใกล้หมู่บ้านชาณมัต สมัยนั้น พราหมณ์กุฏทันตะปกครองหมู่บ้านชาณมัต ซึ่งมีประชากรและสัตว์เลี้ยงมากมาย มีพืชพันธุ์ธัญญาหารและน้ำหญ้าอุดมสมบูรณ์ เป็นพระราชทรัพย์ที่พระเจ้าพิมพิสารจอมทัมมคธพระราชทานปูนบำเหน็จให้เป็นพรหมไทย (ส่วนพิเศษ)

ในเวลานั้น พราหมณ์กุฏทันตะกำลังเตรียมพิธีบูชามหาอัญญ โคเพศผู้ ลูกโคเพศผู้ ลูกโคเพศเมีย แพะ และแกะอย่างละ ๗๐๐ ตัว ถูกลำเข้าไปผูกที่หลักเพื่อฆ่าบูชาอัญญ

[๓๒๔] พราหมณ์และคหบดีชาวบ้านชาณมัตได้ฟังข่าวว่า "ท่านพระสมณโคดมเป็นศากยบุตรเสด็จออกผนวชจากศากยตระกูล เสด็จจาริกอยู่ในแคว้นมคธพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป เสด็จถึงหมู่บ้านชาณมัตโดยลำดับ ประทับอยู่ในสวนอัมพลัญชุลิกา ใกล้หมู่บ้านชาณมัต ท่านพระโคดมนี้มีกิตติศัพท์อันงามขจรไปอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปได้ รู้แจ้งโลก เป็นสารถิ์ฝึกผู้ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธานุเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค พระองค์ทรงรู้แจ้งโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลกและหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ด้วยพระองค์เอง แล้วทรงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม ทรงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน การได้พบพระอรหันต์ทั้งหลายเช่นนี้ เป็นความดีอย่างแท้จริง"

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๕.กุกกัณฐสูตร]

เรื่องพราหมณ์และคหบดีชาวบ้านชาณมัต

[๓๒๕] ต่อมา พราหมณ์และคหบดีชาวบ้านชาณมัต ออกจากหมู่บ้าน
ชาณมัตเดินรวมกันเป็นหมู่ไปยังสวนอัมพลัฏฐิกา

[๓๒๖] ขณะนั้น พราหมณ์กุกกัณฐะพักผ่อนกลางวันอยู่ ณ ปราสาทชั้นบน
มองเห็นพราหมณ์และคหบดีชาวบ้านชาณมัตออกจากหมู่บ้านชาณมัต เดินรวมกัน
เป็นหมู่ไปยังสวนอัมพลัฏฐิกา จึงเรียกอำมาตย์ที่ปรึกษามาถามว่า “พ่ออำมาตย์
พราหมณ์และคหบดีชาวบ้านชาณมัต ออกจากหมู่บ้านชาณมัต เดินรวมกันเป็นหมู่
ไปยังสวนอัมพลัฏฐิกาท่าไมกัน”

[๓๒๗] อำมาตย์ที่ปรึกษาตอบว่า “ท่านขอรับ พระสมณโคดมเป็นศากยบุตร
เสด็จออกผนวชจากศากยตระกูล เสด็จจาริกอยู่ในแคว้นมคธพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์
หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป เสด็จถึงหมู่บ้านชาณมัตโดยลำดับ ประทับอยู่ในสวน
อัมพลัฏฐิกาใกล้หมู่บ้านชาณมัต ท่านพระโคดมนั้นมีกิตติศัพท์อันงามขจรไปอย่าง
นี้ว่า ‘แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระ
องค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปได้ รู้แจ้งโลก เป็นสารถี
ฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็น
พระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’ คนเหล่านั้นพากันไปเข้าเฝ้าท่านพระโคดมนั้น”

[๓๒๘] ลำดับนั้น พราหมณ์กุกกัณฐะคิดว่า ‘เราได้ยินมาว่า พระสมณโคดม
ทรงทราบยัญญสมบัติ ๓ ประการ มีองค์ประกอบ ๑๖ ส่วนเราไม่รู้เลย แต่ปรารถนา
จะบูชามหาญญ ทางที่ดี เราควรไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดมแล้วทูลถามยัญญสมบัติ ๓
ประการ ซึ่งมีองค์ประกอบ ๑๖’

[๓๒๙] พราหมณ์กุกกัณฐะจึงเรียกอำมาตย์ที่ปรึกษามาสั่งว่า “พ่ออำมาตย์
ถ้าอย่างนั้นท่านจงไปหาพราหมณ์และคหบดีชาวบ้านชาณมัต ครั้นแล้วจงบอกอย่าง
นี้ว่า ท่านขอรับ พราหมณ์กุกกัณฐะพูดว่า ขอท่านผู้เจริญทั้งหลายจงรอก่อน
พราหมณ์กุกกัณฐะจะไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดมด้วย”

อำมาตย์ที่ปรึกษารับคำของพราหมณ์กุกกัณฐะแล้วเข้าไปหาพราหมณ์และ
คหบดีชาวบ้านชาณมัต ครั้นแล้วก็บอกว่า “ท่านขอรับ พราหมณ์กุกกัณฐะพูดว่า ขอ
ท่านผู้เจริญทั้งหลายจงรอก่อน พราหมณ์กุกกัณฐะจะไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดมด้วย”

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๕. กุฏทันตสูตร]

ความเป็นผู้ดีของพราหมณ์กุฏทันตะ

ความเป็นผู้ดีของพราหมณ์กุฏทันตะ

[๓๓๐] เวลานั้น พราหมณ์หลายร้อยคนพักอยู่ในหมู่บ้านชาลุมัต เพราะตั้งใจจะบริโภคมหาญูของพราหมณ์กุฏทันตะ พอได้ฟังว่า ‘พราหมณ์กุฏทันตะจักไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดมด้วย’ จึงพากันไปหาพราหมณ์กุฏทันตะ

[๓๓๑] ครั้นเข้าไปหาแล้วถามว่า “ท่านกุฏทันตะจักไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดมจริงหรือ”

พราหมณ์กุฏทันตะตอบว่า “ใช่ เราคิดจะไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดม”

พวกพราหมณ์ห้ามว่า “ท่านกุฏทันตะอย่าได้ไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดมเลย ท่านกุฏทันตะไม่ควรไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดม ถ้าไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดม เกียรติยศของท่านกุฏทันตะจะเสื่อมเสีย เกียรติยศของพระสมณโคดมจะเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้ ท่านกุฏทันตะจึงไม่ควรไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดม พระสมณโคดมต่างหากควรจะเสด็จมาหาท่านกุฏทันตะ เพราะว่า ท่านกุฏทันตะเป็นผู้มีชาติกำเนิดดีทั้งฝ่ายบิดาและฝ่ายมารดา ถือบุญสนธิบริสุทธิดีตลอดเจ็ดชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านตำหนิได้เพราะอ้างถึงชาติตระกูล ด้วยเหตุนี้ ท่านกุฏทันตะจึงไม่ควรไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดม พระสมณโคดมต่างหากควรจะเสด็จมาหาท่านกุฏทันตะ

อนึ่ง ท่านกุฏทันตะเป็นคนมั่งคั่งมีทรัพย์มาก มีโภคะมาก ฯลฯ เป็นผู้คงแก่เรียน ทรงจำมนตร์ รู้จบไตรเพทพร้อมทั้งนิชฌันตศาสตร์ เกฏฐศาสตร์ อักษรศาสตร์ และประวัติศาสตร์ รู้ดัวบทและไวยากรณ์ ชำนาญโลกายตศาสตร์และลักษณะมหาบุรุษ ฯลฯ เป็นผู้มั่งคั่งน่าดูน่าเลื่อมใส มีผิวพรรณผุดผ่องยิ่งนักดุจพรมมีกายดุจพรม โอกาสที่จะได้พบเห็นยากนัก ฯลฯ เป็นผู้มั่งคั่ง มีศีลที่เจริญประกอบด้วยศีลที่เจริญ ฯลฯ เป็นผู้มั่งคั่งไพเราะสุภาพ ประกอบด้วยถ้อยคำอ่อนหวานอย่างชาวเมือง นุ่มนวล เข้าใจง่าย ฯลฯ เป็นอาจารย์และปาจารย์ของหมู่ชน สอนมนตร์แก่มาณพ ๓๐๐ คน เหล่ามาณพผู้ต้องการมนตร์จำนวนมากจากทิศทางต่างชนบท พากันมาเรียนมนตร์ในสำนักของท่านกุฏทันตะ ฯลฯ ท่านกุฏทันตะเป็นคนแก่คนเฒ่าเป็นผู้ใหญ่ มีชีวิตอยู่หลายรัชสมัย ล่วงกาลผ่านวัยมา

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค [๕.กุกกัณฑ์สูตร]

พราหมณ์กุกกัณฑ์แสดงพระพุทธคุณ

มาก ส่วนพระสมณโคดมเป็นคนหนุ่ม บวชแต่ยังหนุ่ม ฯลฯ ท่านกุกกัณฑ์เป็นผู้ที่
พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมครและพราหมณ์ไปกษัตริย์สักการะ เคารพ นับถือ บูชา
นอบน้อม ฯลฯ ท่านกุกกัณฑ์ปกครองหมู่บ้านชาณุมัต ซึ่งมีประชากรและสัตว์
เลี้ยงมากมาย มีพืชพันธุ์ธัญญาหารและน้ำหย้าอุดมสมบูรณ์ เป็นพระราชทรัพย์ที่
พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมครพระราชทานปูนบำเหน็จให้เป็นพรหมไทย ด้วยเหตุนี้
ท่านกุกกัณฑ์จึงไม่ควรไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดม พระสมณโคดมต่างหากควรจะ
เสด็จมาหาท่านกุกกัณฑ์”

พราหมณ์กุกกัณฑ์แสดงพระพุทธคุณ

[๓๓๒] เมื่อพวกพราหมณ์กล่าวอย่างนี้ พราหมณ์กุกกัณฑ์ได้กล่าวว่า “ท่าน
ทั้งหลาย ถ้าอย่างนั้นพวกท่านโปรดฟังเราบ้าง เราทั้งหลายจะไปเข้าเฝ้าท่านพระ
โคดม ท่านพระโคดมไม่ควรเสด็จมาหาเรา ได้ทราบที่ พระสมณโคดมทรงเป็นผู้มี
พระชาติกำเนิดดีทั้งฝ่ายพระชนกและฝ่ายพระชนนี ทรงถือปฏิสนธิบริสุทธิ์ดีตลอด
เจ็ดชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านตำหนิได้เพราะอ้างถึงชาติตระกูล ด้วยเหตุนี้
ท่านพระโคดมไม่ควรเสด็จมาหาเรา เราต่างหากควรไปเข้าเฝ้าท่านพระโคดม

ท่านทั้งหลาย ข่าว่า พระสมณโคดมทรงละพระประยูรญาติผนวชแล้ว ฯลฯ
ทรงสละทรัพย์เงินทองมากมายทั้งที่ฝังอยู่ในพื้นดินและในอากาศผนวชแล้ว ฯลฯ
พระสมณโคดมกำลังหนุ่มแน่นมีพระเกศาดำสนิท ทรงพระเจริญอยู่ในปฐมวัยเสด็จ
ออกจากพระราชวังไปผนวชเป็นบรรพชิต ฯลฯ เมื่อพระชนกพระชนนีไม่ทรง
ปรารถนา(จะให้เสด็จออกผนวช) มีน้ำพระเนตรชุ่มพระพักตร์ทรงกันแสงอยู่ พระ
สมณโคดมทรงปลงพระเกศาและพระมัสสุแล้วครองผ้ากาสาวพัสตร์ เสด็จออกจากพระ
ราชวังไปผนวชเป็นบรรพชิต ฯลฯ พระสมณโคดมมีพระรูปงดงามน่าดูน่าเลื่อมใส มี
พระฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนักดุจพรหม มีพระวรกายดุจพรหม โอกาสที่จะได้พบเห็น
ยากนัก ฯลฯ พระสมณโคดมทรงมีอริยศีล มีศีลที่เป็นกุศล ประกอบด้วยศีลที่เป็น
กุศล ฯลฯ มีพระวาจาไพเราะสุภาพ ประกอบด้วยถ้อยคำอ่อนหวาน อย่าง
ชาวเมือง นุ่มนวล เข้าใจง่าย ฯลฯ ทรงเป็นอาจารย์และปราชญ์ของหมู่ชนมากมาย

พระสดับตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๕.กุกกัณฑ์สูตร]

พราหมณกุกกัณฑ์แสดงพระพุทฺธคุณ

ฯลฯ ทรงสิ้นกามราคะไม่ประดับตกแต่ง ฯลฯ ทรงเป็นกรรมวาที กิริยาที ไม่ทรง
 มุ่งร้ายต่อพราหมณ์ ฯลฯ ผนวชแล้วจากตระกูลสูงคือชัตตยตระกูลอันบริสุทธิ์ ฯลฯ
 ผนวชแล้วจากตระกูลมั่งคั่งมีทรัพย์มากมีโภคะมาก ฯลฯ ประชาชนต่างบ้านต่าง
 เมืองพากันมาทูลถามปัญหาพระสมณโคดม ฯลฯ ทวยเทพหลายพันองค์ถวายชีวิต
 ถึงพระสมณโคดมเป็นที่พึ่ง ฯลฯ พระสมณโคดมทรงมีพระกิตติศัพท์อันงามขจรไป
 อย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วย
 พระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสาวก
 ฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็น
 พระพุทฺธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค ฯลฯ พระสมณโคดมทรงประกอบด้วยลักษณะ
 มหาบุรุษ ๓๒ ประการ ฯลฯ ทรงมีปกติตรัสเชื้อเชิญ ตรัสสุกมิตร์ไมตรีอ่อนหวาน
 ไม่ทรงสยิวพระพักตร์ ทรงเบิกบาน มักตรัสทักทายก่อน ฯลฯ ทรงเป็นผู้ที่
 บริษัท ๔^๑ สักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม ฯลฯ เทวดาและมนุษย์มาก
 มายเลื่อมใสพระสมณโคดม ฯลฯ พวกอมนุษย์ยอมไม่เบียดเบียนมนุษย์ในหมู่บ้าน
 หรือนิคมที่พระสมณโคดมทรงพำนักอยู่ ฯลฯ พระสมณโคดมทรงเป็นหัวหน้า ทรง
 เป็นคณาจารย์ ใต้รับการยกย่องว่าทรงเป็นผู้ยอดเยี่ยมกว่าเจ้าลัทธิอื่น ๆ ไม่ทรง
 รุ่งเรืองพระยศเหมือนพวกสมณพราหมณ์ที่รุ่งเรืองยศ ที่แท้ทรงรุ่งเรืองพระยศ
 เพราะทรงมีวิชาและจรณะอันยอดเยี่ยม ฯลฯ พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธ
 พร้อมทั้งพระราชโอรส พระมเหสี ข้าราชการบริวารและหมู่อำมาตย์ต่างมอบชีวิตถึง
 พระสมณโคดมเป็นสรณะ ฯลฯ พระเจ้าปเสนทิโกศล พร้อมทั้งพระราชโอรส พระ
 มเหสี ข้าราชการบริวารและหมู่อำมาตย์ต่างมอบชีวิตถึงพระสมณโคดมเป็นสรณะ ฯลฯ
 พราหมณ์ไปกขรชาติ พร้อมทั้งบุตร ภรรยา ข้าราชการ และหมู่อำมาตย์ต่างมอบ
 ชีวิตถึงพระสมณโคดมเป็นสรณะ พระสมณโคดมทรงเป็นผู้ที่พระเจ้าพิมพิสารจอม
 ทัพมคธทรงสักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม ฯลฯ ทรงเป็นผู้ที่พระเจ้า
 ปเสนทิโกศลทรงสักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม ฯลฯ ทรงเป็นผู้ที่
 พราหมณ์ไปกขรชาติสักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม ฯลฯ

 เชิงอรรถ :

- ^๑ ในที่นี้หมายถึง ผู้เข้าเฝ้าโดยทั่วไป มีอยู่ ๔ จำพวก คือ ชัตตยบริษัท พราหมณบริษัท คหบดีบริษัทและ
 สมณบริษัท

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๕.กุกกัณฑ์สูตร]

เรื่องยัญของพระเจ้ามหาวชิตราช

พระสมณโคดมเสด็จถึงหมู่บ้านชาณมัตโดยลำดับ ประทับอยู่ที่สวนอัมพลัญญิกา ใกล้หมู่บ้านชาณมัต ท่านทั้งหลาย สมณพราหมณ์ที่มาสู่เขตหมู่บ้านของเราจัดว่าเป็นแขกของเรา ซึ่งพวกเราควรสักการะ เคารพ นับถือ บูชา และนอบน้อม พระสมณโคดมเสด็จมาถึงหมู่บ้านชาณมัตโดยลำดับ ประทับอยู่ที่สวนอัมพลัญญิกา ใกล้หมู่บ้านชาณมัต พระสมณโคดมจึงจัดเป็นแขกของเราที่พวกเราควรสักการะ เคารพ นับถือ บูชา และนอบน้อม ฯลฯ ด้วยเหตุนี้ พระสมณโคดมจึงไม่ควรเสด็จมาหาเรา เราต่างหากควรไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดม เราทราบพระคุณของพระสมณโคดมเพียงเท่านี้ แต่พระสมณโคดมไม่ใช่จะมีพระคุณเพียงเท่านี้ แท้จริงแล้ว พระสมณโคดมมีพระคุณนับประมาณมิได้”

[๓๓๓] เมื่อพราหมณ์กุกกัณฑ์ตะกล่าวอย่างนี้ พราหมณ์เหล่านั้นได้กล่าวว่า “ท่านกุกกัณฑ์ตะกล่าวยกย่องพระสมณโคดมถึงเพียงนี้ ถึงหากท่านพระโคดมพระองค์นั้นจะประทับอยู่ไกลจากที่นี่ตั้ง ๑๐๐ โยชน์ ก็สมควรอยู่ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาจะไปเข้าเฝ้า แม้จะต้องขนเสบียงไปก็ควร”

พราหมณ์กุกกัณฑ์ตะกล่าวว่า “ถ้าอย่างนั้น พวกเราทั้งหมดจักไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดมด้วยกัน”

เรื่องยัญของพระเจ้ามหาวชิตราช

[๓๓๔] ต่อมา พราหมณ์กุกกัณฑ์ตะพร้อมด้วยคณะพราหมณ์หมู่ใหญ่พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคที่สวนอัมพลัญญิกา ได้สนทนากับพระผู้มีพระภาค ครั้นสนทนาพอคุ้นเคยดีแล้วจึงนั่งลง ณ ที่สมควร ฝ่ายพราหมณ์และคหบดีชาวบ้านชาณมัต บางพวกกราบพระผู้มีพระภาค บางพวกสนทนา บางพวกไหว้ไปทางพระผู้มีพระภาค บางพวกประกาศชื่อและตระกูล บางพวกนั่งเฉย แล้วนั่ง ณ ที่สมควร

[๓๓๕] พราหมณ์กุกกัณฑ์ตะนั่งลงกราบทูลว่า “ท่านพระโคดม ข้าพเจ้าได้ยินมาว่า พระสมณโคดมทรงทราบยัญสมบัติ ๓ ประการ ซึ่งมีองค์ประกอบ ๑๖ ส่วน ข้าพเจ้าไม่ทราบ แต่ปรารถนาจะบูชามหายัญ ขอประทานวโรกาส ขอท่านพระโคดมโปรดแสดงยัญสมบัติ ๓ ประการ ซึ่งมีองค์ประกอบ ๑๖ แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด”

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๕.กุกกัณฐสูตร]
เรื่องยัญของพระเจ้ามหาวชิตราช

[๓๓๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “พราหมณ์ ถ้าเช่นนั้นท่านจงฟัง จงตั้งใจ ให้ดี เราจะแสดง” พราหมณ์กุกกัณฐะทูลรับสนองพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า “พราหมณ์ เรื่องเคยมีมาแล้ว พระเจ้ามหาวชิตราชทรง เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีพืชพันธุ์ธัญญาหารเต็มท้องพระคลัง ต่อมา ท้าวเธอประทับอยู่ตามลำพังทรงคิดคำนึงว่า ‘เราได้ถือครองโภคสมบัติที่เป็นของ มนุษย์อย่างมากมาย ได้เอาชนะแล้วครอบครองดินแดนที่กว้างใหญ่ ทางที่ดีเราพึง บูชามหาอัญญาที่จะเอื้ออำนวยประโยชน์สุขแก่เราตลอดกาลนาน’

[๓๓๗] ท้าวเธอจึงรับสั่งให้เรียกพราหมณ์ปุโรหิตมารับสั่งว่า ‘พราหมณ์ วันนี้ เราพักอยู่ตามลำพังเกิดความคิดคำนึงขึ้นว่า เราได้ถือครองโภคสมบัติที่เป็นของ มนุษย์อย่างมากมาย ได้เอาชนะแล้วครอบครองดินแดนที่กว้างใหญ่ ทางที่ดี เราพึง บูชามหาอัญญาที่จะเอื้ออำนวยประโยชน์สุขแก่เราตลอดกาลนาน พราหมณ์ เรา ประรณาคะบูชามหาอัญญา ขอท่านผู้เจริญโปรดแนะนำวิธีบูชาอัญญาที่จะอำนวย ประโยชน์สุขแก่เราตลอดกาลนาน’

[๓๓๘] เมื่อท้าวเธอรับสั่งอย่างนี้ พราหมณ์ปุโรหิตกราบทูลว่า ‘บ้านเมือง ของพระองค์ยังมีเสี้ยนหนาม มีการเบียดเบียน โจรยังปล้นบ้าน ปล้นนิคม ปล้น เมืองหลวง ดักจี้ในทางเปลี่ยว เมื่อบ้านเมืองยังมีเสี้ยนหนาม พระองค์จะโปรดให้ ฟืนฟู่พลีกรรมขึ้นก็จะชื่อว่าทรงกระทำการที่ไม่สมควร พระองค์มีพระราชดำริอย่าง นี้ว่า ‘เราจักปราบปรามเสี้ยนหนามคือโจร ด้วยการประหาร จองจำ ปรับไหม ต่าหนีโทษ หรือเนรเทศ’ อย่างนี้ไม่ใช่การกำจัดเสี้ยนหนามคือโจรที่ถูกต้อง เพราะ ว่า โจรที่เหลือจากที่กำจัดไปแล้วจักมาเบียดเบียนบ้านเมืองของพระองค์ในภายหลังได้ แต่การกำจัดเสี้ยนหนามคือโจรที่ถูกต้อง ต้องอาศัยวิธีการต่อไปนี้ คือ

๑. ขอให้พระองค์พระราชทานพันธุ์พืชและอาหารให้แก่พลเมืองผู้ ะมักเขม้นในเกษตรกรรมและการเลี้ยงปศุสัตว์ในบ้านเมืองของ พระองค์
๒. ขอให้พระองค์พระราชทานต้นทุนให้แก่พลเมืองผู้ะมักเขม้นใน พาณิชยกรรมในบ้านเมืองของพระองค์
๓. ขอให้พระองค์พระราชทานอาหารและเงินเดือนแก่ข้าราชการที่ ขยันขันแข็งในบ้านเมืองของพระองค์

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๕.กุกกัณฐสูตร]
เรื่องยัญของพระเจ้ามหาวิจิตรราช

พลเมืองเหล่านั้นจักชวนชวายเป็นหน้าที่การงานของตน ไม่พากันเบียดเบียน บ้านเมืองของพระองค์ และจักมีกองพระราชทรัพย์อย่างยิ่งใหญ่ บ้านเมืองก็จะอยู่ร่มเย็น ไม่มีเสี้ยนหนาม ไม่มีการเบียดเบียน ประชาชนจะชื่นชมยินดีต่อกัน มีความสุขกับครอบครัว^๑ อยู่อย่างไม่ต้องปิดประตูบ้าน'

พระเจ้ามหาวิจิตรราชทรงรับคำของพราหมณ์ปุโรหิตแล้ว ได้พระราชทาน พันธุ์พืชและอาหารแก่พลเมืองที่ขะมักเขม้นในเกษตรกรรมและการเลี้ยงปศุสัตว์ พระราชทานต้นทุนให้แก่พลเมืองผู้ขะมักเขม้นในพาณิชย์กรรม พระราชทานอาหารและเงินเดือนแก่ข้าราชการที่ยืนชั้นแข็งในบ้านเมืองของพระองค์ พลเมืองเหล่านั้นชวนชวายเป็นหน้าที่การงานของตน ไม่พากันเบียดเบียนบ้านเมืองของพระองค์ และได้มีกองพระราชทรัพย์อย่างยิ่งใหญ่ บ้านเมืองอยู่ร่มเย็น ไม่มีเสี้ยนหนาม ไม่มีการเบียดเบียน ประชาชนต่างชื่นชมยินดีต่อกัน มีความสุขกับครอบครัว อยู่อย่างไม่ต้องปิดประตูบ้าน

ต่อมา ท้าวเธอรับสั่งให้พราหมณ์ปุโรหิตเข้าเฝ้าแล้วตรัสว่า 'ท่านผู้เจริญ เราได้กำจัดเสี้ยนหนามคือโจรจนหมดสิ้นด้วยวิธีการของท่าน และได้มีกองราชทรัพย์อย่างยิ่งใหญ่ บ้านเมืองอยู่ร่มเย็น ไม่มีเสี้ยนหนาม ไม่มีการเบียดเบียน ประชาชนต่างชื่นชมยินดีต่อกัน มีความสุขกับครอบครัว อยู่อย่างไม่ต้องปิดประตูบ้าน เราปรารถนาจะบูชามหาภัย ขอท่านผู้เจริญโปรดแนะนำวิธีบูชาภัยที่จะอำนวยประโยชน์สุขแก่เราตลอดกาลนาน'

[๓๓๙] พราหมณ์ปุโรหิตจึงกราบทูลว่า 'ถ้าเช่นนั้น ขอพระองค์โปรดรับสั่งให้เชิญเจ้าผู้ครองเมืองที่อยู่ในนิคมและอยู่ในชนบททั่วพระราชอาณาเขตของพระองค์ โปรดรับสั่งให้เชิญอำมาตย์ราชบริพารที่อยู่ในนิคมและอยู่ในชนบททั่วพระราชอาณาเขตของพระองค์ โปรดรับสั่งให้เชิญพราหมณ์มหาศาลที่อยู่ในนิคมและอยู่ในชนบททั่วพระราชอาณาเขตของพระองค์ และโปรดรับสั่งให้เชิญคหบดีผู้มั่งคั่งที่อยู่ในนิคมและอยู่ในชนบททั่วพระราชอาณาเขตของพระองค์มาปรึกษาว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย เราปรารถนาจะบูชามหาภัย ขอพวกท่านผู้เจริญจงร่วมมือกับเราเพื่ออำนวยประโยชน์สุขแก่เราตลอดกาลนาน'

เชิงอรรถ :

^๑ ยังบุตรให้พื่อนอยู่นอก (อุเร ปุเต นจเจเนตา)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๕.กุกกัณฐสูตร]
คุณลักษณะของพระเจ้ามหาวชิตราช ๘ อย่าง

พระเจ้ามหาวชิตราชทรงรับคำพราหมณ์ไปโรหิตแล้วรับสั่งให้เชิญเจ้าผู้ครองเมืองที่อยู่ในนิคมและอยู่ในชนบททั่วพระราชอาณาเขตของพระองค์ รับสั่งให้เชิญอำมาตย์ราชบริพารที่อยู่ในนิคมและอยู่ในชนบททั่วพระราชอาณาเขตของพระองค์ รับสั่งให้เชิญพราหมณ์มหาศาลที่อยู่ในนิคมและอยู่ในชนบททั่วพระราชอาณาเขตของพระองค์ และรับสั่งให้เชิญคหบดีผู้มั่งคั่งที่อยู่ในนิคมและอยู่ในชนบททั่วพระราชอาณาเขตของพระองค์มาปรึกษาว่า 'ท่านผู้เจริญทั้งหลาย เราปรารถนาจะบูชามหาภัย ขอพวาท่านผู้เจริญจงร่วมมือกับเราเพื่ออำนวยการประโชยสนสุขแก่เราตลอดกาลนาน' คนเหล่านั้นกราบทูลว่า 'ขอพระองค์จงทรงบูชาภัยเกิด ตอนนี้เป็นเวลาบูชาภัย' บุคคล ๔ พวกนี้ที่เห็นชอบตามพระราชดำริ จัดเป็นองค์ประกอบของภัยนั้น

คุณลักษณะของพระเจ้ามหาวชิตราช ๘ อย่าง

- [๓๔๐] พระเจ้ามหาวชิตราชทรงประกอบด้วยคุณลักษณะ ๘ อย่าง คือ
๑. ทรงมีพระชาติกำเนิดดีทั้งฝ่ายพระชนกและฝ่ายพระชนนี ถือปฏิบัติสันทิบริสุทธิตีตตลอดเจ็ดชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านตำหนิได้เพราะอ้างถึงชาติตระกูล
 ๒. ทรงมีพระรูปร่างงามน่าดูน่าเลื่อมใส มีพระฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนัก ดุจพรหม มีพระวรกายดุจพรหม โอกาสที่จะได้พบเห็นยากนัก
 ๓. ทรงเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีพืชพันธุ์ธัญญาหารเต็มท้องพระคลัง
 ๔. ทรงมีกองทัพที่เข้มแข็ง ประกอบด้วยกองทัพ ๔ เหล่า^๑ อยู่ในระเบียบวินัย คอยรับพระบัญชา มีพระบรมเดชาภาพดั่งจะเผาผลาญข้าศึกได้ด้วยพระราชอิสริยยศ
 ๕. ทรงมีพระราชศรัทธา ทรงเป็นทายก^๒ ทรงเป็นทานบดี^๓ มิได้ทรงปิดประตู^๔ ทรงเป็นจุดโรงงานของสมณพราหมณ์ คนกำพร้า คนเดินทาง วณิพก และยากจน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอยู่เนือง ๆ

เชิงอรรถ :

^๑ พลข้าง พลม้า พลรถ และพลเดินเท้า

^๒ ผู้ที่ไม่ใช่มีเพียงศรัทธาอย่างเดียว แต่เป็นผู้ที่สามารถบริจาคได้ด้วย (ที.สี.อ. ๓๔๐/๒๖๗)

^๓ ผู้เป็นนายแห่งทาน ไม่ใช่เป็นทาสหรือเป็นสหายของทาน กล่าวคือ ตนเองใช้สอยตามมีตามเกิด แต่บริจาคของดีของประณีตให้แก่คนอื่น (ที.สี.อ. ๓๔๐/๒๖๗)

^๔ มิได้ปิดประตู (อนาวกุกวโร) หมายถึง ไม่ทรงตระหนี่ แต่ยินดีต้อนรับคนอนาถาตลอดเวลา

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๕.กุกกัณฐสูตร]

ยัญพิธิ ๓ ประการ

๖. ทรงรู้เรื่องราวที่ได้ถ่ายทอดสืบต่อกันมานั้น ๆ ไว้มาก
๗. ทรงทราบความหมายแห่งภาษิตที่ได้ทรงศึกษานั้นว่า นี่คือจุดมุ่งหมายแห่งภาษิตนี้ ๆ
๘. ทรงเป็นบัณฑิตมีพระปรีชาสามารถดารีเรื่องราวในอดีต อนาคต และปัจจุบันได้

พระเจ้ามหาราชิตราชทรงประกอบด้วยคุณลักษณะ ๘ อย่างดังกล่าวนี้ ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบแห่งยัญนั้นโดยแท้

คุณลักษณะของพราหมณ์ปุโรหิต ๔ อย่าง

[๓๔๑] พราหมณ์ปุโรหิตประกอบด้วยคุณลักษณะ ๔ อย่าง คือ

๑. เป็นผู้มีความดีทั้งฝ่ายบิดาและฝ่ายมารดา ถือปฏิสนธิบริสุทธิ์ดีตลอดเจ็ดชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านตำหนิได้ เพราะอ้างถึงชาติตระกูล
๒. เป็นผู้คงแก่เรียน ทรงจำมนตร์ รู้จบไตรเพท พร้อมทั้งนิพนธ์ศาสตร์ เกฏศาสตร์ อักษรศาสตร์ และประวัติศาสตร์ เข้าใจด้วยทและไวยากรณ์ ชำนาญโลกายตศาสตร์และลักษณะมหานรุษ^๑
๓. เป็นผู้ที่มีศีล มีศีลที่เจริญ ประกอบด้วยศีลที่เจริญ
๔. เป็นบัณฑิตมีปัญญาเฉียบแหลมลำดับที่ ๑ หรือที่ ๒ ในบรรดาพราหมณ์ผู้รับการบูชา

พราหมณ์ปุโรหิตประกอบด้วยคุณลักษณะ ๔ อย่างดังกล่าวนี้ ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบแห่งยัญนั้นโดยแท้

ยัญพิธิ ๓ ประการ

[๓๔๒] ลำดับนั้น พราหมณ์ปุโรหิตแสดงยัญพิธิ ๓ ประการถวายแด่พระเจ้ามหาราชิตราชก่อนจะทรงบูชายัญว่า

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเชิงอรรถ ๒ และ ๓ ในหน้า ๘๘

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๕.กุกกัณฐสูตร]
 พราหมณ์ปุโรหิตกราบทูลถวายคำแนะนำ ๑๐ อย่างก่อนจะทรงบูชาัยญ

๑. เมื่อพระองค์ปรารถนาจะทรงบูชามหาัยญก็ไม่ต้องทำความเดือดร้อนพระทัยว่า กองโภคสมบัติอันยิ่งใหญ่ของเราจักสิ้นเปลือง
๒. เมื่อพระองค์กำลังทรงบูชามหาัยญอยู่ก็ไม่ต้องทำความเดือดร้อนพระทัยว่า กองโภคสมบัติอันยิ่งใหญ่ของเรากำลังสิ้นเปลืองไป
๓. เมื่อพระองค์ทรงบูชามหาัยญแล้วก็ไม่ต้องทำความเดือดร้อนพระทัยว่า กองโภคสมบัติอันยิ่งใหญ่ของเราได้สิ้นเปลืองไปแล้ว

พราหมณ์ปุโรหิตแสดงยัญพิธี ๓ ประการดังกล่าวนี้ถวายแด่พระเจ้ามหาวิชิตราชก่อนจะทรงบูชาัยญ

พราหมณ์ปุโรหิตกราบทูลถวายคำแนะนำ ๑๐ อย่างก่อนจะทรงบูชาัยญ

[๓๔๓] ลำดับนั้น พราหมณ์ปุโรหิตขจัดความเดือดร้อนพระทัยของพระเจ้ามหาวิชิตราชเพราะผู้รับทานด้วยอาการ ๑๐ อย่างก่อนจะทรงบูชาัยญ คือ

๑. ทั้งพวกที่ฆ่าสัตว์ ทั้งพวกที่เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ จักพากันมาสู่พิธีบูชาัยญของพระองค์ บรรดาชน ๒ พวกนั้น พวกที่ฆ่าสัตว์ จักได้รับผลกรรมของเขาเอง ขอพระองค์ทรงเจาะจงเฉพาะพวกที่เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์เท่านั้นแล้วทรงบูชา ทรงบริจาด ทรงอนุโมทนา และทรงทำพระทัยให้เสื่อมใสในภายในเถิด
๒. ทั้งพวกที่ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ ทั้งพวกที่เว้นขาดจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้จักพากันมาสู่พิธีบูชาัยญของพระองค์ บรรดาชน ๒ พวกนั้น พวกที่ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้จักได้รับผลกรรมของเขาเอง ขอพระองค์ทรงเจาะจงเฉพาะพวกที่เว้นขาดจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้เท่านั้นแล้วทรงบูชา ทรงบริจาด ทรงอนุโมทนา และทรงทำพระทัยให้เสื่อมใสในภายในเถิด
๓. ทั้งพวกที่ประพฤติผิดในกาม ทั้งพวกที่เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม จักพากันมาสู่พิธีบูชาัยญของพระองค์

พระสูตรต้นตอปัญหา ที่ขนิทาย สีสันธวรรค [๕.กุกุทันตสูตร]
 พราหมณ์ปุโรหิตกราบทูลถวายคำแนะนำ ๑๐ อย่างก่อนจะทรงบัญชาภัย

- บรรดาชน ๒ พวกนั้น พวกที่ประพฤติดีในกามจักได้รับผลกรรมของเขารอง ขอพระองค์ทรงเจาะจงเฉพาะพวกที่เว้นขาดจากการประพฤติดีในกามเท่านั้นแล้วทรงบัญชา ทรงบริจาด ทรงอนุโมทนา และทรงทำพระทัยให้เลื่อมใสในภายในเถิด
๔. ทั้งพวกที่กล่าวคำเท็จ ทั้งพวกที่เว้นขาดจากการกล่าวคำเท็จ จักพากันมาสู่พิธีบูชาภัยของพระองค์ บรรดาชน ๒ พวกนั้น พวกที่กล่าวคำเท็จจักได้รับผลกรรมของเขารอง ขอพระองค์ทรงเจาะจงเฉพาะพวกที่เว้นขาดจากการกล่าวคำเท็จเท่านั้นแล้วทรงบัญชา ทรงบริจาด ทรงอนุโมทนา และทรงทำพระทัยให้เลื่อมใสในภายในเถิด
๕. ทั้งพวกที่กล่าวคำส่อเสียด ทั้งพวกที่เว้นขาดจากการกล่าวคำส่อเสียด จักพากันมาสู่พิธีบูชาภัยของพระองค์ บรรดาชน ๒ พวกนั้น พวกที่กล่าวคำส่อเสียดจักได้รับผลกรรมของเขารอง ขอพระองค์ทรงเจาะจงเฉพาะพวกที่เว้นขาดจากการกล่าวคำส่อเสียดเท่านั้นแล้วทรงบัญชา ทรงบริจาด ทรงอนุโมทนา และทรงทำพระทัยให้เลื่อมใสในภายในเถิด
๖. ทั้งพวกที่กล่าวคำหยาบ ทั้งพวกที่เว้นขาดจากการกล่าวคำหยาบ จักพากันมาสู่พิธีบูชาภัยของพระองค์ บรรดาชน ๒ พวกนั้น พวกที่กล่าวคำหยาบจักได้รับผลกรรมของเขารอง ขอพระองค์ทรงเจาะจงเฉพาะพวกที่เว้นขาดจากการกล่าวคำหยาบเท่านั้นแล้วทรงบัญชา ทรงบริจาด ทรงอนุโมทนา และทรงทำพระทัยให้เลื่อมใสในภายในเถิด
๗. ทั้งพวกที่กล่าวคำเพ้อเจ้อ ทั้งพวกที่เว้นขาดจากการกล่าวคำเพ้อเจ้อจักพากันมาสู่พิธีบูชาภัยของพระองค์ บรรดาชน ๒ พวกนั้น พวกที่กล่าวคำเพ้อเจ้อจักได้รับผลกรรมของเขารอง ขอพระองค์ทรงเจาะจงเฉพาะพวกที่เว้นขาดจากการกล่าวคำเพ้อเจ้อเท่านั้นแล้วทรงบัญชา ทรงบริจาด ทรงอนุโมทนา และทรงทำพระทัยให้เลื่อมใสในภายในเถิด

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๕.กุกกัณฑ์สูตร]

พระเจ้ามหาราชิตราขทรงบัญชาญด้วยอาการ ๑๖ อย่าง

๘. ทั้งพวกที่เพ่งเล็งอยากได้ของเขา ทั้งพวกที่ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขา จักพากันมาสู่พิธีบูชาญของพระองค์ บรรดาชน ๒ พวกนั้น พวกที่เพ่งเล็งอยากได้ของเขาจักได้รับผลกรรมของเขาเอง ขอพระองค์ทรงเจาะจงเฉพาะพวกที่ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขา เท่านั้นแล้วทรงบูชา ทรงบริจาด ทรงอนุโมทนา และทรงทำพระทัยให้เสื่อมใสในภายในเถิด
๙. ทั้งพวกที่มีจิตพยาบาท ทั้งพวกที่ไม่มีจิตพยาบาท จักพากันมาสู่พิธีบูชาญของพระองค์ บรรดาชน ๒ พวกนั้น พวกที่มีจิตพยาบาทจักได้รับผลกรรมของเขาเอง ขอพระองค์ทรงเจาะจงเฉพาะพวกที่ไม่มีจิตพยาบาทเท่านั้นแล้วทรงบูชา ทรงบริจาด ทรงอนุโมทนา และทรงทำพระทัยให้เสื่อมใสในภายในเถิด
๑๐. ทั้งพวกที่เป็นมิจฉาทิฎฐิ ทั้งพวกที่เป็นสัมมาทิฎฐิ จักพากันมาสู่พิธีบูชาญของพระองค์ บรรดาชน ๒ พวกนั้น พวกที่เป็นมิจฉาทิฎฐิจักได้รับผลกรรมของเขาเอง ขอพระองค์ทรงเจาะจงเฉพาะพวกที่เป็นสัมมาทิฎฐิเท่านั้นแล้วทรงบูชา ทรงบริจาด ทรงอนุโมทนา และทรงทำพระทัยให้เสื่อมใสในภายในเถิด

พราหมณ์ปุโรหิตขจัดความเดือดร้อนพระทัยของพระเจ้ามหาราชิตราขเพราะผู้รับทาน ด้วยอาการ ๑๐ อย่างนี้ก่อนจะทรงบัญชาญ

พระเจ้ามหาราชิตราขทรงบัญชาญด้วยอาการ ๑๖ อย่าง

[๓๔๔] ต่อมา พราหมณ์ปุโรหิตได้กราบทูลชี้แจงให้เห็นชัด ชักชวนให้อาหารรับเอาไปปฏิบัติ เราช้พระทัยของพระเจ้ามหาราชิตราขผู้จะทรงบูชาญให้อาจหาญ แกล้วกล้า ปลอดขโลมพระทัยให้สดชื่นร่าเริงด้วยอาการ ๑๖ อย่าง คือ

๑. เมื่อพระองค์กำลังทรงบูชาญ ใคร ๆ จะกล่าวว่า พระเจ้ามหาราชิตราขทรงบูชาญ โดยไม่รับสั่งให้เชิญเจ้าผู้ครองเมืองที่อยู่านิคมและอยู่ในชนบทมาปรึกษา ทรงบูชาญ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๕.กุกกัณฑ์สูตร]

พระเจ้ามหาราชิตราชทรงบัญชาด้วยอาการ ๑๖ อย่าง

เห็นปานนั้นเป็นส่วนพระองค์ แม้เพราะเหตุนี้ ก็ไม่มีใครตำหนิ
พระองค์ได้โดยธรรม เพราะพระองค์ได้รับสั่งให้เชิญเจ้าผู้ครอง
เมืองที่อยู่ในนิคมและอยู่ในชนบทมาปรึกษาแล้ว โปรดทรงทราบ
ตามนี้เถิด ขอพระองค์ได้ทรงบูชา ทรงบริจาด ทรงอนุโมทนา
และทรงทำพระทัยให้เลื่อมใสในภายในเถิด

๒. เมื่อพระองค์กำลังทรงชวามหายัญญ์ ใคร ๆ จะกล่าวว่า พระเจ้า
มหาราชิตราชทรงชวามหายัญญ์ โดยไม่รับสั่งให้เชิญอำมาตย์
ราชบริพารที่อยู่ในนิคมและอยู่ในชนบทมาปรึกษา ทรงชวาม
หายัญญ์เห็นปานนั้นเป็นส่วนพระองค์ แม้เพราะเหตุนี้ ก็ไม่มี
ใครตำหนิพระองค์ได้โดยธรรม เพราะพระองค์ได้รับสั่งให้เชิญ
อำมาตย์ราชบริพารที่อยู่ในนิคมและอยู่ในชนบทมาปรึกษาแล้ว
โปรดทรงทราบตามนี้เถิด ขอพระองค์ได้ทรงบูชา ทรงบริจาด
ทรงอนุโมทนา และทรงทำพระทัยให้เลื่อมใสในภายในเถิด
๓. เมื่อพระองค์กำลังทรงชวามหายัญญ์ ใคร ๆ จะกล่าวว่า พระเจ้า
มหาราชิตราชทรงชวามหายัญญ์ โดยไม่รับสั่งให้เชิญพราหมณ์
มหาศาลที่อยู่ในนิคมและอยู่ในชนบทมาปรึกษา ทรงชวาม
หายัญญ์เห็นปานนั้นเป็นส่วนพระองค์ แม้เพราะเหตุนี้ ก็ไม่มี
ใครตำหนิพระองค์ได้โดยธรรม เพราะพระองค์ได้รับสั่งให้เชิญ
พราหมณ์มหาศาลที่อยู่ในนิคมและอยู่ในชนบทมาปรึกษาแล้ว
โปรดทรงทราบตามนี้เถิด ขอพระองค์ได้ทรงบูชา ทรงบริจาด
ทรงอนุโมทนา และทรงทำพระทัยให้เลื่อมใสในภายในเถิด
๔. เมื่อพระองค์กำลังทรงชวามหายัญญ์ ใคร ๆ จะกล่าวว่า พระเจ้า
มหาราชิตราชทรงชวามหายัญญ์ โดยไม่รับสั่งให้เชิญคหบดีผู้มั่งคั่ง
ที่อยู่ในนิคมและอยู่ในชนบทมาปรึกษา ทรงชวามหายัญญ์เห็น
ปานนั้นเป็นส่วนพระองค์ แม้เพราะเหตุนี้ ก็ไม่มีใครตำหนิ
พระองค์ได้โดยธรรม เพราะพระองค์ได้รับสั่งให้เชิญคหบดีผู้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๕.กุกกัณฑ์สูตร]

พระเจ้ามหาราชิตราชทรงบัญชาด้วยอาการ ๑๖ อย่าง

มั่งคั่งที่อยู่ในนิคมและอยู่ในชนบทมาปรึษาแล้ว โปรดทรง
ทราบตามนี้เถิด ขอพระองค์ได้ทรงบูชา ทรงบริจาคน ทรง
อนุโมทนา และทรงทำพระทัยให้เลื่อมใสในภายในเถิด

๕. เมื่อพระองค์กำลังทรงบูชามหาภัยใด ๆ จะกล่าวว่า พระเจ้า
มหาวิชิตราชทรงบูชามหาภัย โดยที่พระองค์ไม่ทรงเป็นกษัตริย์
ผู้มีพระชาติกำเนิดดีทั้งฝ่ายพระชนกและฝ่ายพระชนนี ไม่ทรง
ถือปฏิบัติสันทิวิสุทธิดีตลอดเจ็ดชั่วบรรพบุรุษ เป็นผู้ที่จะถูก
คัดค้านตำหนิได้เพราะอ้างถึงชาติตระกูลว่า ถึงกระนั้น ก็ยังทรง
บูชามหาภัยเห็นปานนั้นอยู่ แม้เพราะเหตุนี้ ก็ไม่มีใครตำหนิ
พระองค์ได้โดยธรรม เพราะพระองค์ทรงเป็นผู้มีพระชาติกำเนิด
ดีทั้งฝ่ายพระชนกและฝ่ายพระชนนี ทรงถือปฏิบัติสันทิวิสุทธิดี
ตลอดเจ็ดชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านตำหนิได้เพราะอ้าง
ถึงชาติตระกูล โปรดทรงทราบตามนี้เถิด ขอพระองค์ได้ทรง
บูชา ทรงบริจาคน ทรงอนุโมทนา และทรงทำพระทัยให้เลื่อมใส
ในภายในเถิด

๖. เมื่อพระองค์กำลังทรงบูชามหาภัยใด ๆ จะกล่าวว่า พระเจ้า
มหาวิชิตราชทรงบูชามหาภัย โดยที่พระองค์มีพระรูปไม่งดงาม
ไม่น่าดู ไม่น่าเลื่อมใส พระฉวีวรรณไม่ผุดผ่องดจพรหม ไม่มี
พระวรกายดจพรหม โอกาสที่จะได้พบเห็นไม่ยากเลย ถึง
กระนั้น พระองค์ก็ยังทรงบูชามหาภัยเห็นปานนั้นอยู่ แม้เพราะ
เหตุนี้ ก็ไม่มีใครตำหนิพระองค์ได้โดยธรรม เพราะพระองค์มี
พระรูปงดงาม น่าดู น่าเลื่อมใส มีพระฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนักดจ
พรหม มีพระวรกายดจพรหม โอกาสที่จะได้พบเห็นยากนัก
โปรดทรงทราบตามนี้เถิด ขอพระองค์ได้ทรงบูชา ทรงบริจาคน
ทรงอนุโมทนา และทรงทำพระทัยให้เลื่อมใสในภายในเถิด

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค [๕.กุกกัณฑ์สูตร]

พระเจ้ามหาราชิตราชทรงบูชาด้วยอาการ ๑๖ อย่าง

๗. เมื่อพระองค์กำลังทรงบูชามหาหัยญ์ ใคร ๆ จะกล่าวว่า พระเจ้ามหาราชิตราชทรงบูชามหาหัยญ์ โดยที่พระองค์ไม่ทรงเป็นกษัตริย์ ผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีพืชพันธุ์ธัญญาหารเต็มท้องพระคลัง ถึงกระนั้น พระองค์ก็ยังทรงบูชามหาหัยญ์เห็นปานนั้น อยู่ แม้เพราะเหตุนี้ ก็ไม่มีใครตำหนิพระองค์ได้โดยธรรม เพราะพระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีพืชพันธุ์ธัญญาหารเต็มท้องพระคลัง โปรดทรงทราบตามนี้เกิดขอพระองค์ได้ทรงบูชา ทรงบริจาด ทรงอนุโมทนา และทรงทำพระทัยให้เลื่อมใสในภายในเกิด
๘. เมื่อพระองค์กำลังทรงบูชามหาหัยญ์ ใคร ๆ จะกล่าวว่า พระเจ้ามหาราชิตราชทรงบูชามหาหัยญ์ โดยที่พระองค์ไม่ทรงมีกองทหารที่เข้มแข็งประกอบด้วยกองทัพ ๔ เหล่า อยู่ในระเบียบวินัย คอยรับพระบัญชา ไม่ทรงมีพระบรมเดชานุภาพดังว่าจะเผาผลาญข้าศึกได้ด้วยพระราชอิสริยยศ ถึงกระนั้น พระองค์ก็ยังทรงบูชามหาหัยญ์เห็นปานนั้นอยู่ แม้เพราะเหตุนี้ ก็ไม่มีใครตำหนิพระองค์ได้โดยธรรม เพราะพระองค์ทรงมีกองทหารที่เข้มแข็ง ประกอบด้วยกองทัพ ๔ เหล่า อยู่ในระเบียบวินัย คอยรับพระบัญชา ทรงมีพระบรมเดชานุภาพดังว่าจะเผาผลาญข้าศึกได้ด้วยพระราชอิสริยยศ โปรดทรงทราบตามนี้เกิดขอพระองค์ได้ทรงบูชา ทรงบริจาด ทรงอนุโมทนา และทรงทำพระทัยให้เลื่อมใสในภายในเกิด
๙. เมื่อพระองค์กำลังทรงบูชามหาหัยญ์ ใคร ๆ จะกล่าวว่า พระเจ้ามหาราชิตราชทรงบูชามหาหัยญ์ โดยที่พระองค์ไม่ทรงมีพระราชศรัทธา ไม่ทรงเป็นทายก ไม่ทรงเป็นทานบดี ทรงปิดประตูไว้ ไม่ทรงเป็นจุดโรงทานของสมณพราหมณ์ คนกำพร้า คนเดินทาง วณิพก และยาก ถึงกระนั้น พระองค์ก็ยังทรงบูชามหาหัยญ์

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค [๕.กุกกัณฑ์สูตร]

พระเจ้ามหาราชิตราชทรงบัญชาด้วยอาการ ๑๖ อย่าง

เห็นปานนั้นอยู่ แม้เพราะเหตุนี้ ก็ไม่มีใครตำหนิพระองค์ได้โดยธรรม เพราะพระองค์ทรงมีพระราชศรัทธา ทรงเป็นทายก ทรงเป็นทานบดี มิได้ทรงปิดประตู ทรงเป็นดจโรงทานของสมณพราหมณ์ คนกำพร้า คนเดินทาง วณิพก และยากจน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอยู่เนือง ๆ โปรดทรงทราบตามนี้เกิด ขอพระองค์ได้ทรงบูชา ทรงบริจาด ทรงอนุโมทนา และทรงทำพระทัยให้เลื่อมใสในภายในเกิด

๑๐. เมื่อพระองค์กำลังทรงบูชามหาหัยญ์ ใคร ๆ จะกล่าวว่า พระเจ้ามหาราชิตราชทรงบูชามหาหัยญ์ โดยที่พระองค์ไม่ทรงรู้เรื่องราวที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมานั้น ๆ ไขว่มา ถึงกระนั้น พระองค์ก็ยังทรงบูชามหาหัยญ์เห็นปานนั้นอยู่ แม้เพราะเหตุนี้ ก็ไม่มีใครตำหนิพระองค์ได้โดยธรรม เพราะพระองค์ทรงรู้เรื่องราวที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมานั้น ๆ ไขว่มา โปรดทรงทราบตามนี้เกิด ขอพระองค์ได้ทรงบูชา ทรงบริจาด ทรงอนุโมทนา และทรงทำพระทัยให้เลื่อมใสในภายในเกิด

๑๑. เมื่อพระองค์กำลังทรงบูชามหาหัยญ์ ใคร ๆ จะกล่าวว่า พระเจ้ามหาราชิตราชทรงบูชามหาหัยญ์ โดยที่พระองค์ไม่ทรงทราบความหมายแห่งภษิตที่ได้ทรงศึกษานั้นว่า นี้คือจุดมุ่งหมายแห่งภษิตนี้ ๆ ถึงกระนั้น พระองค์ก็ยังทรงบูชามหาหัยญ์เห็นปานนั้นอยู่ แม้เพราะเหตุนี้ ก็ไม่มีใครตำหนิพระองค์ได้โดยธรรม เพราะพระองค์ทรงทราบความหมายแห่งภษิตที่ได้ทรงศึกษานั้นว่า นี้คือจุดมุ่งหมายแห่งภษิตนี้ ๆ โปรดทรงทราบตามนี้เกิด ขอพระองค์ได้ทรงบูชา ทรงบริจาด ทรงอนุโมทนา และทรงทำพระทัยให้เลื่อมใสในภายในเกิด

๑๒. เมื่อพระองค์กำลังทรงบูชามหาหัยญ์ ใคร ๆ จะกล่าวว่า พระเจ้ามหาราชิตราชทรงบูชามหาหัยญ์ โดยที่พระองค์ไม่ทรงเป็นบัณฑิต ไม่ทรงเฉียบแหลม ไม่ทรงมีพระปรีชาสามารถ ไม่สามารถจะ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๕.กุกกัณฐสูตร]

พระเจ้ามหาราชิตราชทรงบัญชาด้วยอาการ ๑๖ อย่าง

ทรงดำริอรรถที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบันได้ ถึงกระนั้น พระองค์ก็ยังทรงบูชามหาภัยเห็นปานนั้นอยู่ แม้เพราะเหตุนี้ ก็ไม่มีใครตำหนิพระองค์ได้โดยธรรม เพราะพระองค์ทรงเป็นบัณฑิตเฉียบแหลม ทรงมีพระปรีชาสามารถ ทรงสามารถที่จะดำริ อรรถที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบันได้ โปรดทรงทราบตามนี้เถิด ขอพระองค์ได้ทรงบูชา ทรงบริจาด ทรงอนุโมทนา และทรงทำพระทัยให้เลื่อมใสในภายในเถิด

๑๓. เมื่อพระองค์กำลังทรงบูชามหาภัย ใคร ๆ จะกล่าวว่า พระเจ้ามหาราชิตราชทรงบูชามหาภัย แต่พราหมณ์ปุโรหิตของพระองค์ ไม่ใช่เป็นผู้มีชาติกำเนิดดีทั้งฝ่ายบิดาและฝ่ายมารดา ไม่ใช่ผู้ถือปฏิสนธิบริสุทธ์ดีตลอดเจ็ดชั่วบรรพบุรุษ เป็นผู้ที่จะถูกคัดค้านตำหนิได้เพราะอ้างถึงชาติตระกูล ถึงกระนั้น พระองค์ก็ยังทรงบูชามหาภัยเห็นปานนั้นอยู่ แม้เพราะเหตุนี้ ก็ไม่มีใครตำหนิพระองค์ได้โดยธรรม เพราะพราหมณ์ปุโรหิตของพระองค์เป็นผู้มีชาติกำเนิดดีทั้งฝ่ายบิดาและฝ่ายมารดา ถือปฏิสนธิบริสุทธ์ดีตลอดเจ็ดชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านตำหนิได้เพราะอ้างถึงชาติตระกูล โปรดทรงทราบตามนี้เถิด ขอพระองค์ได้ทรงบูชา ทรงบริจาด ทรงอนุโมทนา และทรงทำพระทัยให้เลื่อมใสในภายในเถิด

๑๔. เมื่อพระองค์กำลังทรงบูชามหาภัย ใคร ๆ จะกล่าวว่า พระเจ้ามหาราชิตราชทรงบูชามหาภัย แต่พราหมณ์ปุโรหิตของพระองค์ ไม่ใช่ผู้คงแก่เรียน ไม่ทรงจำนตร ไม่รู้จบไตรเพท พร้อมทั้งนิชฌนุศาสตร์ เกฏกศาสตร์ อักษรศาสตร์ และประวัติศาสตร์ ไม่ใช่ผู้รู้ตัวบทและไวยากรณ์ ไม่ใช่ผู้ชำนาญโลกายตศาสตร์และลักษณะมหาบุรุษ ถึงกระนั้น พระองค์ก็ยังทรงบูชามหาภัยเห็นปานนั้นอยู่ แม้เพราะเหตุนี้ ก็ไม่มีใครตำหนิพระองค์ได้โดยธรรม เพราะพราหมณ์ปุโรหิตของพระองค์เป็นผู้คงแก่เรียน ทรงจำนตร

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค [๕.กุกกัณฑสูตร]

พระเจ้ามหาราชิตราชทรงบัญชาด้วยอาการ ๑๖ อย่าง

รู้จบไตรเพท พร้อมทั้งนิพนธ์ศาสตร์ เกฏศาสตร์ อักษร-
ศาสตร์ และประวัติศาสตร์ รู้ด้วยทและไวยากรณ์ ชำนาญ
โลกายตศาสตร์และลักษณะมหาบุรุษ โปรดทรงทราบตามนี้เกิด
ขอพระองค์ได้ทรงบูชา ทรงบริจาด ทรงอนุโมทนา และทรงทำ
พระทัยให้เลื่อมใสในภายในเกิด

๑๕. เมื่อพระองค์กำลังทรงบูชามหาหัยญ ใคร ๆ จะกล่าวว่า พระเจ้า
มหาราชิตราชทรงบูชามหาหัยญ แต่พราหมณ์ปโรหิตของพระองค์
ไม่ใช่ผู้มีศีล ไม่มีศีลที่เจริญ ไม่ประกอบด้วยศีลที่เจริญ ถึงกระนั้น
พระองค์ก็ยังทรงบูชามหาหัยญเห็นปานนั้นอยู่ แม้เพราะเหตุนี้ ก็
ไม่มีใครตำหนิพระองค์ได้โดยธรรม เพราะพราหมณ์ปโรหิตของ
พระองค์เป็นผู้มีศีล มีศีลที่เจริญ ประกอบด้วยศีลที่เจริญ โปรด
ทรงทราบตามนี้เกิด ขอพระองค์ได้ทรงบูชา ทรงบริจาด ทรง
อนุโมทนา และทรงทำพระทัยให้เลื่อมใสในภายในเกิด

๑๖. เมื่อพระองค์กำลังทรงบูชามหาหัยญ ใคร ๆ จะกล่าวว่า พระเจ้า
มหาราชิตราชทรงบูชามหาหัยญ แต่พราหมณ์ปโรหิตของพระองค์
ไม่ใช่บัณฑิตผู้เฉลียวฉลาดมีปัญญาลำดับที่ ๑ หรือที่ ๒ ใน
บรรดาพราหมณ์ผู้รับการบูชา ถึงกระนั้น พระองค์ก็ยังทรงบูชา
มหาหัยญเห็นปานนั้นอยู่ แม้เพราะเหตุนี้ ก็ไม่มีใครตำหนิ
พระองค์ได้โดยธรรม เพราะพราหมณ์ปโรหิตของพระองค์เป็นผู้
เฉลียวฉลาด มีปัญญาลำดับที่ ๑ หรือที่ ๒ ในบรรดาพราหมณ์
ผู้รับการบูชา โปรดทรงทราบตามนี้เกิด ขอพระองค์ได้ทรงบูชา
ทรงบริจาด ทรงอนุโมทนา และทรงทำพระทัยให้เลื่อมใส
ในภายในเกิด

พราหมณ์ปโรหิตได้กราบทูลชี้แจงให้เห็นชัด ชักชวนให้อยากับเอาไปปฏิบัติ
เร้าพระทัยของพระเจ้ามหาราชิตราชผู้จะทรงบูชามหาหัยญให้อาจหาญแกล้วกล้า
ปลอบขโลมพระทัยให้สดชื่นร่าเริงด้วยอาการ ๑๖ อย่างเหล่านี้แล

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๕.กุกกัณฐสูตร]

พระเจ้ามหาราชิตราชทรงบัญชาด้วยอาการ ๑๖ อย่าง

[๓๔๕] ในยัญนั้นไม่ต้องฆ่าโค แพะ แกะ ไก่ สุกร และสัตว์นานาชนิด ไม่ต้องตัดต้นไม้มาทำหลักบัญชาญ ไม่ต้องเกี่ยวหญ้าคาเพื่อเบียดเบียนสัตว์อื่น แม้เหล่าชนที่เป็นทาส คนรับใช้ กรรมกรของพระเจ้ามหาราชิตราชก็ไม่ถูกลงอาชญา ไม่มีภัยคุกคาม ไม่ต้องร้องให้พุ่มพ่ายทำบริกรรม แท้จริง คนที่ปรารถนาจะทำจึงได้ทำ ที่ไม่ปรารถนาก็ไม่ต้องทำ ทำแต่สิ่งที่ปรารถนาเท่านั้น สิ่งที่ไม่ปรารถนาไม่ต้องทำ ยัญพิธีนั้นสำเร็จลงเพียงเพราะเนยใส น้ำมัน เนยข้น นมเปรี้ยว น้ำผึ้ง และน้ำอ้อยเท่านั้น

[๓๔๖] ต่อมา พวกเจ้าผู้ครองเมืองที่อยู่ในนิคมและอยู่ในชนบท พวกอำมาตย์ราชบริพารที่อยู่ในนิคมและอยู่ในชนบท พวกพราหมณ์มหาศาลที่อยู่ในนิคมและอยู่ในชนบท พวกคหบดีผู้มั่งคั่งที่อยู่ในนิคมและอยู่ในชนบท พวกค่านาทรัพย์จำนวนมากเข้าไปเฝ้าพระเจ้ามหาราชิตราช กราบทูลว่า 'ขอเดชะข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้นำทรัพย์จำนวนมากนี้มาเพื่อพระองค์ ขอพระองค์ทรงรับไว้เถิด'

ท้าวเธอตรัสว่า 'อย่าเลย ท่านผู้เจริญทั้งหลาย เราเองได้รวบรวมทรัพย์สินจำนวนมากมาจากภาษีอากรอันชอบธรรม ทรัพย์ที่พวกท่านนำมา ก็จงเป็นของพวกท่านเถิด และพวกท่านจงนำทรัพย์จากที่นี่ไปเพิ่มอีก'

คนเหล่านั้นเมื่อถูกปฏิเสธ จึงจากไปปรึกษาหารือกันว่า 'การที่พวกเราจะรับทรัพย์สินเหล่านี้กลับคืนไปยังบ้านเมืองของตนอีกนั้นไม่เป็นการสมควรเลย พระเจ้ามหาราชิตราชกำลังทรงบูชามหาญญ เอาเถอะพวกเรามาร่วมบูชาญญโดยเสด็จพระราชกุศลกันเถิด'

[๓๔๗] ต่อมา พวกเจ้าผู้ครองเมืองที่อยู่ในนิคมและอยู่ในชนบทเริ่มบำเพ็ญทานทางทิศตะวันออกแห่งหลุมยัญ พวกอำมาตย์ราชบริพารที่อยู่ในนิคมและอยู่ในชนบทเริ่มบำเพ็ญทานทางทิศใต้แห่งหลุมยัญ พวกพราหมณ์มหาศาลที่อยู่ในนิคมและอยู่ในชนบทเริ่มบำเพ็ญทานทางทิศตะวันตกแห่งหลุมยัญ พวกคหบดีผู้มั่งคั่งที่อยู่ในนิคมและอยู่ในชนบทเริ่มบำเพ็ญทานทางทิศเหนือแห่งหลุมยัญ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๕.กุกกัณฐสูตร]

พระเจ้ามหาราชิตราชทรงบัญชาด้วยอาการ ๑๖ อย่าง

แม่ในยัญของเจ้าผู้ครองเมืองเป็นต้นเหล่านั้นก็ไม่ต้องฆ่าโค แพะ แกะ ไก่ สุนัข และสัตว์นานาชนิด ไม่ต้องตัดต้นไม้มาทำหลักบูชายัญ ไม่ต้องเกี่ยวหญ้าคาเพื่อเบียดเบียนสัตว์อื่น แม่เหล่าคนที่ป็นทาส คนรับใช้ กรรมกรของเจ้าผู้ครองเมืองเป็นต้นเหล่านั้นก็ไม่ถูกลงอาชญา ไม่มีภัยคุกคาม ไม่ต้องร้องให้พุ่มพ่ายทำกรรมแท้จริง คนที่ปรารถนาจะทำจึงได้ทำ ที่ไม่ปรารถนาก็ไม่ต้องทำ ทำแต่สิ่งที่ปรารถนาเท่านั้น สิ่งที่ไม่ปรารถนาไม่ต้องทำ ยัญพิธีนั้นสำเร็จลงเพียงเพราะเนยใส น้ำมัน เนยข้น นมเปรี้ยว น้ำผึ้ง และน้ำอ้อยเท่านั้น

บุคคล ๔ พวกเห็นชอบตามพระราชดำริ พระเจ้ามหาราชิตราชทรงประกอบด้วยคุณลักษณะ ๘ อย่าง พราหมณ์ปุโรหิตประกอบด้วยคุณสมบัติ ๔ อย่าง และยัญพิธีอีก ๓ ประการ จึงรวมเรียกว่า ยัญสมบัติ ๓ ประการ มีองค์ประกอบ ๑๖”

[๓๔๘] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ พวกพราหมณ์ได้ส่งเสียงอื้ออึงว่า “โอ ! ยัญ โอ ! ยัญสมบัติ” ส่วนพราหมณ์กุกกัณฐะนั่งนิ่ง

ทันใดนั้น พวกพราหมณ์ได้ถามพราหมณ์กุกกัณฐะว่า “เหตุใด ท่านกุกกัณฐะจึงไม่ชื่นชมสุขภาพิตของพระสมณโคดมว่าเป็นค่ากล่าวถูกต้องเล่า”

พราหมณ์กุกกัณฐะตอบว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าจะไม่ชื่นชมสุขภาพิตของพระสมณโคดมว่าเป็นค่ากล่าวถูกต้องก็หาไม่ แม้ผู้ไม่ชื่นชมสุขภาพิตของพระสมณโคดมว่าเป็นค่ากล่าวถูกต้อง ศีรษะของเขาคงแตก ถึงกระนั้น ข้าพเจ้าก็ยังรู้สึกอย่างนี้ว่า พระสมณโคดมไม่ได้ตรัสอย่างนี้ว่า เราได้สดับมาอย่างนี้ หรือว่า เรื่องนี้ควรเป็นอย่างนี้ แต่พระองค์ตรัสว่า เหตุอย่างนี้ได้เกิดขึ้นแล้วในกาลนั้น เรื่องเช่นนี้ได้มีแล้วในกาลนั้น ข้าพเจ้าคิดว่า พระสมณโคดมทรงเป็นพระเจ้ามหาราชิตราชผู้เป็นเจ้าของแห่งยัญในครั้งโน้นเสียเอง หรือพระองค์ทรงเป็นพราหมณ์ปุโรหิตผู้อำนวยการบูชายัญนั้นแน่นอน” ทูลถามว่า “ท่านพระโคดมยอมทรงทราบแจ้งชัดหรือว่า ผู้บูชายัญหรือผู้อำนวยการบูชายัญเห็นปานนั้น หลังจากตายแล้วไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “พราหมณ์ เราแจ้งชัดว่า ผู้บูชายัญหรือผู้อำนวยการบูชายัญเห็นปานนั้น หลังจากตายแล้วไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ สมัยนั้นเราได้(เกิด)เป็นพราหมณ์ปุโรหิตผู้อำนวยการบูชายัญนั้น”

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๕.กุฏทันตสูตร]

ยัญที่สืบตระกูลกันมาคือนิตยทาน

ยัญที่สืบตระกูลกันมาคือนิตยทาน

[๓๔๙] พราหมณ์กุฏทันตะทูลถามว่า “ท่านพระโคตม มียัญอย่างอื่นอีกหรือไม่ ที่ใช้ทุนทรัพย์และมีการตระเตรียมน้อยกว่า แต่มีผลานิสงส์มากกว่า ยัญสมบัติ ๓ ประการ มีองค์ประกอบ ๑๖ นี้”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “มีอยู่ พราหมณ์”

เขาทูลถามว่า “ท่านพระโคตม ยัญนั้นเป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “พราหมณ์ นิตยทานที่ทำสืบกันมาถวายเจาะจงบรรพชิตผู้มีศีล นี่เป็นยัญซึ่งใช้ทุนทรัพย์และมีการตระเตรียมน้อยกว่า แต่มีผลานิสงส์มากกว่ายัญสมบัติ ๓ ประการ มีองค์ประกอบ ๑๖ นี้”

เขาทูลถามว่า “ท่านพระโคตม อะไรคือเหตุ อะไรคือปัจจัย ให้นิตยทานที่ทำสืบกันมาถวายเจาะจงบรรพชิตผู้มีศีล ใช้ทุนทรัพย์และมีการตระเตรียมน้อยกว่า แต่มีผลานิสงส์มากกว่ายัญสมบัติ ๓ ประการ มีองค์ประกอบ ๑๖ นี้”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “พราหมณ์ พระอรหันต์หรือท่านที่บรรลอรหัตตมรรคยอมไม่เข้าไปสู่ยัญเช่นนั้น เพราะในยัญนั้นยังปรากฏว่ามีการประหารด้วยท่อนไม้บ้าง จับคอกลากไปบ้าง ฉะนั้นพระอรหันต์หรือท่านที่บรรลอรหัตตมรรคจึงไม่เข้าไปสู่ยัญเช่นนั้น ส่วนนิตยทานที่ทำสืบกันมาถวายเจาะจงบรรพชิตผู้มีศีลนั้น พระอรหันต์หรือท่านที่บรรลอรหัตตมรรคจึงเข้าไปสู่ยัญเช่นนี้ได้ เพราะในยัญนั้นไม่ปรากฏว่ามีการประหารด้วยท่อนไม้บ้าง จับคอกลากไปบ้าง ฉะนั้นพระอรหันต์หรือท่านที่บรรลอรหัตตมรรคจึงเข้าไปสู่ยัญเช่นนี้ นี่เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้นิตยทานที่ทำสืบกันมานั้น ใช้ทุนทรัพย์และมีการตระเตรียมน้อยกว่า แต่มีผลานิสงส์มากกว่ายัญสมบัติ ๓ ประการ มีองค์ประกอบ ๑๖ นี้”

[๓๕๐] เขาทูลถามว่า “ท่านพระโคตม มียัญอย่างอื่นอีกหรือไม่ ที่ใช้ทุนทรัพย์และมีการตระเตรียมน้อยกว่า แต่มีผลานิสงส์มากกว่ายัญสมบัติ ๓ ประการ มีองค์ประกอบ ๑๖ และกว่านิตยทานที่ทำสืบกันมานี้”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “มีอยู่ พราหมณ์”

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๕.กุกกัณฐสูตร]

ยัญที่สืบตระกูลกันมาคือนิตยทาน

เขาทูลถามว่า “ท่านพระโคดม ยัญนั้นเป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ยัญของบุคคลผู้สร้างวิหารอุทิศพระสงฆ์ผู้มาจากทิศทั้ง ๔ นี่เป็นยัญซึ่งใช้ทุนทรัพย์และมีการตระเตรียมน้อยกว่า แต่มีผลานิสงส์มากกว่ายัญสมบัติ ๓ ประการ มีองค์ประกอบ ๑๖ และกว่านิตยทานที่ทำสืบกันมานี้”

[๓๕๑] เขาทูลถามว่า “ท่านพระโคดม มียัญอย่างอื่นอีกหรือไม่ ที่ใช้ทุนทรัพย์และมีการตระเตรียมน้อยกว่า แต่มีผลานิสงส์มากกว่ายัญสมบัติ ๓ ประการ มีองค์ประกอบ ๑๖ กว่านิตยทานที่ทำสืบกันมาและกว่าวิหารทานนี้”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “มีอยู่ พรหมณ”

เขาทูลถามว่า “ท่านพระโคดม ยัญนั้นเป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ยัญของบุคคลผู้มีจิตเลื่อมใส ถึงพระพุทธเจ้าพร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ นี่เป็นยัญซึ่งใช้ทุนทรัพย์และมีการตระเตรียมน้อยกว่า แต่มีผลานิสงส์มากกว่ายัญสมบัติ ๓ ประการ มีองค์ประกอบ ๑๖ กว่านิตยทานที่ทำสืบกันมา และกว่าวิหารทานนี้”

[๓๕๒] เขาทูลถามว่า “ท่านพระโคดม มียัญอย่างอื่นอีกหรือไม่ ที่ใช้ทุนทรัพย์และมีการตระเตรียมน้อยกว่า แต่มีผลานิสงส์มากกว่ายัญสมบัติ ๓ ประการ มีองค์ประกอบ ๑๖ กว่านิตยทานที่ทำสืบกันมา กว่าวิหารทาน และกว่าสรณคมนี”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “มีอยู่ พรหมณ”

เขาทูลถามว่า “ท่านพระโคดม ยัญนั้นเป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “การที่บุคคลผู้มีจิตเลื่อมใสสมาทานสิกขาบททั้งหลาย คือ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการประพฤติผิดในกาม เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการพูดเท็จ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท นี่เป็นยัญซึ่งใช้ทุนทรัพย์และมีการตระเตรียมน้อยกว่า แต่มีผลานิสงส์มากกว่ายัญสมบัติ ๓ ประการ มี องค์ประกอบ ๑๖ กว่านิตยทานที่ทำสืบกันมา กว่าวิหารทาน และกว่าสรณคมนี”

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๕.กุกกัณฐสูตร]

พราหมณ์กุกกัณฐะประกาศตนเป็นอุบาสก

[๓๕๓] เขาทูลถามว่า “ท่านพระโคตม มีỷญ้อย่างอื่นอีกหรือไม่ ที่ใช้ทุนทรัพย์ และมีการตระเตรียมน้อยกว่า แต่มีผลานิสงส์มากกว่า ๓ ประการ มีองค์ ประกอบ ๑๖ กวานิตยทานที่ทำสืบกันมา กวาวิหารทาน กวาสรณคณณ์ และกวาสิกขามทเหล่านี้”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “มีอยู่ พราหมณ์”

เขาทูลถามว่า “ท่านพระโคตม ỷญนั้นเป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “พราหมณ์ ตถาคตอุบัติขึ้นมาในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยตนเองโดยชอบ ฯลฯ (ฟังนำข้อความเต็มในสามัญญผลสูตร มาใส่ไว้ในที่นี้) ภิกษุชื่อว่าสมบุรณด้วยศีลเป็นอย่างนี้แล ฯลฯ บรรลุปฐมฌานอยู่ นี้เป็นỷญซึ่งใช้ทุนทรัพย์และมีการตระเตรียมน้อยกว่า แต่มีผลานิสงส์มากกว่า ๓ ประการ ที่กล่าวมาแล้วก่อน ๆ ฯลฯ บรรลุทุติยฌานอยู่ บรรลุตติยฌานอยู่ บรรลุจตุตถฌานอยู่ นี้เป็นỷญซึ่งใช้ทุนทรัพย์และมีการตระเตรียมน้อยกว่า แต่มีผลานิสงส์มากกว่า ๓ ประการ ที่กล่าวมาแล้วก่อน ๆ ฯลฯ น้อมจิตไปเพื่อญาณทัสสนะ ฯลฯ นี้เป็นỷญซึ่งใช้ทุนทรัพย์และมีการตระเตรียมน้อยกว่า แต่มีผลานิสงส์มากกว่า ๓ ประการ ที่กล่าวมาแล้วก่อน ๆ ฯลฯ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’^๑ นี้แลเป็นỷญซึ่งใช้ทุนทรัพย์และมีการตระเตรียมน้อยกว่า แต่มีผลานิสงส์มากกว่า ๓ ประการ ที่กล่าวมาแล้วก่อน ๆ พราหมณ์ ไม่มีỷญสมบัติอื่น ๆ ที่จะดียิ่งกว่าหรือประณีตกว่า ๓ ประการนี้แล้ว”

พราหมณ์กุกกัณฐะประกาศตนเป็นอุบาสก

[๓๕๔] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ พราหมณ์กุกกัณฐะได้กราบทูลว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาษิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาษิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านพระโคตมทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทาง

เชิงอรรถ :

^๑ ความเต็มเหมือนในสามัญญผลสูตร ข้อ ๑๙๐-๒๔๘

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๑๔๘ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๕.กุกกัณฐสูตร]

พราหมณ์กุกกัณฐทัตตะบรรลฺโลดาปัตติผล

แก่ผู้หลงทางหรือตามประทีบในที่มืดโดยตั้งใจว่า คนมีตาดีจักเห็นรูปได้ ข้าพระองค์
นี้ขอถึงท่านพระโคตม พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านพระโคตม
จงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต
ข้าพระองค์ได้ปล่อยโคเพศผู้ ลูกโคเพศผู้ ลูกโคเพศเมีย แพะ แกะ อย่างละ ๗๐๐
ตัว ใต้ให้ชีวิตแก่สัตว์เหล่านั้น ขอสัตว์เหล่านั้นจงได้กินหญ้าเขียวสด ได้ดื่มน้ำเย็น
กระแสดมอุ่น ๆ จงพัดถูกตัวสัตว์เหล่านั้นเกิด”

พราหมณ์กุกกัณฐทัตตะบรรลฺโลดาปัตติผล

[๓๕๕] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสอนุปฺพฬิกถา คือ ทรงประกาศเรื่อง
ทาน เรื่องศีล เรื่องสวรรค์ เรื่องโทษ ความต่ำทราม ความเศร้าหมองแห่งกาม และ
อาณิสสฺสในการออกบวชแก่พราหมณ์กุกกัณฐทัตตะ เมื่อทรงทราบว่พราหมณ์กุกกัณฐทัตตะ
มีจิตควรบรรลฺลธรรม สงบ อ่อน ปราศจากนิวรณ์ เบิกบานผ่องใส จึงทรงประกาศ
สามกัณฐิกเทศนา^๑ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ธรรมจักษุอันไร้ธุลีคือกิเลส
ปราศจากมลทิน เกิดขึ้นแก่พราหมณ์กุกกัณฐทัตตะบนที่นั่งนั่นเองว่า ‘สิ่งใดสิ่งหนึ่งมี
ความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมดล้วนดับไปเป็นธรรมดา’ เปรียบเหมือนผ้า
ขาวสะอาดปราศจากมลทินควรรับน้ำย้อมได้เป็นอย่างดี

[๓๕๖] ครั้นพราหมณ์กุกกัณฐทัตตะเห็นธรรม บรรลฺลธรรม รู้ธรรม หยั่งลงสู่ธรรม
หมดความสงสัย ไม่มีคำถามใด ๆ มีความแจ่มกระจ่าง ไม่ต้องเชื่อใครอีก ในหลัก
คำสอนของพระศาสดา ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ขอท่านพระโคตมพร้อมกับ
ภิกษุสงฆ์โปรดรับภัตตาหารของข้าพระองค์ในวันพรุ่งนี้เกิด”

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์ด้วยพระอาการดุชนี

[๓๕๗] ที่นั้น พราหมณ์กุกกัณฐทัตตะทราบอาการที่พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์
แล้ว จึงลุกจากที่นั่ง กราบพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วจากไป ครั้นล่วง
ราตรีนั้น เขาได้สั่งให้จัดของขบฉันอย่างประณีตไว้ในโรงพิธีบูชาญญของตน แล้ว
ให้คนไปกราบทูลภัตตกาลแด่พระผู้มีพระภาคว่า “ท่านพระโคตม ได้เวลาแล้ว
ภัตตาหารเสร็จแล้ว”

เชิงอรรถ :

^๑ พระธรรมเทศนาที่พระพุทธองค์ทรงยกขึ้นแสดงเอง โดยไม่มีผู้ทูลอาราธนาหรือทูลถาม (ที.สี.อ. ๒๙๘/๒๕๐)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๕.กฏหันทสูตร]
พราหมณ์กฏหันทะบรรลุโสดาปัตติผล

[๓๕๘] ตอนเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตราวาสก ถือบาตรและจีวร
เสด็จไปยังโรงพิธีบูชาญญะของพราหมณ์กฏหันทะพร้อมกับภิกษุสงฆ์แล้วประทับนั่ง
บนอาสนะที่ปูไว้

จากนั้น พราหมณ์กฏหันทะได้นำของขบฉันอันประณีตประเคนภิกษุสงฆ์มี
พระพุทธเจ้าทรงเป็นประธานให้อิ่มหนำด้วยตนเอง เมื่อพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จ
ทรงวางพระหัตถ์ พราหมณ์กฏหันทะจึงเสือกนั่ง ณ ที่สมควรที่ใดที่หนึ่งซึ่งต่ำกว่า
พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้พราหมณ์กฏหันทะเห็นชัด ชักชวนให้อยากรับเอาไป
ปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแก้วกล้า ปล่อยขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา
แล้วทรงลุกจากอาสนะเสด็จจากไป

กฏหันทสูตรที่ ๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค [๖.มหาลิสสูตร]

เรื่องพราหมณทูต

๖. มหาลิสสูตร

ว่าด้วยเจ้าลิจจวีช้อมหาลิส

เรื่องพราหมณทูต

[๓๕๙] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลาในป่ามหาวัน เขตกรุงเวสาลี เวลานั้น พราหมณทูตชาวโกศลและชาวมคธจำนวนมากมีธุระพักอยู่ในกรุงเวสาลี พราหมณทูตชาวโกศลและชาวมคธเหล่านั้นได้ฟังข่าวว่า “ท่านพระโคตมเป็นศากยบุตรเสด็จออกผนวชจากศากยตระกูล ประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลาในป่ามหาวัน เขตกรุงเวสาลี ท่านพระโคตมนี้มีกิตติศัพท์อันงามขจรไปอย่างนี้ว่า ฯลฯ^๑ การได้พบพระอรหันต์ทั้งหลายเช่นนี้ เป็นความดีอย่างแท้จริง”

[๓๖๐] ต่อมา พราหมณทูตชาวโกศลและชาวมคธเหล่านั้น เข้าไปยัง ภูฏาคารศาลา ในป่ามหาวัน สมัยนั้นท่านพระนาคิตะเป็นพระพุทธรูปปฏิภาก^๒ พราหมณทูตชาวโกศลและชาวมคธเหล่านั้น เข้าไปหาท่านพระนาคิตะแล้วเรียนถามว่า “ท่านพระนาคิตะ เวลานั้นท่านพระโคตมนี้ประทับอยู่ที่ไหน พวกเราต้องการเข้าเฝ้าท่านพระโคตมนี้”

ท่านพระนาคิตะตอบว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย เวลานั้นไม่ใช่เวลาเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค เพราะพระผู้มีพระภาคประทับหลีกเร้นอยู่”

พราหมณทูตชาวโกศลและชาวมคธเหล่านั้นจึงนั่ง(รอ) ณ ที่สมควรที่พระวิหารนั้นเองด้วยหวังว่า ‘พวกเราได้เข้าเฝ้าท่านพระโคตมก่อนจึงจะไป’

เชิงอรรถ :

^๑ ความเต็มเหมือนในอัมพพิฏฐสูตร ข้อ ๒๕๕

^๒ ครั้งปฐมโพธิกาลไม่มีพระพุทธรูปปฏิภากประจำ ฉะนั้น บางคราวท่านพระนาคสมาละทำหน้าที่ บางคราวท่านพระนาคิตะทำหน้าที่ บางคราวท่านพระอุภาวณะทำหน้าที่ บางคราวท่านพระสันักชัตตะทำหน้าที่ บางคราว สามเณรจุนทะทำหน้าที่ บางคราวท่านพระสาคระทำหน้าที่ บางคราวท่านพระเมฆิยะทำหน้าที่

พระสดตันตปิฎก ที่นิกาย สीलขันธวรรค [๖.มหาลิสสูตร]

เรื่องเจ้าโกฎฐัทธลิจฉวี

เรื่องเจ้าโกฎฐัทธลิจฉวี

[๓๖๑] ฝ่ายเจ้าโกฎฐัทธลิจฉวีพร้อมด้วยเจ้าลิจฉวีผู้เป็นบริวารหมู่ใหญ่เสด็จเข้าไปหาท่านพระนาคิตะที่กุฎาคารศาลาในป่ามหาวัน ทรงกราบท่านพระนาคิตะแล้วประทับยืนอยู่ ณ ที่สมควร ทรงถามว่า “ท่านพระนาคิตะ เวลานี้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นประทับอยู่ที่ไหน โยมต้องการเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น”

ท่านพระนาคิตะตอบว่า “ถวายพระพร มหาลี้ เวลานี้ไม่ใช่เวลาเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค เพราะพระผู้มีพระภาคประทับหลีกเร้นอยู่”

เจ้าโกฎฐัทธลิจฉวีจึงประทับนั่ง(รอ) ณ ที่สมควรที่พระวิหารนั้นเองด้วยหวังว่า ‘เราได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนจึงจะไป’

[๓๖๒] ต่อมา สามเณรสีหะ^๑ เข้าไปหาท่านพระนาคิตะ กราบท่านพระนาคิตะแล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควรเรียนถามว่า “ข้าแต่ท่านพระกัสสปะผู้เจริญ พวกพราหมณทูตชาวโกศลและชาวมคธจำนวนมากเข้ามาที่นี่เพื่อจะขอเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค แม้เจ้าโกฎฐัทธลิจฉวีพร้อมด้วยเจ้าลิจฉวีผู้เป็นบริวารหมู่ใหญ่ก็เสด็จมาที่นี่เพื่อจะขอเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ขอโอกาสเถิด ขอรับ ขอให้หมู่ชนนั้นได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคบ้าง”

ท่านพระนาคิตะตอบว่า “สีหะ ถ้าอย่างนั้น เธอจงกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ”

สามเณรสีหะรับคำของท่านพระนาคิตะแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ กราบพระผู้มีพระภาคแล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควร กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พราหมณทูตชาวโกศลและชาวมคธจำนวนมากเข้ามาที่นี่เพื่อจะขอเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค แม้เจ้าโกฎฐัทธลิจฉวีพร้อมด้วยเจ้าลิจฉวีผู้เป็นบริวารหมู่ใหญ่ก็เสด็จมาที่นี่เพื่อจะขอเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอให้หมู่ชนนั้นได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเถิด”

เชิงอรรถ :

^๑ สามเณรสีหะเป็นหลานชายของท่านพระนาคิตะ (ที.สี.อ. ๓๖๒/๒๗๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๑๕๒ }

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค [๖.มหาลิสสูตร]

สมาธิที่ภิกษุเจริญ(บำเพ็ญ)เฉพาะส่วน

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “สีหะ ถ้าอย่างนั้น เธอจงปุ้อาสนะไวในร่มเงาวิหาร”
สามเณรสีหะทูลรับสนองพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้วไปจัดอาสนะใน
ร่มเงาพระวิหาร

[๓๖๓] ต่อมา พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากพระวิหาร ไปประทับนั่งบน
อาสนะที่สามเณรสีหะจัดไวในร่มเงาพระวิหาร ลำดับนั้น พรหมมณฑุตชาวโกศลและ
ชาวมคธเหล่านั้น เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ได้สนทนากับพระผู้มีพระภาคพอ
คันเคยดีแล้วจึงนั่งลง ณ ที่สมควร

[๓๖๔] ฝ่ายเจ้าโอรุฏฐัทธลิจฉวีพร้อมด้วยเจ้าลิจฉวีผู้เป็นบริวารหมู่ใหญ่
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ทรงกราบพระผู้มีพระภาคแล้วประทับนั่งอยู่ ณ ที่สมควร
กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อหลายวันมาแล้ว เจ้าสำนักชัตตะลิจฉวีบุตร
เข้าไปพบข้าพระองค์แล้วบอกว่า ‘มหาลิส ตลอดเวลาที่ข้าพเจ้าอยู่ใกล้ชัตตะลิจฉวี
พระภาคไม่นานนเพียง ๓ ปี ได้เห็นรูปทิพย์อันชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด
แต่ไม่ได้ยินเสียงทิพย์อันชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
เสียงทิพย์อันชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนดที่เจ้าสำนักชัตตะลิจฉวีบุตรไม่ได้
ยินนั้น มีจริงหรือไม่จริง’”

สมาธิที่ภิกษุเจริญเฉพาะส่วน

[๓๖๕] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “มหาลิส เสียงทิพย์อันชวนให้รัก ชักให้
ใคร่ พาใจให้กำหนดที่เจ้าสำนักชัตตะลิจฉวีบุตรไม่ได้ยินนั้นมีอยู่จริง ไม่ใช่ไม่มี”

เจ้าโอรุฏฐัทธลิจฉวีทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรที่เป็นเหตุเป็นปัจจัย
ทำให้เจ้าสำนักชัตตะลิจฉวีบุตรไม่ได้ยินเสียงทิพย์อันชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้
กำหนด ซึ่งมีอยู่จริง ไม่ใช่ไม่มีนั้น”

[๓๖๖] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “มหาลิส ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญสมาธิ
เฉพาะส่วนเพื่อเห็นรูปทิพย์อันชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนดในทิศตะวันออก
แต่ไม่เจริญสมาธิเพื่อให้ได้ยินเสียงทิพย์อันชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด
เมื่อเจริญสมาธิเฉพาะส่วนเพื่อเห็นรูปทิพย์ ... ในทิศตะวันออก แต่ไม่เจริญสมาธิ
เพื่อให้ได้ยินเสียงทิพย์ ... เธอจึงเห็นแต่รูปทิพย์ ... ในทิศตะวันออก แต่ไม่ได้ยินเสียงทิพย์

พระสดตันตปิฎก ที่มณิกาย สीलขันธวรรค [๖.มหาลิสสูตร]

สมาธิที่ภิกษุเจริญ(บำเพ็ญ) ๒ ส่วน

... ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเธอเจริญสมาธิเฉพาะส่วนเพื่อเห็นรูปทิพย์อันชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนดในทิศตะวันออก แต่ไม่เจริญสมาธิเพื่อให้ได้ยินเสียงทิพย์อันชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด

[๓๖๗] ยังมีอีก มหาล ภิภษุเจริญสมาธิเฉพาะส่วนเพื่อเห็นรูปทิพย์อันชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนดในทิศใต้ ฯลฯ ในทิศตะวันตก ฯลฯ ในทิศเหนือ ฯลฯ ในทิศเบื้องบน ทิศเบื้องต่ำ และทิศเฉียง แต่ไม่เจริญสมาธิเพื่อให้ได้ยินเสียงทิพย์อันชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด เมื่อเจริญสมาธิเฉพาะส่วนเพื่อเห็นรูปทิพย์ ... ในทิศเบื้องบน ทิศเบื้องต่ำ และทิศเฉียง แต่ไม่เจริญสมาธิเพื่อให้ได้ยินเสียงทิพย์ ... เธอจึงเห็นแต่รูปทิพย์ ... ในทิศเบื้องบน ทิศเบื้องต่ำ และทิศเฉียง แต่ไม่ได้ยินเสียงทิพย์ ... ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเธอเจริญสมาธิเฉพาะส่วนเพื่อเห็นรูปทิพย์อันชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนดในทิศเบื้องบน ทิศเบื้องต่ำ และทิศเฉียง แต่ไม่เจริญสมาธิเพื่อให้ได้ยินเสียงทิพย์อันชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด

[๓๖๘] มหาล ภิภษุในธรรมวินัยนี้เจริญสมาธิเฉพาะส่วนเพื่อให้ได้ยินเสียงทิพย์อันชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด แต่ไม่เจริญสมาธิเพื่อให้ได้เห็นรูปทิพย์อันชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด เมื่อเจริญสมาธิเฉพาะส่วนเพื่อให้ได้ยินเสียงทิพย์ ... ในทิศตะวันออก แต่ไม่เจริญสมาธิเพื่อให้ได้เห็นรูปทิพย์ ... เธอจึงได้ยินแต่เสียงทิพย์ ... ในทิศตะวันออก แต่ไม่ได้เห็นรูปทิพย์ ... ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเธอเจริญสมาธิเฉพาะส่วนเพื่อให้ได้ยินเสียงทิพย์อันชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนดในทิศตะวันออก แต่ไม่เจริญสมาธิเพื่อเห็นรูปทิพย์อันชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด

[๓๖๙] ยังมีอีก มหาล ภิภษุในธรรมวินัยนี้เจริญสมาธิเฉพาะส่วนเพื่อให้ได้ยินเสียงทิพย์อันชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนดในทิศใต้ ฯลฯ ในทิศตะวันตก ฯลฯ ในทิศเหนือ ฯลฯ ในทิศเบื้องบน ทิศเบื้องต่ำ และทิศเฉียง แต่ไม่เจริญสมาธิเพื่อให้ได้เห็นรูปทิพย์อันชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด เมื่อเจริญสมาธิเฉพาะส่วนเพื่อให้ได้ยินเสียงทิพย์ ... ในทิศเบื้องบน ทิศเบื้องต่ำ และทิศเฉียง แต่ไม่เจริญสมาธิเพื่อให้ได้เห็นรูปทิพย์ ... เธอจึงได้ยินแต่เสียงทิพย์ ... ในทิศเบื้องบน ทิศเบื้องต่ำ และทิศเฉียง แต่ไม่เห็นรูปทิพย์ ... ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเธอเจริญสมาธิ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๖.มหาสิสุต]

สมาธิที่ภิกษุเจริญ(บำเพ็ญ) ๒ ส่วน

เฉพาะส่วนเพื่อให้ได้ยินเสียงทิพย์อันชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนดในทิศ
เบื้องบน ทิศเบื้องต่ำ และทิศเฉียง แต่ไม่เจริญสมาธิเพื่อให้ได้เห็นรูปทิพย์อันชวน
ให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด

[๓๗๐] มหาสิ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เจริญสมาธิทั้ง ๒ ส่วนเพื่อให้ได้เห็นรูป
ทิพย์และให้ได้ยินเสียงทิพย์อันชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด ในทิศตะวันออก
เมื่อเจริญสมาธิทั้ง ๒ ส่วนเพื่อให้ได้เห็นรูปทิพย์และให้ได้ยินเสียงทิพย์ ... ในทิศ
ตะวันออก เธอจึงได้เห็นรูปทิพย์และได้ยินเสียงทิพย์ ... ในทิศตะวันออก ข้อนั้น
เพราะเหตุไร เพราะเธอเจริญสมาธิทั้ง ๒ ส่วนเพื่อให้ได้เห็นรูปทิพย์และให้
ได้ยินเสียงทิพย์อันชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนดในทิศตะวันออก

[๓๗๑] ยังมีอีก มหาสิ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญสมาธิทั้ง ๒ ส่วนเพื่อให้
เห็นรูปทิพย์และให้ได้ยินเสียงทิพย์อันชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด ในทิศได้
 ฯลฯ ในทิศตะวันตก ฯลฯ ในทิศเหนือ ฯลฯ ในทิศเบื้องบน ทิศเบื้องต่ำ และทิศเฉียง
เมื่อเจริญสมาธิทั้ง ๒ ส่วนเพื่อให้ได้เห็นทั้งรูปทิพย์และได้ยินเสียงทิพย์ ... ในทิศ
เบื้องบน ทิศเบื้องต่ำ และทิศเฉียง เธอจึงได้เห็นรูปทิพย์และได้ยินเสียงทิพย์ ... ใน
ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องต่ำ และทิศเฉียง ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเธอเจริญสมาธิทั้ง ๒
ส่วนเพื่อให้ได้เห็นรูปทิพย์และให้ได้ยินเสียงทิพย์อันชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้
กำหนด ในทิศเบื้องบน ทิศเบื้องต่ำ และทิศเฉียง

มหาสิ นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้สุนัขขัดตะลิจฉวีบุตรไม่ได้ยินเสียงทิพย์อัน
ชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด ซึ่งมีอยู่จริง ไม่ใช่ไม่มีนั้น”

[๓๗๒] เจ้าโองลฐัทธลิจฉวีกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุประพตติ
พรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค^๑ คงจะมุ่งบรรลุสมาธิภาวนาทั้งสองนั้นเป็นแน่”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “มหาสิ ไม่ใช่ภิกษุจะประพตติพรหมจรรย์ในเราเพียง
เพื่อบรรลุสมาธิภาวนาทั้งสองนี้เท่านั้น แท้จริง ยังมีธรรมอื่นที่ดีกว่าและประณีต
กว่า ที่ภิกษุประพตติพรหมจรรย์ในเรามุ่งจะบรรลุ”

เชิงอรรถ :

^๑ คำว่า ประพตติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค หมายถึง การบวชประพตติธรรมในศาสนาของ
พระผู้มีพระภาค

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๖.มหาสิสุตตร]
อริยมรรคมีองค์ ๘

อริยผล ๔

[๓๗๓] เจ้าโองลฐัทธลิจจวีฑุลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมที่ดีกว่า และประณีตกว่า ที่ภิกษุประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคมุ่งจะบรรลุนั้นคือ อะไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “มหาสิ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นโสดาบัน เพราะ ละสังโยชน์^๑ได้ ๓ อย่าง ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิ^๒ ในวันข้างหน้า ธรรมนี้แลดีกว่าและประณีตกว่า ที่ภิกษุประพฤติพรหมจรรย์ในเรามุ่งจะบรรล

ยังมีอีก มหาสิ ภิกษุเป็นสกทาคามี เพราะละสังโยชน์ได้ ๓ อย่าง บรรเทา ราคะโทสะและโมหะให้เบาบางได้ มาสู่โลกนี้อีกเพียงครั้งเดียวก็จะทำที่สุดแห่งทุกข์ ธรรมนี้แลดีกว่าและประณีตกว่า ที่ภิกษุประพฤติพรหมจรรย์ในเรามุ่งจะบรรล

ยังมีอีก มหาสิ ภิกษุไปบังเกิดเป็นโอบปาติกะ^๓ เพราะละสังโยชน์เบื้องต่ำได้ ๕ อย่าง ปรินิพพานในภพนั้น ไม่หวนกลับมาจากโลกนั้นอีก ธรรมนี้แลดีกว่าและ ประณีตกว่า ที่ภิกษุประพฤติพรหมจรรย์ในเรามุ่งจะบรรล

ยังมีอีก มหาสิ ภิกษุทำให้แจ่มแจ้งโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ธรรมนี้แลดีกว่าและ ประณีตกว่า ที่ภิกษุประพฤติพรหมจรรย์ในเรามุ่งจะบรรล

มหาสิ ธรรมเหล่านี้แลทั้งดีกว่าและประณีตกว่า ที่ภิกษุประพฤติพรหมจรรย์ใน เรามุ่งจะบรรล”

อริยมรรคมีองค์ ๘

[๓๗๔] เจ้าโองลฐัทธลิจจวีฑุลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มีทาง มีข้อ ปฏิบัติเพื่อบรรลธรรมเหล่านั้นอยู่หรือ”

เชิงอรรถ :

- ^๑ สังโยชน์หมายถึง กิเลสที่ผูกมัดใจสัตว์, ธรรมที่มัดใจสัตว์ไว้กับทุกข์ มี ๑๐ อย่างคือ สักกายทิฐิ, วิภิกขณา, สิ้นพตปราคาส, กามฉันทะหรือกามราคะ, พยาบาทหรือปฏิฆะ, รูปราคะ, อรูปราคะ, มานะ, อุทธัจจะ, อวิชชา [อ.ทสก. ๒๔/๑๓/๑๔]
- ^๒ สัมโพธิ ในที่นี้หมายถึงเอา มรรค ๓ เบื้องสูง (สกทาคามีมรรค อนาคามีมรรค และอรหัตตมรรค) [ที.สี.อ. ๓๗๓/๒๘๑]
- ^๓ เป็นโอบปาติกะ ในที่นี้หมายถึงไปเกิดในสุทธาวาสภพใดภพหนึ่ง

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค [๖.มหาสิสุต]

เรื่องนักรบ ๒ รูป

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “มหาสิ มีทาง มีข้อปฏิบัติเพื่อบรรลุนิพพาน เหล่านี้”

[๓๗๕] เจ้าโองลัทธิทลิจจวีฑุลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทางเป็นอย่างไร ข้อปฏิบัติเพื่อบรรลุนิพพานเหล่านี้เป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “มรรคมงคล ๘ อันประเสริฐเหล่านี้คือ สัมมาทิฏฐิ(เห็นชอบ), สัมมาสังกัปปะ(ดำริชอบ), สัมมาวาจา(เจรจาชอบ), สัมมากัมมันตะ(กระทำชอบ), สัมมาอาชีวะ(เลี้ยงชีพชอบ), สัมมาวายามะ(พยายามชอบ), สัมมาสติ(ระลึกชอบ) และสัมมาสมาธิ(ตั้งจิตมั่นชอบ) นี้แลคือทาง นี้คือข้อปฏิบัติเพื่อบรรลุนิพพาน

เรื่องนักรบ ๒ รูป

[๓๗๖] มหาสิ สมัยหนึ่ง เราอยู่ที่โฆสิตาราม เขตกรุงโกสัมพี มีนักรบ ๒ รูป คือ มณฑิยปริพาชกและชาลียปริพาชก ซึ่งเป็นศิษย์ของพวกทวารบัณฑิตกะ (นักรบผู้นิยมใช้บาตรไม้)เข้าไปหาเรา สนทนากับเราพอคุ้นเคยดีแล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควร ถามเราว่า ‘ท่านพระโคตม ชีวะ^๑ กับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน หรือว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน’

[๓๗๗] เราตอบว่า ‘ผู้มีอายุ ถ้าเช่นนั้น ท่านจงฟัง จงตั้งใจให้ดี เราจะบอก’ นักรบทั้ง ๒ รูปนั้นรับคำของเราแล้ว เราจึงกล่าวว่า ‘ผู้มีอายุ ตถาคตอุบัติขึ้นมาในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยตนเองโดยชอบ ฯลฯ^๒ (ฟังนำข้อความเต็มในสามัญญผลสูตรมาใส่ไว้ในที่นี้) ผู้มีอายุ ภิกษุชื่อว่าสมบุรณด้วยศีลเป็นอย่างนี้แล

ฯลฯ บรรลุผลมรรคอยู่ ผู้มีอายุ ภิกษุผู้รู้ผู้เห็นอย่างนี้ ควรละหรือที่จะกล่าวว่า ‘ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน หรือว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน’

นักรบทั้ง ๒ รูปนั้นตอบว่า ‘ภิกษุผู้รู้ผู้เห็นอย่างนี้ยังควรที่จะกล่าวว่า ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน หรือว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน’

เชิงอรรถ :

^๑ ชีวะ ในที่นี้หมายถึง วิญญาณอมตะหรือ อาตมัน (Soul) [อภิ.ปญจ.อ.๑/๑/๑๒๙]

^๒ ความเต็มเหมือนในสามัญญผลสูตร ข้อ ๑๙๔-๒๑๒ และควรดูเทียบต่อไปจนถึงข้อ ๒๔๘

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๖.มหาสิสุต]

เรื่องนักบวช ๒ รูป

เรากล่าวว่า ‘ผู้มีอายุ เราดูเราเห็นอย่างนี้ แต่ก็ไม่กล่าวว่า ชีวะกับสรีระเป็น
อย่างเดียวกัน หรือว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน

ฯลฯ บรรลุดุติยฌานอยู่ บรรลุดุติยฌานอยู่ บรรลุดุตตฌานอยู่ ผู้มีอายุ
ภิกษุผู้รู้ผู้เห็นอย่างนี้ ควรละหรือที่จะกล่าวว่า ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน หรือ
ว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน’

นักบวชทั้ง ๒ รูปนั้นตอบว่า ‘ภิกษุผู้รู้ผู้เห็นอย่างนี้ยังควรที่จะกล่าวว่า ชีวะ
กับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน หรือว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน’

เรากล่าวว่า ‘ผู้มีอายุ เราดูเราเห็นอย่างนี้ แต่ก็ไม่กล่าวว่า ชีวะกับสรีระเป็น
อย่างเดียวกัน หรือว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน

ฯลฯ น้อมจิตไปเพื่อญาณทัสสนะ ผู้มีอายุ ภิกษุผู้รู้ผู้เห็นอย่างนี้ ควรละหรือ
ที่จะกล่าวว่า ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน หรือว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน’

นักบวชทั้ง ๒ รูปนั้นตอบว่า ‘ภิกษุผู้รู้ผู้เห็นอย่างนี้ไม่ควรที่จะกล่าวว่า ชีวะกับ
สรีระเป็นอย่างเดียวกัน หรือว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน’^๑

เรากล่าวว่า ‘ผู้มีอายุ เราดูเราเห็นอย่างนี้ แต่ก็ไม่กล่าวว่า ชีวะกับสรีระเป็น
อย่างเดียวกัน หรือว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน

ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป ผู้มีอายุ ภิกษุผู้
รู้ผู้เห็นอย่างนี้ ควรละหรือที่จะกล่าวว่า ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน หรือว่าชีวะ
กับสรีระเป็นคนละอย่างกัน’

นักบวชทั้ง ๒ รูปนั้นตอบว่า ‘ภิกษุผู้รู้ผู้เห็นอย่างนี้ไม่ควรที่จะกล่าวว่า ชีวะกับ
สรีระเป็นอย่างเดียวกัน หรือว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน’

เรากล่าวว่า ‘ผู้มีอายุ เราดูเราเห็นอย่างนี้ จึงไม่กล่าวว่า ชีวะกับสรีระเป็นอย่าง
เดียวกัน หรือว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน’ ดังนี้”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ เจ้าโอรุทฐ์ทลจจวิมิใจยินดีชื่นชมภษิตของ
พระผู้มีพระภาคแล้วแล

มหาสิสุตที่ ๖ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ คำตอบตรงนี้ น่าจะไม่มี (ไม่) เหมือนกับที่ไม่มีในสูตรถัดไป

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๗. ชาลียสูตร]

เรื่องนักบวช ๒ รูป

๗. ชาลียสูตร

ว่าด้วยปริพาชกชื่อชาลียะ

เรื่องนักบวช ๒ รูป

[๓๗๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โขสิตาราม เขตกรุงโกสัมพี มีนักบวช ๒ รูป คือ มัณฑิยปริพาชกและชาลียปริพาชก ซึ่งเป็นศิษย์ของพวกทารุปัตติกะ(นักบวชผู้นิยมใช้บาตรไม้) เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค สนทนากับพระผู้มีพระภาคพอคั่นเคยแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่สมควร ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า “ท่านพระโคตม ชีวะกับสรีระเป็นอย่างไรกัน หรือว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน”

[๓๗๙] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ผู้มีอายุ ถ้าเช่นนั้น ท่านจงฟัง จงตั้งใจให้ดี เราจะบอก”

นักบวชทั้ง ๒ รูปนั้นทูลรับสนองพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ผู้มีอายุ ตถาคตอุบัติขึ้นมาในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยตนเองโดยชอบ ฯลฯ^๑ (ฟังนำข้อความเต็มในสามัญญผลสูตรมาใส่ไว้ในที่นี้) ผู้มีอายุ ภิกษุชื่อว่าสมบุรณด้วยศีลเป็นอย่างนี้แล

ฯลฯ บรรลุปรุณณอยู่ ผู้มีอายุ ภิกษุผู้รู้ผู้เห็นอย่างนี้ ควรละหรือที่จะกล่าว ว่า ชีวะกับสรีระเป็นอย่างไรกัน หรือว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน”

นักบวชทั้ง ๒ รูปนั้นทูลตอบว่า “ภิกษุผู้รู้ผู้เห็นอย่างนี้ยังควรที่จะกล่าวว่า ชีวะกับสรีระเป็นอย่างไรกัน หรือว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ผู้มีอายุ เรารู้เราเห็นอย่างนี้ แต่ก็ไม่กล่าวว่า ชีวะกับสรีระเป็นอย่างไรกัน หรือว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน

เชิงอรรถ :

^๑ ความเต็มเหมือนในสามัญญผลสูตร ข้อ ๑๙๔-๒๑๒ อนึ่ง ชาลียสูตรนี้มีเนื้อความเกี่ยวเนื่องกับมหาสิสูตรตอนปลาย (ข้อ ๓๗๖-๓๗๗)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๗. ชาลียสูตร]

เรื่องนักรบ ๒ รูป

๑๗๑ บรรลพหุติยฉานอยู่ บรรลตติยฉานอยู่ บรรลจตุตถฉานอยู่ ผู้มีอายุ ภิกษุผู้รู้ผู้เห็นอย่างนี้ ควรละหรือที่จะกล่าวว่า ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน หรือว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน”

นักรบทั้ง ๒ รูปนั้นทูลตอบว่า “ภิกษุผู้รู้ผู้เห็นอย่างนี้ยังควรที่จะกล่าวว่า ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน หรือว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ผู้มีอายุ เราดูเราเห็นอย่างนี้ แต่ก็ไม่กล่าวว่า ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน หรือว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน

๑๗๒ น้อมจิตไปเพื่อญาณทัสสนะ ผู้มีอายุ ภิกษุผู้รู้ผู้เห็นอย่างนี้ ควรละหรือที่จะกล่าวว่า ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน หรือว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน”

นักรบทั้ง ๒ รูปนั้นทูลตอบว่า “ภิกษุผู้รู้ผู้เห็นอย่างนี้ยังควรที่จะกล่าวว่า ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน หรือว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ผู้มีอายุ เราดูเราเห็นอย่างนี้ แต่ก็ไม่กล่าวว่า ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน หรือว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน”

[๓๘๐] ๑๗๓ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป ผู้มีอายุ ภิกษุผู้รู้ผู้เห็นอย่างนี้ ควรละหรือที่จะกล่าวว่า ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน หรือว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน”

นักรบทั้ง ๒ รูปนั้นทูลตอบว่า “ภิกษุผู้รู้ผู้เห็นอย่างนี้ไม่ควรที่จะกล่าวว่า ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน หรือว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ผู้มีอายุ เราดูเราเห็นอย่างนี้ จึงไม่กล่าวว่า ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน หรือว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ นักรบทั้ง ๒ รูปนั้น มีใจยินดีต่างชื่นชม ภาษิตของพระผู้มีพระภาคแล้วแล

ชาลียสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๘.มหาสีหนาทสูตร]
เรื่องอเจลกัสสปะ

๘. มหาสีหนาทสูตร

ว่าด้วยการบันลืออย่างองอาจตั้งพญาราชสีห์

เรื่องอเจลกัสสปะ

[๓๘๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กัณณกถ มฤคทายวัน เขตเมืองอุชฌัญญา ครั้งนั้น อเจลกัสสปะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค สนทนากับพระองค์พอคุ้นเคยแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่สมควรแล้ว ทูลถามว่า “ท่านพระโคตม ข้าพระองค์ได้ยินมาว่า ‘พระสมณโคตมทรงดำหนิตบะทุกชนิด ทรงคัดค้านและชี้โทษผู้บำเพ็ญตบะทั้งปวงว่าเป็นผู้มีอาชีวะเศร้าหมองโดยส่วนเดียว’ สมณพราหมณ์ที่กล่าวอย่างนี้ว่า ‘พระสมณโคตมทรงดำหนิตบะทุกชนิด ทรงคัดค้านและชี้โทษผู้บำเพ็ญตบะทั้งปวงว่าเป็นผู้มีอาชีวะเศร้าหมองโดยส่วนเดียว’ ชื่อว่าพูดตรงตามที่ท่านพระโคตมตรัสไว้ ไม่ชื่อว่ากล่าวดูท่านพระโคตมด้วยคำเท็จหรือ ชื่อว่าเป็นผู้พูดอย่างสมเหตุสมผลหรือ ไม่มีบ้างหรือที่คำเล่าลืออันชอบธรรมนั้นจะเป็นเหตุที่ควรดำหนิตได้ เพราะพวกข้าพระองค์ไม่ประสงค์จะกล่าวดูท่านพระโคตมเลย”

[๓๘๒] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “กัสสปะ สมณพราหมณ์ที่กล่าววว่า ‘พระสมณโคตมทรงดำหนิตบะทุกชนิด ทรงคัดค้านและชี้โทษผู้บำเพ็ญตบะทั้งปวงว่าเป็นผู้มีอาชีวะเศร้าหมองโดยส่วนเดียว’ ไม่ถือว่าพูดตรงตามที่เราพูด ทั้งไม่ถือว่ากล่าวดูเราด้วยคำเท็จ ด้วยอาศัยดาตัพยอันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ เราจึงเห็นบุคคลผู้บำเพ็ญตบะบางคนในโลกนี้มีอาชีวะเศร้าหมอง หลังจากตายแล้ว ไปบังเกิดในอบายทุกคติ วินิบาต นรกก็มี ไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ก็มี

[๓๘๓] ด้วยอาศัยดาตัพยอันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ เราเห็นบุคคลผู้บำเพ็ญตบะบางคนในโลกนี้อยู่เป็นทุกข์เพราะบุญน้อย หลังจากตายแล้วไปบังเกิดในอบายทุกคติ วินิบาต นรกก็มี ไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ก็มี เรารู้การมา การไป การจติ และการบังเกิดของคนเหล่านั้นตามความเป็นจริงอย่างนี้ ไฉนเราจักดำหนิตบะทุกชนิด หรือคัดค้านและชี้โทษผู้บำเพ็ญตบะทั้งปวงว่า เป็นผู้มีอาชีวะเศร้าหมองโดยส่วนเดียวเล่า

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๘.มหาสีหนาทสูตร]
ว่าด้วยการไล่เลียงสอบสวน

[๓๘๔] กัสสปะ มีสมณพราหมณ์บางพวกเป็นบัณฑิต ทรงภูมิปัญญา มักโต้แย้ง มีท่าทางดั่งขมังธนู พวกเขาดูเหมือนจะกำจัดทิฏฐิได้ด้วยปัญญา สมณพราหมณ์เหล่านั้นมีพรรคนะตรงกับเราในบางเรื่อง ไม่ตรงกันกับเราในบางเรื่อง บางประเด็นที่พวกเขาว่าดี แม้เราก็อ้างว่าดี บางประเด็นที่พวกเขาว่าไม่ดี แม้เราก็อ้างว่าไม่ดี บางประเด็นที่พวกเขาว่าดี แต่เราว่าไม่ดี บางประเด็นที่พวกเขาว่าไม่ดี แต่เราว่าดี

บางประเด็นที่เราว่าดี สมณพราหมณ์พวกอื่นก็ว่าดี บางประเด็นที่เราว่าไม่ดี สมณพราหมณ์พวกอื่นก็ว่าไม่ดี บางประเด็นที่เราว่าดี สมณพราหมณ์พวกอื่นกลับว่าไม่ดี บางประเด็นที่เราว่าไม่ดี สมณพราหมณ์พวกอื่นกลับว่าดี

ว่าด้วยการไล่เลียงสอบสวน

[๓๘๕] กัสสปะ เราเข้าไปหาสมณพราหมณ์เหล่านั้นแล้วกล่าวอย่างนี้ว่า 'ผู้มีอายุ เรื่องที่ทำให้พวกเราผิดปฏิบัติไม่ตรงกันจงงดไว้ แต่ในเรื่องที่ตรงกัน วิญญูชนเมื่อชักใช้ไล่เลียงสอบสวน เปรียบเทียบศาสดากับศาสดา หมุ่สาวกกับหมุ่สาวก ว่า ธรรมของท่านเหล่านี้ส่วนใดที่เป็นอกุศลก็จัดว่าเป็นอกุศล ที่มีโทษก็จัดว่ามีโทษ ที่ไม่ควรเสพก็จัดว่าไม่ควรเสพ ที่ไม่ประเสริฐก็จัดว่าไม่ประเสริฐ และที่เป็นฝ่ายชั่วก็จัดว่าเป็นฝ่ายชั่ว ใครเล่าที่ละธรรมเหล่านี้ได้เด็ดขาด พระสมณโคดมหรือว่า คณาจารย์ผู้เจริญเหล่าอื่นกันแน่'

[๓๘๖] กัสสปะ เป็นไปได้ที่วิญญูชนเมื่อชักใช้ไล่เลียงสอบสวนจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า 'ธรรมของท่านเหล่านี้ส่วนใดที่เป็นอกุศลก็จัดว่าเป็นอกุศล ที่มีโทษก็จัดว่ามีโทษ ที่ไม่ควรเสพก็จัดว่าไม่ควรเสพ ที่ไม่ประเสริฐก็จัดว่าไม่ประเสริฐ และที่เป็นฝ่ายชั่วก็จัดว่าเป็นฝ่ายชั่ว พระสมณโคดมละธรรมเหล่านี้ได้เด็ดขาด หรือว่า คณาจารย์ผู้เจริญเหล่าอื่นกันแน่' ในเรื่องนั้นวิญญูชนเมื่อชักใช้ไล่เลียงสอบสวนอย่างนี้ โดยมากจะสรรเสริญพวกเราฝ่ายเดียวเท่านั้น

[๓๘๗] ยังมีอีก กัสสปะ วิญญูชนเมื่อชักใช้ไล่เลียงสอบสวนพวกเรา เปรียบเทียบศาสดากับศาสดา หมุ่สาวกกับหมุ่สาวกว่า 'ธรรมของท่านเหล่านี้ส่วนใดที่เป็นอกุศลก็จัดว่าเป็นอกุศล ที่ไม่มีโทษก็จัดว่าไม่มีโทษ ที่ควรเสพก็จัดว่าควรเสพ ที่

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๘.มหาสีหนาทสูตร]
ว่าด้วยการไล่เลียงสอบสวน

ประเสริฐก็จัดว่าประเสริฐ และที่เป็นฝ่ายดีก็จัดว่าเป็นฝ่ายดี ใครเล่าที่สมาทาน
ประพฤติธรรมเหล่านี้ได้ครบถ้วน พระสมณโคดมหรือว่าคณาจารย์ผู้เจริญเหล่านี้
กันแน่'

[๓๘๘] กัสสปะ เป็นไปได้ที่วิญญูชนเมื่อซักไซ้ไล่เลียงสอบสวนจะฟังกล่าว
อย่างนี้ว่า 'ธรรมของท่านเหล่านี้ส่วนใดที่เป็นกุศลก็จัดว่าเป็นกุศล ที่ไม่มีโทษก็จัดว่า
ไม่มีโทษ ที่ควรเสพก็จัดว่าควรเสพ ที่ประเสริฐก็จัดว่าประเสริฐ และที่เป็นฝ่ายดีก็จัด
ว่าเป็นฝ่ายดี พระสมณโคดมสมาทานประพฤติธรรมเหล่านี้ได้ครบถ้วน หรือว่า
คณาจารย์ผู้เจริญเหล่านี้กันแน่' ในเรื่องนั้น วิญญูชนเมื่อซักไซ้ไล่เลียงสอบสวน
อย่างนี้ โดยมากจะสรรเสริญพวกเราฝ่ายเดียวเท่านั้น

[๓๘๙] ยังมีอีก กัสสปะ วิญญูชนเมื่อซักไซ้ไล่เลียงสอบสวนพวกเรา เปรียบ
เทียบศาสดากับศาสดา หมุ่สาวกกับหมุ่สาวกว่า 'ธรรมของท่านเหล่านี้ส่วนใดที่เป็น
อกุศลก็จัดว่าเป็นอกุศล ที่มีโทษก็จัดว่ามีโทษ ที่ไม่ควรเสพก็จัดว่าไม่ควรเสพ ที่ไม่
ประเสริฐ ก็จัดว่าไม่ประเสริฐ และที่เป็นฝ่ายชั่วก็จัดว่าเป็นฝ่ายชั่ว ใครเล่าที่ละธรรม
เหล่านี้ได้เด็ดขาด หมุ่สาวกของพระสมณโคดมหรือว่าหมุ่สาวกของคณาจารย์ผู้
เจริญเหล่านี้กันแน่'

[๓๙๐] กัสสปะ เป็นไปได้ที่วิญญูชนเมื่อซักไซ้ไล่เลียงสอบสวนจะฟังกล่าว
อย่างนี้ว่า 'ธรรมของท่านเหล่านี้ส่วนใดที่เป็นอกุศลก็จัดว่าเป็นอกุศล ที่มีโทษก็จัดว่า
มีโทษ ที่ไม่ควรเสพก็จัดว่าไม่ควรเสพ ที่ไม่ประเสริฐก็จัดว่าไม่ประเสริฐ และที่เป็น
ฝ่ายชั่วก็จัดว่าเป็นฝ่ายชั่ว หมุ่สาวกของพระสมณโคดมละธรรมเหล่านี้ได้เด็ดขาด
หรือว่าหมุ่สาวกของคณาจารย์ผู้เจริญเหล่านี้กันแน่' ในเรื่องนั้น วิญญูชนเมื่อซักไซ้
ไล่เลียงสอบสวนอย่างนี้ โดยมากจะสรรเสริญพวกเราฝ่ายเดียวเท่านั้น

[๓๙๑] ยังมีอีก กัสสปะ วิญญูชนเมื่อซักไซ้ไล่เลียงสอบสวนพวกเรา เปรียบ
เทียบศาสดากับศาสดา หมุ่สาวกกับหมุ่สาวกว่า 'ธรรมของท่านเหล่านี้ส่วนใดที่เป็น
กุศลก็จัดว่าเป็นกุศล ที่ไม่มีโทษก็จัดว่าไม่มีโทษ ที่ควรเสพก็จัดว่าควรเสพ ที่
ประเสริฐก็จัดว่าประเสริฐ และที่เป็นฝ่ายดีก็จัดว่าเป็นฝ่ายดี ใครเล่าที่สมาทาน
ประพฤติธรรมเหล่านี้ได้ครบถ้วน หมุ่สาวกของพระสมณโคดมหรือว่าหมุ่สาวกของ
คณาจารย์ผู้เจริญเหล่านี้กันแน่'

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๘.มหาสีหนาทสูตร]
ว่าด้วยการหลีกเลี่ยงบาปด้วยตบะ

[๓๙๒] กัสสปะ เป็นไปได้ที่วิญญูชนเมื่อชักไขว้ไล่เลียงสอบสวนจะฟังกล่าวอย่างนี้ว่า ‘ธรรมของท่านเหล่านี้ส่วนใดที่เป็นกุศลก็จัดว่าเป็นกุศล ที่ไม่มีโทษก็จัดว่าไม่มีโทษ ที่ควรเสพก็จัดว่าควรเสพ ที่ประเสริฐก็จัดว่าประเสริฐ และที่เป็นฝ่ายดีก็จัดว่าเป็นฝ่ายดี หมุ่สาวกของพระสมณโคดมสมาทานประพฤติธรรมเหล่านี้ได้ครบถ้วน หรือว่าหมู่สาวกของคณาจารย์ผู้เจริญเหล่านี้กันแน่’ ในเรื่องนั้น วิญญูชนเมื่อชักไขว้ไล่เลียงสอบสวนอย่างนี้ โดยมากจะสรรเสริญพวกเราฝ่ายเดียวเท่านั้น

อริยมรรคมีองค์ ๘

[๓๙๓] กัสสปะ มีทาง มีข้อปฏิบัติ ที่ผู้ปฏิบัติตามจะรู้เองเห็นเองว่า ‘พระสมณโคดมตรัสทุกเวลา ตรัสคำจริง ตรัสอิงประโยชน์ ตรัสอิงธรรม ตรัสอิงวินัย’ กัสสปะ อะไรคือทาง อะไรคือข้อปฏิบัติ ที่ผู้ปฏิบัติตามจะรู้เองเห็นเองว่า ‘พระสมณโคดมตรัสทุกเวลา ตรัสคำจริง ตรัสอิงประโยชน์ ตรัสอิงธรรม ตรัสอิงวินัย’ มรรคมีองค์ ๘ อันประเสริฐเหล่านี้คือ สัมมาทิฐิ(เห็นชอบ), สัมมาสังกัปปะ(ดำริชอบ), สัมมาวาจา(เจรจาชอบ), สัมมากัมมันตะ(กระทำชอบ), สัมมาอาชีวะ(เลี้ยงชีพชอบ), สัมมาวายามะ(พยายามชอบ), สัมมาสติ(ระลึกชอบ) และสัมมาสมาธิ(ตั้งจิตมั่นชอบ) กัสสปะ นี้แลคือทาง คือข้อปฏิบัติที่ผู้ปฏิบัติตามจะรู้เองเห็นเองว่า พระสมณโคดมตรัสทุกเวลา ตรัสคำจริง ตรัสอิงประโยชน์ ตรัสอิงธรรม ตรัสอิงวินัย”

ว่าด้วยการหลีกเลี่ยงบาปด้วยตบะ

[๓๙๔] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ อเจลกัสสปะกราบทูลว่า “ท่านพระโคดม การบำเพ็ญตบะที่นับว่าเป็นสามัญคุณ^๑ และเป็นพรหมัญคุณ^๒ ของสมณพราหมณ์แม้เหล่านี้ คือ เป็นอเจลก(ประพฤติเปลื้องกาย) ไม่มีมารยาท เสียมือ เขาเชิญให้ไปรับอาหารก็ไม่ไป เขาเชิญให้หยุดรับอาหารก็ไม่หยุด ไม่รับอาหารที่เขาแบ่งไว้ ไม่รับอาหารที่เขาทำเจาะจง ไม่ยินดีอาหารที่เขาเชิญ ไม่รับ

เชิงอรรถ :

^๑ หมายถึง สมณกรรม ได้แก่การบำเพ็ญตบะ อันเป็นสิ่งที่ทำให้ความเป็นสมณะสมบูรณ์ ตามความเข้าใจของคนยุคนั้น (ที.สี.อ. ๓๙๔/๒๙๒)

^๒ หมายถึง พราหมณ์กรรม ได้แก่ข้อปฏิบัติที่ทำให้เป็นพราหมณ์โดยสมบูรณ์ ตามความเข้าใจของคนยุคนั้น (ที.สี.อ. ๓๙๔/๒๙๒)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๘.มหาสีหนาทสูตร]
ว่าด้วยการหลีกเลี่ยงบาปด้วยตะบะ

อาหารจากปากหม้อ ไม่รับอาหารจากปากภาชนะ ไม่รับอาหารคร่อมธรณีประตุ ไม่รับอาหารคร่อมท่อนไม้ ไม่รับอาหารคร่อมสาก ไม่รับอาหารของคน ๒ คนที่กำลังบริโภคน ไม่รับอาหารของหญิงมีครรภ์ ไม่รับอาหารของหญิงผู้กำลังให้บุตรติ่มนม ไม่รับอาหารของหญิงที่คลอลเคลียชาย ไม่รับอาหารที่นัดแนะกันทำไว้ ไม่รับอาหารในที่เลี้ยงสุนัข ไม่รับอาหารในที่ที่มีแมลงวันไต่ตอมเป็นกลุ่ม ๆ ไม่กินปลา ไม่กินเนื้อ ไม่ดื่มสุรา ไม่ดื่มเมรัย ไม่ดื่มยาตอง รับอาหารในเรือนหลังเดียว ยังชีพด้วยข้าวคำเดียว รับอาหารในเรือน ๒ หลัง ยังชีพด้วยข้าว ๒ คำ รับอาหารในเรือน ๗ หลัง ยังชีพด้วยข้าว ๗ คำ ยังชีพด้วยอาหารในถาดน้อย ๑ ใบ ยังชีพด้วยอาหารในถาดน้อย ๒ ใบ ยังชีพด้วยอาหารในถาดน้อย ๗ ใบ กินอาหารที่เก็บไว้ค้างคืน ๑ วัน กินอาหารที่เก็บไว้ค้างคืน ๒ วัน กินอาหารที่เก็บไว้ค้างคืน ๗ วัน ถือ^๑การบริโภคนอาหาร ๑๕ วันต่อ ๑ มื้อ

[๓๙๕] การบำเพ็ญตะบะที่นับว่าเป็นสามัญคุณและพรหมัญคุณของสมณพราหมณ์เหล่านั้น คือ กินผักดองเป็นอาหาร กินข้าวฟ่างเป็นอาหาร กินลูกเดือยเป็นอาหาร กินกากข้าวเป็นอาหาร กินยางเป็นอาหาร กินสาหร่ายเป็นอาหาร กินรำเป็นอาหาร กินข้าวตังเป็นอาหาร กินกายานเป็นอาหาร กินหญ้าเป็นอาหาร กินโคมัยเป็นอาหาร กินเหง้าและผลไม้ป่าเป็นอาหาร บริโภคผลไม้หล่นยังชีพ

[๓๙๖] การบำเพ็ญตะบะที่นับว่าเป็นสามัญคุณและพรหมัญคุณของสมณพราหมณ์เหล่านั้น คือ นุ่งห่มผ้าป่า นุ่งห่มผ้าแกมกัน นุ่งห่มผ้าห่อศพ นุ่งห่มผ้าบังสุกุล นุ่งห่มผ้าเปลือกไม้ นุ่งห่มหนังเสือ นุ่งห่มหนังเสือมีเล็บ นุ่งห่มผ้าคากรอง^๒ นุ่งห่มผ้าเปลือกปอกรอง นุ่งห่มผ้าผลไม้กรอง นุ่งห่มผ้ากัมพลพมมนุษย์ นุ่งห่มผ้ากัมพลขนสัตว์ นุ่งห่มผ้าขนปีกนกเค้า ถอนพมและหวด คือ ถือการถอนพมและหวด ยืนอย่างเดียวไม่ยอมนั่ง เดินกระโหย่ง คือ ถือการเดินกระโหย่ง (เหยียบพื้นไม้เต็มเท้า) นอนบนหนาม นอนบนแผ่นกระดาน นอนบนเนินดิน นอนตะแคงข้างเดียว เอาฝุ่นคลุกตัว อยู่กลางแจ้ง นั่งบนอาสนะตามที่ปูไว้ บริโภคคูถ คือ ถือการบริโภคนคูถ ไม่ดื่มน้ำเย็น คือถือการไม่ดื่มน้ำเย็น อาบน้ำวันละ ๓ ครั้ง คือถือการลงอาบน้ำ”

เชิงอรรถ :

^๑ คำว่า ถือ ในที่นี้ แปลจากบาลีว่า อนฺนุโยคมนุยตฺต ซึ่งหมายถึง การยึดมั่นในวัตรปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง

^๒ ผ้าที่ถักทอด้วยหญ้าคา เป็นผ้าที่พวกฤๅษีใช้นุ่งห่ม

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๘.มหาสีหนาทสูตร]
ว่าด้วยการหลีกบาปด้วยตบะที่ไร้ประโยชน์

ว่าด้วยการหลีกบาปด้วยตบะที่ไร้ประโยชน์

[๓๙๗] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “กัสมปะ แมถัสสมณพราหมณเณนอเจลก
ไม่มีมารยาท เลียมมือ ฯลฯ ถือกการบริโภคอาหาร ๑๕ วันต่อ ๑ มื้อเช่นนี้ สีล-
สัมปทา จิตสัมปทา หรือปัญญาสัมปทาก็ยังไม่เป็นอันสมณพราหมณเณนอบรมทำ
ให้แจ้ง ที่แท้ เขายังห่างไกลจากสามัญคุณและพรหมัญคุณ ต่อเมื่อภิกษุเจริญเมตตา
จิตอันไม่มีเวรไม่มีความเบียดเบียน ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ
เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ภิกษุนี้เราเรียกว่า
สมณะบ้าง ว่าพราหมณ^๑ บ้าง

แมถัสสมณพราหมณเณนผู้กินผักตบะเป็นอาหาร กินข้าวฟ่างเป็นอาหาร
ฯลฯ กินเหง้าและผลไม้ป่าเป็นอาหาร กินผลไม้หล่นยังชีพ สีลสัมปทา จิตสัมปทา
หรือปัญญาสัมปทาก็ยังไม่เป็นอันสมณพราหมณเณนอบรมทำให้แจ้ง ที่แท้ เขายัง
ห่างไกลจากสามัญคุณและพรหมัญคุณ ต่อเมื่อภิกษุเจริญเมตตาจิตอันไม่มีเวรไม่มี
ความเบียดเบียน ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้น
ไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ภิกษุนี้เราเรียกว่าสมณะบ้าง ว่า
พราหมณบ้าง

แมถัสสมณพราหมณเณนผู้นุ่งห่มผ้าป่าน นุ่งห่มผ้าแกมกัน ฯลฯ อาบน้ำวัน
ละ ๓ ครั้ง คือถือกการลงอาบน้ำ สีลสัมปทา จิตสัมปทา หรือปัญญาสัมปทาก็ยังไม่
เป็นอันสมณพราหมณเณนอบรมทำให้แจ้ง ที่แท้ เขายังห่างไกลจากสามัญคุณและ
พรหมัญคุณ ต่อเมื่อภิกษุเจริญเมตตาจิตอันไม่มีเวรไม่มีความเบียดเบียน ทำให้แจ้ง
เจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ภิกษุนี้เราเรียกว่าสมณะบ้าง ว่าพราหมณบ้าง”

[๓๙๘] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ อเจลกัสมปะกราบทูลว่า “ท่าน
พระโคตม สามัญคุณเป็นกิจที่ทำได้ยาก พรหมัญคุณเป็นกิจที่ทำได้ยาก”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ข้อที่สามัญคุณเป็นกิจที่ทำได้ยาก พรหมัญคุณเป็น
กิจที่ทำได้ยากเป็นเรื่องปกติในโลก แมถัสสมณพราหมณเณนอเจลก ไม่มีมารยาท

เชิงอรรถ :

^๑ พราหมณ ในที่นี้ หมายถึงพระอรหันต์ผู้สิ้นอาสวกิเลส

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๘.มหาสีหนาทสูตร]
ว่าด้วยการหลีกเลี่ยงบาปด้วยบะที่ไร้ประโยชน์

เสียมือ ฯลฯ ถือการบริโภคอาหาร ๑๕ วันต่อ ๑ มือเช่นนี้ ถ้าสามัญคุณหรือพรหมัญคุณ ซึ่งถือว่าเป็นกิจที่ทำได้ยากแสนยากจักมีได้ด้วยการปฏิบัติเล็ก ๆ น้อย ๆ และด้วยการบำเพ็ญตบะดังกล่าวนี้แล้ว ก็ไม่ควรจะกล่าวว่า 'สามัญคุณเป็นกิจที่ทำได้ยาก พรหมัญคุณเป็นกิจที่ทำได้ยาก'

เพราะคหบดีหรือบุตรคหบดีแม้กระทั่งนางกุมภทาสีก็อาจจะทำสามัญคุณและพรหมัญคุณนั้นได้ด้วยกล่าวว่า 'เอาเถอะ เราจะเป็นอย่างแจ่ม ไม่มีมารยาท เสียมือ ฯลฯ ถือการบริโภคอาหาร ๑๕ วันต่อ ๑ มือเช่นนี้'

เพราะสามัญคุณหรือพรหมัญคุณจักได้ชื่อว่าเป็นกิจที่ทำได้ยากแสนยาก ก็ต่อเมื่อได้เว้นจากการปฏิบัติเล็ก ๆ น้อย ๆ และจากการบำเพ็ญตบะเช่นนี้ ฉะนั้นจึงควรกล่าวว่า 'สามัญคุณเป็นกิจที่ทำได้ยาก พรหมัญคุณเป็นกิจที่ทำได้ยาก' หากภิกษุเจริญเมตตาจิตอันไม่มีเวรไม่มีความเบียดเบียน ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ภิกษุนี้เราเรียกว่าสมณะบ้าง ว่าพราหมณ์บ้าง

แม้ถ้าสมณพราหมณ์เป็นผู้กินผักดองเป็นอาหาร กินข้าวฟ่างเป็นอาหาร ฯลฯ กินเหง้าและผลไม้ป่าเป็นอาหาร กินผลไม้หล่นยังชีพ ถ้าสามัญคุณหรือพรหมัญคุณ ซึ่งถือว่าเป็นกิจที่ทำได้ยากแสนยาก จักมีได้ด้วยการปฏิบัติเล็ก ๆ น้อย ๆ และด้วยการบำเพ็ญตบะดังกล่าวนี้แล้ว ก็ไม่ควรจะกล่าวว่า 'สามัญคุณเป็นกิจที่ทำได้ยาก พรหมัญคุณเป็นกิจที่ทำได้ยาก'

เพราะคหบดีหรือบุตรคหบดี แม้กระทั่งนางกุมภทาสีก็อาจจะทำสามัญคุณและพรหมัญคุณนั้นได้ด้วยกล่าวว่า 'เอาเถอะ เราจะกินผักดองเป็นอาหาร กินข้าวฟ่างเป็นอาหาร ฯลฯ กินเหง้าและผลไม้ป่าเป็นอาหาร กินผลไม้หล่นยังชีพ'

เพราะสามัญคุณหรือพรหมัญคุณจักได้ชื่อว่าเป็นกิจที่ทำได้ยากแสนยาก ก็ต่อเมื่อได้เว้นจากการปฏิบัติเล็ก ๆ น้อย ๆ และจากการบำเพ็ญตบะเช่นนี้ ฉะนั้นจึงควรกล่าวว่า 'สามัญคุณเป็นกิจที่ทำได้ยาก พรหมัญคุณเป็นกิจที่ทำได้ยาก' หากภิกษุเจริญเมตตาจิตอันไม่มีเวรไม่มีความเบียดเบียน ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ภิกษุนี้เราเรียกว่าสมณะบ้าง ว่าพราหมณ์บ้าง

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๘.มหาสีหนาทสูตร]
ว่าด้วยการหลีกบาปด้วยบะที่ไร้ประโยชน์

แม้ถ้าสมณพราหมณ์เป็นผู้นุ่งห่มผ้าป่า นุ่งห่มผ้าแกมกัน ฯลฯ อาบน้ำวันละ ๓ ครั้ง คือถือการลงอาบน้ำ ถ้าสามัญคุณหรือพรหมัญคุณซึ่งถือว่าเป็นกิจที่ทำได้ยากแสนยาก จักมีได้ด้วยการปฏิบัติเล็ก ๆ น้อย ๆ และด้วยการบำเพ็ญตบะดังกล่าวนี้อันแล้ว ก็ไม่ควรจะกล่าวว่า 'สามัญคุณเป็นกิจที่ทำได้ยาก พรหมัญคุณเป็นกิจที่ทำได้ยาก'

เพราะคหบดีหรือบุตรคหบดี แม้กระทั่งนางกุมภทาสี ก็อาจจะทำสามัญคุณและพรหมัญคุณนั้นได้ด้วยกล่าวว่า 'เอาเถอะ เราจะนุ่งห่มผ้าป่า นุ่งห่มผ้าแกมกัน ฯลฯ อาบน้ำวันละ ๓ ครั้ง คือถือการลงอาบน้ำ'

เพราะสามัญคุณหรือพรหมัญคุณจักได้ซึ่งถือว่าเป็นกิจที่ทำได้ยากแสนยาก ก็ต่อเมื่อได้เว้นจากการปฏิบัติเล็ก ๆ น้อย ๆ และจากการบำเพ็ญตบะเช่นนี้ ฉะนั้นจึงควรกล่าวว่า 'สามัญคุณเป็นกิจที่ทำได้ยาก พรหมัญคุณเป็นกิจที่ทำได้ยาก' หากภิกษุเจริญเมตตาจิตอันไม่มีเวร 'ไม่มีความเบียดเบียน ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ภิกษุนี้เราเรียกว่าสมณะบ้าง ว่าพราหมณ์บ้าง"

[๓๙๙] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ อเจลกัสสปะกราบทูลว่า "ท่านพระโคตม สมณะเป็นผู้ที่รู้ได้ยาก พราหมณ์เป็นผู้ที่รู้ได้ยาก"

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ข้อที่สมณะเป็นผู้ที่รู้ได้ยาก พราหมณ์เป็นผู้ที่รู้ได้ยากเป็นเรื่องปกติในโลก แม้ถ้าสมณพราหมณ์เป็นอเจลก ไม่มีมารยาท เลียมมือ ฯลฯ ถือการบริโภคอาหาร ๑๕ วันต่อ ๑ มื้อเช่นนี้ ถ้าสมณะหรือพราหมณ์ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่รู้ได้ยากแสนยากจักมีได้ด้วยการปฏิบัติเพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ และด้วยการบำเพ็ญตบะดังกล่าวนี้อันแล้ว ก็ไม่ควรจะกล่าวว่า 'สมณะเป็นผู้ที่รู้ได้ยาก พราหมณ์เป็นผู้ที่รู้ได้ยาก'

เพราะคหบดีหรือบุตรคหบดีแม้กระทั่งนางกุมภทาสีก็อาจรู้จักสมณะและพราหมณ์นั้นได้ด้วยกล่าวว่า 'ผู้นี้เป็นอเจลก ไม่มีมารยาท เลียมมือ ฯลฯ ถือการบริโภคอาหาร ๑๕ วันต่อ ๑ มื้อเช่นนี้'

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๘.มหาสีหนาทสูตร]
ว่าด้วยการหลีกบาปด้วยบะที่ไร้ประโยชน์

เพราะสมณะหรือพราหมณ์จักได้ชื่อว่าเป็นผู้รู้ได้ยากแสนยาก ก็ต่อเมื่อได้เว้นจากการปฏิบัติเล็ก ๆ น้อย ๆ และจากการบำเพ็ญตบะเช่นนี้ ฉะนั้นจึงควรกล่าวว่า 'สมณะเป็นผู้ที่รู้ได้ยาก พราหมณ์เป็นผู้ที่รู้ได้ยาก' หากภิกษุเจริญเมตตาจิตอันไม่มีเวร ไม่มีคามเบียดเบียน ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ภิกษุนี้เราเรียกว่า สมณะบ้าง ว่าพราหมณ์บ้าง

แม้ถ้าสมณพราหมณ์เป็นผู้กินผักดองเป็นอาหาร กินข้าวฟ่างเป็นอาหาร ฯลฯ กินเหง้าและผลไม้ป่าเป็นอาหาร กินผลไม้หล่นยังชีพ ถ้าสมณะหรือพราหมณ์ซึ่งถือว่าเป็นผู้รู้ได้ยากแสนยากจักมีได้ด้วยการปฏิบัติเล็ก ๆ น้อย ๆ และด้วยการบำเพ็ญตบะดังกล่าวนี้แล้ว ก็ไม่ควรจะกล่าวว่า 'สมณะเป็นผู้ที่รู้ได้ยาก พราหมณ์เป็นผู้ที่รู้ได้ยาก'

เพราะคหบดีหรือบุตรคหบดีแม้กระทั่งนางกุมภทาสีก็อาจรู้จักสมณะและพราหมณ์นั้นได้ด้วยกล่าวว่า 'ผู้นี้กินผักดองเป็นอาหาร กินข้าวฟ่างเป็นอาหาร ฯลฯ กินเหง้าและผลไม้ป่าเป็นอาหาร กินผลไม้หล่นยังชีพ'

เพราะสมณะหรือพราหมณ์จักได้ชื่อว่าเป็นผู้รู้ได้ยากแสนยาก ก็ต่อเมื่อได้เว้นจากการปฏิบัติเล็ก ๆ น้อย ๆ และจากการบำเพ็ญตบะเช่นนี้ ฉะนั้นจึงควรกล่าวว่า 'สมณะเป็นผู้ที่รู้ได้ยาก พราหมณ์เป็นผู้ที่รู้ได้ยาก' หากภิกษุเจริญเมตตาจิตอันไม่มีเวร ไม่มีคามเบียดเบียน ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ภิกษุนี้เราเรียกว่าสมณะบ้าง ว่าพราหมณ์บ้าง

แม้ถ้าสมณพราหมณ์เป็นผู้นุ่งห่มผ้าปาน นุ่งห่มผ้าแกมกัน ฯลฯ อาบน้ำวันละ ๓ ครั้ง คือถือการลงอาบน้ำ ถ้าสมณะหรือพราหมณ์ซึ่งถือว่าเป็นผู้รู้ได้ยากแสนยาก จักมีได้ด้วยการปฏิบัติเล็ก ๆ น้อย ๆ และด้วยการบำเพ็ญตบะดังกล่าวนี้แล้ว ก็ไม่ควรจะกล่าวว่า 'สมณะเป็นผู้ที่รู้ได้ยาก พราหมณ์เป็นผู้ที่รู้ได้ยาก'

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๘.มหาสีหนาทสูตร]

ความสมบูรณ์ด้วยศีลเป็นต้น

เพราะคบดีหรือบุตรคบดีแม้กระทั่งนางกุมภทาสีก็อาจรู้จักสมณะและพราหมณ์นั้นได้ด้วยกล่าวว่า ‘ผู้นุ่งหม้อผ้าปาน นุ่งหม้อผ้าแกมกัน ฯลฯ อาบน้ำวันละ ๓ ครั้ง คือถือการลงอาบน้ำ’

เพราะสมณะหรือพราหมณ์จักได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่รู้ได้ยากแสนยาก ก็ต่อเมื่อได้เว้นจากการปฏิบัติเล็ก ๆ น้อย ๆ และจากการบำเพ็ญตบะเช่นนั้น ฉะนั้นจึงควรกล่าวว่า ‘สมณะเป็นผู้ที่รู้ได้ยาก พราหมณ์เป็นผู้ที่รู้ได้ยาก’ หากภิกษุเจริญเมตตาจิตอันไม่มีเวร ไม่มีอคติ ไม่มีอคติเบียดเบียน ทำให้รู้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ภิกษุนี้เราเรียกว่าสมณะบ้าง ว่าพราหมณ์บ้าง”

ความสมบูรณ์ด้วยศีลเป็นต้น

[๔๐๐] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ อเจลกัสสปะทูลถามว่า “ท่านพระโคตม สีลสัมปทานั้นเป็นอย่างไร จิตสัมปทานั้นเป็นอย่างไร ปัญญาสัมปทานั้นเป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “กัสสปะ ตถาคตอุบัติขึ้นมาในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยตนเองโดยชอบ ฯลฯ เห็นภัยในโทษแม้เพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบท ประกอบด้วยกายกรรมและวจีกรรมอันเป็นกุศล มีอาชีวะบริสุทธิ์ สมบูรณ์ด้วยศีล คมครองทวารในอินทริยทั้งหลาย สมบูรณ์ด้วยสติสัมปชัญญะ(และ)เป็นผู้สันโดษ

[๔๐๑] ภิกษุชื่อว่าสมบูรณ์ด้วยศีลเป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ละเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางทัณฑฆาตและศัสตราวุธ มีความละอาย มีความเอ็นดู มุ่งประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์อยู่ ข้อนี้จัดเป็นสีลสัมปทาของภิกษุอย่างหนึ่ง ฯลฯ ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยศีลอย่างนี้ ย่อมไม่ประสพภัยอันตรายจากการสำรวมในศีลเลย เปรียบเหมือนกษัตริย์ผู้ได้รับมรธาภิเษกเป็นพระราชกษัตริย์ กษัตริย์ผู้ได้แล้ว ย่อมไม่ประสพภัยอันตรายจากข้าศึกเลย ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยอริยสีลขันธอย่างนี้ ย่อมเสวยสุขอันไม่มีโทษในภายใน กัสสปะ ภิกษุชื่อว่าสมบูรณ์ด้วยศีลเป็นอย่างไรนี้แล นี้แลเป็นสีลสัมปทา

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๘.มหาสีหนาทสูตร]
ว่าด้วยทรงบันลืออย่างองอาจดังพญาราชสีห์

ฯลฯ บรรลุปฐมฌานอยู่ บรรลุทุติยฌานอยู่ บรรลุตติยฌานอยู่ บรรลุจตุตถฌานอยู่ นี่แลเป็นจิตสัมปทา

เมื่อมีจิตเป็นสมาธิอย่างนี้ ฯลฯ ภิกษุหนุ่มจิตไปเพื่อญาณทัสสนะ ฯลฯ^๑ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป นี่แลเป็นปัญญาสัมปทา

กัสนปะ สีลสัมปทา จิตสัมปทา และปัญญาสัมปทาอย่างอื่นที่ยอดเยี่ยมกว่าและประณีตกว่าสีลสัมปทา จิตสัมปทา และปัญญาสัมปทานี้ไม่มีอีกแล้ว

ว่าด้วยทรงบันลืออย่างองอาจดังพญาราชสีห์

[๔๐๒] กัสนปะ มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งพูดเรื่องศีล กล่าวสรรเสริญศีลมากมาย ศีลอันยอดเยี่ยมมีเท่าไร เรายังไม่เห็นผู้จะทัดเทียมเราได้ในเรื่องนั้น จะไปหาผู้ที่ยิ่งกว่าเราจากไหนเล่า ที่แท้ เราผู้เดียวเป็นผู้ล้ำเลิศในศีลอันยอดเยี่ยม คืออริศีล

กัสนปะ มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งพูดเรื่องตบะที่กีดกันกิเลส กล่าวสรรเสริญตบะที่กีดกันกิเลสมากมาย ตบะที่กีดกันกิเลสอย่างยอดเยี่ยมมีเท่าไร เรายังไม่เห็นผู้จะทัดเทียมเราได้ในเรื่องนั้น จะไปหาผู้ที่ยิ่งกว่าเราจากไหนเล่า ที่แท้ เราผู้เดียวเป็นผู้ล้ำเลิศในตบะที่กีดกันกิเลสอันยอดเยี่ยม คืออริเชคฺจจะ

กัสนปะ มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งพูดเรื่องปัญญา กล่าวสรรเสริญปัญญาไว้มากมาย ปัญญาอันยอดเยี่ยมมีเท่าไร เรายังไม่เห็นผู้จะทัดเทียมเราได้ในเรื่องนั้น จะไปหาผู้ที่ยิ่งกว่าเราจากไหนเล่า ที่แท้ เราผู้เดียวเป็นผู้ล้ำเลิศในปัญญาอันยอดเยี่ยม คืออริปัญญา

กัสนปะ มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งพูดเรื่องความหลุดพ้น กล่าวสรรเสริญความหลุดพ้นไว้มากมาย ความหลุดพ้นอันยอดเยี่ยมมีเท่าไร เรายังไม่เห็นผู้จะทัดเทียมเราได้ในเรื่องนั้น จะไปหาผู้ที่ยิ่งกว่าเราจากไหนเล่า ที่แท้ เราผู้เดียวเป็นผู้ล้ำเลิศในเรื่องความหลุดพ้น คืออริวิมุตติ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูความเต็มในสามัญญผลสูตร ข้อ ๑๙๔-๒๔๙

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๘.มหาสีหนาทสูตร]
ว่าด้วยทรงบันลืออย่างองอาจตั้งพญาราชสีห์

[๔๐๓] กัสสปะ เป็นไปได้ที่พวกปริพาชกอัญเดียรถีย์จะกล่าวอย่างนี้ว่า ‘พระสมณโคดมทรงบันลือสีหนาท^๑ แต่ทรงบันลือในเรือนว่างเท่านั้น ไม่ทรงบันลือในบริษัท^๒เลย’ ท่านจึงบอกพวกเขาว่า ‘พวกท่านอย่ากล่าวอย่างนั้น พระสมณโคดมทรงบันลือสีหนาทและทรงบันลือในบริษัทด้วย’

กัสสปะ เป็นไปได้ที่พวกปริพาชกอัญเดียรถีย์จะกล่าวอย่างนี้ว่า ‘พระสมณโคดมทรงบันลือสีหนาทและทรงบันลือในบริษัท แต่ไม่ทรงบันลืออย่างองอาจ’ ท่านจึงบอกพวกเขาว่า ‘พวกท่านอย่ากล่าวอย่างนั้น พระสมณโคดมทรงบันลือสีหนาทและทรงบันลือในบริษัท พร้อมทั้งทรงบันลืออย่างองอาจด้วย’

กัสสปะ เป็นไปได้ที่พวกปริพาชกอัญเดียรถีย์จะกล่าวอย่างนี้ว่า ‘พระสมณโคดมทรงบันลือสีหนาทและทรงบันลือในบริษัท พร้อมทั้งทรงบันลืออย่างองอาจ แต่เทวดาและมนุษย์ไม่ได้ทูลถามปัญหา ฯลฯ และเทวดาและมนุษย์ทูลถามปัญหา แต่พระองค์ก็ทรงตอบไม่ได้ ฯลฯ และพระองค์ทรงตอบได้ แต่ก็ทำให้ผู้ถามพอใจไม่ได้ ฯลฯ และพระองค์ทรงทำให้ผู้ถามพอใจได้ แต่พวกเขาก็ไม่สนใจฟัง ฯลฯ และพวกเขาสนใจฟัง แต่ก็ไม่เลื่อมใส ฯลฯ และพวกเขาเลื่อมใสแต่ก็ไม่แสดงออก ฯลฯ และพวกเขาแสดงออก แต่ก็ไม่ปฏิบัติตาม ฯลฯ และพวกเขาปฏิบัติตาม แต่ก็ไม่ชื่นชมยินดี’ ท่านจึงบอกพวกเขาว่า ‘พวกท่านอย่ากล่าวอย่างนั้น พระสมณโคดมทรงบันลือสีหนาท ทรงบันลือในบริษัทและทรงบันลืออย่างองอาจ เทวดาและมนุษย์พากันทูลถามปัญหา พระองค์ทรงตอบได้ พระองค์ทรงทำให้ผู้ถามพอใจได้ พวกเขาสนใจฟัง ฟังแล้วก็เลื่อมใส เลื่อมใสแล้วก็แสดงออก แสดงออกแล้วก็ปฏิบัติตาม เมื่อปฏิบัติตามต่างก็ชื่นชมยินดี’

เชิงอรรถ :

- ^๑ ทรงบันลือสีหนาท หมายถึง คำพูดที่ตรัสด้วยท่าทีองอาจตั้งพญาราชสีห์ ไม่ทรงหวั่นเกรงผู้ใด เพราะทรงมั่นพระทัยในศีล สมาริ ปัญญาของพระองค์ (ที.สี.ฎีกา ๑/๔๐๓/๔๓๒)
- ^๒ บริษัท ในที่นี้หมายถึง กลุ่มของบุคคลหลายสถานะที่มาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า เพื่อต้องการจะฟังพระธรรมเทศนา มี ๘ กลุ่มคือ ชัตตยบริษัท พรหมณบริษัท คหบดีบริษัท สมณบริษัท จาตุมหาราชิกบริษัท ดาวดึงส์บริษัท มารบริษัท และพรหมบริษัท (ม.ม. ๑๒/๑๕๑/๑๑๒, ที.สี.อ. ๔๐๓/๒๙๗)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๑๗๒ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๘.มหาสีหนาทสูตร]
ว่าด้วยการอยู่ปริวาสของเดียรถีย์

ว่าด้วยการอยู่ปริวาสของเดียรถีย์

[๔๐๔] กัสสปะ ครั้งหนึ่งเราอยู่ที่ภูเขาคิชฌกูฏ เขตกรุงราชคฤห์ เพื่อนพรหมจารีคนหนึ่งของท่านในกรุงราชคฤห์ชื่อนิโครธปริพาชก ได้ถามปัญหาเรื่องตบะที่กีดกันกิเลสอย่างยอดเยี่ยม เมื่อเราตอบคำถาม เขาก็ปลื้มใจเป็นอย่างมาก”

อเจลกัสสปะทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มีใครเล่าที่ฟังธรรมของพระผู้มีพระภาคแล้วจะไม่ปลื้มใจ แม้ข้าพระองค์ได้ฟังธรรมของพระผู้มีพระภาคเองแล้วก็ยังปลื้มใจเป็นอย่างมาก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาสิตของพระผู้มีพระภาคชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาสิตของพระผู้มีพระภาคชัดเจนไพเราะยิ่งนัก พระผู้มีพระภาคทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดโดยตั้งใจว่า ผู้มีตาดีจักเห็นรูปได้ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์พึงได้บรรพชา ฟังได้ อุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค”

[๔๐๕] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “กัสสปะ ผู้เคยเป็นอัญญเดียรถีย์ประสงคฺจะบรรพชาอุปสมบทในธรรมวินัยนี้ จะต้องอยู่ปริวาส^๑ ๔ เดือน หลังจาก ๔ เดือนล่วงไปแล้ว เมื่อภิกษุพอใจก็จะให้บรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุ อนึ่ง ในเรื่องนี้เราคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วย”

เขากราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หากผู้เคยเป็นอัญญเดียรถีย์ประสงคฺจะบรรพชาอุปสมบทในธรรมวินัยนี้ จะต้องอยู่ปริวาส ๔ เดือน หลังจาก ๔ เดือนล่วงไปแล้ว เมื่อภิกษุพอใจก็จะให้บรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุ ข้าพระองค์จักขออยู่ปริวาส ๔ ปี หลังจาก ๔ ปีล่วงไปแล้ว เมื่อภิกษุพอใจก็จะให้บรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุ”

เชิงอรรถ :

- ^๑ ปริวาสในพระสูตรนี้เรียกว่า ติตถียปริวาส ได้แก่ ข้อบังคับนักบวชนอกพระพุทธศาสนาที่หันมาเลื่อมใสพระธรรมวินัยแล้วประสงคฺจะบวชเป็นภิกษุ ให้ขอปริวาสต่อสงฆ์ แล้วดำรงตนอย่างสามเณรครบ ๔ เดือนจนสงฆ์พอใจจึงจะขออุปสมบทเป็นภิกษุได้ (ที.สี.อ. ๔๐๕/๒๙๙)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค [๘.มหาสีหนาทสูตร]
ว่าด้วยการอยู่ปริวาสของเดียรฉัตร

อเจลกัสสะปะได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค เมื่อบวชแล้ว ไม่นาน จากไปอยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มุ่งมั่นพระนิพพานอยู่ ไม่นาน นึกก็ทำให้แฉ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์^๑ อันยอดเยี่ยม ที่เหล่ากุลบุตรผู้ออกจากเรือน ไปบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน รู้ชัดว่า 'ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว^๒ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความ เป็นอย่างนี้อีกต่อไป'

จึงเป็นอันว่า ท่านพระกัสสะปะได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในบรรดาพระ อรหันต์ทั้งหลาย

มหาสีหนาทสูตรที่ ๘ จบ

เชิงอรรถ :

- ^๑ ที่สุดแห่งพรหมจรรย์ หมายถึงจุดสุดท้ายของการประพาศธรรม ในที่นี้หมายถึงเอา พระอรหันต์ผล อันเป็น จุดหมายสูงสุดของมรรคพรหมจรรย์ (ที.สี.อ. ๔๐๕/๓๐๐)
- ^๒ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว หมายถึง กิจแห่งการปฏิบัติเพื่อทำลายอัสวกิเลสจนสิ้นสมบูรณ์แล้ว ไม่มีกิจ ที่จะต้องทำเพื่อตนเอง แต่ยังมีหน้าที่เพื่อผู้อื่นอยู่ ผู้บรรลุถึงขั้นนี้ได้ชื่อว่า อเสขบุคคล (ที.สี.อ. ๒๔๘/๒๐๓)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๑๗๔ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๙. โปฏฐปาทสูตร]
เรื่องโปฏฐปาทปริพาชก

๙. โปฏฐปาทสูตร

ว่าด้วยปริพาชกชื่อโปฏฐปาท

เรื่องโปฏฐปาทปริพาชก

[๔๐๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวันอารามของอนาถบิณฑิก-
เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ในสมัยนั้น โปฏฐปาทปริพาชกพร้อมด้วยปริพาชกบริษัทหมู่
ใหญ่ประมาณ ๓,๐๐๐ รูป พักอยู่ในพระราชอุทยานของพระนางมัลลิกา ชื่อเอกสาลกะ
ที่จัดไว้เพื่อเป็นที่ประกาศลัทธิ รายน้อมด้วยต้นมะพลับ เข้าวันนั้น พระผู้มีพระภาค
ทรงครองอันตรวาสกถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไปกรุงสาวัตถีเพื่อบิณฑบาต

[๔๐๗] พระผู้มีพระภาคทรงดำริว่า 'ยังเข้าเกินไปที่จะเที่ยวบิณฑบาตในกรุง
สาวัตถี ทางที่ดี เราควรเข้าไปหาโปฏฐปาทปริพาชกในพระราชอุทยานของพระ
นางมัลลิกา ชื่อเอกสาลกะ ที่จัดไว้เพื่อเป็นที่ประกาศลัทธิ' จึงเสด็จเข้าไปที่พระ
ราชอุทยานของพระนางมัลลิกาชื่อเอกสาลกะ ที่จัดไว้เพื่อเป็นที่ประกาศลัทธิ^๑

[๔๐๘] เวลานั้น โปฏฐปาทปริพาชกกำลังนั่งสนทนาด้วยเสียงดังอื้ออึงอยู่กับ
ปริพาชกบริษัทหมู่ใหญ่ถึงเดรัจฉานกถาต่าง ๆ คือ เรื่องพระราชา เรื่องโจร เรื่อง
มหาอำมาตย์ เรื่องกองทัพ เรื่องภัย เรื่องการรบ เรื่องข้าว เรื่องน้ำ เรื่องผ้า เรื่อง
ที่นอน เรื่องพวงดอกไม้ เรื่องของหอม เรื่องญาติ เรื่องยาน เรื่องบ้าน เรื่องนิคม
เรื่องเมืองหลวง เรื่องชนบท เรื่องสตรี เรื่องบุรุษ เรื่องคนกล้าหาญ เรื่องตลก เรื่อง
ทำน้ำ เรื่องคนที่ล่องลับไปแล้ว เรื่องเบ็ดเตล็ด เรื่องโลก เรื่องทะเล เรื่องความเจริญ
และความเสื่อม

เชิงอรรถ :

^๑ เหตุการณ์ในพระสุตตันตปิฎกนี้บอกให้ทราบถึงสภาพทางสังคมในสมัยพุทธกาลอย่างหนึ่ง คือ สมัยนั้นคนชอบ
แสวงหาความรู้ ใครต้องการแสดงทรรศนะของตนก็สามารถไปแสดงในศาลากลางที่จัดไว้ อีกทั้ง
ยืนยันว่า การประกาศธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า มิใช่พระองค์จะทรงวางท่าที่เป็นปรักษกับนักบวช
ต่างลัทธิ (ที.สี.อ. ๔๐๖/๓๐๑)

พระสดับตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๙. โปฏฐปาทสูตร]
ว่าด้วยอภิญาญโรธ

[๔๐๙] โปฏฐปาทปริพาชกเห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกลจึงห้ามบริษัทของตนว่า “ท่านทั้งหลายโปรดเจียบหนอย อย่าส่งเสียงอื้ออึง พระสมณโคดมกำลังเสด็จมา พระองค์โปรดเสียงเบา ตรัสสรรเสริญเสียงเบา บางที่เมื่อพระองค์ทรงทราบว่ามีบริษัทเสียงเบา อาจจะเสด็จเข้ามาก็ได้” เมื่อเขากล่าวอย่างนี้ ปริพาชกเหล่านั้นจึงได้เจียบ

[๔๑๐] ที่นั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปหาโปฏฐปาทปริพาชก โปฏฐปาทปริพาชกจึงทูลเชิญว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเสด็จเข้ามาเถิด ขอรับเสด็จพระผู้มีพระภาค นาน ๆ พระองค์จะมีเวลาเสด็จมาที่นี่ ขอพระผู้มีพระภาคประทับนั่งบนอาสนะที่ปูไว้เถิด พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคประทับนั่งบนอาสนะที่ปูไว้ ส่วนโปฏฐปาทปริพาชกก็เลือกนั่ง ณ ที่สมควรที่ใดที่หนึ่งซึ่งต่ำกว่า พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “โปฏฐปาทะ เวลาที่พวกท่านนั่งสนทนากันด้วยเรื่องอะไร พูดเรื่องอะไรค้างไว้”

ว่าด้วยอภิสัญญาญโรธ^๑

[๔๑๑] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ โปฏฐปาทปริพาชกกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องที่พวกข้าพระองค์สนทนากันในเวลานี้ของดไว้ก่อน เรื่องนี้พระองค์จะทรงสดับเมื่อใดก็ได้ในภายหลัง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วันก่อน ๆ พวกสมณพราหมณ์ผู้มีลัทธิต่างกันได้มาชุมนุมกันที่ศาลาถกแถลง^๒ ตั้งประเด็นสนทนากันเรื่องอภิสัญญาญโรธว่า ‘ท่านทั้งหลาย อภิสัญญาญโรธ คืออะไร’ ในบรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น บางพวกเสนอว่า ‘สัญญาของคนไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย เกิดดับไปเอง เวลาที่เกิดสัญญา คนก็มีความจำ เมื่อสัญญาดับ คนก็จำอะไรไม่ได้’ พวกหนึ่งเสนอประเด็นเรื่องอภิสัญญาญโรธไว้ดังนี้

เชิงอรรถ :

^๑ หัวข้อสนทนาว่าด้วยการดับของสัญญา ซึ่งในอรรถถกถามักเป็นจิตตนิโรธหรือความดับจิต อันเป็นการดับชั่วคราว (ที.สี.อ. ๔๑๑/๓๐๔-๓๐๕)

^๒ ศัพท์บาลีว่า โภคตฺถศาลา อรรถถกถามักว่า ไม่มีศาลาที่มีชื่ออย่างนี้โดยเฉพาะ แต่เป็นสถานที่ที่สมณพราหมณ์ผู้เป็นเดียรฉัตรต่างพวกมาแสดงทรรศนะตามลัทธิของตน (ที.สี.อ. ๔๑๑/๓๐๔)

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๙. โปฏฐปาทสูตร]

ว่าด้วยสัญญาที่มีเหตุมีปัจจัยเกิดดับ

สมณพราหมณ์อีกคนหนึ่งเสนอว่า ‘ท่านทั้งหลาย เรื่องนั้นไม่ถูก เพราะสัญญาเป็นอัตตา(ตัวตน)ของคนที่ยืนเข้าเวียนออก เวลาที่สัญญาเป็นอัตตาเวียนเข้า คนก็มีความจำ เมื่อสัญญาเป็นอัตตาเวียนออก คนก็จำอะไรไม่ได้’ พวกหนึ่งเสนอประเด็นเรื่องอภิสัญญานิโรธไว้ดังนี้

สมณพราหมณ์อีกคนหนึ่งเสนอว่า ‘ท่านทั้งหลาย เรื่องนั้นก็ไม่ได้ถูก เพราะมีสมณพราหมณ์ผู้มีฤทธิ์มากมีอำนาจมาก สามารถบันดาลสัญญาของคนให้เข้าไปหรือให้ออกไปก็ได้ เวลาที่บันดาลให้สัญญาเข้าไป คนก็มีความจำ เมื่อบันดาลให้สัญญาออกไป คนก็จำอะไรไม่ได้’ พวกหนึ่งเสนอประเด็นเรื่องอภิสัญญานิโรธไว้ดังนี้

สมณพราหมณ์อีกคนหนึ่งเสนอว่า ‘ท่านทั้งหลาย เรื่องนั้นก็ไม่ได้ถูก เพราะมีเทวดาผู้มีฤทธิ์มากมีอำนาจมาก สามารถบันดาลสัญญาของคนให้เข้าไปหรือให้ออกไปก็ได้ เวลาที่บันดาลให้สัญญาเข้าไป คนก็มีความจำ เมื่อบันดาลให้สัญญาออกไป คนก็จำอะไรไม่ได้’ พวกหนึ่งเสนอประเด็นเรื่องอภิสัญญานิโรธไว้ดังนี้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ระลึกถึงพระผู้มีพระภาคว่า ‘ผู้ฉลาดในธรรมเหล่านี้ ต้องเป็นพระผู้มีพระภาคผู้พระสุคตเท่านั้น’ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคทรงฉลาดรอบรู้ในเรื่องอภิสัญญานิโรธนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อภิสัญญานิโรธเป็นอย่างไรหนอแล”

ว่าด้วยสัญญาที่มีเหตุมีปัจจัยเกิดดับ

[๔๑๒] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “โปฏฐปาทะ บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น ความเห็นของพวกที่กล่าวว่า ‘สัญญาของคนไม่มีเหตุไม่มีปัจจัยเกิดดับไปเอง’ นั้นผิดตั้งแต่แรกทีเดียว เพราะเหตุไร เพราะสัญญาของคนมีเหตุมีปัจจัยเกิดก็มี ดับก็มี สัญญาอย่างหนึ่งเกิดเพราะการศึกษา^๑ก็มี สัญญาอีกอย่างหนึ่งดับเพราะการศึกษาก็มี

เชิงอรรถ :

- ^๑ สิกขา การศึกษา การสำเหนียก หรือข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรม มี ๓ อย่างคือ อธิสัสสิกขา (การศึกษาอบรมในเรื่องศีล) อธิจิตตสิกขา (การศึกษาอบรมในเรื่องจิต เรียกกง่าย ๆ ว่าสมาธิ) และอธิปัญญาสิกขา (การศึกษาอบรมในเรื่องปัญญา) เป็นเหตุให้สัญญาดับและเกิดได้ เช่น พวจิตบรรลุปฐมฌาน กามสัญญาก็ดับไป สัจสัญญานันละเอียดมีปิติและสุขอันเกิดจากวิเวกก็เกิดขึ้นมาแทน (ที.สี.อ. ๔๑๓/๓๐๗)

พระสูตรต้นตอปฏิภาณ ที่ขนิทาย สीलขันธวรรค [๙. โปฏฐปาหสูตร]

ว่าด้วยสัญญาที่มีเหตุมีปัจจัยเกิดดับ

[๔๑๓] การศึกษาเป็นอย่างไร โปฏฐปาหะ ตถาคตอุบัติขึ้นมาในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยตนเองโดยชอบ ฯลฯ (ฟังนำข้อความเต็มในสามัญญผลสูตร มาใส่ไว้ที่นี่) ภิกษุชื่อว่าสมบุรณด้วยศีลเป็นอย่างนี้แล ฯลฯ เมื่อภิกษุนั้นพิจารณาเห็นนิรวณ ๕ ที่ตนจะได้แล้ว ย่อมเกิดความเบิกบานใจ เมื่อเบิกบานใจก็ย่อมเกิดปีติ เมื่อใจมีปีติ กายย่อมสงบ เธอมีกายสงบย่อมได้รับความสุข เมื่อมีความสุข จิตย่อมตั้งมั่น ภิกษุนั้นสังตจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ ปีติ และสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ กามสัญญา (ความจำได้หมายรู้เรื่องกาม) ของเธอ ที่มีอยู่ก่อนจะดับไป สัจสัญญา^๑อันละเอียดมีปีติและสุขอันเกิดจากวิเวกจะเกิดขึ้นแทน สัญญาอย่างหนึ่งเกิดเพราะการศึกษา สัญญาอีกอย่างหนึ่งดับเพราะการศึกษาอย่างนี้ นี้จัดเป็นการศึกษาอย่างหนึ่ง

ยังมีอีก โปฏฐปาหะ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป ภิกษุบรรลุตติยฌานมีความผ่องใสในกายในใจมีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ สัจสัญญาอันละเอียดมีปีติและสุขอันเกิดจากวิเวกที่มีอยู่ก่อนจะดับไป สัจสัญญาอันละเอียดมีปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิจะเกิดขึ้นแทน สัญญาอย่างหนึ่งเกิดเพราะการศึกษา สัญญาอีกอย่างหนึ่งดับเพราะการศึกษาอย่างนี้ นี้จัดเป็นการศึกษาอย่างหนึ่ง

ยังมีอีก โปฏฐปาหะ เพราะปีติจางคลายไป ภิกษุมีอุเบกขามีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอรหิยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขามีสติ อยู่เป็นสุข สัจสัญญาอันละเอียดมีปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิที่มีอยู่ก่อนจะดับไป สัจสัญญาอันละเอียดมีสุขอันเกิดจากอุเบกขาจะเกิดขึ้นแทน สัญญาอย่างหนึ่งเกิดเพราะการศึกษา สัญญาอีกอย่างหนึ่งดับเพราะการศึกษาอย่างนี้ นี้จัดเป็นการศึกษาอย่างหนึ่ง

ยังมีอีก โปฏฐปาหะ เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว ภิกษุบรรลุตตตถฌานที่ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่

เชิงอรรถ :

- ^๑ สัจสัญญา คือความสำคัญหรือความรู้สึกว่ามีปีติและสุขเป็นต้น ที่ชื่อว่าสัจสัญญา เพราะเป็นสิ่งที่อยู่จริง (ที.สี.อ. ๔๑๓/๓๐๗)

พระสูตรต้นตอปิฎก ที่ขนิทาย สีลขันธวรรค [๙. โปฏฐปาทสูตร]

ว่าด้วยสัญญาที่มีเหตุมีปัจจัยเกิดดับ

สังสัญญาอันละเอียดมีสุขอันเกิดจากอุเบกขาที่มีอยู่ก่อนจะดับไป สังญาอันละเอียดที่ไม่มีทุกข์ไม่มีสุขจะเกิดขึ้นแทน สัญญาอย่างหนึ่งเกิดเพราะการศึกษา สัญญาอีกอย่างหนึ่งดับเพราะการศึกษาอย่างนี้ นี้จัดเป็นการศึกษาอย่างหนึ่ง

ยังมีอีก โปฏฐปาทะ ภิกษุบรรลุนิพพานโดยกำหนดว่า อากาศหาที่สดมิได้ เพราะล่วงรูปสัญญา ดับปฏิขสัญญา ไม่กำหนดนานัตตสัญญา โดยประการทั้งปวง รูปสัญญาที่มีอยู่ก่อนจะดับไป สังญาอันละเอียดประกอบด้วยอากาศอันนิพพานจะเกิดขึ้นแทน ภิกษุนั้นมีสังญาอันละเอียดประกอบด้วยอากาศอันนิพพานในตอนที่นั้น สัญญาอย่างหนึ่งเกิดเพราะการศึกษา สัญญาอีกอย่างหนึ่งดับเพราะการศึกษาอย่างนี้ นี้จัดเป็นการศึกษาอย่างหนึ่ง

ยังมีอีก โปฏฐปาทะ ภิกษุล่วงวิญญาณนิพพานโดยประการทั้งปวง บรรลุนิพพานโดยกำหนดว่า วิญญาณหาที่สดมิได้ สังญาอันละเอียดประกอบด้วยอากาศอันนิพพานที่มีอยู่ก่อนจะดับไป สังญาอันละเอียดประกอบด้วยวิญญาณนิพพานจะเกิดขึ้นแทน ภิกษุนั้นมีสังญาอันละเอียดประกอบด้วยวิญญาณนิพพานในตอนที่นั้น สัญญาอย่างหนึ่งเกิดเพราะการศึกษา สัญญาอีกอย่างหนึ่งดับเพราะการศึกษาอย่างนี้ นี้จัดเป็นการศึกษาอย่างหนึ่ง

ยังมีอีก โปฏฐปาทะ ภิกษุล่วงวิญญาณนิพพานโดยประการทั้งปวง บรรลุนิพพานโดยกำหนดว่า ไม่มีอะไร สังญาอันละเอียดประกอบด้วยวิญญาณนิพพานที่มีอยู่ก่อนจะดับไป สังญาอันละเอียดประกอบด้วยอากาศอันนิพพานจะเกิดขึ้นแทน ภิกษุนั้นมีสังญาอันละเอียดประกอบด้วยอากาศอันนิพพานในตอนที่นั้น สัญญาอย่างหนึ่งเกิดเพราะการศึกษา สัญญาอีกอย่างหนึ่งดับเพราะการศึกษาอย่างนี้ นี้จัดเป็นการศึกษาอย่างหนึ่ง

เชิงอรรถ :

^๑ ฌานที่กำหนดอากาศคือช่องว่างอันหาที่สดมิได้เป็นอารมณ์ เป็นขั้นที่ ๑ ของอรุพฌาน ๔

^๒ ฌานที่กำหนดวิญญาณอันหาที่สดมิได้เป็นอารมณ์ เป็นขั้นที่ ๒ ของอรุพฌาน ๔

^๓ ฌานที่กำหนดภาวะอันไม่มีอะไร (ความว่าง) เป็นอารมณ์ อากิญจัญญายตนฌาน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สัญญาคะ (ที่สดแห่งสัญญา) เพราะเป็นภาวะสุดท้ายของการมีสัญญา กล่าวคือ ผู้บรรลุนิพพานแล้ว ขั้นต่อไปจะเข้าถึงเนวสัญญานาสัญญายตนฌานบ้าง เข้าถึงสัญญานิโรธบ้าง (ที.สี.อ. ๔๑๔/๓๐๘)

พระสูตรต้นตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๙. โปฏฐปาทสูตร]
ว่าด้วยสัญญาที่มีเหตุมีปัจจัยเกิดดับ

[๔๑๔] โปฏฐปาทะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ที่ยังมีสกสัญญา^๑ เธอออกจากปฐมฌานเข้าทุติยฌาน ออกจากทุติยฌานเข้าตติยฌาน จนถึงอากิญจัญญายตนฌานอันเป็นที่สุดแห่งสัญญาโดยลำดับ เมื่อเธออยู่ในอากิญจัญญายตนฌานอันเป็นที่สุดแห่งสัญญา เกิดความคิดขึ้นมาอย่างนี้ว่า ‘เมื่อเรายังคิดอยู่ไม่ดีเลย ไม่คิดเสียจะดีกว่า ถ้าเรายังคิดยังค้ำนี้ สัญญาเหล่านี้ (ที่เราได้มาแล้ว) จะพึงดับ สัญญาอื่นที่หยาบจะเกิดขึ้นแทน ทางที่ดีเราไม่ควรคิดและไม่ควรค้ำนี้’ เธอจึงไม่คิดไม่ค้ำนี้ เมื่อเธอไม่คิดไม่ค้ำนี้ สัญญานั้นจึงดับไป สัญญาอื่นที่หยาบก็ไม่เกิดขึ้น เธอจึงบรรลุนิโรธ โปฏฐปาทะ การเข้าถึงความดับสัญญาของภิกษุผู้มีความรู้ตัวโดยลำดับ ย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้

โปฏฐปาทะ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร การเข้าถึงความดับสัญญาของภิกษุผู้มีความรู้สึกตัวโดยลำดับเช่นนี้ ท่านเคยได้ยินมาก่อนบ้างหรือไม่”

เขากราบทูลว่า “ไม่เคยได้ยินเลย พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระองค์เพิ่งรู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วเดี๋ยวนี้เองว่า ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ที่ยังมีสกสัญญา เธอออกจากปฐมฌานเข้าทุติยฌาน ออกจากทุติยฌานเข้าตติยฌาน จนถึงอากิญจัญญายตนฌานอันเป็นที่สุดแห่งสัญญาโดยลำดับ เมื่อเธออยู่ในอากิญจัญญายตนฌานอันเป็นที่สุดแห่งสัญญา เกิดความคิดขึ้นมาอย่างนี้ว่า ‘เมื่อเรายังคิดอยู่ไม่ดีเลย ไม่คิดเสียจะดีกว่า ถ้าเรายังคิดยังค้ำนี้ สัญญาเหล่านี้ (ที่เราได้มาแล้ว) จะพึงดับ สัญญาอื่นที่หยาบจะเกิดขึ้นแทน ทางที่ดีเราไม่ควรคิดและไม่ควรค้ำนี้’ เธอจึงไม่คิดไม่ค้ำนี้ เมื่อเธอไม่คิดไม่ค้ำนี้ สัญญานั้นจึงดับไป สัญญาอื่นที่หยาบก็ไม่เกิดขึ้น เธอจึงบรรลุนิโรธ การเข้าถึงความดับสัญญาของภิกษุผู้มีความรู้สึกตัวโดยลำดับ ย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เป็นอย่างนั้น โปฏฐปาทะ”

[๔๑๕] เขาทูลถามว่า “พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติอากิญจัญญายตนฌานอันเป็นที่สุดแห่งสัญญาไว้อย่างเดียวหรือบัญญัติไว้หลายอย่าง พระพุทธเจ้าข้า”

เชิงอรรถ :

^๑ ความสำคัญว่าเป็นของตน, นึกว่าเป็นของตนเอง (ที.สี.อ. ๔๑๔/๓๐๘)

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๙.โปฏฐปาทสูตร]
ว่าด้วยสัญญาและอตฺตา

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “โปฏฐปาทะ เราบัญญัติอาภิกขุญญาตณฺณานันเป็นที่สุดแห่งสัญญาไว้อย่างเดียวก็มี หลายอย่างก็มี”

เขาทูลถามว่า “พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติอาภิกขุญญาตณฺณานันเป็นที่สุดแห่งสัญญาไว้อย่างเดียวก็มี หลายอย่างก็มี โดยวิธีใดบ้าง พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “โปฏฐปาทะ เราบัญญัติอาภิกขุญญาตณฺณานันเป็นที่สุดแห่งสัญญาไว้โดยวิธีที่พระโยคาวจรจะบรรลุนิโรธได้ ดังนั้นเราจึงบัญญัติอาภิกขุญญาตณฺณานันเป็นที่สุดแห่งสัญญาอย่างเดียวก็มี หลายอย่างก็มี”

[๔๑๖] เขาทูลถามว่า “สัญญาเกิดขึ้นก่อนญาณ หรือว่าญาณเกิดขึ้นก่อนสัญญา^๑ หรือว่าทั้งสัญญาและญาณเกิดขึ้นพร้อมกัน พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “โปฏฐปาทะ สัญญาเกิดขึ้นก่อนญาณ เพราะมีสัญญาเกิดขึ้นจึงมีญาณเกิดขึ้น ภิกษุยอมรู้อย่างนี้ว่า ‘เพราะสัญญาเป็นปัจจัย ญาณจึงเกิดขึ้นแก่เรา’ โปฏฐปาทะ ท่านพึงทราบโดยปริยายนี้ว่า สัญญาเกิดขึ้นก่อนญาณ เพราะมีสัญญาเกิดขึ้นจึงมีญาณเกิดขึ้น”

ว่าด้วยสัญญากับอตฺตา

[๔๑๗] โปฏฐปาทปริพาชกทูลถามว่า “สัญญาเป็นอตฺตาของคนหรือว่าสัญญากับอตฺตาเป็นคนละอย่างกัน พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “โปฏฐปาทะ ท่านหมายถึงอตฺตาเช่นไร”

เขากราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์หมายถึงอตฺตาหยาบซึ่งมีรูปที่ประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔ บริโภคอาหารเป็นค่า ๆ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “โปฏฐปาทะ อตฺตาที่ท่านพูดถึงนั้นเป็นอตฺตาหยาบซึ่งมีรูปที่ประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔ บริโภคอาหารเป็นค่า ๆ เมื่อเป็นเช่นนี้

เชิงอรรถ :

^๑ เป็นคำถามในท่านองว่า ระหว่างสัญญากับญาณ ฝ่ายไหนเกิดก่อนกัน อนึ่ง คู่ของสัญญาและญาณมีฝ่ายละ ๓ คือ ญาณสัญญา กับ วิบัสสนาญาณ, วิบัสสนาสัญญา กับ มัคคญาณ และมัคคสัญญา กับ ผลญาณ (ที.สี.อ. ๔๑๖/๓๑๐)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๙. โปฏฐปาทสูตร]
ว่าด้วยสัญญาและอตต

สัญญากับอตตาก็เป็นคนละอย่างกัน ตามข้อนี้ท่านพึงทราบโดยปริยายว่า สัญญากับอตตาก็เป็นคนละอย่างกัน อตตาทายานซึ่งมีรูปที่ประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔ บริโภคอาหารเป็นค่า ๆ นี้ จงยกไว้ก่อน ถ้าสัญญาของคนทีพุดถึงนี้อย่างหนึ่งเกิดและอีกอย่างหนึ่งดับ ท่านก็พึงทราบโดยปริยายนี้ว่า สัญญากับอตตาก็เป็นคนละอย่างกัน”

[๔๑๘] เขากราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์หมายถึงอตตาคือสำเร็จด้วยใจ มีอวัยวะครบถ้วน มีอินทรีย์ไม่บกพร่อง”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “โปฏฐปาทะ อตตาคือท่านพุดถึงนั้นเป็นอตตาคือสำเร็จด้วยใจ มีอวัยวะครบถ้วน มีอินทรีย์ไม่บกพร่อง เมื่อเป็นเช่นนี้ สัญญากับอตตาก็เป็นคนละอย่างกัน ตามข้อนี้ ท่านก็พึงทราบโดยปริยายนี้ว่า สัญญากับอตตาก็เป็นคนละอย่างกัน อตตาคือสำเร็จด้วยใจ มีอวัยวะครบถ้วน มีอินทรีย์ไม่บกพร่อง จงยกไว้ก่อน ถ้าสัญญาของคนทีพุดถึงนี้อย่างหนึ่งเกิดและอีกอย่างหนึ่งดับ ท่านก็พึงทราบโดยปริยายนี้ว่า สัญญากับอตตาก็เป็นคนละอย่างกัน”

[๔๑๙] เขากราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์หมายถึงอตตาคือไม่มีรูป สำเร็จด้วยสัญญา”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “โปฏฐปาทะ อตตาคือท่านพุดถึงนั้นเป็นอตตาคือไม่มีรูป สำเร็จด้วยสัญญา เมื่อเป็นเช่นนี้ สัญญากับอตตาก็เป็นคนละอย่างกัน ตามข้อนี้ ท่านก็พึงทราบโดยปริยายนี้ว่า สัญญากับอตตาก็เป็นคนละอย่างกัน อตตาคือไม่มีรูป สำเร็จด้วยสัญญา จงยกไว้ก่อน ถ้าสัญญาของคนทีพุดถึงนี้อย่างหนึ่งเกิดและอีกอย่างหนึ่งดับ ท่านก็พึงทราบโดยปริยายนี้ว่า สัญญากับอตตาก็เป็นคนละอย่างกัน”

[๔๒๐] เขาทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อาจรู้ได้ไหมว่า สัญญาเป็นอตตาคือของคน หรือว่าสัญญากับอตตาคือเป็นคนละอย่างกัน”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “โปฏฐปาทะ ท่านมีทัญญูแตกต่างกัน มีความถูกใจแตกต่างกัน มีความพอใจแตกต่างกัน มีความมุ่งหมายแตกต่างกัน มีอาจารย์แตกต่างกัน จึงเข้าใจได้ยากว่า สัญญาเป็นอตตาคือของคน หรือว่าสัญญากับอตตาคือเป็นคนละอย่างกัน”

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๙. โปฏฐปาหสูตร]
ว่าด้วยสัญญาและอัตตา

เขาทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าข้าพระองค์มีทิวทัศน์แตกต่างกันมี
ความถูกใจแตกต่างกัน มีความพอใจแตกต่างกัน มีความมุ่งหมายแตกต่างกัน
มีอาจารย์แตกต่างกันจึงเข้าใจได้ยากว่า สัญญาเป็นอัตตาของคน หรือว่าสัญญากับ
อัตตาเป็นคนละอย่างกัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็โลกเที่ยง นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่น
เป็นโมฆะกระนั้นหรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “เรื่องนี้เราไม่ตอบ”

เขาทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โลกไม่เที่ยง นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นเป็น
โมฆะกระนั้นหรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “เรื่องนี้เราไม่ตอบ”

เขาทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โลกมีที่สุด ฯลฯ โลกไม่มีที่สุด ชีวะกับ
สรีระเป็นอย่างเดียวกัน ชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน หลังจากตายแล้ว ตถาคต^๑
เกิดอีก หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและ
ไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่ นี้
เท่านั้นจริง อย่างอื่นเป็นโมฆะกระนั้นหรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “เรื่องนี้เราไม่ตอบ”

เขาทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะเหตุไร พระองค์จึงไม่ทรงตอบ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “เพราะเรื่องนั้นไม่มีประโยชน์ ไม่มีสาระ ไม่ใช่จุด
เริ่มต้นของพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อคลายกำหนดยินดี
ไม่เป็นไปเพื่อดับ ไม่เป็นไปเพื่อสงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อรู้ยิ่ง ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่
เป็นไปเพื่อนิพพาน ฉะนั้นเราจึงไม่ตอบ”

เขาทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ทรงตอบเรื่องอะไรเล่า”

เชิงอรรถ :

^๑ ตถาคต ในที่นี้เป็นคำที่ลัทธิอื่น ๆ ใช้กันมาก่อนพุทธกาล หมายถึง อัตตา (อาดมัน) ไม่ได้หมายถึงพระ
พุทธเจ้า อรรถกถาอธิบายว่า หมายถึง สัตตะ (ที.สี.อ. ๖๕/๑๐๘)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๙. โปฏฐปาทสูตร]
ว่าด้วยสัญญาและอัตตา

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “เราตอบเรื่องทุกข์ เรื่องทุกข์สมุทัย (เหตุเกิดทุกข์) เรื่องทุกข์นิโรธ (ความดับทุกข์) เรื่องทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติเครื่องดำเนินไปสู่ความดับทุกข์)”

เขาทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะเหตุไรพระองค์จึงทรงตอบเรื่องนั้น”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “เพราะเรื่องนั้นมีประโยชน์ มีสาระ เป็นจุดเริ่มต้นของพรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัดยินดี เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ฉะนั้นเราจึงตอบ”

เขากราบทูลว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงกำหนดเวลาที่สมควร ณ บัดนี้เถิด พระพุทธเจ้าข้า”

ที่นั่น พระผู้มีพระภาคทรงลุกขึ้นจากอาสนะเสด็จจากไปแล้ว

[๔๒๑] เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จจากไปไม่นาน พวกปริพาชกได้ตัดพ้อต่อว่าโปฏฐปาทปริพาชกด้วยคำตัดพ้อ ต่อว่า ทิมแทงว่า “ท่านโปฏฐปาทจะเป็นคนอย่างนี้เอง ท่านโปฏฐปาทะพลอยขึ้นชมคำพูดของพระสมณโคดมทุกคำ ว่า ‘ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ข้อนี้เป็นอย่างนั้น’ แต่พวกเรา กลับไม่เข้าใจความหมายที่พระสมณโคดมตรัสไว้แม้แต่นิดเดียวว่า โลกเที่ยง หรือโลกไม่เที่ยง โลกมีที่ สุด หรือโลกไม่มีที่ สุด ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน หรือชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีก หรือหลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก หรือหลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่”

เมื่อพวกปริพาชกกล่าวอย่างนี้ โปฏฐปาทปริพาชกได้บอกพวกเขาว่า “ท่านทั้งหลาย ข้าพเจ้าเองก็ไม่เข้าใจความหมายที่พระสมณโคดมตรัสไว้แม้แต่นิดเดียวว่า ‘โลกเที่ยง หรือโลกไม่เที่ยง ฯลฯ หรือหลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’ แต่ว่า พระสมณโคดมทรงบัญญัติข้อปฏิบัติที่จริงแท้ แน่นอน

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๙. โปฏฐปาทสูตร]
เรื่องจิตตหัตถิ สารีบุตร และโปฏฐปาทปริพาชก

เป็นธรรมลิตี^๑ เป็นธรรมนิยาม^๒ ไว้ ก็เมื่อทรงบัญญัติเช่นนี้ ไฉนวิญญูชนอย่าง
ข้าพเจ้าจะไม่พลอยชื่นชมสภาศิตของพระสมณโคดมโดยเป็นคำสภาศิตเล่า”

เรื่องจิตตะ หัตถิสารีบุตร และโปฏฐปาทปริพาชก

[๔๒๒] ครั้นผ่านไป ๒-๓ วัน จิตตะ หัตถิสารีบุตร^๓ กับโปฏฐปาทปริพาชกพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค จิตตะ หัตถิสารีบุตร กราบพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ฝ่ายโปฏฐปาทปริพาชกสนทนากับพระผู้มีพระภาคพอคันเคยแล้วจึงนั่ง ณ ที่สมควร กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คราวเมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จจากไปไม่นาน พวกปริพาชกได้ตัดพ้อต่อว่าข้าพระองค์ด้วยคำตัดพ้อ ต่อว่า ทิ่มแทงว่า ‘ท่านโปฏฐปาทจะเป็นคนอย่างนี้เอง ท่านโปฏฐปาทจะพลอยชื่นชมคำพูดของพระสมณโคดมทุกคำ ว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ข้อนี้เป็นอย่างนั้น แต่พวกเรากลับไม่เข้าใจความหมายที่พระสมณโคดมตรัสแม้แต่นิดเดียวว่า โลกเที่ยง หรือโลกไม่เที่ยง ฯลฯ หรือหลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็ไม่ใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็ไม่ใช่’ เมื่อพวกปริพาชกกล่าวอย่างนี้ ข้าพระองค์ได้บอกพวกเขาว่า ‘ท่านทั้งหลาย ข้าพเจ้าเองก็ไม่เข้าใจความหมายที่พระสมณโคดมตรัสแม้แต่นิดเดียวว่า โลกเที่ยง หรือโลกไม่เที่ยง ฯลฯ หรือหลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็ไม่ใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็ไม่ใช่’ แต่ว่าพระสมณโคดมทรงบัญญัติข้อปฏิบัติที่จริง แท้ แน่นอน เป็นธรรมลิตี เป็นธรรมนิยามไว้ ก็เมื่อทรงบัญญัติเช่นนี้ ไฉนวิญญูชนอย่างข้าพเจ้าจะไม่พลอยชื่นชมสภาศิตของพระสมณโคดมโดยเป็นคำสภาศิตเล่า”

[๔๒๓] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “โปฏฐปาทะ ปริพาชกทั้งหมดเหล่านี้เป็นคณดาบอดไม่มีจักขุ ในขุมนุมนั้นมีแต่ท่านเท่านั้นที่มีจักขุ ธรรมที่เป็นเอกังสิก-

เชิงอรรถ :

^๑ สภาวะที่ดำรงอยู่เอง เป็นอยู่เองตามธรรมดา อรรถกถาหมายเอา สภาวะที่ดำรงอยู่ในโลกุตตรธรรม ๙

(ที.สี.อ. ๔๒๑/๓๑๓)

^๒ กฎที่แน่นอนแห่งสภาวะอันมีอยู่จริง แท้ และแน่นอนหลบเลี่ยงไม่ได้ ต้องเป็นไปตามที่มันเป็น หรืออาจเรียกว่า กฎธรรมชาติก็ได้ อรรถกถาหมายเอา กฎที่แน่นอนแห่งโลกุตตรธรรม (ที.สี.อ. ๔๒๑/๓๑๓)

^๓ จิตตะ หัตถิสารีบุตร เป็นบุตรนายควาญช้างกรุงสาวัตถี บวชฯ สิกขุ จนครบ ๗ ครั้งในตอนเกิดพระสุตตัน

(ที.สี.อ. ๔๒๒/๓๑๓)

พระสูตรต้นตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๙. โปฏฐปาทสูตร]

เรื่องจิตตหัตถิ สาริบุตร และโปฏฐปาทปริพาชก

ธรรม^๑ เราได้แสดงและบัญญัติไว้แล้ว ธรรมที่เป็นอนกังสิกธรรม^๒ เราก็ก็นำแสดงและบัญญัติไว้แล้ว

โปฏฐปาทะ เราแสดงและบัญญัติธรรมเหล่านี้ว่าเป็นอนกังสิกธรรม คือ ธรรมที่ว่า โลกเที่ยง หรือโลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด หรือโลกไม่มีที่สุด ชีวะกับสรีระเป็น อย่างเดียวกัน หรือชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน หลังจากตายแล้วตถาคคเกิด อีก หรือหลังจากตายแล้วตถาคคไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคคเกิดอีกและไม่ เกิดอีก หรือหลังจากตายแล้วตถาคคจะว่าเกิดอีกก็มีไซ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไซ เรา แสดงและบัญญัติธรรมเหล่านี้ว่าเป็นอนกังสิกธรรม

โปฏฐปาทะ เพราะเหตุไร เราจึงแสดงและบัญญัติธรรมเหล่านี้ว่าเป็นอนกังสิก- ธรรมเล่า เพราะว่าธรรมเหล่านี้ไม่มีประโยชน์ ไม่มีสาระ ไม่ใช่จุดเริ่มต้นแห่ง พรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อคลายกำหนดยินดี ไม่เป็น ไปเพื่อดับ ไม่เป็นไปเพื่อสงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อรู้ยิ่ง ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่เป็นไป เพื่อนิพพาน ฉะนั้น เราจึงแสดงและบัญญัติธรรมเหล่านี้ว่าเป็นอนกังสิกธรรม

[๔๒๔] โปฏฐปาทะ เราแสดงและบัญญัติธรรมเหล่านี้ว่าเป็นเอกังสิกธรรม คือธรรมที่ว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย (เหตุเกิดทุกข์) นี้ทุกข์นิโรธ (ความดับทุกข์) นี้ ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติเครื่องดำเนินไปสู่ความดับทุกข์) เราแสดงและ บัญญัติธรรมเหล่านี้ว่าเป็นเอกังสิกธรรม

โปฏฐปาทะ เพราะเหตุไร เราจึงแสดงและบัญญัติธรรมเหล่านี้ว่าเป็นเอกังสิก- ธรรมเล่า เพราะว่าธรรมเหล่านี้มีประโยชน์ มีสาระ เป็นจุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนดยินดี เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อ รู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ฉะนั้น เราจึงแสดงและบัญญัติธรรมเหล่านี้ว่าเป็น เอกังสิกธรรม

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรมที่เป็นได้โดยตรง ได้แก่ ธรรมที่มีความชัดเจน แน่นนอน สามารถบอกได้ว่าเป็นอย่างนั้น ไม่เป็น อย่างอื่น เช่นเหตุของทุกข์คือตัณหาเท่านั้น (ที.สี.อ. ๔๒๓/๓๑๔)

^๒ ธรรมที่เป็นได้หลายอย่าง ได้แก่สิ่งที่ไม่อาจตอบได้ว่า ไซหรือไม่ไซ เพียงอย่างเดียว เช่น ไม่อาจตอบว่า โลกเที่ยงหรือโลกไม่เที่ยง (ที.สี.อ. ๔๒๓/๓๑๔)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๙. โปฏฐปาทสูตร]
เปรียบด้วยชายหลงรักหญิงงามแห่งชนบท

[๔๒๕] โปฏฐปาทะ มีสมณพราหมณ์ผู้มีวาทีปฏิญาณว่า 'หลังจากตายแล้ว อัศจรรย์โดยส่วนตัว ปลอดภัย' เราเข้าไปหาสมณพราหมณ์เหล่านั้น แล้วถามว่า 'ท่านมีวาทีปฏิญาณว่า หลังจากตายแล้ว อัศจรรย์โดยส่วนตัว ปลอดภัยจริงหรือ'

ถ้าสมณพราหมณ์เหล่านั้นถูกถามอย่างนี้ ยืนยันว่า 'จริง' เราจะถามว่า 'ก็ ท่านรู้ท่านเห็นโลกที่มีสุขโดยส่วนตัวหรือ' เมื่อถูกถามอย่างนี้ พวกเขาจะตอบว่า 'ไม่รู้ไม่เห็น'

เราจะถามว่า 'ท่านรู้อัศจรรย์ที่มีสุขโดยส่วนตัว ตลอด ๑ วัน ตลอด ๑ คีน หรือตลอดครึ่งวันตลอดครึ่งคีนหรือ' เมื่อถูกถามอย่างนี้ พวกเขาจะตอบว่า 'ไม่รู้'

เราจะถามว่า 'ก็ท่านรู้ว่า นี่เป็นทาง นี่เป็นข้อปฏิบัติเพื่อบรรลุโลกที่มีสุขโดยส่วนตัวหรือ' เมื่อถูกถามอย่างนี้ พวกเขาจะตอบว่า 'ไม่รู้'

เราจะถามว่า 'ก็ท่านได้ยินเสียงพวกเทวดาผู้บังเกิดในโลกที่มีสุขโดยส่วนตัว ซึ่งกล่าวอยู่ว่า ท่านผู้บริสุทธิ์ ท่านปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบเพื่อบรรลุโลกที่มีสุขโดยส่วนตัว ถึงข้าพเจ้าก็ปฏิบัติอย่างนี้ จึงบังเกิดในโลกที่มีสุขโดยส่วนตัวหรือ' เมื่อถูกถามอย่างนี้ พวกเขาจะตอบว่า 'ไม่ได้ยิน'

โปฏฐปาทะ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เมื่อเป็นเช่นนี้ ภาสิตของสมณพราหมณ์เหล่านั้นถือว่าเลื่อนลอย^๑ มิใช่หรือ"

เขากราบทูลว่า "พระพุทธเจ้าข้า เมื่อเป็นเช่นนี้ ภาสิตของสมณพราหมณ์เหล่านั้นถือว่าเลื่อนลอยแน่นอน"

เปรียบด้วยชายหลงรักหญิงงามแห่งชนบท^๒

[๔๒๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "โปฏฐปาทะ เปรียบเหมือนชายคนหนึ่งปรารถนาถึงหญิงสาวอย่างนี้ว่า 'เราปรารถนารักใคร่หญิงงามแห่งชนบทนี้' คนจะถามเขาว่า 'พ่อคุณ เธอรู้จักหญิงคนนั้นหรือว่าเป็นนางกษัตริย์ นางพราหมณี นางแพศย์

เชิงอรรถ :

^๑ เลื่อนลอย (อปฺปภาฎิหิรคต) หมายถึง เป็นคำที่ไม่มีปาฏิหาริย์ ขาดเหตุผลที่จะจูงใจฝ่ายตรงข้ามให้เชื่อ หรือยินยอมได้ [ที.สี.สุกคา(อภิณว.) ๒/๔๒๕/๔๙๓]

^๒ หญิงที่มีผิวพรรณ ทรวดทรง และกิริยามารยาทงดงามกว่าหญิงทั่วไปในชนบทนั้น (ที.สี.อ. ๔๒๖/๓๑๔)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๙. โปฏฐปาทสูตร]

เปรียบด้วยชายหลงรักหญิงงามแห่งชนบท

หรือนางศุทร' เมื่อถูกถามอย่างนี้เขาจะตอบว่า 'ไม่รู้จัก' จะถูกถามต่อไปว่า 'เธอรู้จักหญิงคนนั้นหรือว่ามีชื่อ ตระกูล สูง ต่ำ สั้นทัด ต่ำ คล้ำ หรือผิวเหลือง อยู่ในหมู่บ้าน นิคม หรือเมืองโน้น' เมื่อถูกถามอย่างนี้เขาจะตอบว่า 'ยังไม่รู้จัก' จะถูกถามต่อไปว่า 'เธอปรารถนารักใคร่หญิงที่ยังไม่เคยรู้จักทั้งไม่เคยเห็นอย่างนั้นหรือ' เมื่อถูกถามอย่างนี้ เขาจะตอบว่า 'ใช่'

โปฏฐปาทะ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เมื่อเป็นเช่นนี้ คำพูดของชายผู้นั้นถือว่าเลื่อนลอย มิใช่หรือ"

เขากราบทูลว่า "พระพุทธเจ้าข้า เมื่อเป็นเช่นนี้ คำพูดของชายผู้นั้นถือว่าเลื่อนลอยแน่นอน"

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "โปฏฐปาทะ แม่สมณพราหมณ์ผู้มีวาทามีทิฏฐิอย่างนี้ว่า 'หลังจากตายแล้ว อัตตามีสุขโดยส่วนเดียว ปลอดภัย' ก็เช่นกัน เราเข้าไปหาสมณพราหมณ์เหล่านั้นแล้วถามว่า 'ท่านมีวาทามีทิฏฐิอย่างนี้ว่า หลังจากตายแล้ว อัตตามีสุขโดยส่วนเดียว ปลอดภัย จริงหรือ' ถ้าสมณพราหมณ์เหล่านั้นถูกถามอย่างนี้ ยืนยันว่า 'จริง' เราจะถามว่า 'ก็ท่านรู้ท่านเห็นโลกที่มีสุขโดยส่วนเดียวหรือ' เมื่อถูกถามอย่างนี้ พวกเขาจะตอบว่า 'ไม่รู้ไม่เห็น'

เราจะถามว่า 'ท่านรู้อัตตาที่มีสุขโดยส่วนเดียวตลอด ๑ วัน ตลอด ๑ คีน หรือตลอดครึ่งวันตลอดครึ่งคีนหรือ' เมื่อถูกถามอย่างนี้ พวกเขาจะตอบว่า 'ไม่รู้' เราจะถามว่า 'ก็ท่านรู้ว่า นี่เป็นทาง นี่เป็นข้อปฏิบัติเพื่อบรรลุโลกที่มีสุขโดยส่วนเดียวหรือ' เมื่อถูกถามอย่างนี้ พวกเขาจะตอบว่า 'ไม่รู้'

เราจะถามว่า 'ก็ท่านได้ยินเสียงพวกเทวดาผู้บังเกิดในโลกที่มีสุขโดยส่วนเดียว ซึ่งกล่าวอยู่ว่า ท่านผู้นิรทุกข์ ท่านปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเพื่อบรรลุโลกที่มีสุขโดยส่วนเดียว ถึงข้าพเจ้าก็ปฏิบัติอย่างนี้จึงบังเกิดในโลกที่มีสุขโดยส่วนเดียว หรือ' เมื่อถูกถามอยู่อย่างนี้ พวกเขาจะตอบว่า 'ไม่ได้ยิน'

โปฏฐปาทะ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เมื่อเป็นเช่นนี้ ภาสิตของสมณพราหมณ์เหล่านั้นถือว่าเลื่อนลอยมิใช่หรือ"

เขากราบทูลว่า "พระพุทธเจ้าข้า เมื่อเป็นเช่นนี้ ภาสิตของสมณพราหมณ์เหล่านั้นถือว่าเลื่อนลอยแน่นอน"

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๙. โปฏฐปาทสูตร]
เปรียบด้วยคนสร้างบ้านไต่

เปรียบด้วยคนสร้างบ้านไต่

[๔๒๗] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “โปฏฐปาทะ เปรียบเหมือนบุรุษทำบ้านไต่ที่หนทางใหญ่สี่แพร่งเพื่อขึ้นปราสาท คนจะถามเขาว่า ‘พ่อคุณ เธอจะทำบ้านไต่ขึ้นปราสาท เธอรู้จักปราสาทนั้นหรือว่า ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก ทิศใต้ ทิศตะวันตก หรือทิศเหนือ มีขนาดสูง ต่ำ หรือปานกลาง’ เมื่อถูกถามอย่างนี้เขาจะตอบว่า ‘ยังไม่รู้’ จะถูกถามต่อไปว่า ‘เธอจะทำบ้านไต่ขึ้นปราสาทที่ยังไม่เคยรู้จักไม่เคยเห็นอย่างนั้นหรือ’ เมื่อถูกถามอย่างนี้ เขาจะตอบว่า ‘ใช่’

โปฏฐปาทะ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เมื่อเป็นเช่นนี้ คำพูดของบุรุษนั้นถือว่าเลื่อนลอยมิใช่หรือ”

เขากราบทูลว่า “พระพุทธเจ้าข้า เมื่อเป็นเช่นนี้ คำพูดของบุรุษนั้นถือว่าเลื่อนลอยแน่นอน”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “โปฏฐปาทะ แม่สมณพราหมณ์ผู้มีวาทามีทิวลิปอย่างนี้ว่า ‘หลังจากตายแล้วอัตตามีสุขโดยส่วนเดียว ปลอดภัย’ ก็เช่นกัน เราเข้าไปหาสมณพราหมณ์เหล่านั้นแล้วถามว่า ‘ท่านมีวาทามีทิวลิปอย่างนี้ว่า หลังจากตายแล้วอัตตามีสุขโดยส่วนเดียว ปลอดภัย จริงหรือ’ ถ้าสมณพราหมณ์เหล่านั้นถูกถามอย่างนี้ ยืนยันว่า ‘จริง’ เราจะถามว่า ‘ก็ท่านรู้ ท่านเห็นโลกที่มีสุขโดยส่วนเดียวหรือ’ เมื่อถูกถามอย่างนี้ พวกเขาจะตอบว่า ‘ไม่รู้ไม่เห็น’

เราจะถามว่า ‘ท่านรู้อัตตาที่มีสุขโดยส่วนเดียวตลอด ๑ วัน ตลอด ๑ คีน หรือตลอดครึ่งวันตลอดครึ่งคีนหรือ’ เมื่อถูกถามอย่างนี้พวกเขาจะตอบว่า ‘ไม่รู้’ เราจะถามว่า ‘ก็ท่านรู้ว่า นี่เป็นทาง นี่เป็นข้อปฏิบัติเพื่อบรรลุโลกที่มีสุขโดยส่วนเดียวหรือ’ เมื่อถูกถามอย่างนี้ พวกเขาจะตอบว่า ‘ไม่รู้’

เราจะถามว่า ‘ก็ท่านได้ยินเสียงพวกเทวดาผู้บังเกิดในโลกที่มีสุขโดยส่วนเดียว ซึ่งกล่าวอยู่ว่า ท่านผู้นิรทุกข์ ท่านปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเพื่อบรรลุโลกที่มีสุขโดยส่วนเดียว ถึงข้าพเจ้าก็ปฏิบัติอย่างนี้จึงบังเกิดในโลกที่มีสุขโดยส่วนเดียวหรือ’ เมื่อถูกถามอย่างนี้ พวกเขาจะตอบว่า ‘ไม่ได้ยิน’

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๙.โปฏฐปาทสูตร]

การได้อัตตภาพ ๓ อย่าง

โปฏฐปาทะ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เมื่อเป็นเช่นนี้ ภาสิตของสมณพราหมณ์เหล่านั้นถือว่าเลื่อนลอย มิใช่หรือ”

เขากราบทูลว่า “พระพุทธเจ้าข้า เมื่อเป็นเช่นนี้ ภาสิตของสมณพราหมณ์เหล่านั้นถือว่าเลื่อนลอยแน่นอน”

การได้อัตตภาพ^๑ ๓ อย่าง

[๔๒๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “โปฏฐปาทะ การได้อัตตภาพมี ๓ อย่าง คือ การได้อัตตภาพที่หยาบ การได้อัตตภาพที่สำเร็จด้วยใจ และการได้อัตตภาพที่ไม่มีรูป โปฏฐปาทะ การได้อัตตภาพที่หยาบเป็นอย่างไร คืออัตตภาพที่มีรูปประกอบด้วย มหาภูตรูป ๔ บริโภคอาหารเป็นค่า ๆ นี้จัดเป็นการได้อัตตภาพที่หยาบ การได้อัตตภาพที่สำเร็จด้วยใจเป็นอย่างไร คืออัตตภาพที่มีรูปสำเร็จด้วยใจ มีอวัยวะครบถ้วน มีอินทรีย์ไม่บกพร่อง นี้จัดเป็นการได้อัตตภาพที่สำเร็จด้วยใจ การได้อัตตภาพที่ไม่มีรูปเป็นอย่างไร คืออัตตภาพที่ไม่มีรูป สำเร็จด้วยสัญญา นี้จัดเป็นการได้อัตตภาพที่ไม่มีรูป

[๔๒๙] โปฏฐปาทะ เราแสดงธรรมเพื่อละการได้อัตตภาพที่หยาบว่า ‘พวกท่านปฏิบัติตามนั้นแล้วก็จะละสังกิลสิกธรรม^๒ ได้ และโวทานิยธรรม^๓ จะเพิ่มพูนยิ่งขึ้น จะทำให้แจ้งความบริบูรณ์ความไพบุลย์แห่งปัญญาด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน’ บางคราวท่านมีความเห็นอย่างนี้ว่า ‘เราพอจะละสังกิลสิกธรรมได้ และโวทานิยธรรมจะเพิ่มพูนยิ่งขึ้น บุคคลจะทำให้แจ้งความบริบูรณ์ความไพบุลย์แห่งปัญญาด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน แต่ว่าจะมีความเป็นอยู่ลำบาก’ ก็เรื่องนี้ท่านไม่พึงเห็นอย่างนั้น แท้จริง ท่านจะละสังกิลสิกธรรมได้ และโวทานิย--

เชิงอรรถ :

- ^๑ อตตปฏิลาภ อรรถกถาหมายถึงการได้อัตตภาพ ในที่นี้พระพุทธองค์ตรัสถึงการได้อัตตภาพ ๓ อย่าง คือ การได้อัตตภาพที่หยาบ ได้แก่ กามภพ, การได้อัตตภาพที่สำเร็จด้วยใจ ได้แก่ รูปภพ, การได้อัตตภาพที่ไม่มีรูป ได้แก่ อรูปภพ (ที.สี.อ. ๔๒๘/๓๑๕)
- ^๒ ธรรมที่ทำให้จิตเศร้าหมอง ได้แก่ อกุศลจิต ๑๒ (โลภมูลจิต ๘ โทสมมูลจิต ๒ และโมหมูลจิต ๒) [ที.สี.อ. ๔๒๙/๓๑๕]
- ^๓ ธรรมที่ทำให้จิตผ่องแผ้ว ได้แก่ สมถวิปัสสนา (ที.สี.อ. ๔๒๙/๓๑๕)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๑๙๐ }

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๙. โปฏฐปาทสูตร]

การได้อัตตภาพ ๓ อย่าง

ธรรมจะเพิ่มพูนยิ่งขึ้น บุคคลจะทำให้แจ้งความบริบูรณ์ความไพบุลย์แห่งปัญญาด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ทั้งจะมีความปราโมทย์ ปีติ ปัสสัทธิ สติ สัมปชัญญะ และอยู่เป็นสุข

[๔๓๐] โปฏฐปาทะ เราแสดงธรรมเพื่อละการได้อัตตภาพที่สำเร็จด้วยใจว่า 'พวกท่านปฏิบัติตามนั้นแล้วก็จะละสังกิเลสภิกขธรรมได้และโฆทานิยธรรมจะเพิ่มพูนยิ่งขึ้น จะทำให้แจ้งความบริบูรณ์ความไพบุลย์แห่งปัญญาด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน' บางคราวท่านมีความเห็นอย่างนี้ว่า 'เราพอจะละสังกิเลสภิกขธรรมได้ และโฆทานิยธรรมจะเพิ่มพูนยิ่งขึ้น บุคคลจะทำให้แจ้งความบริบูรณ์ความไพบุลย์แห่งปัญญาด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน แต่ว่าจะมีความเป็นอยู่ลำบาก' ก็เรื่องนี้ท่านไม่พึงเห็นอย่างนั้น แท้จริง ท่านจะละสังกิเลสภิกขธรรมได้และโฆทานิยธรรมจะเพิ่มพูนยิ่งขึ้น บุคคลจะทำให้แจ้งความบริบูรณ์ความไพบุลย์แห่งปัญญาด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ทั้งจะมีความปราโมทย์ ปีติ ปัสสัทธิ สติ สัมปชัญญะ และอยู่เป็นสุข

[๔๓๑] โปฏฐปาทะ เราแสดงธรรมเพื่อละการได้อัตตภาพที่ไม่มีรูปว่า 'พวกท่านปฏิบัติตามนั้นแล้วก็จะละสังกิเลสภิกขธรรมได้และโฆทานิยธรรมจะเพิ่มพูนยิ่งขึ้น จะทำให้แจ้งความบริบูรณ์ความไพบุลย์แห่งปัญญาด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน' ฯลฯ ทั้งจะมีความปราโมทย์ ปีติ ปัสสัทธิ สติ สัมปชัญญะ และอยู่เป็นสุข

[๔๓๒] โปฏฐปาทะ หากคนเหล่านี้จะถามเราอย่างนี้ว่า 'ผู้มีอายุ อะไรคือการได้อัตตภาพที่หายาบซึ่งท่านแสดงธรรมเพื่อให้ละเสียว่า พวกท่านปฏิบัติตามนั้นแล้วก็จะละสังกิเลสภิกขธรรมได้และโฆทานิยธรรมจะเพิ่มพูนยิ่งขึ้น จะทำให้แจ้งความบริบูรณ์ความไพบุลย์แห่งปัญญาด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน' เมื่อถูกถามอย่างนี้ เราจะตอบว่า 'ผู้มีอายุ นี้แลจัดเป็นการได้อัตตภาพที่หายาบซึ่งเราแสดงธรรมเพื่อให้ละเสียว่า พวกท่านปฏิบัติตามนั้นแล้วก็จะละสังกิเลสภิกขธรรมได้และโฆทานิยธรรมจะเพิ่มพูนยิ่งขึ้น จะทำให้แจ้งความบริบูรณ์ความไพบุลย์แห่งปัญญาด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน'

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๙. โปฏฐปาทสูตร]
การได้อัตตภาพ ๓ อย่าง

[๔๓๓] โปฏฐปาทะ หากคนเหล่านี้จะถามเราอย่างนี้ว่า ‘ผู้มีอายุ อะไรคือการได้อัตตภาพที่สำเร็จด้วยใจซึ่งท่านแสดงธรรมเพื่อให้ละเสียว่า พวกท่านปฏิบัติตามนั้นแล้วก็จะละสังกิลสิกขธรรมได้และโฆทานิยธรรมจะเพิ่มพูนยิ่งขึ้น จะทำให้แจ้งความบริบูรณ์ความไพบูรณ์แห่งปัญญาด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน’ เมื่อถูกถามอย่างนี้ เราจะตอบว่า ‘ผู้มีอายุ นี้แลจัดเป็นการได้อัตตภาพที่สำเร็จด้วยใจซึ่งเราแสดงธรรมเพื่อให้ละเสียว่า ฯลฯ เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน’

[๔๓๔] โปฏฐปาทะ หากคนเหล่านี้จะถามเราอย่างนี้ว่า ‘ผู้มีอายุ อะไรคือการได้อัตตภาพที่ไม่มีรูปซึ่งท่านแสดงธรรมเพื่อให้ละเสียว่า พวกท่านปฏิบัติตามนั้นแล้วก็จะละสังกิลสิกขธรรมได้และโฆทานิยธรรมจะเพิ่มพูนยิ่งขึ้น จะทำให้แจ้งความบริบูรณ์ความไพบูรณ์แห่งปัญญาด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน’ เมื่อถูกถามอย่างนี้ เราจะตอบว่า ‘ผู้มีอายุ นี้แลจัดเป็นการได้อัตตภาพที่ไม่มีรูป ซึ่งเราแสดงธรรมเพื่อให้ละเสียว่า ฯลฯ เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน’

โปฏฐปาทะ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เมื่อเป็นเช่นนี้ คำพูดนั้นถือว่าไม่เลื่อนลอยมิใช่หรือ”

เขากราบทูลว่า “พระพุทธเจ้าข้า เมื่อเป็นเช่นนี้ คำพูดนั้นถือว่าไม่เลื่อนลอยแน่นอน”

เปรียบด้วยคนสร้างบันได

[๔๓๕] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “โปฏฐปาทะ เปรียบเหมือนบุรุษทำบันไดเพื่อขึ้นปราสาท ที่ใต้ปราสาทนั่นเอง คนจะถามเขาว่า ‘พ่อคุณ เธอจะทำบันไดขึ้นปราสาท เธอรู้จักปราสาทนั้นหรือว่า ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก ทิศใต้ ทิศตะวันตก หรือทิศเหนือ มีขนาดสูง ต่ำ หรือปานกลาง’ ถ้าเขาตอบว่า ‘นี้แลคือปราสาทที่เรากำลังทำบันไดเพื่อจะขึ้นไปใต้ปราสาทนั่นเอง’

โปฏฐปาทะ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เมื่อเป็นเช่นนี้ คำพูดของบุรุษนั้นถือว่าไม่เลื่อนลอยมิใช่หรือ”

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๙.โปฏฐปาทสูตร]
การได้อัตตภาพ ๓ อย่าง

เขากราบทูลว่า “พระพุทธเจ้าข้า เมื่อเป็นเช่นนี้ คำพูดของบุรุษนั้นถือว่าไม่เลื่อนลอยแน่นอน”

[๔๓๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เช่นเดียวกัน โปฏฐปาทะ หากคนเหล่าอื่นจะถามเราอย่างนี้ว่า ‘ผู้มีอายุ อะไรคือการได้อัตตภาพที่หยาบ ฯลฯ อะไรคือการได้อัตตภาพที่สำเร็จด้วยใจ ฯลฯ อะไรคือการได้อัตตภาพที่ไม่มีรูปซึ่งท่านแสดงธรรมเพื่อให้ละเสียว่า พวกท่านปฏิบัติตามนั้นแล้วก็จะละสังกิละสิกขธรรมได้และโฆทานิยธรรมจะเพิ่มพูนยิ่งขึ้น จะทำให้แจ้งความบริบูรณ์ ความไพบูรณ์แห่งปัญญาด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน’ เมื่อถูกถามอย่างนี้ เราจะตอบว่า ‘ฯลฯ ผู้มีอายุนี้แลจัดเป็นการได้อัตตภาพที่ไม่มีรูปซึ่งเราแสดงธรรมเพื่อให้ละเสียว่า พวกท่านปฏิบัติตามนั้นแล้วก็จะละสังกิละสิกขธรรมได้และโฆทานิยธรรมจะเพิ่มพูนยิ่งขึ้น จะทำให้แจ้งความบริบูรณ์ ความไพบูรณ์แห่งปัญญา ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน’

โปฏฐปาทะ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เมื่อเป็นเช่นนี้ คำพูดนั้นถือว่าไม่เลื่อนลอยมิใช่หรือ”

เขากราบทูลว่า “พระพุทธเจ้าข้า เมื่อเป็นเช่นนี้ คำพูดนั้นถือว่าไม่เลื่อนลอยแน่นอน”

[๔๓๗] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ จิตตะ หัตถิสาริบุตร ได้กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในเวลาที่มีการได้อัตตภาพที่หยาบ การได้อัตตภาพที่สำเร็จด้วยใจและการได้อัตตภาพที่ไม่มีรูปก็เปล่าไป(เป็นโมฆะ) มีแต่การได้อัตตภาพที่หยาบเป็นเรื่องจริงกระนั้นหรือ ในเวลาที่มีการได้อัตตภาพที่สำเร็จด้วยใจ การได้อัตตภาพที่หยาบและการได้อัตตภาพที่ไม่มีรูปก็เปล่าไป มีแต่การได้อัตตภาพที่สำเร็จด้วยใจเป็นเรื่องจริงกระนั้นหรือ ในเวลาที่มีการได้อัตตภาพที่ไม่มีรูป การได้อัตตภาพที่หยาบและการได้อัตตภาพที่สำเร็จด้วยใจก็เปล่าไป มีแต่การได้อัตตภาพที่ไม่มีรูปเป็นเรื่องจริงกระนั้นหรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “จิตตะ ในเวลาที่มีการได้อัตตภาพที่หยาบ ก็ไม่นับว่ามีการได้อัตตภาพที่สำเร็จด้วยใจและการได้อัตตภาพที่ไม่มีรูป มีเพียงการได้อัตตภาพ

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๙.โปฏฐปาทสูตร]
การได้อัตตภาพ ๓ อย่าง

ที่หยาบเท่านั้น ในเวลาที่มีการได้อัตตภาพที่สำเร็จด้วยใจ ก็ไม่นับว่ามีการได้อัตตภาพที่หยาบและการได้อัตตภาพที่ไม่มีรูป มีเพียงการได้อัตตภาพที่สำเร็จด้วยใจเท่านั้น ในเวลาที่มีการได้อัตตภาพที่ไม่มีรูป ก็ไม่นับว่ามีการได้อัตตภาพที่หยาบและการอัสตภาพที่สำเร็จด้วยใจ มีเพียงการได้อัตตภาพที่ไม่มีรูปเท่านั้น

[๔๓๘] จิตตะ ถ้าคนจะถามท่านว่า 'ในอดีตกาล ท่านได้มีแล้ว ไม่ใช่ว่าไม่มี ในอนาคตกาลท่านจักมี ไม่ใช่ว่าจักไม่มี เวลานี้ท่านมีอยู่ ไม่ใช่ว่าไม่มีอยู่ กระนั้นหรือ' เมื่อถูกถามอย่างนี้ ท่านจะตอบว่าอย่างไร"

จิตตะ หัตถิสาริบุตร กราบทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าคนจะถามข้าพระองค์ว่า 'ในอดีตกาล ... กระนั้นหรือ' เมื่อถูกถามอย่างนี้ ข้าพระองค์ก็จะตอบว่า 'ในอดีตกาล เราได้มีแล้ว ไม่ใช่ว่าไม่มี ในอนาคตกาลเราจักมี ไม่ใช่ว่าจักไม่มี เวลานี้เรามีอยู่ ไม่ใช่ว่าไม่มีอยู่' เมื่อถูกถามอย่างนี้ ข้าพระองค์ก็จะตอบอย่างนี้ พระพุทธเจ้าข้า"

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า "จิตตะ ถ้าคนจะถามท่านว่า 'ท่านมีการได้อัตตภาพที่เป็นอดีต การได้อัตตภาพเช่นนั้นเป็นเรื่องจริง การได้อัตตภาพที่เป็นอนาคต และการได้อัตตภาพที่เป็นปัจจุบันก็เปล่าไป ท่านจักมีการได้อัตตภาพที่เป็นอนาคต การได้อัตตภาพเช่นนั้นเป็นเรื่องจริง การได้อัตตภาพที่เป็นอดีตและการได้อัตตภาพที่เป็นปัจจุบันก็เปล่าไป ท่านกำลังได้อัตตภาพที่เป็นปัจจุบัน การได้อัตตภาพเช่นนั้นเป็นเรื่องจริง การได้อัตตภาพที่เป็นอดีตและการได้อัตตภาพที่เป็นอนาคตก็เปล่าไป กระนั้นหรือ' เมื่อถูกถามอย่างนี้ ท่านจะตอบว่าอย่างไร"

จิตตะ หัตถิสาริบุตร กราบทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าคนจะถามข้าพระองค์ว่า 'ท่านมีการได้อัตตภาพที่เป็นอดีต ... กระนั้นหรือ' เมื่อถูกถามอย่างนี้ ข้าพระองค์ก็จะตอบว่า 'เรามีการได้อัตตภาพที่เป็นอดีต การได้อัตตภาพเช่นนั้นเป็นเรื่องจริงในสมัยนั้น การได้อัตตภาพที่เป็นอนาคตและการได้อัตตภาพที่เป็นปัจจุบันก็เปล่าไป เราจักมีการได้อัตตภาพที่เป็นอนาคต การได้อัตตภาพเช่นนั้นเป็นเรื่องจริงในสมัยนั้น การได้อัตตภาพที่เป็นอดีตและการได้อัตตภาพที่เป็นปัจจุบันก็เปล่าไป เรากำลังได้อัตตภาพที่เป็นปัจจุบันในเวลานี้ และการได้อัตตภาพเช่นนี้พึงเป็นเรื่องจริง

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๙. โปฏฐปาทสูตร]
การได้อัตตภาพ ๓ อย่าง

การได้อัตตภาพที่เป็นอดีตและการได้อัตตภาพที่เป็นอนาคตก็เปล่าไป' เมื่อถูกถาม
อย่างนี้ ข้าพระองค์ก็จะตอบอย่างนี้ พระพุทธเจ้าข้า"

[๔๓๙] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "เป็นอย่างนั้นแล จิตตะ ในเวลาที่มีการได้อัตตภาพที่หยาบ ก็ไม่นับว่ามีการได้อัตตภาพที่สำเร็จด้วยใจและการได้อัตตภาพที่ไม่มีรูป มีเพียงการได้อัตตภาพที่หยาบเท่านั้น ในเวลาที่มีการได้อัตตภาพที่สำเร็จด้วยใจ ฯลฯ ในเวลาที่มีการได้อัตตภาพที่ไม่มีรูป ก็ไม่นับว่ามีการได้อัตตภาพที่หยาบและการได้อัตตภาพที่สำเร็จด้วยใจ มีเพียงการได้อัตตภาพที่ไม่มีรูปเท่านั้น

[๔๔๐] จิตตะ เปรียบเหมือนนมสดมาจากแม่โค นมส้มมาจากนมสด เนยข้นมาจากนมส้ม เนยใสมาจากเนยข้น หัวเนยใสมาจากเนยใส ในเวลาที่ยังเป็นนมสด ก็ไม่นับว่าเป็นนมส้ม ไม่นับว่าเป็นเนยข้น ไม่นับว่าเป็นเนยใส ไม่นับว่าเป็นหัวเนยใส ยังเป็นนมสดเท่านั้น ในเวลาที่เป็นนมส้ม ฯลฯ ในเวลาที่เป็นเนยข้น ฯลฯ ในเวลาที่เป็นเนยใส ฯลฯ ในเวลาที่เป็นหัวเนยใส ไม่นับว่าเป็นนมสด ไม่นับว่าเป็นนมส้ม ไม่นับว่าเป็นเนยข้น ไม่นับว่าเป็นเนยใส ยังเป็นหัวเนยใสเท่านั้น ฉนใด จิตตะ เรื่องนี้ก็เช่นกัน ในเวลาที่มีการได้อัตตภาพที่หยาบ ก็ไม่นับว่ามีการได้อัตตภาพที่สำเร็จด้วยใจ และการได้อัตตภาพที่มีรูป มีเพียงการได้อัตตภาพหยาบเท่านั้น ในเวลาที่มีการได้อัตตภาพที่สำเร็จด้วยใจ ฯลฯ ในเวลาที่มีการได้อัตตภาพที่ไม่มีรูป ก็ไม่นับว่ามีการได้อัตตภาพหยาบและการได้อัตตภาพที่สำเร็จด้วยใจ มีเพียงการได้อัตตภาพที่ไม่มีรูปเท่านั้น

จิตตะ เหล่านี้แลเป็นโลกสมัญญา (ชื่อที่ชาวโลกใช้เรียก) เป็นโลกนิรุตติ (ภาษาของชาวโลก) เป็นโลกโวหาร (โวหารของชาวโลก) เป็นโลกบัญญัติ (บัญญัติของชาวโลก) ซึ่งตถาคตก็ใช้อยู่แต่"ไม่ยึดถือ"

[๔๔๑] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ โปฏฐปาทปริพาชกได้กราบทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระผู้มีพระภาคชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระผู้มีพระภาคชัดเจนไพเราะยิ่งนัก พระผู้มีพระภาคทรงประกาศธรรม แจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของทีคว่า เปิดของทีปิด บอกทางแก่ผู้หลงทางหรือตามประทีปในที่มืดโดยตั้งใจว่า คนมีตาดี

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค [๙. โปฏฐปาทสูตร]

จิตตะ หัตถิสาริบุตร ทูลขออุปสมบท

จักเห็นรูปได้ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์ เป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

จิตตะ หัตถิสาริบุตร ทูลขออุปสมบท

[๔๔๒] ฝ่ายจิตตะ หัตถิสาริบุตร กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาสิตของพระผู้มีพระภาคชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาสิตของพระผู้มีพระภาคชัดเจนไพเราะยิ่งนัก พระผู้มีพระภาคทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของทีครว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดโดยตั้งใจว่า คนมีตาดีจักเห็นรูปได้ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์พึงได้บรรพชาพึงได้อุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาคเถิด”

[๔๔๓] จิตตะ หัตถิสาริบุตร ได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาคแล้วแล เมื่อท่านหัตถิสาริบุตรได้บรรพชาอุปสมบทแล้วไม่นาน จากไปอยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มุ่งมั่นพระนิพพานอยู่ ไม่นานนักทำให้แจ้งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยมที่เหล่ากุลบุตรผู้ออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’

จึงเป็นอันว่าท่านพระหัตถิสาริบุตรได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย

โปฏฐปาทสูตรที่ ๙ จบ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑๐.สุกสูตร]
เรื่องมาณพซื้อสูกะ

๑๐. สูกสูตร

ว่าด้วยสูกมาณพ

เรื่องมาณพซื้อสูกะ

[๔๔๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จดับขันธปรินิพพานไปไม่นาน ท่านพระ
อานนท์พำนักอยู่ ณ พระเชตวันอารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี
สมัยนั้น สูกมาณพโตเทยบุตร^๑ มีกิจธุระพำนักอยู่ในกรุงสาวัตถี

[๔๔๕] ครั้งนั้น สูกมาณพโตเทยบุตรเรียกมาณพคนหนึ่งมาสั่งว่า “มานี้แนะ
พ่อหนุ่ม เธอจงเข้าไปหาพระสมณะชื่ออานนท์ แล้วเรียนถามพระสมณะชื่ออานนท์
ถึงสุขภาพ ความมีโรคพาธน้อย กระปรี้กระเปร่า มีพลานามัยสมบูรณ์ อยู่สำราญ
ตามคำของเราว่า สูกมาณพโตเทยบุตรถามท่านพระอานนท์ถึงสุขภาพ ความมี
โรคพาธน้อย กระปรี้กระเปร่า มีพลานามัยสมบูรณ์ อยู่สำราญ และเธอจงเรียนว่า
ขอท่านพระอานนท์โปรดอนุเคราะห์สละเวลาเข้าไปเยี่ยมสูกมาณพโตเทยบุตรบ้าง”

[๔๔๖] มาณพนั้นรับคำของสูกมาณพโตเทยบุตรแล้วเข้าไปหาท่านพระอานนท์
สนทนากันพอคุ้นเคยดีแล้วจึงนั่งลง ณ ที่สมควรแล้วกล่าวว่า “สูกมาณพโตเทย
บุตรถามท่านพระอานนท์ถึงสุขภาพ ความมีโรคพาธน้อย กระปรี้กระเปร่า มี
พลานามัยสมบูรณ์ อยู่สำราญ และสั่งมาว่า ขอท่านพระอานนท์โปรดอนุเคราะห์
สละเวลาเข้าไปเยี่ยมสูกมาณพโตเทยบุตรบ้าง”

[๔๔๗] เมื่อมาณพนั้นกล่าวอย่างนี้ ท่านพระอานนท์ตอบว่า “เวลานี้ไม่
เหมาะ วันนี้อาตมาตีเมยาถ่ายเข้าไปแล้ว เอาไว้พรุ่งนี้ เมื่อมีเวลาอาตมาจะเข้าไป
เยี่ยม”

เขารับคำของท่านพระอานนท์แล้วลุกจากที่นั่งกลับไปหาสูกมาณพโตเทยบุตร
บอกว่า “ข้าพเจ้าได้บอกท่านพระอานนท์ตามคำของท่านว่า ‘สูกมาณพ ... ไปเยี่ยม

เชิงอรรถ :

^๑ สูกมาณพเป็นบุตรของโตเทยพราหมณ์ผู้ตระหนี่ อยู่ที่หมู่บ้านดฺธิ เขตกรุงสาวัตถี (ที.สี.อ. ๔๔๔/๓๑๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๑๙๗ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑๐.สุภสูตร]

สีลขันธ

สุภมาณพโศทเทยบุตรบ้าง' เมื่อข้าพเจ้ากล่าวอย่างนี้ ท่านพระอานนท์ตอบว่า 'วันนี้ไม่เหมาะ ... เมื่อมีเวลาอาตมาจะเข้าไปเยี่ยม' ข้าพเจ้าได้ดำเนินการให้ท่านพระอานนท์สละเวลามาฉันในวันพรุ่งนี้ด้วยเหตุดังว่ามานี้"

[๔๔๘] ครั้นล่วงราตรีนั้น ยามเช้า ท่านพระอานนท์ครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวร มีพระเจดกะเป็นปัจฉาสมณะ^๑ เข้าไปยังนิเวศน์ของสุภมาณพโศทเทยบุตรแล้วนั่งบนอาสนะที่เขาปูไว้

สุภมาณพโศทเทยบุตรเข้าไปหาท่านพระอานนท์ สนทนากันพอคุ้นเคยดีแล้ว นั่งลง ณ ที่สมควรแล้วถามว่า "ท่านอานนท์เป็นพระอุปัฏฐาก อยู่เฝ้าใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทของท่านพระโคตมมานาน ท่านอานนท์คงจะทราบธรรมที่ท่านพระโคตมตรัสสรรเสริญและทรงให้ประชาชนสมาทานตั้งมั่นอยู่ ท่านอานนท์ ธรรมเหล่าไหนหนอแลที่ท่านพระโคตมตรัสสรรเสริญและทรงให้ประชาชนสมาทานตั้งมั่นอยู่"

[๔๔๙] ท่านพระอานนท์ตอบว่า "มาณพ พระผู้มีพระภาคตรัสสรรเสริญและทรงให้ประชาชนสมาทานตั้งมั่นอยู่ในขันธ ๓ แล ขันธ ๓ ะไรบ้าง คือ อริยสีลขันธ อริยสมาธิขันธ และอริยปัญญาขันธ พระผู้มีพระภาคตรัสสรรเสริญและทรงให้ประชาชนสมาทานตั้งมั่นอยู่ในขันธ ๓ นี้แล"

สีลขันธ

[๔๕๐] เขาถามว่า "อริยสีลขันธที่ท่านพระโคตมตรัสสรรเสริญและทรงให้ประชาชนสมาทานตั้งมั่นอยู่เป็นอย่างไร ท่านอานนท์"

ท่านพระอานนท์ตอบว่า "มาณพ พระตถาคตเสด็จอุบัติขึ้นมาในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ ฯลฯ พระองค์ทรงรู้แจ้งโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก ฯลฯ ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิบริบูรณ์ครบถ้วน คหบดี บุตรคหบดีหรืออนุชน(คนผู้เกิดภายหลัง)ในตระกูลใดตระกูลหนึ่ง ได้สดับธรรมนั้นแล้วเกิดศรัทธาใน

เชิงอรรถ :

^๑ ปัจฉาสมณะ คือพระผู้ติดตาม พระอานนท์ที่เคยเป็นปัจฉาสมณะของพระผู้มีพระภาค

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๑๙๘ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑๐.สุภสูตร]

สีลขันธ

พระตถาคต เมื่อมีศรัทธาย่อมตระหนักรู้ว่า 'การอยู่ครองเรือนเป็นเรื่องอึดอัด เป็นทางแห่งอสุลี การบวชเป็นทางปลอดโปร่ง การที่ผู้ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์โดยสิ้นเชิงดั่งสังข์ชัด ไม่ใช่ทำได้ง่าย ทางที่ดี เราควรโกนผมและหนวดนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิต' ต่อมาเขาจะทิ้งกองโภคสมบัติน้อยใหญ่และเครือญาติน้อยใหญ่ โกงผมและหนวดนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิต เมื่อบวชแล้วอย่างนี้ สำรวมด้วยการสังวรในพระปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยมารยาทและโคจร(การเที่ยวไป) เห็นภัยในโทษแม้เพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบท ประกอบด้วยกายกรรมและวจีกรรม อันเป็นกุศล มีอาชีพะบริสุทธิ์ สมบูรณ์ด้วยศีล ค้มครองทวารในอินทริยทั้งหลาย สมบูรณ์ด้วยสติสัมปชัญญะ(และ) เป็นผู้สันโดษ

[๔๕๑] ภิกษุชื่อว่าสมบูรณ์ด้วยศีลเป็นอย่างไร คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ละเว้นขาดการฆ่าสัตว์ วางทัณฑฆาตและศีลตราวุธ มีความละอาย มีความเอ็นดู มุ่งประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์อยู่ ข้อนี้จัดเป็นศีลของภิกษุอย่างหนึ่ง (ต่อจากนี้พึงขยายศีลทุกข้อให้พิสดาร)^๑

ภิกษุเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชา เช่นที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชาอย่างนี้ คือ ทำพิธีบนบาน พิธีแก้บน ร่ายมนตร์ขับผี ตั้งศาลพระภูมิ ทำกะเทย ให้เป็นชาย ทำชายให้เป็นกะเทย ทำพิธีปลุกเรื้อน พิธีบวงสรวงพื้นที่ พันท้ามณฑรรदन้ามณฑร พิธีบูชาไฟ ปรุงยาสารอก ยาถ่าย ยาแก้โรคลมตีขึ้นเบื้องบน ยาแก้โรคลมตีลงเบื้องต่ำ ยาแก้ปวดศีรษะ น้ำมันหยอดหู น้ำมันหยอดตา ยานัตถ์ ยาหยอดตา ยาป้ายตา เป็นหมอดา หมอผ่าตัด หมอรักษาเด็ก(กุมารเวช) การให้สมณไพรและยา การใส่ยาแล้วล้างออกเมื่อโรคหาย ข้อนี้จัดเป็นศีลของภิกษุอย่างหนึ่ง

[๔๕๒] ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยศีลอย่างนี้ ย่อมไม่ประสบภัยอันตรายจากการสำรวมในศีลเลย เปรียบเหมือนกษัตริย์ผู้ได้รับมูรธาภิเษกเป็นพระราชากำจัดข้าศึกได้แล้ว ย่อมไม่ประสบภัยอันตรายจากข้าศึกเลย ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยอริยสีลขันธ

เชิงอรรถ :

^๑ ความเต็มเหมือนในสามัญญผลสูตร ข้อ ๑๙๔-๒๑๑

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑๐.สุภสูตร]

สมาธิขันธ

อย่างนี้ ย่อมเสวยสุขอันไม่มีโทษในภายใน มาณพ ภิกษุชื่อว่าสมบุรณด้วยศีลเป็น
อย่างนี้แล

[๔๕๓] มาณพ อริยสีลขันธที่พระผู้มีพระภาคตรัสสรรเสริญและทรงให้
ประชาชนสมาทานตั้งมั่นอยู่เป็นอย่างนี้ แต่ในพระธรรมวินัยนี้ยังมีกรณียกิจที่ต้อง
ปฏิบัติยิ่งขึ้นไปกว่าชั้นอริยสีลขันธนี้อีก”

เขากล่าวว่า “นำอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ อริยสีลขันธบริบูรณ์แล้ว ไม่ใช่ไม่
บริบูรณ์ ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นอริยสีลขันธที่บริบูรณ์อย่างนี้ ในสมณพราหมณ์เหล่าอื่น
นอกพระศาสนานี้เลย สมณพราหมณ์เหล่าอื่นนอกพระศาสนานี้ เห็นอริยสีลขันธที่
บริบูรณ์อย่างนี้ในตน ก็จะพอใจว่า ‘เพียงแค่นี้พอแล้ว เพียงแค่นี้สำเร็จแล้ว เราได้
บรรลุสามัญคุณแล้ว ไม่มีกรณียกิจที่ต้องปฏิบัติยิ่งขึ้นไปกว่าชั้นนี้อีก’ แต่ท่านยังบอก
ว่า ‘ในพระธรรมวินัยนี้ยังมีกรณียกิจที่ต้องปฏิบัติยิ่งขึ้นไปกว่าชั้นอริยสีลขันธนี้อีก’

สมาธิขันธ

[๔๕๔] อริยสมาธิขันธที่ท่านพระโคตมตรัสสรรเสริญและทรงให้ประชาชน
สมาทานตั้งมั่นอยู่เป็นอย่างไร ท่านอาณนท”

ท่านพระอาณนทตอบว่า “มาณพ ภิกษุชื่อว่าคัมครองทวารในอินทรีทั้งหลาย
เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้เห็นรูปด้วยตาแล้วไม่รวบถือ ไม่แยกถือ
ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมในจักขุนทรี ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็เป็นเหตุให้ถูกบาป
อกุศลธรรมคืออกิขณาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษาจักขุนทรี ถึงความสำรวมใน
จักขุนทรี ฟังเสียงด้วยหู ฯลฯ ดมกลิ่นด้วยจมูก ฯลฯ ลิ้มรสด้วยลิ้น ฯลฯ ถูกต้อง
โภจณูปเพด้วยกาย ฯลฯ รัทธรมารมณด้วยใจแล้วไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติ
เพื่อสำรวมในมโนทรี ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็เป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคือ
อกิขณาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษามโนทรี ถึงความสำรวมในมโนทรี ภิกษุ
ผู้ประกอบด้วยความสำรวมอินทรีอันเป็นอริยะนี้ ย่อมเสวยสุขที่ไม่ระคนกับกิเลส
ในภายใน มาณพ ภิกษุชื่อว่าคัมครองทวารในอินทรีทั้งหลายเป็นอย่างนี้แล

พระสูตรต้นตปิฎก ที่ขนิทาย สีลขันธวรรค [๑๐.สุภสูตร]

อุปมานีวรรณ ๕

[๔๕๕] มาณพ ภิกษุชื่อว่าประกอบด้วยสติสัมปชัญญะเป็นอย่างไร คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังฆาภิบาตรและจีวร การฉัน การตีม การเคี้ยว การลิ้ม การถ่ายอุจจาระปัสสาวะ การเดิน การยืน การนั่ง การนอน การตื่น การพูด การนิ่ง มาณพ ภิกษุชื่อว่าประกอบด้วยสติสัมปชัญญะเป็นอย่างไรนี้แล

[๔๕๖] มาณพ ภิกษุชื่อว่าผู้สันโดษเป็นอย่างไร คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้สันโดษด้วยจีวรพอกมร่างกายและบิณฑบาตพอลืมท้อง จะไป ณ ที่ใด ๆ ก็ไปได้ทันทีเหมือนนกบินไป ณ ที่ใด ๆ ก็มีแต่ปีกเป็นภาระ มาณพ ภิกษุชื่อว่าผู้สันโดษเป็นอย่างไรนี้แล

[๔๕๗] ภิกษุนั้นประกอบด้วยอริยสีลขันธ อริยอินทริยสังวร อริยสติสัมปชัญญะ และอริยสันโดษอย่างนี้แล้ว พักอยู่ ณ เสนาสนะเงียบสงัด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชฎู ที่แจ่ง ลอมฟาง เถกกลับจากบิณฑบาต ภายหลังฉันอาหารเสร็จแล้ว นั่งขัดสมาธิตั้งกายตรงดำรงสติเฉพาหน้า

[๔๕๘] เธอละอภิขณา(ความเพ่งเล็งอยากได้ของเขา)ในโลก มีใจปราศจากอภิขณาอยู่ ขำระจิตให้บริสุทธิ์จากอภิขณา ละความมุงร้ายคือพยาบาท มีจิตไม่พยาบาท มุงประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์อยู่ ขำระจิตให้บริสุทธิ์จากความมุงร้ายคือพยาบาท ละถีนมิทตะ(ความหดหู่และเซื่องซึม) ปราศจากถีนมิทตะ กำหนดแสงสว่าง มีสติสัมปชัญญะอยู่ ขำระจิตให้บริสุทธิ์จากถีนมิทตะ ละอุทัจจกุกกัจจะ(ความฟุ้งซ่านและรำคาญใจ) เป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบอยู่ภายใน ขำระจิตให้บริสุทธิ์จากอุทัจจกุกกัจจะ ละวิจิกิจฉา(ความลังเลสงสัย) ขำมวิจิกิจฉาได้แล้ว ไม่มีวิจิกิจฉา ในกุศลธรรมอยู่ ขำระจิตให้บริสุทธิ์จากวิจิกิจฉา

อุปมานีวรรณ ๕

[๔๕๙] เปรียบเหมือนคนกุ่มนี้มาลงทุนจนประสบผลสำเร็จ ใช้นี้เกาที่เป็นต้นทุนจนหมด เก็บกำไรที่เหลือไว้เป็นค่าเลี้ยงดูบุตรภรรยา เขาคิดว่า 'เมื่อก่อนเราลงทุนมาลงทุน การงานสำเร็จผลดี ไตใช้นี้เกาที่ยืมมาลงทุนหมดแล้ว กำไรก็ยังมี

พระสูตรต้นตอปัญหา ที่ชนิกาย สीलขันธวรรค [๑๐.สุภสูตร]

อุปมานิเวรณ ๕

มีเหลือไว้เป็นค่าเลี้ยงดูบุตรภรรยา' เพราะความไม่มีหนี้สินเป็นเหตุ เขาจึงได้รับความเบิกบานใจและความสุขใจ

[๔๖๐] เปรียบเหมือนคนไข้อาการหนัก บริโภคอาหารไม่ได้ ไม่มีกำลัง ต่อมาหายป่วยบริโภคอาหารได้ กลับมีกำลัง เขาคิดว่า 'เมื่อก่อนเราป่วยอาการหนัก บริโภคอาหารไม่ได้ ไม่มีกำลัง เวลานี้หายป่วย บริโภคอาหารได้ มีกำลังเป็นปกติ' เพราะการหายจากโรคเป็นเหตุ เขาจึงได้รับความเบิกบานใจและความสุขใจ

[๔๖๑] เปรียบเหมือนคนต้องโทษถูกคุมขังในเรือนจำ ต่อมา พันโทษออกจากรือนจำโดยสวัสดิภาพ ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ เขาคิดว่า 'เมื่อก่อนเราต้องโทษถูกคุมขังในเรือนจำ เวลานี้พันโทษออกจากเรือนจำโดยสวัสดิภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ' เพราะการพ้นจากรือนจำเป็นเหตุ เขาจึงได้รับความเบิกบานใจและความสุขใจ

[๔๖๒] เปรียบเหมือนคนที่ตกเป็นทาส ฟังตัวเองไม่ได้ ต้องฟังผู้อื่น จะไปไหนตามใจชอบก็ไม่ได้ ต่อมา พ้นจากความเป็นทาส ฟังตัวเองได้ ไม่ต้องฟังผู้อื่น เป็นไทแก่ตัวเอง จะไปไหนก็ได้ตามใจชอบ เขาคิดว่า 'เมื่อก่อนเราเป็นทาส ฟังตัวเองไม่ได้ ต้องฟังผู้อื่น จะไปไหนตามใจชอบก็ไม่ได้ เวลานี้พ้นจากความเป็นทาส ฟังตัวเองได้ ไม่ต้องฟังผู้อื่น เป็นไทแก่ตัวเอง จะไปไหนก็ได้ตามใจชอบ' เพราะความเป็นไทแก่ตัวเองเป็นเหตุ เขาจึงได้รับความเบิกบานใจและความสุขใจ

[๔๖๓] เปรียบเหมือนคนมีทรัพย์สมบัติ เดินทางไกลกันดาร หาอาหารได้ยาก มีภัยเฉพาะหน้า ต่อมา ข้ามพ้นทางกันดารถึงหมู่บ้านอันสงบร่มเย็นปลอดภัยโดยสวัสดิภาพ เขาคิดว่า 'เมื่อก่อนเรามีทรัพย์สมบัติ เดินทางไกลกันดารหาอาหารได้ยาก มีภัยเฉพาะหน้า เวลานี้ข้ามพ้นทางกันดารถึงหมู่บ้านอันสงบร่มเย็นปลอดภัยโดยสวัสดิภาพ' เพราะการพบภูมิสถานอันร่มเย็นเป็นเหตุ เขาจึงได้รับความเบิกบานใจและความสุขใจ

[๔๖๔] มาณพ ภิกษุพิจารณาเห็นนิเวรณ ๕ ที่ตนยังละไม่ได้ เหมือนหนี้โรค เรือนจำ ความเป็นทาส และทางไกลกันดาร

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑๐.สุภสูตร]

ทุตติยฌาน

[๔๖๕] มาณพ ภิกษุพิจารณาเห็นนิรณ ๕ ที่ตนละได้แล้ว เหมือนความไม่มีหน้ ความไม่มีโรค การพ้นโทษจากเรือนจำ ความเป็นไทแก่ตัวเอง และภูมิสถานอันสงบร่มเย็น

[๔๖๖] เมื่อภิกษุนั้นพิจารณาเห็นนิรณ ๕ ที่ตนละได้แล้ว ย่อมเกิดความเบิกบานใจ เมื่อเบิกบานใจก็ย่อมเกิดปีติ เมื่อใจมีปีติ กายย่อมสงบ เขมมีกายสงบ ย่อมได้รับความสุข เมื่อมีความสุข จิตย่อมตั้งมั่น

ปฐมฌาน

[๔๖๗] ภิกษุนั้น สงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ ปีติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ เธอทำกายนี้ให้ชุ่มชื้นเอิบอิมด้วยปีติและสุขอันเกิดจากวิเวก รู้สึกซาบซ่านอยู่ ไม่มีส่วนไหนของร่างกายที่ปีติและสุขอันเกิดจากวิเวกจะไม่ถูกต้อง

เปรียบเหมือนพนักงานทรงसनหรือลูกมือพนักงานทรงसन ผู้ชำนาญ เทพวงดูตัวลงในภษาขณะสัมฤทธิ์แล้วเอาน้ำประพรมให้ติดเป็นก้อน พอดกเย็น ก้อนดูตัวที่ขยงขมไปจับก็ติดกันหมด ไม่กระจายออก ฉนใด ภิกษุทำกายนี้ให้ชุ่มชื้นเอิบอิมด้วยปีติและสุขอันเกิดจากวิเวก รู้สึกซาบซ่านอยู่ ไม่มีส่วนไหนของร่างกายที่ปีติและสุขอันเกิดจากวิเวกจะไม่ถูกต้อง ฉนนัน ข้อนี้จัดเป็นสมาธิอย่างหนึ่งของภิกษุ

ทุตติยฌาน

[๔๖๘] ยังมีอีก มาณพ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป ภิกษุบรรลุทุตติยฌานมีความผ่องใสในภายในมีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ เธอทำกายนี้ให้ชุ่มชื้นเอิบอิมด้วยปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิ รู้สึกซาบซ่านอยู่ ไม่มีส่วนไหนของร่างกายที่ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิจะไม่ถูกต้อง

เปรียบเหมือนห้วงน้ำลึกเป็นวังวน ไม่มีทางที่กระแสน้ำจะไหลเข้าได้ ทั้งด้านตะวันออก ด้านใต้ ด้านตะวันตก และด้านเหนือ ฝนก็ไม่ตกตามฤดูกาล แต่กระแสน้ำ

พระสูตรต้นตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑๐.สุภสูตร]

จตุตถฌาน

น้ำเย็นพุขึ้นจากห้วงน้ำนั้นแล้วทำห้วงน้ำนั้นให้ชุ่มชื้นเอิบอาบเนืองนองไปด้วยน้ำเย็น ไม่มีส่วนไหนของห้วงน้ำนั้นที่น้ำเย็นจะไม่ถูกต้อง ฉันทใด ภิกษุทำกายนี้ให้ชุ่มชื้นเอิบอิมด้วยปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิ รู้สึกซาบซ่านอยู่ ไม่มีส่วนไหนของร่างกายที่ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิจะไม่ถูกต้อง ฉันทนั้น ข้อนี้จัดเป็นสมาธิอย่างหนึ่งของภิกษุ

ตติยฌาน

[๔๖๙] ยังมีอีก มาณพ เพราะปีติจางคลายไป ภิกษุมีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขามีสติ อยู่เป็นสุข เธอทำกายนี้ให้ชุ่มชื้นเอิบอิมด้วยสุขอันไม่มีปีติ รู้สึกซาบซ่านอยู่ ไม่มีส่วนไหนของร่างกายที่สุขอันไม่มีปีติจะไม่ถูกต้อง

เปรียบเหมือนในกอบัวเขียว(อุบล) กอบัวหลวง(ปทุม)หรือกอบัวขาว(บุณฑริก) ดอกบัวเขียว ดอกบัวหลวงหรือดอกบัวขาวบางเหล่าที่เกิดเจริญเติบโตในน้ำ ยังไม่พ้นน้ำ จมอยู่ใต้น้ำ มีน้ำหล่อเลี้ยงไว้ ดอกบัวเหล่านั้นชุ่มชื้นเอิบอาบซาบซ่านด้วยน้ำเย็นตั้งแต่ยอดถึงเหง้า ไม่มีส่วนไหนที่น้ำเย็นจะไม่ถูกต้อง ฉันทใด ภิกษุทำกายนี้ให้ชุ่มชื้นเอิบอิมด้วยสุขอันไม่มีปีติ รู้สึกซาบซ่านอยู่ ไม่มีส่วนไหนของร่างกายที่สุขอันไม่มีปีติจะไม่ถูกต้อง ฉันทนั้น ข้อนี้จัดเป็นสมาธิอย่างหนึ่งของภิกษุ

จตุตถฌาน

[๔๗๐] ยังมีอีก มาณพ เพราะละสุขและทุกขได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อน ภิกษุบรรลวจตุตถฌานที่ไม่มีทุกขไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ เธอมีใจอันบริสุทธิ์ผุดผ่องนั้งแผ่ไปทั่วกายนี้ ไม่มีส่วนไหนของร่างกายที่ใจอันบริสุทธิ์ผุดผ่องจะไม่ถูกต้อง

เปรียบเหมือนคนนั่งใช้ผ้าขาวคลุมตัวตลอดศีรษะ ไม่มีส่วนไหนของร่างกายที่ผ้าขาวจะไม่ปกคลุม ฉันทใด ภิกษุมีใจอันบริสุทธิ์ผุดผ่อง นั้งแผ่ไปทั่วกายนี้ ไม่มีส่วนไหนของร่างกายที่ใจอันบริสุทธิ์ผุดผ่องจะไม่ถูกต้อง ฉันทนั้น ข้อนี้จัดเป็นสมาธิอย่างหนึ่งของภิกษุ

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑๐.สุกสูตร]

วิชา ๘ ประการ ๑.วิปัสสนาญาณ

[๔๗๑] มาณพ สมာธิขันธที่พระผู้มีพระภาคตรัสสรรเสริญและทรงให้
ประชาชนสมาทานตั้งมั่นอยู่เป็นอย่างไร แต่ในพระธรรมวินัยนี้ยังมีกรณียกิจที่ต้อง
ปฏิบัติยิ่งขึ้นไปกว่าชั้นอริยสมานนี้อีก”

เขากล่าวว่า “นำอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ อริยสมานชั้นบริบูรณ์แล้ว ไม่ใช่
ไม่บริบูรณ์ ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นอริยสมานชั้นที่บริบูรณ์อย่างนี้ในสมณพราหมณ์
เหล่าอื่นนอกพระศาสนานี้เลย สมณพราหมณ์เหล่าอื่นนอกพระศาสนานี้ เห็น
อริยสมานชั้นที่บริบูรณ์อย่างนี้ในตน ก็พอใจว่า ‘เพียงแค่นี้พอแล้ว เพียงแค่นี้
สำเร็จแล้ว เราได้บรรลุสัมมัญญคุณแล้ว ไม่มีกรณียกิจที่ต้องปฏิบัติยิ่งขึ้นไปกว่าชั้น
อีก’ แต่ท่านยังบอกว่า ‘ในพระธรรมวินัยนี้ยังมีกรณียกิจที่ต้องปฏิบัติยิ่งขึ้นไปกว่าชั้น
อริยสมานชั้นนี้อีก’

ปัญญาขันธ

[๔๗๒] อริยปัญญาขันธ ที่ท่านพระโคตมตรัสสรรเสริญและทรงให้ประชาชน
สมาทานตั้งมั่นอยู่เป็นอย่างไร ท่านอาณนท”

วิชา ๘ ประการ

๑. วิปัสสนาญาณ

ท่านพระอาณนทตอบว่า “เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดัง
เนิน^๑ ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว
อย่างนี้ ภิกษุผู้นั้นจมจิตไปเพื่อญาณทัสสนะ^๒ รู้ชัดอย่างนี้ว่า ‘กายของเรานี้คุมกัน
เป็นรูปร่าง ประกอบขึ้นจากมหาภูตรูป ๔ เกิดจากบิดามารดา เจริญวัยเพราะข้าว
สุกและขนมสด ไม่เที่ยงแท้ ต้องอบ ต้องนวดเฟ้น มีอันแตกกระจัดกระจายไปเป็น
ธรรมดา วิญญาณของเราอาศัยและเนื่องอยู่ในกายนี้’

เชิงอรรถ :

^๑ กิเลสมีรากะเป็นต้น ท่านเรียกว่า กิเลสเพียงดังเนิน (อังกฤษ) เพราะยังจิตให้ลาดต่ำ โนนเอียงไปสู่ที่ต่ำ
เช่น ต้องย้อนกลับไปสู่จุดตกถยานอีก เป็นต้น

^๒ ความรู้และความเห็นตรงตามความเป็นจริง อาจเรียกว่า มรรคญาณ ผลญาณ สัมผัสญาณตถญาณ
ปัจจุเวกขณญาณ หรือวิปัสสนาญาณก็ได้ (ที.สี.อ. ๒๓๔/๑๙๘)

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑๐.สุภสูตร]

วิชา ๘ ประการ ๒.มโนมยิทธิญาณ

เปรียบเหมือนแก้วไพฑูรย์อันงดงามตามธรรมชาติ มีแปดเหลี่ยม ที่เจียรระไนดีแล้ว สุกใสเป็นประกายได้สัดส่วน มีด้ายสีเขียว เหลือง แดง ขาวหรือสีนวลร้อยอยู่ข้างใน คนตาถึงหยิบแก้วไพฑูรย์นั้นวางไว้ในมือแล้วพิจารณารู้ว่า ‘แก้วไพฑูรย์อันงดงามตามธรรมชาติ มีแปดเหลี่ยม ที่เจียรระไนดีแล้ว สุกใสเป็นประกายได้สัดส่วน มีด้ายสีเขียว เหลือง แดง ขาวหรือสีนวลร้อยอยู่ข้างใน’ ฉันทใด เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุย่อมจิตไปเพื่อญาณทัสสนะ รู้ชัดอย่างนี้ว่า ‘กายของเราี้คุ้มกันเป็นรูปร่าง ประกอบขึ้นจากมหาภูตรูป ๔ เกิดจากบิดามารดา เจริญวัยเพราะข้าวสุกและขนมสด ไม่เที่ยงแท้ ต้องอบ ต้องนวดเพิน มีอันแตก กระจายกระจายไปเป็นธรรมดา วิญญาณของเราอาศัยและเนื่องอยู่ในกายนี้’ ฉันทนั้น ข้อนี้จัดเป็นปัญญาอย่างหนึ่งของภิกษุ

๒. มโนมยิทธิญาณ

[๔๗๓] เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุนั้น ย่อมจิตไปเพื่อเนรมิตกายที่เกิดแต่ใจ คือ เนรมิตกายอื่นจากกายนี้ มีรูปที่เกิดแต่ใจ มีอวัยวะครบถ้วน มีอินทรีย์ไม่บกพร่อง

เปรียบเหมือนคนชักไม้จากหลุมปล้อง เขาเห็นว่า ‘นี่คือหลุมปล้อง นี่คือไม้ หลุมปล้องเป็นอย่างหนึ่ง ไม้ก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง แต่ไม้ถูกชักออกมาจากหลุมปล้องนั่นเอง’ เปรียบเหมือนคนชักดาบออกจากฝัก เขาเห็นว่า ‘นี่คือดาบ นี่คือฝัก ดาบเป็นอย่างหนึ่ง ฝักก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง แต่ดาบถูกชักออกมาจากฝักนั่นเอง’ หรือเปรียบเหมือนคนดึงงูออกจากคราบ เขาเห็นว่า ‘นี่คืองู นี่คือคราบ งูเป็นอย่างหนึ่ง คราบก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง แต่งูถูกดึงออกจากคราบนั่นเอง’ ฉันทใด เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุย่อมจิตไปเพื่อเนรมิตกายที่เกิดแต่ใจ คือ เนรมิตกายอื่นจากกายนี้ มีรูปที่เกิดแต่ใจ มีอวัยวะครบถ้วน มีอินทรีย์ไม่บกพร่อง ฉันทนั้น ข้อนี้จัดเป็นปัญญาอย่างหนึ่งของภิกษุ

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑๐.สุภสูตร]

วิชา ๘ ประการ ๔.ทิพโสตธาตุญาณ

๓. อธิธิวิธญาณ

[๔๗๔] เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุนั้น น้อมจิตไปเพื่ออธิธิวิธญาณ แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ แสดงให้ปรากฏหรือให้หายไปก็ได้ ทะลุผากำแพง(และ)ภูเขาไปได้ ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นหรือด่างลงในแผ่นดินเหมือนไปในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำโดยที่น้ำไม่แยกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ นั่งขัดสมาธิเหาะไปในอากาศเหมือนนกบินไปก็ได้ ใช้ฝ่ามือลูบคลำดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ อันมีฤทธิ์มากมีอำนาจมากก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้

เปรียบเหมือนช่างหม้อหรือลูกมือช่างหม้อผู้ชำนาญ เมื่อนวดดินเหนียวดีแล้ว พึงทำภาชนะที่ต้องการให้สำเร็จได้ เปรียบเหมือนช่างงาหรือลูกมือช่างงาผู้ชำนาญ เมื่อแต่งงาดีแล้ว พึงทำเครื่องงาชนิดที่ต้องการให้สำเร็จได้ เปรียบเหมือนช่างทองหรือลูกมือช่างทองผู้ชำนาญ เมื่อหลอมทองดีแล้ว พึงทำทองรูปพรรณชนิดที่ต้องการให้สำเร็จได้ ฉะนั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุน้อมจิตไปเพื่ออธิธิวิธญาณ แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ แสดงให้ปรากฏหรือให้หายไปก็ได้ ทะลุผากำแพง(และ)ภูเขาไปได้ ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นหรือด่างลงในแผ่นดินเหมือนไปในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำโดยที่น้ำไม่แยกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ นั่งขัดสมาธิเหาะไปในอากาศเหมือนนกบินไปก็ได้ ใช้ฝ่ามือลูบคลำดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ อันมีฤทธิ์มากมีอำนาจมากก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้ ฉะนั้น ข้อนี้จัดเป็นปัญญาอย่างหนึ่งของภิกษุ

๔. ทิพโสตธาตุญาณ

[๔๗๕] เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุนั้นน้อม

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค [๑๐.สุภสูตร]

วิชา ๘ ประการ ๕.เจโตปริยญาณ

จิตไปเพื่อทิพโสตธาตุญาณไดยินเสียง ๒ ชนิด คือ เสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ด้วยหุทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์

เปรียบเหมือนคนเดินทางไกล (มีประสบการณ์มาก) ไดยินเสียงกลอง เสียงตะโพน เสียงสังข์ เสียงบัณเฑาะว์ เสียงเปิงมาง ก็เข้าใจว่า นั่นเสียงกลอง เสียงตะโพน เสียงสังข์ เสียงบัณเฑาะว์ เสียงเปิงมาง ฉันทใด เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตังมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุย่อมจิตไปเพื่อทิพโสตธาตุญาณไดยินเสียง ๒ ชนิด คือ เสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ด้วยหุทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ ฉันทันนั้น ข้อนี้จัดเป็นปัญญาอย่างหนึ่งของภิกษุ

๕. เจโตปริยญาณ

[๔๗๖] เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตังมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุย่อมจิตไปเพื่อเจโตปริยญาณ กำหนดรู้จิตของสัตว์และคนอื่นด้วยจิตของตน คือ จิตมีราคะ ก็รู้ว่ามีราคะ หรือปราศจากราคะก็รู้ว่าปราศจากราคะ จิตมีโทสะก็รู้ว่ามีโทสะ หรือปราศจากโทสะก็รู้ว่าปราศจากโทสะ จิตมีโมหะก็รู้ว่ามีโมหะ หรือปราศจากโมหะก็รู้ว่าปราศจากโมหะ จิตหดหู่ก็รู้ว่าหดหู่ หรือฟุ้งซ่านก็รู้ว่าฟุ้งซ่าน จิตเป็นมหัคคตะ^๑ ก็รู้ว่าเป็นมหัคคตะ หรือไม่เป็นมหัคคตะก็รู้ว่าไม่เป็นมหัคคตะ จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่าก็รู้ว่าไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า หรือไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่าก็รู้ว่าไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตเป็นสมาธิก็รู้ว่า เป็นสมาธิ หรือไม่เป็นสมาธิก็รู้ว่าไม่เป็นสมาธิ จิตหลุดพ้นก็รู้ว่าหลุดพ้น หรือไม่หลุดพ้นก็รู้ว่าไม่หลุดพ้น

เปรียบเหมือนชายหนุ่มหญิงสาวที่ชอบการแต่งตัว เมื่อส่องดูเงาหน้าของตน ในกระจกใสสะอาดหรือในภาชนะน้ำใส หนามีไฟฟ้าก็รู้ว่ามีไฟฟ้า หรือไม่มีไฟฟ้าก็รู้ว่าไม่มีไฟฟ้า ฉันทใด เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจาก

เชิงอรรถ :

^๑ คำว่า มหัคคตะ แปลว่า ถึงความเป็นใหญ่ มหัคคตจิต หมายถึงจิตที่ถึงฌานสมาบัติ

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๒๐๘ }

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑๐.สุภสูตร]

วิชา ๘ ประการ ๖. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ

ความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุย่อม
 จิตไปเพื่อเจโตปริยญาณ กำหนดรู้จิตของสัตว์และคนอื่นด้วยจิตของตน คือ จิตมี
 ราคะก็รู้ว่ามีราคะ หรือปราศจากราคะก็รู้ว่าปราศจากราคะ จิตมีโทสะก็รู้ว่ามีโทสะ
 หรือปราศจากโทสะก็รู้ว่าปราศจากโทสะ จิตมีโมหะก็รู้ว่ามีโมหะ หรือปราศจาก
 โมหะก็รู้ว่าปราศจากโมหะ จิตหดหู่ก็รู้ว่าหดหู่ หรือฟุ้งซ่านก็รู้ว่าฟุ้งซ่าน จิตเป็น
 มหัคคตะก็รู้ว่า เป็นมหัคคตะ หรือไม่เป็นมหัคคตะก็รู้ว่าไม่เป็นมหัคคตะ จิตมีจิตอื่น
 ยิ่งกว่าก็รู้ว่า มีจิตอื่นยิ่งกว่า หรือไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่าก็รู้ว่าไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตเป็น
 สมานธิก็รู้ว่า เป็นสมานธิ หรือไม่เป็นสมานธิก็รู้ว่าไม่เป็นสมานธิ จิตหลุดพ้นก็รู้ว่าหลุดพ้น
 หรือไม่หลุดพ้นก็รู้ว่าไม่หลุดพ้น ฉะนั้น ข้อนี้จัดเป็นปัญญาอย่างหนึ่งของภิกษุ

๖. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ

[๔๗๗] เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงตั้งเนิ่น ปราศจาก
 ความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุนั้น
 น้อมจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ ชาติ
 บ้าง ๒ ชาติบ้าง ๓ ชาติบ้าง ๔ ชาติบ้าง ๕ ชาติบ้าง ๑๐ ชาติบ้าง ๒๐ ชาติบ้าง
 ๓๐ ชาติบ้าง ๔๐ ชาติบ้าง ๕๐ ชาติบ้าง ๑๐๐ ชาติบ้าง ๑,๐๐๐ ชาติบ้าง ๑๐๐,๐๐๐
 ชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอด
 สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้าง ว่า 'ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล
 มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้นก็ไปเกิดในภพ
 โน้น แม้ในภพนั้นเราก็มีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และ
 มีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้นจึงมาเกิดในภพนี้' เธอระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ
 พร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้

เปรียบเหมือนคนจากบ้านตนไปบ้านอื่นแล้วจากบ้านนั้นไปยังบ้านอื่นอีก เขา
 จากบ้านนั้นกลับมายังบ้านเดิมของตน ระลึกได้โดยนัยว่า 'เราได้จากบ้านตนไปบ้าน
 โน้น ในบ้านนั้นเราได้ยิน นั่ง พุด นิ่งเฉยอย่างนั้น ๆ เราได้จากแม่บ้านนั้นไปยังบ้าน

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑๐.สุภสูตร]

วิชา ๘ ประการ ๗. ทิพพจักขุญาณ

โน้น แม่ในบ้านนั้นเราก้ไต่ยีน นั่ง พุด นิ่งเฉยอย่างนั้น ๆ แล้วกลับจากบ้านนั้นมายังบ้านเดิมของตน' ฉันทใด เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนินปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุหม่อมจิตไปเพื่ออุปเพณิวาสนาสติปัญญา ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ ชาติบ้าง ๒ ชาติบ้าง ฯลฯ ตลอดสังวัฏฏ์กับและวิวัฏฏ์กับเป็นอันมากบ้าง ว่า 'ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้นก็ไปเกิดในภพโน้น แม่ในภพนั้นเราก้มีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้นจึงมาเกิดในภพนี้' เธอระลึกชาติก่อนได้หลายชาติพร้อมลักษณะทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้ ฉันทนั้น ชอนี้ จิตเป็นปัญญาอย่างหนึ่งของภิกษุ

๗. ทิพพจักขุญาณ

[๔๗๘] เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุหม่อมจิตไปเพื่อจุดปาดญาณ เห็นหมู่มสัตว์ผู้กำลังจติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยดาตัพยอันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่มสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า 'หมู่มสัตว์ที่ประกอบกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด พวกเขาหลังจากตายแล้วจะไปบังเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก แต่หมู่มสัตว์ที่ประกอบกายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบ และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ พวกเขาหลังจากตายแล้วจะไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์' เธอเห็นหมู่มสัตว์ผู้กำลังจติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยดาตัพยอันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่มสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมอย่างนี้แล

เปรียบเหมือนปราสาทตั้งอยู่ที่ทางสามแพร่งกลางเมืองหลวง คนตาดียืนบนปราสาทนั้นเห็นหมู่มชนกำลังเข้าไปสู่เรือนบ้าง ออกจากเรือนบ้าง สัญจรอยู่ตามถนน

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค [๑๐.สุภสูตร]

วิชา ๘ ประการ ๘.อาสาชกขยญาณ

บ้าง นั่งอยู่ที่ทางสามแพร่งกลางเมืองหลวงบ้าง ก็รู้ว่า ‘คนเหล่านี้เข้าไปสู่เรือน คนเหล่านี้ออกจากเรือน คนเหล่านี้สัญจรอยู่ตามถนน คนเหล่านี้นั่งอยู่ที่ทางสามแพร่งกลางเมืองหลวง’ ฉันทใด เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนินปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุน้อมจิตไปเพื่อจตุปปาตญาณ เห็นหมู่มสัตว์ผู้กำลังจติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่มสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า ‘หมู่มสัตว์ที่ประกอบกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด พวกเขาหลังจากตายแล้วจะไปบังเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก แต่หมู่มสัตว์ที่ประกอบกายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบ และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ พวกเขาหลังจากตายแล้วจะไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์’ เธอเห็นหมู่มสัตว์ผู้กำลังจติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่มสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมอย่างนี้แล ฉันทนั้น ขอนี้จัดเป็นปัญญาอย่างหนึ่งของภิกษุ

๘. อาสาชกขยญาณ

[๔๗๙] เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนินปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุนั้น น้อมจิตไปเพื่ออาสาชกขยญาณ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้อาสวะ นี้อาสวสมุทัย นี้อาสวนิโรธ นี้อาสวนิโรธคามินีปฏิปทา’ เมื่อเธอรู้เห็นอยู่อย่างนี้ จิตย่อมหลุดพ้นจากกามาสวะ ภวาสวะ และอวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วก็รู้ว่า หลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว’^๑ ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอยู่อย่างนี้อีกต่อไป^๒

เชิงอรรถ :

^๑ กิจที่ควรทำในที่นี้ หมายถึง กิจในอริยสัจ ๔ คือ การกำหนดรู้ทุกข์, การละเหตุเกิดแห่งทุกข์, การทำให้แจ้งซึ่งความดับทุกข์ และการอบรมมรรคมีองค์ ๘ ให้เจริญ (ที.สี.อ. ๒๔๘/๒๐๓)

^๒ ไม่มีหน้าที่ในการบำเพ็ญมรรคญาณเพื่อความหมดสิ้นแห่งกิเลสอีกต่อไป เพราะพระพุทธศาสนาถือว่าการบรรลุพระอรหัตผลเป็นจุดหมายสูงสุด (ที.สี.อ. ๒๔๘/๒๐๓)

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑๐.สุกสูตร]
 วิชา ๘ ประการ สกฺขมาณพประกาศตนเป็นอุบาสก

เปรียบเหมือนสระน้ำใสสะอาดไม่ขุ่นมัวบนยอดภูเขา คนตาดียืนที่ขอบสระนั้น เห็นหอยโข่งและหอยกาบ ก้อนกรวดและก้อนหินหรือฝูงปลากำลังแหวกว่ายอยู่บ้าง หยุดอยู่บ้าง ในสระนั้น ก็คิดอย่างนี้ว่า 'สระน้ำนี้ใสสะอาดไม่ขุ่นมัว หอยโข่งและหอยกาบ ก้อนกรวดและก้อนหิน และฝูงปลาเหล่านี้กำลังแหวกว่ายอยู่ก็มี หยุดอยู่ก็มี ในสระนั้น' ฉันทใด เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงตั้งเนิ่น ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุหนุ่มจึง 'ไปเพื่ออาสาวิภยญาณ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า 'นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา' นี้อาสวะ นี้อาสวสมุทัย นี้อาสวนิโรธ นี้อาสวนิโรธ-คามินีปฏิปทา' เมื่อเธอรู้เห็นอยู่อย่างนี้ จิตย่อมหลุดพ้นจากกามาสวะ ภาวาสวะ และอวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วก็รู้ว่า หลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่า 'ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป' ฉันทนั้น ข้อนี้จัดเป็นปัญญาอย่างหนึ่งของภิกษุ

สกฺขมาณพประกาศตนเป็นอุบาสก

[๔๘๐] มาณพ อริยปัญญาขั้นที่พระผู้มีพระภาคตรัสสรรเสริญและทรงให้ ประชาชนสมาทานตั้งมั่นอยู่เป็นอย่างนี้ ในพระธรรมวินัยนี้ ไม่มีกรณียกย่องปฏิบัติยิ่งขึ้นไปกว่าขั้นอริยปัญญาขั้นนี้อีกแล้ว"

เขากล่าวว่า "นำศีลจรรยาจริง ไม่เคยปรากฏ อริยปัญญาขั้นบริบูรณ์แล้ว ไม่ใช้ไม่บริบูรณ์ ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นอริยปัญญาขั้นที่บริบูรณ์อย่างนี้ในสมณพราหมณ์ เหล่าอื่นนอกพระศาสนาเลย ไม่มีกรณียกย่องปฏิบัติยิ่งขึ้นไปกว่าขั้นอริยปัญญาขั้นนี้อีกแล้ว ท่านอานนท์ ภาสิตของท่านอานนท์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านอานนท์ ภาสิตของท่านอานนท์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านอานนท์ประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดโดยตั้งใจว่า คนมีตาดีจักเห็นรูปได้ ข้าพเจ้านี้ขอถึงท่านพระโคตม พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านอานนท์โปรดจำข้าพเจ้าว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต"

สุกสูตรที่ ๑๐ จบ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑๑. เกวัญสูตร]
เรื่องบุตรคบดีชื่อเกวัญ

๑๑. เกวัญสูตร
ว่าด้วยบุตรคบดีชื่อเกวัญ

เรื่องบุตรคบดีชื่อเกวัญ

[๔๘๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ สวนมะม่วงของปาวาริกเศรษฐี เขตเมืองนาลันทา ครั้นนั้นบุตรคบดีชื่อเกวัญเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ กราบพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่งอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมืองนาลันทามั่งคั่งอุดมสมบูรณ์ มีประชากรมาก มีพลเมืองหนาแน่นที่ล้วนเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาค ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาสเถิด ขอพระผู้มีพระภาคโปรดมีพระบัญชาให้ภิกษุสักกรุปหนึ่งที่จะแสดงอิทธิปาฏิหาริย์โดยอุตตริมนุสสรรม^๑ ได้ ซึ่งจะทำให้ชาวเมืองนาลันทาพากันเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคมากขึ้นสุดจะประมาณ”

เมื่อเขากราบทูลอย่างนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เกวัญ เราไม่ได้แสดงธรรมแก่ภิกษุอย่างนี้ว่า มาเถิด พวกเธอจงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ด้วยอุตตริมนุสสรรมแก่คฤหัสถ์ผู้หนึ่งหม่อมฟ้าขาว”

[๔๘๒] แม้ครั้งที่ ๒ บุตรคบดีชื่อเกวัญก็กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่ได้คาดคั้นพระผู้มีพระภาคเลย แต่ข้าพระองค์ขอกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมืองนาลันทามั่งคั่งอุดมสมบูรณ์ มีประชากรมาก มีพลเมืองหนาแน่นที่ล้วนเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาค ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาสเถิด ขอพระผู้มีพระภาคโปรดมีพระบัญชาให้ภิกษุสักกรุปหนึ่งที่จะแสดงอิทธิปาฏิหาริย์โดยอุตตริมนุสสรรมได้ ซึ่งจะทำให้ชาวเมืองนาลันทาพากันเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคมากขึ้นสุดจะประมาณ”

เชิงอรรถ :

^๑ อุตตริมนุสสรรม คือธรรมยวดยิ่งของมนุษย์, ธรรมของมนุษย์ผู้ยอดเยี่ยม ได้แก่ ฌาน วิโมกข์ สมานิติ สมบัติ ญาณทัสสนะ มรรคภาวนา การทำผลให้แจ้ง การละกิเลส ความที่จิตปลอดจากนิวรณ์ ความยินดีในเรือนว่าง (วิ.มหา. ๑/๑๙๘/๑๒๗)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑๑.เกวัฏฐสูตร]

ปาฏิหาริย์ ๓ อย่าง ๑.อิทธิปาฏิหาริย์

แม้ครั้งที่ ๓ บุตรคหบดีชื่อเกวัฏฐะก็กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่ได้คาดคั้นพระผู้มีพระภาคเลย ฯลฯ พวกเราล้อมใสในพระผู้มีพระภาคมากขึ้นสุดจะประมาณ”

ปาฏิหาริย์ ๓ อย่าง

[๔๘๓] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เกวัฏฐะ เราทำให้แจ้งปาฏิหาริย์ ๓ อย่างนี้ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วจึงได้ประกาศให้รู้กัน ปาฏิหาริย์ ๓ อย่างคืออะไรบ้าง คือ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุสาสนีปาฏิหาริย์

๑. อิทธิปาฏิหาริย์

[๔๘๔] เกวัฏฐะ ก็อิทธิปาฏิหาริย์เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ แสดงให้ปรากฏหรือให้หายไปก็ได้ ทะลฝ่า กำแพง(และ)ภูเขาไปได้ ไม้ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นหรือตกลงในแผ่นดินเหมือนไปในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำ โดยที่น้ำไม่แยกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ นั่งขัดสมาธิเหาะไปในอากาศเหมือนนกบินไปได้ ใช้ฝ่ามือลูบคลำดวงจันทร์ดวงอาทิตย์อันมีฤทธิ์มากมีอำนาจมากก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้

เพราะเหตุนั้น ผู้ใดผู้หนึ่งที่มีศรัทธาล้อมใสเห็นภิกษุนั้นแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้ ผู้นั้นจะบอกแก่บุคคลผู้ที่ยังไม่มีศรัทธายังไม่ล้อมใสว่า ‘นาอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ สมณะมีฤทธิ์มากมีอำนาจมากเหลือเกิน ข้าพเจ้าเพิ่งเคยเห็นท่านนี้ที่แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้’

เมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้ที่ยังไม่มีศรัทธายังไม่ล้อมใสจะพูดกับผู้มีศรัทธาล้อมใส ว่า ‘ท่าน มีวิชาประเภทหนึ่งเรียกว่าคันธาริ^๑ ภิกษุรูปนั้นแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ

เชิงอรรถ :

^๑ วิชาคันธาริ หมายถึง วิชาที่ฤๅษีคันธาระเป็นผู้ทำ อีกนัยหนึ่ง หมายถึง วิชาที่เกิดขึ้นในแคว้นคันธาระ ซึ่งมีฤๅษีพำนักอยู่มาก (ที.สี.อ. ๔๘๔/๓๒๓)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค [๑๑.เกวัญสูตร]

ปาฏิหาริย์ ๓ อย่าง ๒.อาเทศนาปาฏิหาริย์

คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้ เพราะมีวิชานั้น'

เกวัญจะ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร ผู้ที่ยังไม่มีศรัทธายังไม่เลื่อมใสจะพูดกับผู้มีศรัทธาเลื่อมใสอย่างนั้นหรือไม่"

เขากราบทูลว่า "ต้องพูดแน่ พระพุทธเจ้าข้า"

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "เกวัญจะ เราเล็งเห็นโทษในอิทธิปาฏิหาริย์อย่างนี้ จึงเห็นอ่อนน่าย ระอา รังเกียจเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์"

๒. อาเทศนาปาฏิหาริย์

[๔๘๕] เกวัญจะ ก็อาเทศนาปาฏิหาริย์เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ทายจิต ทายเจตสิก ทายความวิตกวิจารณ์ของสัตว์อื่นของบุคคลอื่นได้ว่า จิตของท่านเป็นอย่างนี้ เป็นไปโดยอาการอย่างนี้ เป็นดังนี้

เพราะเหตุนั้น ผู้ใดผู้หนึ่งที่มีศรัทธาเลื่อมใสเห็นภิกษุนั้นทายจิต ทายเจตสิก ทายความวิตกวิจารณ์ของสัตว์อื่นของบุคคลอื่นได้ว่า จิตของท่านเป็นอย่างนี้ เป็นไปโดยอาการอย่างนี้ เป็นดังนี้ ผู้นั้นจะบอกแก่บุคคลผู้ที่ยังไม่มีศรัทธายังไม่เลื่อมใสว่า 'นาอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ สมณะมีฤทธิ์มากมีอำนาจมากเหลือเกิน ข้าพเจ้า เพิ่งเคยเห็นท่านนี้ที่ทายจิต ทายเจตสิก ทายความวิตกวิจารณ์ของสัตว์อื่นของบุคคลอื่นได้ว่า จิตของท่านเป็นอย่างนี้ เป็นไปโดยอาการอย่างนี้ เป็นดังนี้'

เมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้ที่ยังไม่มีศรัทธายังไม่เลื่อมใสจะพูดกับผู้มีศรัทธาเลื่อมใสว่า 'ท่าน มีวิชาประเภทหนึ่งเรียกว่ามณิกา^๑ ภิกษุรูปนั้นทายจิต ทายเจตสิก ทายความวิตกวิจารณ์ของสัตว์อื่นของบุคคลอื่นได้ว่า จิตของท่านเป็นอย่างนี้ เป็นไปโดยอาการอย่างนี้ เป็นดังนี้ เพราะมีวิชานั้น'

เชิงอรรถ :

^๑ วิชามณิกา ได้แก่ วิชาจินตามณี ผู้รู้วิชาจินตามณี สามารถรู้ใจคนอื่นได้ (ที.สี.อ. ๔๘๕/๓๒๓)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๒๑๕ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑๑.เกวัญสูตร]

เรื่องภิกษุแสวงหาความดับของมหาภูตรูป

เกวัญะ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร ผู้ที่ยังไม่ศรัทธายังไม่เลื่อมใสจะพูดกับผู้ที่ศรัทธาเลื่อมใสอย่างนั้นหรือไม่”

เขากราบทูลว่า “ต้องพูดแน่ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เราเล็งเห็นโทษในอาเทศนาปาฏิหาริย์อย่างนี้ จึงเหนื่อยหน่าย ระอา รังเกียจเรื่องอาเทศนาปาฏิหาริย์

๓. อนุสาสนีปาฏิหาริย์

[๔๘๖] เกวัญะ ก็อนุสาสนีปาฏิหาริย์เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพร่ำสอนอย่างนี้ว่า ‘ท่านจงตรึกตรองอย่างนี้ อย่าตรึกตรองอย่างนั้น จงใส่ใจอย่างนี้ อย่าใส่ใจอย่างนั้น จงละสิ่งนี้จงเข้าถึงสิ่งนี้อยู่เถิด’ นี้จัดเป็นอนุสาสนี-ปาฏิหาริย์อย่างหนึ่ง

ยังมีอีก เกวัญะ ตถาคตอุบัติขึ้นมาในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยตนเอง โดยชอบ ฯลฯ^๑ (พึงนำข้อความเต็มในสามัญญผลสูตรมาใส่ไว้ในที่นี้) ภิกษุชื่อว่า สมบูรณ์ด้วยศีลเป็นอย่างนี้แล ฯลฯ บรรลุปลุมนอนอยู่ นี้จัดเป็นอนุสาสนีปาฏิหาริย์อย่างหนึ่ง

ฯลฯ บรรลุทุติยฌานอยู่ บรรลุตติยฌานอยู่ บรรลจตุตถฌานอยู่ ฯลฯ น้อมจิตไปเพื่อญาณทัสสนะ ฯลฯ นี้จัดเป็นอนุสาสนีปาฏิหาริย์อย่างหนึ่ง ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป นี้จัดเป็นอนุสาสนีปาฏิหาริย์อย่างหนึ่ง

เกวัญะ เราทำให้แจ้งปาฏิหาริย์ ๓ อย่างนี้ด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วจึงประกาศให้รู้กัน

เรื่องภิกษุแสวงหาความดับของมหาภูตรูป

[๔๘๗] เกวัญะ เรื่องเคยมีมาแล้ว ภิกษุรูปหนึ่งในหมู่ภิกษุเกิดความคิดคำนึงว่า มหาภูตรูป ๔ คือ ปรฐิธาตฺ อาโปธาตฺ เตโชธาตฺ และวาโยธาตฺ ย่อมดับสนิทที่ไหนหนอ

เชิงอรรถ :

^๑ ความเต็มเหมือนในสามัญญผลสูตร ข้อ ๑๙๔-๒๑๒ และควรดูเทียบจนถึงข้อ ๒๔๘

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑๑.เกวัฏฐสูตร]

เรื่องภิกษุแสวงหาความดับของมหาภูตรูป

[๔๘๘] ที่นั่นแล ภิกษุจึงเข้าสมาธิถึงขั้นที่จิตตั้งมั่นจนเห็นทางไปเทวโลก ครั้นแล้วเธอเข้าไปหาพวกเทพชั้นจาตุมหาราชิกา แล้วถามว่า 'ท่านผู้มีอายุ มหาภูตรูป ๔ คือ ปรุวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุ ย่อมดับสนิทที่ไหน'

เมื่อเธอถามอย่างนี้ พวกเทพชั้นจาตุมหาราชิกาตอบว่า 'พวกเราไม่ทราบที่ที่มหาภูตรูป ๔ คือ ปรุวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุ ดับสนิทไปเหมือนกัน แต่ท้าวมหาหาราช ๔ องค์ซึ่งยิ่งใหญ่และสำคัญกว่าพวกเราคงจะทราบ'

[๔๘๙] ที่นั่น เธอจึงเข้าไปหาท้าวมหาหาราชทั้ง ๔ องค์ แล้วถามว่า 'ท่านผู้มีอายุ มหาภูตรูป ๔ คือ ปรุวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุ ย่อมดับสนิทที่ไหน' เมื่อเธอถามอย่างนี้ ท้าวมหาหาราชทั้ง ๔ องค์ตอบว่า 'แม่พวกเรา ก็ไม่ทราบที่ที่มหาภูตรูป ๔ คือ ปรุวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุ ดับสนิทไปเหมือนกัน แต่พวกเทพชั้นดาวดึงส์ซึ่งยิ่งใหญ่และสำคัญกว่าพวกเราคงจะทราบ'

[๔๙๐] ที่นั่น เธอจึงเข้าไปหาพวกเทพชั้นดาวดึงส์แล้วถามว่า 'ท่านผู้มีอายุ มหาภูตรูป ๔ คือ ปรุวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุ ย่อมดับสนิทที่ไหน' เมื่อเธอถามอย่างนี้ พวกเทพชั้นดาวดึงส์ตอบว่า 'แม่พวกเราก็กไม่ทราบที่ที่มหาภูตรูป ๔ คือ ปรุวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุ ดับสนิทไปเหมือนกัน แต่ท้าวสักกเทวราชผู้ยิ่งใหญ่และสำคัญกว่าพวกเราคงจะทราบ'

[๔๙๑] ที่นั่น เธอจึงเข้าไปหาท้าวสักกเทวราชแล้วถามว่า 'ท่านผู้มีอายุ มหาภูตรูป ๔ คือ ปรุวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุ ย่อมดับสนิทที่ไหน' เมื่อเธอถามอย่างนี้ ท้าวสักกเทวราชตอบว่า 'แม่เราก็กไม่ทราบที่ที่มหาภูตรูป ๔ คือ ปรุวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุ ดับสนิทไปเหมือนกัน แต่พวกเทพชั้นยามา ฯลฯ เทพบุตรชื่อสยาม ฯลฯ พวกเทพชั้นดุสิต ฯลฯ เทพบุตรชื่อสันดุสิต ฯลฯ พวกเทพชั้นนิมมานรดี ฯลฯ เทพบุตรชื่อสนิมมิต ฯลฯ พวกเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตดี ฯลฯ เทพบุตรชื่อวสวัตดีซึ่งยิ่งใหญ่และสำคัญกว่าพวกเราคงจะทราบ'

[๔๙๒] ที่นั่น เธอจึงเข้าไปหาเทพบุตรชื่อวสวัตดีแล้วถามว่า 'ท่านผู้มีอายุ มหาภูตรูป ๔ คือ ปรุวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุ ย่อมดับสนิทที่ไหน'

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑๑.เกวัฏฐสูตร]

เรื่องภิกษุแสวงหาความดับของมหาภูตรูป

เมื่อเธอถามอย่างนี้ เทพบุตรชื่อสวัตติตอบว่า 'แม่เราก็ไม่ทราบที่ที่มหาภูตรูป ๔ คือ ปรฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุ ดับสนิทไปเหมือนกัน แต่พวกเทพผู้นับเนื่องในหมู่พรหม ซึ่งยิ่งใหญ่และสำคัญกว่าเราคงจะทราบ'

[๔๙๓] ที่นั่นแล ภิกษุจึงเข้าสมาธิถึงขั้นที่จัดตั้งมั่นจนเห็นทางไปพรหมโลก ครั้นแล้วเธอเข้าไปหาพวกเทพผู้นับเนื่องในหมู่พรหมแล้วถามว่า 'ท่านผู้มีอายุ มหาภูตรูป ๔ คือ ปรฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุ ย่อมดับสนิทที่ไหน' เมื่อเธอถามอย่างนี้ พวกเทพผู้นับเนื่องในหมู่พรหมตอบว่า 'แม่พวกเราก็ไม่ทราบที่ที่มหาภูตรูป ๔ คือ ปรฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุ ดับสนิทไปเหมือนกัน แต่พระพรหมผู้เป็นท้าวมหาพรหมผู้ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครชมเชยได้ เห็นถ่องแท้ เป็นผู้กุมอำนาจ เป็นอิสระ เป็นผู้สร้าง ผู้บันดาล ผู้ประเสริฐ ผู้บงการ ผู้ทรงอำนาจ เป็นบิดาของสัตว์ผู้เกิดแล้วและกำลังจะเกิดซึ่งยิ่งใหญ่และสำคัญกว่าพวกเราคงจะทราบ'

เธอถามว่า 'ท่านผู้มีอายุ เวลานี้ท้าวมหาพรหมอยู่ที่ไหน'

พวกเทพเหล่านั้นตอบว่า 'แม่พวกเราก็ไม่รู้ที่อยู่ของท้าวมหาพรหมหรือทิศทางที่ท้าวมหาพรหมอยู่ แต่มีนิมิตที่สังเกตได้ (คือ) แสงสว่างเกิดขึ้น โอภาสปรากฏขึ้น ท้าวมหาพรหมก็จะปรากฏพระองค์ด้วย การที่แสงสว่างเกิดขึ้น โอภาสปรากฏขึ้นนี้ จัดเป็นบุรพนิมิตแห่งการปรากฏของท้าวมหาพรหม' ต่อมาไม่นาน ท้าวมหาพรหมได้ปรากฏพระองค์ขึ้น

[๔๙๔] ลำดับนั้น ภิกษุนั้นเข้าไปหาท้าวมหาพรหมแล้วถามว่า 'ท่านผู้มีอายุ มหาภูตรูป ๔ คือ ปรฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุ ย่อมดับสนิทที่ไหน' เมื่อเธอถามอย่างนี้ ท้าวมหาพรหมตอบว่า 'เราเป็นพรหมผู้เป็นท้าวมหาพรหมผู้ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครชมเชยได้ เห็นถ่องแท้ เป็นผู้กุมอำนาจ เป็นอิสระ เป็นผู้สร้าง ผู้บันดาล ผู้ประเสริฐ ผู้บงการ ผู้ทรงอำนาจ เป็นบิดาของสัตว์ผู้เกิดแล้วและกำลังจะเกิด'

แม้ครั้งที่ ๒ ภิกษุนั้นกล่าวกะท้าวมหาพรหมว่า 'ท่านผู้มีอายุ อาตมาไม่ได้ถามท่านว่า ท่านเป็นพระพรหมผู้เป็นมหาพรหมผู้ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครชมเชยได้ เห็นถ่องแท้ เป็นผู้กุมอำนาจ เป็นอิสระ เป็นผู้สร้าง ผู้บันดาล ผู้ประเสริฐ ผู้บงการ ผู้ทรงอำนาจ เป็นบิดาของสัตว์ผู้เกิดแล้วและกำลังจะเกิดหรือ แต่อาตมาถามท่านอย่างนี้ว่า มหาภูตรูป ๔ คือ ปรฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุ ย่อมดับสนิทที่ไหน'

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค [๑๑.เกวัญสูตร]

อุปมาด้วยนกบินดูฝั่ง

แม้ครั้งที่ ๒ ท้าวมหาพรหมก็คงตอบว่า 'เราเป็นพรหมผู้เป็นท้าวมหาพรหมผู้ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครข่มเหงได้ เห็นถ่องแท้ เป็นผู้กุมอำนาจ เป็นอิสระ เป็นผู้สร้าง ผู้บันดาล ผู้ประเสริฐ ผู้บงการ ผู้ทรงอำนาจ เป็นบิดาของสัตว์ผู้เกิดแล้วและกำลังจะเกิด'

แม้ครั้งที่ ๓ ภิกษุนั้นก็กล่าวกะท้าวมหาพรหมว่า 'ท่านผู้มีอายุ อาตมาไม่ได้ถามท่านว่า ท่านเป็นพระพรหมผู้เป็นมหาพรหมผู้ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครข่มเหงได้ เห็นถ่องแท้ เป็นผู้กุมอำนาจ เป็นอิสระ เป็นผู้สร้าง ผู้บันดาล ผู้ประเสริฐ ผู้บงการ ผู้ทรงอำนาจ เป็นบิดาของสัตว์ผู้เกิดแล้วและกำลังจะเกิดหรือ แต่อาตมาถามท่านอย่างนี้ว่า มหาภูตรูป ๔ คือ ปรลวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุ ย่อมดับสนิทที่ไหน'

[๔๙๕] ทันใดนั้น ท้าวมหาพรหมนั้นจับแขนภิกษุนั้นพาไป ณ ที่สมควรแล้วกล่าวว่า 'ภิกษุ พวกเทพผู้นับเนื่องในหมู่พรหมเข้าใจว่า ไม่มีอะไรที่พระพรหมไม่ได้รู้ ไม่ได้เห็น ไม่ได้ทราบ ไม่ได้ประจักษ์แจ้ง ดังนั้น เราจึงไม่ตอบต่อหน้าพวกเทพเหล่านั้นว่า แม้เราก็ไม่ทราบที่ที่มหาภูตรูป ๔ คือ ปรลวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุดับสนิทเหมือนกัน ฉะนั้น การที่ท่านละเลยพระผู้มีพระภาคแล้วมาหาคำตอบเรื่องนี้ภายนอก นับว่าทำผิด นับว่าทำพลาด ไปเกิด ภิกษุ ท่านจงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคแล้วทูลถามปัญหานี้ และพึงจำไว้ตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสตอบ'

[๔๙๖] ลำดับนั้น ภิกษุได้หายไปจากพรหมโลกมาปรากฏต่อหน้าเรา เปรียบเหมือนคนแข็งแรงเหยียดแขนออกหรือพับแขนเข้าจะนั้น เธอกราบเราแล้วนั่งลง ณ ที่สมควร ถามเราว่า 'ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มหาภูตรูป ๔ คือ ปรลวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุ ย่อมดับสนิทที่ไหนหนอแล'

อุปมาด้วยนกบินดูฝั่ง

[๔๙๗] เมื่อเธอถามอย่างนี้ เราได้ตอบว่า ภิกษุ เรื่องเคยมีมาแล้ว พวกพ่อค้าเดินเรือทะเลนานกตริทสี่สีลงเรือไป เมื่อมองไม่เห็นฝั่ง พวกเขาจึงปล่อยนกตริทสี่สีไป นกนั้นบินไปยังทิศตะวันออก ทิศใต้ ทิศตะวันตก ทิศเหนือ ทิศเบื้องบน และทิศเฉียง ถ้ามันยังแลเห็นชายฝั่งรอบ ๆ ก็จะไม่บินเลยไป ถ้ามันแลไม่เห็นฝั่งโดย

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค [๑๑.เกวัญสูตร]
อุปมาด้วยนกบินดุฝั่ง

รอบก็จะบินกลับมาที่เรือนั้นอีก ภิกษุ เธอก็เช่นกัน เทียวเสาะหาไปจนถึงพรหมโลก ก็ยังไม่ได้คำตอบของปัญหา^๑ ในที่สุดต้องกลับมาหาเรา ปัญหา^๑นี้เธอไม่ควรถามว่า มหาภูตรูป ๔ คือ ปรฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุ ย่อมดับสนิทที่ ไหนหนอแล

[๔๙๘] แต่ควรถามอย่างนี้ว่า

ปรฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ ย่อมตั้ง
อยู่ไม่ได้ในที่ไหน อุปาทายรูปที่ยาวและสั้น ละเอียด
และหยาบ งามและไม่งาม ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ในที่ไหน
นามและรูปย่อมดับสนิทในที่ไหน

[๔๙๙] ในปัญหานั้น มีคำตอบดังนี้

ปรฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ ย่อมตั้ง
อยู่ไม่ได้ในวิญญาน^๑ ซึ่งเป็นสิ่งที่มองไม่เห็น ไม่มีที่สุด
แต่มีท่าข้าม^๒โดยรอบด้าน อุปาทายรูปที่ยาวและสั้น
ละเอียด และหยาบ งามและไม่งาม ก็ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้
ในวิญญาน^๑นี้เช่นเดียวกัน นามและรูปย่อมดับสนิท
ในวิญญาน^๑นี้เช่นเดียวกัน เพราะวิญญาน^๑ดับไป
นามและรูปนั้นก็ย่อมดับสนิทในที่นั้น”

[๕๐๐] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสภาษิตนี้แล้ว บุตรคหบดีชื่อเกวัญจะมีใจยินดี
ขึ้นชมภาษิตของพระผู้มีพระภาคแล้วแล

เกวัญสูตรที่ ๑๑ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ วิญญาน ในที่นี้หมายถึง พระนิพพาน (ที.สี.อ. ๔๙๙/๓๒๖)

^๒ ท่าข้าม ในที่นี้หมายถึง กรรมฐาน ๓๘ ประการ (ที.สี.อ. ๔๙๙/๓๒๗)

^๓ จริมกวิญญานบ้าง อภิสังขารวิญญานบ้าง (ที.สี.อ. ๔๙๙/๓๒๗)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑๒.โลหิจจสูตร]
ว่าด้วยพราหมณ์ชื่อโลหิจจะ

๑๒. โลหิจจสูตร

ว่าด้วยพราหมณ์ชื่อโลหิจจะ

[๕๐๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคว้นโกศล พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป เสด็จถึงหมู่บ้านสาลาวติกา สมัยนั้น โลหิจจพราหมณ์ปกครองหมู่บ้านสาลาวติกา ซึ่งมีประชากรและสัตว์เลี้ยงมากมาย มีพืชพันธุ์ธัญญาหารและน้ำหยาอุดมสมบูรณ์ เป็นพระราชทรัพย์ที่พระเจ้าปเสนทิโกศลพระราชทานปูนบำเหน็จให้เป็นพรหมไทย (ส่วนพิเศษ)

[๕๐๒] สมัยนั้น โลหิจจพราหมณ์มีความคิดเห็นชั่วร้ายเกิดขึ้นว่า ‘สมณะหรือพราหมณ์ในโลกนี้จะพึงบรรลุคุณธรรม เมื่อบรรลุแล้วไม่ควรสอนคนอื่น เพราะไม่มีผู้รับคำสอนใดจะช่วยผู้สอนได้ เปรียบเหมือนบุคคลผู้ตัดเครื่องจองจำเก่าออกแล้ว สร้างเครื่องจองจำใหม่ขึ้นมาแทน เราเรียกข้อเปรียบเทียบอย่างนี้ว่า เป็นความโลกอันชั่วร้าย เพราะไม่มีผู้รับคำสอนใดจะช่วยผู้สอนได้’

[๕๐๓] โลหิจจพราหมณ์ได้ฟังข่าวว่า “พระสมณโคดมเป็นศากยบุตรเสด็จผนวชจากศากยตระกูล เสด็จจาริกอยู่ในแคว้นโกศลพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป เสด็จถึงหมู่บ้านสาลาวติกาโดยลำดับ ท่านพระโคตมะนั้นมีกิตติศัพท์อันงามขจรไปอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปได้ รู้แจ้งโลก เป็นสารถิณีผู้ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธานุเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค พระองค์ทรงรู้แจ้งโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ด้วยพระองค์เองแล้วทรงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม ทรงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิบริบูรณ์ครบถ้วน การได้พบพระอรหันต์ทั้งหลายเช่นนี้ เป็นความดีอย่างแท้จริง”

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑๒.โลหิจจสูตร]
ว่าด้วยพราหมณ์ชื่อโลหิจจะ

[๕๐๔] ที่นั่น โลหิจจพราหมณ์เรียกช่างกลบชื่อโรสิกะมาสั่งว่า “มานี้แน่ เพื่อนโรสิกะ ท่านจงไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดม แล้วทูลถามพระสมณโคดมถึงสุขภาพ ความมีโรคพาน้อย กระปรี้กระเปร่า มีพระพลานามัยสมบูรณ์ อยู่สำราญตาม คำของเราว่า โลหิจจพราหมณ์ทูลถามท่านพระโคดมถึงสุขภาพ ความมีโรคพาน้อย กระปรี้กระเปร่า มีพระพลานามัยสมบูรณ์ อยู่สำราญ และท่านจงกราบทูลว่า ขอท่านพระโคดมพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ โปรดทรงรับภัตตาหารของโลหิจจพราหมณ์ ในวันพรุ่งนี้เถิด”

[๕๐๕] โรสิกกัลบกรับคำแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ กราบ แล้วนั่ง ณ ที่สมควร กราบทูลว่า “โลหิจจพราหมณ์ทูลถามพระผู้มีพระภาคถึงสุขภาพ ความมีโรคพาน้อย กระปรี้กระเปร่า มีพระพลานามัยสมบูรณ์ อยู่สำราญ และกราบทูลว่า ขอพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ โปรดทรงรับภัตตาหารของ โลหิจจพราหมณ์ในวันพรุ่งนี้เถิด”

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์ด้วยอาการดุชนี

[๕๐๖] ที่นั่น โรสิกกัลบกทราบอาการที่พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์แล้วจึง ลุกจากที่นั่ง กราบพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้ว เข้าไปหาโลหิจจพราหมณ์ แล้วบอกว่า “ข้าพเจ้าได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคตามคำของท่านว่า ‘โลหิจจพราหมณ์ทูลถามพระผู้มีพระภาค ... ในวันพรุ่งนี้เถิด’ และพระผู้มีพระภาคนั้นก็ทรงรับนิมนต์แล้ว”

[๕๐๗] ครั้นล่วงราตรีนั้น โลหิจจพราหมณ์ได้จัดของขบฉันอย่างดีไว้ใน นิเวศน์ของตน เรียบร้อยแล้ว เรียกโรสิกกัลบกมาสั่งว่า “มานี้แน่ เพื่อนโรสิกะ ท่าน จงไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดมแล้วกราบทูลภัตติกาลว่า ท่านพระโคดม ได้เวลาแล้ว ภัตตาหารเสร็จแล้ว”

โรสิกกัลบกรับคำของโลหิจจพราหมณ์แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ กราบแล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควร กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ได้เวลาแล้ว ภัตตาหารเสร็จแล้ว”

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีสันธวรรค [๑๒.โลหิจจสูตร]

ความชวนชวายเป็นของโลหิจจพราหมณ์

[๕๐๘] ตอนเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสกถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไปยังหมู่บ้านสาลาวติกาพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ โรสีกัลบกตามเสด็จไปเบื้องพระปฤษฎางค์ กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โลหิจจพราหมณ์มีความคิดเห็นชั่วร้ายเกิดขึ้นว่า ‘สมณะหรือพราหมณ์ในโลกนี้จะพึงบรรลุกุศลธรรม เมื่อบรรลุแล้วไม่ควรสอนคนอื่น เพราะไม่มีผู้รับคำสอนใดจะช่วยผู้สอนได้ เปรียบเหมือนบุคคลผู้ตัดเครื่องจอบเก่าออกแล้ว สร้างเครื่องจอบใหม่ขึ้นมาแทน เราเรียกข้อเปรียบเทียบอย่างนี้ว่า เป็นความโลกอันชั่วร้าย เพราะไม่มีผู้รับคำสอนใดจะช่วยผู้สอนได้’ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาสเถิด ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงปลดเปลื้องโลหิจจพราหมณ์ออกจากความคิดเห็นอันชั่วร้ายนั้นด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “โรสีกะ นั้นเป็นหน้าที่ของเรา”

ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังนิเวศน์ของโลหิจจพราหมณ์แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่ปูไว้ โลหิจจพราหมณ์ประเคนของขบฉันอย่างดีแต่ภิกษุสงฆ์ที่มีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประธานด้วยตนเองจนอัมมหนา

ความชวนชวายเป็นของโลหิจจพราหมณ์

[๕๐๙] เมื่อพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จทรงวางพระหัตถ์ โลหิจจพราหมณ์จึงนั่ง ณ ที่สมควรที่ใดที่หนึ่งซึ่งต่ำกว่าว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสถามโลหิจจพราหมณ์ว่า “โลหิจจะ ทราบว่า ท่านมีความคิดเห็นชั่วร้ายเกิดขึ้นว่า ‘สมณะหรือพราหมณ์ในโลกนี้จะพึงบรรลุกุศลธรรม เมื่อบรรลุแล้วไม่ควรสอนคนอื่น เพราะไม่มีผู้รับคำสอนใดจะช่วยผู้สอนได้ เปรียบเหมือนบุคคลผู้ตัดเครื่องจอบเก่าออกแล้ว สร้างเครื่องจอบใหม่ขึ้นมาแทน เราเรียกข้อเปรียบเทียบอย่างนี้ว่า เป็นความโลกอันชั่วร้าย เพราะไม่มีผู้รับคำสอนใดจะช่วยผู้สอนได้’ ดังนี้ เป็นความจริงหรือ”

เขาทูลตอบว่า “จริงอย่างนั้น ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “โลหิจจะ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร ท่านปกครองหมู่บ้านสาลาวติกามิใช่หรือ”

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑๒.โลหิจจสูตร]

ความขวนขวายของโลหิจจพราหมณ์

เขาทูลตอบว่า “เป็นอย่างนั้น ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามต่อไปว่า “โลหิจจะ ผู้ที่กล่าวอย่างนี้ว่า ‘โลหิจจพราหมณ์ปกครองหมู่บ้านสาละวติกาก็ควรได้รับผลประโยชน์ที่เกิดในหมู่บ้านสาละวติกาแต่เพียงผู้เดียว ไม่ควรแบ่งให้ผู้อื่น’ ผู้ที่กล่าวอย่างนี้จะชื่อว่าทำความเดือดร้อนให้แก่คนที่อาศัยท่านเลี้ยงชีพใช่หรือไม่”

เขาทูลตอบว่า “ชื่อว่าทำความเดือดร้อนให้ ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามต่อไปว่า “เมื่อทำความเดือดร้อนให้ จะชื่อว่าหวังประโยชน์หรือไม่หวังประโยชน์ต่อคนเหล่านั้น”

เขาทูลตอบว่า “ชื่อว่าไม่หวังประโยชน์ ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามต่อไปว่า “ผู้ไม่หวังประโยชน์ จะชื่อว่ามีเมตตาจิตหรือชื่อว่าคิดเป็นศัตรูกับคนเหล่านั้นเล่า”

เขาทูลตอบว่า “ชื่อว่าคิดเป็นศัตรู ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามต่อไปว่า “เมื่อคิดเป็นศัตรู จะชื่อว่า เป็นมิจฉาทิฎฐิหรือสัมมาทิฎฐิเล่า”

เขาทูลตอบว่า “ชื่อว่า เป็นมิจฉาทิฎฐิ ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ผู้เป็นมิจฉาทิฎฐิ เรากล่าวว่า มีคติอย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือ นรกหรือกำเนิดเดรัจฉาน”

[๕๑๐] พระผู้มีพระภาคตรัสถามต่อไปว่า “โลหิจจะ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงปกครองแคว้นกาสิกับแคว้นโกศลมิใช่หรือ”

เขาทูลตอบว่า “เป็นอย่างนั้น ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามต่อไปว่า “โลหิจจะ ผู้ที่กล่าวว่า ‘พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงปกครองแคว้นกาสิกับแคว้นโกศล พระองค์ก็ควรได้รับผลประโยชน์ที่เกิดในแคว้นทั้งสองแต่เพียงลำพัง ไม่ควรพระราชทานให้แก่ผู้อื่น’ ผู้ที่กล่าวอย่างนี้จะชื่อว่าทำความเดือดร้อนให้แก่ท่านและแก่คนอื่นซึ่งอาศัยพระบรมโพธิสมภารของพระองค์เลี้ยงชีพใช่หรือไม่”

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑๒.โลหิจจสูตร]

ความขวนขวายของโลหิจจพราหมณ์

เขาทูลตอบว่า “ชื่อว่าทำความเดือดร้อนให้ ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามต่อไปว่า “เมื่อทำความเดือดร้อนให้ จะชื่อว่า หวังประโยชน์หรือไม่หวังประโยชน์ต่อคนเหล่านั้น”

เขาทูลตอบว่า “ชื่อว่าไม่หวังประโยชน์ ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามต่อไปว่า “ผู้ไม่หวังประโยชน์ จะชื่อว่ามิเมตตาจิต หรือชื่อว่าคิดเป็นศัตรูกับคนเหล่านั้นเล่า”

เขาทูลตอบว่า “ชื่อว่าคิดเป็นศัตรู ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามต่อไปว่า “เมื่อคิดเป็นศัตรู จะชื่อว่า เป็นมิจฉาทิฎฐิ หรือสัมมาทิฎฐิเล่า”

เขาทูลตอบว่า “ชื่อว่า เป็นมิจฉาทิฎฐิ ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ผู้เป็นมิจฉาทิฎฐิ เรากล่าวว่า มีคติอย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือ นรกหรือกำเนิดเดรัจฉาน

[๕๑๑] โลหิจจะ ที่กล่าวมานี้สรุปได้ว่า ผู้กล่าวว่า ‘โลหิจจพราหมณ์ปกครองหมู่บ้านสาวัตถีกาฬิควรได้รับผลประโยชน์ที่เกิดในหมู่บ้านสาวัตถิกาแต่เพียงผู้เดียว ไม่ควรแบ่งให้ผู้อื่น’ ผู้ที่กล่าวอย่างนี้ชื่อว่าทำความเดือดร้อนให้แก่คนที่อาศัยท่านเลี้ยงชีพ เมื่อทำความเดือดร้อนให้ก็ชื่อว่าไม่หวังประโยชน์ ผู้ไม่หวังประโยชน์ก็ชื่อว่าคิดเป็นศัตรู เมื่อคิดเป็นศัตรูก็นับว่าเป็นมิจฉาทิฎฐิ ขอลุปะไมยนี้ก็เช่นกัน ผู้ที่กล่าวว่า ‘สมณะหรือพราหมณ์ในโลกนี้จะพึงบรรลุกุศลธรรม เมื่อบรรลุแล้วไม่ควรสอนคนผู้อื่น เพราะไม่มีผู้รับคำสั่งสอนใดจะช่วยผู้สอนได้ เปรียบเหมือนบุคคลผู้ตัดเครื่องจอบจำเก่าออกแล้ว สร้างเครื่องจอบจำใหม่ขึ้นมาแทน เราเรียกข้อเปรียบเทียบอย่างนี้ว่าเป็นความโลภอันชั่วร้าย เพราะไม่มีผู้รับคำสั่งสอนใดจะช่วยผู้สอนได้’ ผู้ที่กล่าวอย่างนี้ชื่อว่า ทำความเดือดร้อนให้แก่เหล่ากุลบุตรผู้อาศัยธรรมวินัยที่เราแสดงแล้วบรรลุคุณวิเศษ คือ ทำให้แจ้งโสดาปัตติผลบ้าง ทำให้แจ้งสกทาคามีผลบ้าง ทำให้แจ้งอนาคามีผลบ้าง ทำให้แจ้งอรหัตตผลบ้าง และชื่อว่าทำความเดือดร้อนให้แก่เหล่ากุลบุตรผู้อบรมคุณธรรมให้แก่กล้าเพื่อบังเกิดในภพอันเป็นทิพยยิ่งขึ้นไป

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑๒.โลหิจจสูตร]

ศาสดาที่สมควรถูกทักทัง ๓ ประเภท

เมื่อทำความเดือดร้อนให้ก็ชื่อว่าไม่หวังประโยชน์ ผู้ไม่หวังประโยชน์ก็ชื่อว่าคิดเป็นศัตรู เมื่อคิดเป็นศัตรูก็ชื่อว่า เป็นมิจฉาทิฎฐิ ผู้เป็นมิจฉาทิฎฐิ เรากล่าวว่า มีคติอย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือ นรกหรือกำเนิดเดรัจฉาน

[๕๑๒] โลหิจจะ คนที่กล่าวว่า ‘พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงปกครองแคว้นกาสีกับแคว้นโกศล พระองค์ก็ควรได้รับผลประโยชน์ที่เกิดในแคว้นทั้งสองแต่เพียงลำพัง ไม่ควรพระราชทานให้แก่ผู้อื่น’ ผู้ที่กล่าวอย่างนี้ชื่อว่า ทำความเดือดร้อนให้แก่ท่านและแก่คนอื่นซึ่งอาศัยพระบรมโพธิสมภารของพระองค์เลี้ยงชีพ เมื่อทำความเดือดร้อนให้ก็ชื่อว่าไม่หวังประโยชน์ ผู้ไม่หวังประโยชน์ก็ชื่อว่าคิดเป็นศัตรู เมื่อคิดเป็นศัตรูก็ชื่อว่า เป็นมิจฉาทิฎฐิ ข้ออุปไมยนี้ก็เช่นกัน ผู้ที่กล่าวว่า ‘สมณะหรือพราหมณ์ในโลกนี้จะพึงบรรลุคุณธรรม เมื่อบรรลุแล้วไม่ควรสอนคนอื่น เพราะไม่มีผู้รับคำสั่งสอนใดจะช่วยผู้สอนได้ เปรียบเหมือนบุคคลผู้ตัดเครื่องจอบเก่าออกแล้วสร้างเครื่องจอบใหม่ขึ้นมาแทน เราเรียกข้อเปรียบเทียบอย่างนี้ว่า เป็นความโลภอันชั่วร้าย เพราะไม่มีผู้รับคำสั่งสอนใดจะช่วยผู้สอนได้’ ผู้กล่าวอย่างนี้ชื่อว่าทำความเดือดร้อนให้แก่เหล่ากุลบุตรผู้อาศัยธรรมวินัยที่เราแสดงแล้วบรรลุคุณวิเศษ คือ ทำให้แจ้งโสดาปัตติผลบ้าง ทำให้แจ้งสกทาคามีผลบ้าง ทำให้แจ้งอนาคามีผลบ้าง ทำให้แจ้งอรหัตตผลบ้าง และชื่อว่าทำความเดือดร้อนให้แก่เหล่ากุลบุตรผู้อบรมคุณธรรมให้แก่กล้าเพื่อบังเกิดในภพอันเป็นทิพยยิ่งขึ้นไป เมื่อทำความเดือดร้อนให้ก็ชื่อว่าไม่หวังประโยชน์ ผู้ไม่หวังประโยชน์ก็ชื่อว่าคิดเป็นศัตรู เมื่อคิดเป็นศัตรูก็ชื่อว่า เป็นมิจฉาทิฎฐิ ผู้เป็นมิจฉาทิฎฐิเรากล่าวว่า มีคติอย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือ นรกหรือกำเนิดเดรัจฉาน

ศาสดาที่สมควรถูกทักทัง ๓ ประเภท

[๕๑๓] โลหิจจะ ศาสดา ๓ ประเภทต่อไปนี้ สมควรถูกทักทัง ทั้งการทักทังของผู้ทักทังศาสดาเห็นปานนั้นก็จัดว่าจริงแท้ เป็นธรรม ไม่มีโทษ ศาสดา ๓ ประเภทเป็นเช่นไร คือ

(๑) โลหิจจะ ศาสดาบางคนในโลกนี้ออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิต ยังไม่บรรลุจุดมุ่งหมายแห่งความเป็นสมณะ ทั้งที่ยังไม่ได้บรรลุจุดมุ่งหมายแห่ง

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑๒.โลหิจจสูตร]

ศาสดาที่สมควรถูกหักท้วง ๓ ประเภท

ความเป็นสมณะแต่กลับแสดงธรรมสอนสาวกว่า 'เรื่องนี้มีเพื่อประโยชน์และเพื่อความ สุขแก่พวกท่าน' สาวกของเขาจึงไม่ตั้งใจฟัง ไม่ตั้งใจเพื่อจะรู้ และหลีกเลี่ยงที่จะประพฤติดตามคำสั่งสอน เขาสมควรถูกหักท้วงว่า 'ท่านออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิตยังไม่บรรลุจุดมุ่งหมายแห่งความเป็นสมณะ ทั้งที่ยังไม่ได้บรรลุจุดมุ่งหมายแห่งความเป็นสมณะแต่กลับแสดงธรรมสอนสาวกว่า เรื่องนี้มีเพื่อประโยชน์และเพื่อความ สุขแก่พวกท่าน สาวกของท่านจึงไม่ตั้งใจฟัง ไม่ตั้งใจเพื่อจะรู้ และหลีกเลี่ยงที่จะประพฤติดตามคำสั่งสอน เปรียบเหมือนบุรุษที่ประชิดตัวสตรีผู้กำลังถอยหนี หรือเปรียบเหมือนบุรุษสวมกอดสตรีที่หันหลังให้ ข้ออุปไมยนี้ก็เช่นกัน เราเรียกข้อเปรียบเทียบอย่างนี้ว่า เป็นความโลภอันชั่วร้าย เพราะไม่มีผู้รับคำสั่งสอนใดจะช่วยผู้สอนได้' นี่คือนิสาฎคประเภทที่ ๑ ซึ่งสมควรถูกหักท้วง ทั้งการหักท้วงของผู้หักท้วงศาสดาประเภทนี้ก็จัดว่าจริงแท้ เป็นธรรม ไม่มีโทษ

[๕๑๔] (๒) ยังมีอีก โลหิจจะ ศาสดาบางคนในโลกนี้ออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิตยังไม่บรรลุจุดมุ่งหมายแห่งความเป็นสมณะ ทั้งที่ยังไม่ได้บรรลุจุดมุ่งหมายแห่งความเป็นสมณะแต่กลับแสดงธรรมสอนสาวกว่า 'เรื่องนี้มีเพื่อประโยชน์และเพื่อความ สุขแก่พวกท่าน' สาวกของเขาก็ตั้งใจฟัง ตั้งใจเพื่อจะรู้ และไม่หลีกเลี่ยงที่จะประพฤติดตามคำสั่งสอน เขาสมควรถูกหักท้วงว่า 'ท่านออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิตยังไม่บรรลุจุดมุ่งหมายแห่งความเป็นสมณะ ทั้งที่ยังไม่ได้บรรลุจุดมุ่งหมายแห่งความเป็นสมณะแต่กลับแสดงธรรมสอนสาวกว่า เรื่องนี้มีเพื่อประโยชน์และเพื่อความ สุขแก่พวกท่าน สาวกของท่านก็ตั้งใจฟัง ตั้งใจเพื่อจะรู้ และไม่หลีกเลี่ยงที่จะประพฤติดตามคำสั่งสอน เปรียบเหมือนคนผู้ละเลยนาของตน เข้าใจนาของผู้อื่นว่าเป็นที่อันตนควรบำรุง ข้ออุปไมยนี้ก็เช่นเดียวกัน เราเรียกข้อเปรียบเทียบอย่างนี้ว่า เป็นความโลภอันชั่วร้าย เพราะไม่มีผู้รับคำสั่งสอนใดจะช่วยผู้สอนได้' นี่คือนิสาฎคประเภทที่ ๒ ซึ่งสมควรถูกหักท้วง ทั้งการหักท้วงของผู้หักท้วงศาสดาประเภทนี้ก็จัดว่าจริงแท้ เป็นธรรม ไม่มีโทษ

[๕๑๕] (๓) ยังมีอีก โลหิจจะ ศาสดาบางคนในโลกนี้ออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิตได้บรรลุจุดมุ่งหมายแห่งความเป็นสมณะ ครั้นบรรลุจุดมุ่งหมายแห่ง

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑๒.โลหิจจสูตร]

ศาสดาที่ไม่สมควรถูกทักท้วง

ความเป็นสมณะแล้วก็แสดงธรรมสอนสาวกว่า ‘เรื่องนี้มีเพื่อประโยชน์และเพื่อความ สุขแก่พวกท่าน’ แต่สาวกของเขากลับไม่ตั้งใจฟัง ไม่ตั้งใจเพื่อจะรู้ และยังมีเสียง ที่จะประพาดตามคำสั่งสอน เขาสมควรถูกทักท้วงว่า ‘ท่านออกจากเรือนไปบวชเป็น บรรพชิตได้บรรลุจุดมุ่งหมายแห่งความเป็นสมณะ ครั้นบรรลุจุดมุ่งหมายแห่งความ เป็นสมณะแล้วก็แสดงธรรมสอนสาวกว่า เรื่องนี้มีเพื่อประโยชน์และเพื่อความ สุขแก่ พวกท่าน แต่สาวกของท่านกลับไม่ตั้งใจฟัง ไม่ตั้งใจเพื่อจะรู้ และยังมีเสียงที่จะ ประพาดตามคำสั่งสอน เปรียบเหมือนบุคคลผู้ตัดเครื่องจองจำเก่าออกแล้ว สร้าง เครื่องจองจำใหม่ขึ้นมาแทน เราเรียกข้อเปรียบเทียบอย่างนี้ว่า เป็นความโลภอัน ชั่วร้าย เพราะไม่มีผู้รับคำสั่งสอนใดจะช่วยผู้สอนได้’ นี่คือนิพพานประเภทที่ ๓ ซึ่ง สมควรถูกทักท้วง ทั้งการทักท้วงของผู้ทักท้วงศาสดาประเภทนี้ก็จัดว่าจริงแท้ เป็นธรรม ไม่มีโทษ

โลหิจจะ ศาสดา ๓ ประเภทเหล่านี้แล สมควรถูกทักท้วง ทั้งการทักท้วงของ ผู้ทักท้วงศาสดาเห็นปานนี้ก็จัดว่าจริงแท้ เป็นธรรม ไม่มีโทษ”

ศาสดาที่ไม่สมควรถูกทักท้วง

[๕๑๖] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ โลหิจจพราหมณ์ทูลถามว่า “ท่าน พระโคตม ศาสดาซึ่งไม่สมควรถูกทักท้วงมีบ้างไหม”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “โลหิจจะ ศาสดาซึ่งไม่สมควรถูกทักท้วงมีอยู่”
เขาทูลถามว่า “ศาสดาประเภทนี้เป็นเช่นไร ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “โลหิจจะ ตถาคตอุบัติขึ้นมาในโลกนี้ เป็นพระ อรหันต์ ตรัสรู้ด้วยตนเองโดยชอบ ฯลฯ^๑ (พึงนำข้อความเต็มในสามัญญผลสูตรมา ใส่ไว้ในที่นี้) ภิกษุชื่อว่าสมบุรณด้วยศีลเป็นอย่างนี้แล ฯลฯ บรรลุปฐมฌานอยู่
โลหิจจะ ศาสดาที่สาวกได้บรรลุคุณวิเศษอันยอดเยี่ยมเห็นปานนี้ไม่สมควรถูกทัก ท้วง การทักท้วงของผู้ทักท้วงศาสดาเห็นปานนี้ก็จัดว่าไม่จริง ไม่แท้ ไม่เป็นธรรม

เชิงอรรถ :

^๑ ความเต็มเหมือนในสามัญญผลสูตร ข้อ ๑๙๔-๒๑๒ และควรดูเทียบจนถึงข้อ ๒๔๘

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑๒.โลหิจจสูตร]

โลหิจจพราหมณ์ประกาศตนเป็นอุบาสก

มีโทษ ฯลฯ บรรลพุดิยมานอยู่ บรรลุดติยมานอยู่ บรรลุดตถมานอยู่ โลหิจจะ ศาสดาที่สาวกได้บรรลคุณวิเศษอันยอดเยี่ยมเห็นปานนี้ไม่ควรจะถูกทักท้วง การทักท้วงของผู้ทักท้วงศาสดาเห็นปานนี้ก็จัดว่าไม่จริง ไม่แท้ ไม่เป็นธรรม มีโทษ ฯลฯ น้อมจิตไปเพื่อญาณทัสสนะ โลหิจจะ ศาสดาที่สาวกได้บรรลคุณวิเศษอันยอดเยี่ยมเห็นปานนี้ไม่ควรจะถูกทักท้วง การทักท้วงของผู้ทักท้วงศาสดาเห็นปานนี้ก็จัดว่าไม่จริง ไม่แท้ ไม่เป็นธรรม มีโทษ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป โลหิจจะ ศาสดาที่สาวกได้บรรลคุณวิเศษอันยอดเยี่ยมเห็นปานนี้ไม่ควรจะถูกทักท้วง การทักท้วงของผู้ทักท้วงศาสดาเห็นปานนี้ก็จัดว่าไม่จริง ไม่แท้ ไม่เป็นธรรม มีโทษ”

โลหิจจพราหมณ์ประกาศตนเป็นอุบาสก

[๕๑๗] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ โลหิจจพราหมณ์ได้กราบทูลว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม ข้าพระองค์กำลังจะตกเหวคืออนรก แต่ท่านพระโคตมช่วยจุดให้กลับขึ้นมายืนอยู่บนที่มั่น เปรียบเหมือนคนผู้หนึ่งคว่ำผมของอีกคนหนึ่งซึ่งกำลังจะตกเหวแล้วจุดให้กลับขึ้นมายืนอยู่บนที่มั่น ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาษิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาษิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านพระโคตมทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของทีคว้า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดโดยตั้งใจว่า คนมีตาดีจักเห็นรูปได้ ข้าพระองค์นี้ขอถึงท่านพระโคตม พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

โลหิจจสูตรที่ ๑๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค [๑๓.เตวิขชสูตร]
ว่าด้วยเรื่องไตรเพท

๑๓. เตวิขชสูตร

ว่าด้วยเรื่องไตรเพท

[๕๑๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคว้นโกศล พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์
หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป เสด็จถึงหมู่บ้านพราหมณ์ของชาวโกศลชื่อมนสากุญ
ประทับอยู่ ณ อัมพวัน ใกล้ฝั่งแม่น้ำอจิรวดี ด้านเหนือหมู่บ้านมนสากุญ

[๕๑๙] สมัยนั้น ในหมู่บ้านมนสากุญ มีพราหมณ์มหาศาลผู้มีชื่อเสียง
มาพักอาศัยอยู่หลายคน คือ ^๑จังกิพราหมณ์ ตารุกขพราหมณ์ โปกขรชาติพราหมณ์
ชาณสโสนิพราหมณ์ โดเทยพราหมณ์^๒ และยังมีพราหมณ์มหาศาลผู้มีชื่อเสียง
คนอื่น ๆ อีก

[๕๒๐] ครั้งนั้น วาเสฏฐมาณพกับภาร์ทวาชมาณพไปเดินเล่น สนทนากันใน
เรื่องทางและไม่ใช่ทาง วาเสฏฐมาณพกล่าวอย่างนี้ว่า “ทางที่โปกขรชาติพราหมณ์
บอกไว้เท่านั้นเป็นทางตรง เป็นทางเดินตรงไป เป็นทางนำออก นำผู้เดินตามไปสู่
ความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพระพรหมได้”

ฝ่ายภาร์ทวาชมาณพกล่าวอย่างนี้ว่า “ทางที่ตารุกขพราหมณ์บอกไว้เท่านั้น
เป็นทางตรง เป็นทางเดินตรงไป เป็นทางนำออก นำผู้เดินตามไปสู่ความเป็นผู้
ร่วมกับพระพรหมได้”

วาเสฏฐมาณพไม่อาจให้ภาร์ทวาชมาณพยินยอมได้ ฝ่ายภาร์ทวาชมาณพก็ไม่
อาจให้วาเสฏฐมาณพยินยอมได้เช่นกัน

[๕๒๑] วาเสฏฐมาณพจึงบอกภาร์ทวาชมาณพว่า “ภาร์ทวาชะ ก็พระสมณ-
โคดมพระองค์นี้เป็นศากยบุตร ผนวจแล้วจากศากยตระกูล ประทับอยู่ที่อัมพวัน
ใกล้ฝั่งแม่น้ำอจิรวดี ด้านเหนือหมู่บ้านมนสากุญ ท่านพระโคดมนี้มีกิตติศัพท์อัน

เชิงอรรถ :

^{๑-๒} จังกิพราหมณ์อยู่ที่หมู่บ้านโอปาสาทะ ตารุกขพราหมณ์อยู่ที่หมู่บ้านอิจฉานังคละ โปกขรชาติพราหมณ์
อยู่ที่เมืองอุกกุญชะ ชาณสโสนิพราหมณ์อยู่ที่กรุงสาวัตถี โดเทยพราหมณ์อยู่ที่หมู่บ้านตฺทิ (ที.สี.อ.
๕๑๙/๓๓๒)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๙ หน้า : ๒๓๐ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค [๑๓.เตวิขชสูตร]
ว่าด้วยเรื่องทางและไม่ใช่ทาง

งามขจรไปอย่างนี้ว่า ‘แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ ฯลฯ^๑ เป็นพระผู้มีพระภาค’ ภารัทวาชะ มาเกิด พวกเราจะไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดมด้วยกัน ทูลถามเรื่องนี้แล้วทรงจำข้อความตามที่ พระสมณโคดมตรัสตอบแก่พวกเรา”

ภารัทวาชมาณพรับคำของวาเสฏฐมาณพแล้ว

ว่าด้วยเรื่องทางและไม่ใช่ทาง

[๕๒๒] วาเสฏฐมาณพและภารัทวาชมาณพ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึง ที่ประทับ สนทนากับพระผู้มีพระภาคพคุณเคยดีแล้ว นั่งลง ณ ที่สมควร วาเสฏฐมาณพได้ทูลถามว่า “ท่านพระโคดม ขอประทานวโรกาสเถิด เมื่อข้า พระองค์ทั้งสองไปเดินเล่น ได้สนทนากันในเรื่องทางและไม่ใช่ทาง ข้าพระองค์กล่าว อย่างนี้ว่า ‘ทางที่โปกขรชาติพราหมณ์บอกไว้เท่านั้นเป็นทางตรง เป็นทางเดินตรงไป เป็นทางนำออก นำผู้เดินตามไปสู่ความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพระพรหมได้’ ภารัทวาชมาณพ กลับกล่าวอย่างนี้ว่า ‘ทางที่ตารุกขพราหมณ์บอกไว้เท่านั้นเป็นทางตรง เป็นทางเดิน ตรงไป เป็นทางนำออก นำผู้เดินตามไปสู่ความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพระพรหมได้’ ท่าน พระโคดม ในเรื่องนี้ยังมีการถือผิดกัน กล่าวผิดกัน กล่าวต่างกันอยู่”

[๕๒๓] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “วาเสฏฐะ เธอกล่าวอย่างนี้ว่า ‘ทางที่ โปกขรชาติพราหมณ์บอกไว้เท่านั้นเป็นทางตรง เป็นทางเดินตรงไป เป็นทางนำออก นำผู้เดินตามไปสู่ความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพระพรหมได้’ ภารัทวาชมาณพกลับกล่าว อย่างนี้ว่า ‘ทางที่ตารุกขพราหมณ์บอกไว้เท่านั้นเป็นทางตรง เป็นทางเดินตรงไป เป็นทางนำออก นำผู้เดินตามไปสู่ความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพระพรหมได้’ พวกเธอถือ ผิดกันในเรื่องไหน กล่าวผิดกันในเรื่องไหน กล่าวต่างกันในเรื่องไหน”

[๕๒๔] วาเสฏฐมาณพกราบทูลว่า “ในเรื่องทางและไม่ใช่ทาง ท่านพระโคดม พวกพราหมณ์ทั้งหลาย คือ พวกอัทธิยพราหมณ์ พวกติดัตตริยพราหมณ์ พวก ฉันทโทกพราหมณ์ พวกพวหาริชณพราหมณ์บัญญัติทางไว้ต่างกันก็จริง ถึงกระนั้น

เชิงอรรถ :

^๑ ความเต็มเหมือนในข้อ ๒๕๕

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑๓.เตวิขสูตร]

ความชวนชวายเป็นวาเสฏฐมาณพ

ทางทั้งปวงก็ล้วนเป็นทางนำออก นำผู้เดินตามไปสู่ความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพระพรหมได้
เปรียบเหมือนในที่ใกล้หมู่บ้านหรือนิคม ถึงจะมีทางอยู่หลายเส้นทางก็จริง ถึงกระนั้น
ทุกเส้นทางก็มาบรรจบกันที่กลางหมู่บ้านนั่นเอง ฉะนั้นใด พวกพราหมณ์ทั้งหลาย
คือ พวกอัทธริยพราหมณ์ พวกติดตริยพราหมณ์ พวกฉันทกพราหมณ์ พวก
พวหาริขณพราหมณ์บัญญัติทางไว้ต่างกันก็จริง ถึงกระนั้น ทางทั้งปวงก็ล้วนเป็นทาง
นำออก นำผู้เดินตามไปสู่ความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพระพรหมได้ ฉะนั้น

ความชวนชวายเป็นวาเสฏฐมาณพ

[๕๒๕] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วาเสฏฐะ เธอกล่าววาทะทางเหล่านั้น
นำออกได้หรือ”

เขาทูลตอบว่า “ท่านพระโคตม ข้าพระองค์กล่าววาทะนำออกได้”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วาเสฏฐะ เธอกล่าววาทะทางเหล่านั้นนำออกได้หรือ”

เขาทูลตอบว่า “ท่านพระโคตม ข้าพระองค์กล่าววาทะนำออกได้”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วาเสฏฐะ เธอกล่าววาทะทางเหล่านั้นนำออกได้หรือ”

เขาทูลตอบว่า “ท่านพระโคตม ข้าพระองค์กล่าววาทะนำออกได้”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วาเสฏฐะ บรรดาพราหมณ์ผู้ได้ไตรเพท มี
พราหมณ์แม่สักคนหนึ่งใหม่ที่เคยเห็นพรหมพอจะอ้างเป็นพยานได้”

เขาทูลตอบว่า “ไม่มีเลย ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วาเสฏฐะ มีอาจารย์ของพราหมณ์ผู้ได้ไตรเพท
แม่สักคนหนึ่งใหม่ที่เคยเห็นพรหมพอจะอ้างเป็นพยานได้”

เขาทูลตอบว่า “ไม่มีเลย ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วาเสฏฐะ มีปาจารย์ของอาจารย์ของพราหมณ์ผู้
ได้ไตรเพทแม่สักคนหนึ่งใหม่ที่เคยเห็นพรหมพอจะอ้างเป็นพยานได้”

เขาทูลตอบว่า “ไม่มีเลย ท่านพระโคตม”

พระสดับตันตปิฎก ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค [๑๓.เตวิขชสูตร]

ความชวนชวายเป็นวาเสฏฐมาณพ

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วาเสฏฐะ มีอาจารย์ของพราหมณ์ผู้ใดไทรเพทสักคนหนึ่งใหม่ที่เป็นอาจารย์สืบทอดกันมาเจ็ดชั่วคนซึ่งเคยเห็นพรหมพอจะอ้างเป็นพยานได้”

เขาทูลตอบว่า “ไม่มีเลย ท่านพระโคตม”

[๕๒๖] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วาเสฏฐะ พวกฤๅษีผู้เป็นบูรพาจารย์ของพราหมณ์ผู้ใดไทรเพท ได้แก่ ฤๅษีอัญญกะ ฤๅษีวามกะ ฤๅษีวามเทวะ ฤๅษีเวสสามิตร ฤๅษีมัตตคคิ ฤๅษีอังคีรส ฤๅษีภาร์ทวาชะ ฤๅษีวาเสฏฐะ ฤๅษีกัสสปะ และฤๅษีภค ซึ่งเป็นผู้ผูกมนตร์บอมนตร์ที่พวกพราหมณ์ผู้ใดไทรเพทในเวลาขึ้นขีบตามกล่อมตามซึ่งบทมนตร์เก่าที่ท่านขึ้นไว้กล่อมไว้ รวบรวมไว้ กล่าวได้ถูกต้องตามที่ท่านกล่าวไว้ บอกได้ถูกต้องตามที่ท่านบอกไว้ แม้ฤๅษีเหล่านั้นมีใหม่ทีกล่าวอย่างนี้ว่า พวกเราเห็นพระพรหมนั้นว่าอยู่ที่ใด โดยที่ใด หรืออยู่ภพใด”

เขาทูลตอบว่า “ไม่มีเลย ท่านพระโคตม”

[๕๒๗] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วาเสฏฐะ ที่กล่าวมานี้สรุปได้ว่า บรรดาพราหมณ์ผู้ใดไทรเพทไม่มีเลยแม้สักคนเดียวที่เคยเห็นพรหมพอจะอ้างเป็นพยานได้ แม้อาจารย์ของพราหมณ์ผู้ใดไทรเพทก็ไม่มีเลยแม้สักคนเดียวที่เคยเห็นพรหมพอจะอ้างเป็นพยานได้ แม้ปจารย์ของอาจารย์ของพราหมณ์ผู้ใดไทรเพทก็ไม่มีเลยแม้สักคนเดียวที่เคยเห็นพรหมพอจะอ้างเป็นพยานได้ อาจารย์ของพราหมณ์ผู้ใดไทรเพทที่เป็นอาจารย์สืบทอดกันมาเจ็ดชั่วคนก็ไม่มีเลยแม้สักคนเดียวที่เคยเห็นพรหมพอจะอ้างเป็นพยานได้ พวกฤๅษีผู้เป็นบูรพาจารย์ของพราหมณ์ผู้ใดไทรเพท ได้แก่ ฤๅษีอัญญกะ ฤๅษีวามกะ ฤๅษีวามเทวะ ฤๅษีเวสสามิตร ฤๅษีมัตตคคิ ฤๅษีอังคีรส ฤๅษีภาร์ทวาชะ ฤๅษีวาเสฏฐะ ฤๅษีกัสสปะ และฤๅษีภค ซึ่งเป็นผู้ผูกมนตร์บอมนตร์ที่พวกพราหมณ์ผู้ใดไทรเพทในเวลาขึ้นขีบตามกล่อมตามซึ่งบทมนตร์เก่าที่ท่านขึ้นไว้กล่อมไว้รวบรวมไว้ กล่าวได้ถูกต้องตามที่ท่านกล่าวไว้ บอกได้ถูกต้องตามที่ท่านบอกไว้ แม้ฤๅษีเหล่านั้นก็ไม่มีเลยทีกล่าวอย่างนี้ว่า ‘พวกเราเห็นพระพรหมนั้นว่าอยู่ที่ใด โดยที่ใด หรืออยู่ภพใด’ พราหมณ์ผู้ใดไทรเพทเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ‘พวกเราไม่รู้ พวกเราไม่เห็น แต่พวกเราแสดงทางเพื่อความเป็นผู้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค [๑๓.เตวิขขสูตร]

ความชวนชวายเป็นวาเสฏฐมาณพ

อยู่ร่วมกับพระพรหมว่า ทางนี้เท่านั้นเป็นทางตรง เป็นทางเดินตรงไป เป็นทางนำออก นำผู้เดินตามไปสู่ความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพระพรหมได้”

[๕๒๘] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วาเสฏฐะ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เมื่อเป็นเช่นนี้ ภาษิตของพราหมณ์ผู้ได้ไตรเพทถือว่าเลื่อนลอย^๑ มิใช่หรือ”

เขาทูลตอบว่า “ท่านพระโคตม เมื่อเป็นเช่นนี้ ภาษิตของพราหมณ์ผู้ได้ไตรเพทถือว่าเลื่อนลอยแน่นอน”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ถูกละ วาเสฏฐะ การที่พราหมณ์ผู้ได้ไตรเพทซึ่งไม่รู้ไม่เห็นพรหม แต่กลับแสดงทางเพื่อความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพรหมว่า ‘ทางนี้เท่านั้นเป็นทางตรง เป็นทางเดินตรงไป เป็นทางนำออก นำผู้เดินตามไปสู่ความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพระพรหมได้’ นั้นไม่ใช่ฐานะที่เป็นไปได้”

[๕๒๙] วาเสฏฐะ ภาษิตของพราหมณ์ผู้ได้ไตรเพทเหมือนคนตามอดเข้าแถว เกาะหลังกัน คนอยู่หัวแถว คนอยู่กลางแถว และคนอยู่ปลายแถวต่างก็มองไม่เห็น ภาษิตของพราหมณ์ผู้ได้ไตรเพทเหล่านั้นช่างน่าขบขัน ต่ำต้อย เหลวไหล ไร้สาระ

[๕๓๐] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วาเสฏฐะ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร พราหมณ์ผู้ได้ไตรเพทมองเห็นดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ขึ้นลงเหมือนคนเหล่าอื่น แต่ก็ยังอ้วนอวอนขึ้นชมประนมมือนอบน้อมเดินเวียนอยู่”

เขาทูลตอบว่า “เป็นเช่นนั้น ท่านพระโคตม พราหมณ์ผู้ได้ไตรเพทมองเห็นดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ขึ้นลงเหมือนคนเหล่าอื่น แต่ก็ยังอ้วนอวอนขึ้นชมประนมมือนอบน้อมเดินเวียนอยู่”

[๕๓๑] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วาเสฏฐะ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร พราหมณ์ผู้ได้ไตรเพทมองเห็นดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ขึ้นลงเหมือนคนเหล่าอื่น แต่ก็ยังอ้วนอวอนขึ้นชมประนมมือนอบน้อมเดินเวียนอยู่ พราหมณ์เหล่านั้นจะสามารถแสดงทางไปอยู่ร่วมกับดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ว่า ทางนี้เท่านั้นเป็นทาง

เชิงอรรถ :

^๑ เลื่อนลอย (อปฺปภาฎิหิรคต) หมายถึง เป็นคำที่ไม่มีปฎิหาริย ขาดเหตุผลที่จะจูงใจฝ่ายตรงข้ามให้เชื่อถือ หรือยินยอมได้ [ที.สี.ฎีกา(อภิณว.) ๒/๔๒๕/๔๙๓]

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑๓.เตวิขยสูตร]

ความชวนชวายเป็นวาเสฏฐมาณพ

ตรง เป็นทางเดินตรงไป เป็นทางนำออก นำผู้เดินตามไปสู่ความเป็นผู้อยู่ร่วมกับ
ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ได้ละหรือ”

เขาทูลตอบว่า “หามิได้ ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “วาเสฏฐะ ที่กล่าวมานี้สรุปได้ว่า พราหมณ์ผู้ได้
ไตรเพทมองเห็นดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ขึ้นลงเหมือนคนเหล่านี้น แต่ก็ยังอ้อนวอน
ขึ้นชมประณมมีนอบน้อมเดินเวียนอยู่ พราหมณ์เหล่านั้นไม่สามารถแสดงทาง
ไปอยู่ร่วมกับดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ได้ว่า ทางนี้เท่านั้นเป็นทางตรง เป็นทางเดิน
ตรงไป เป็นทางนำออก นำผู้เดินตามไปสู่ความเป็นผู้อยู่ร่วมกับดวงจันทร์และ
ดวงอาทิตย์ได้

[๕๓๒] วาเสฏฐะ ที่กล่าวมานี้สรุปได้ว่า ไม่มีพราหมณ์ผู้ได้ไตรเพทที่เคยเห็น
พรหมพอจะอ้างเป็นพยานได้ ไม่มีอาจารย์ของพราหมณ์ผู้ได้ไตรเพทที่เคยเห็น
พรหมพอจะอ้างเป็นพยานได้ ไม่มีอาจารย์ของอาจารย์ของพราหมณ์ผู้ได้ไตรเพทที่
เคยเห็นพรหมพอจะอ้างเป็นพยานได้ ไม่มีอาจารย์ของพราหมณ์ผู้ได้ไตรเพทที่เป็น
อาจารย์สืบทอดกันมาเจ็ดชั่วคนซึ่งเคยเห็นพรหมพอจะอ้างเป็นพยานได้ พวกฤๅษี
ผู้เป็นบูรพาจารย์ของพราหมณ์ผู้ได้ไตรเพท ได้แก่ ฤๅษีอัญญกะ ฤๅษีวามกะ ฤๅษี
วามเทวะ ฤๅษีเวสสามิตร ฤๅษียมตัคคิ ฤๅษีอังคีรส ฤๅษีภาร์ทวาชะ ฤๅษีวาเสฏฐะ
ฤๅษีกัสสปะ และฤๅษีภค ซึ่งเป็นผู้ผู้กมนตรับอกมนตรีที่พวกพราหมณ์ผู้ได้ไตรเพท
ในเวลานี้ขับตามกล่อมตามซึ่งบทมนตร์เก่าที่ท่านขับไว้กล่อมไว้รวบรวมไว้ กล่าว
ได้ถูกต้องตามที่ท่านกล่าวไว้ บอกได้ถูกต้องตามที่ท่านบอกไว้ แม้ฤๅษีเหล่านั้นก็ไม่มี
เลยที่กล่าวอย่างนี้ว่า ‘พวกเรา’ พวกเราเห็นพระพรหมนั้นว่าอยู่ที่ใด โดยที่ใด
หรืออยู่ภพใด’ พราหมณ์ผู้ได้ไตรเพทเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ‘พวกเราไม่รู้ พวกเรา
ไม่เห็น แต่พวกเราแสดงทางเพื่อความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพระพรหมว่า ทางนี้เท่านั้น
เป็นทางตรง เป็นทางเดินตรงไป เป็นทางนำออก นำผู้เดินตามไปสู่ความเป็นผู้อยู่
ร่วมกับพระพรหมได้’

[๕๓๓] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วาเสฏฐะ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร
เมื่อเป็นเช่นนี้ ภาสิตของพราหมณ์ผู้ได้ไตรเพทถือว่าเลื่อนลอยมิใช่หรือ”

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค [๑๓.เตวิขสูตร]

เปรียบด้วยชายหลงรักหญิงงามแห่งชนบท

เขาทูลตอบว่า “ท่านพระโคดม เมื่อเป็นเช่นนี้ ภาชิตของพราหมณ์ผู้ใด ไตรเพทถือว่าเลื่อนลอยแน่นอน”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ถูกละ วาเสฏฐะ การที่พราหมณ์ผู้ใดไตรเพทซึ่งไม่รู้ไม่เห็นพรหม แต่กลับแสดงทางเพื่อความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพรหมว่า ‘ทางนี้เท่านั้น เป็นทางตรง เป็นทางเดินตรงไป เป็นทางนำออก นำผู้เดินตามไปสู่ความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพระพรหมได้’ นั้นมิใช่ฐานะที่เป็นไปได้”

เปรียบด้วยชายหลงรักหญิงงามแห่งชนบท

[๕๓๔] วาเสฏฐะ เปรียบเหมือนชายคนหนึ่งปรารถนาถึงหญิงสาวอย่างนี้ว่า ‘เราปรารถนารักใคร่หญิงงามแห่งชนบทนี้’ คนจะถามเขาว่า ‘พ่อคุณ เธอรู้จักหญิงคนนั้นหรือว่าเป็นนางกษัตริย์ นางพราหมณ์ นางแพศย์ หรือนางศูทร’ เมื่อถูกถามอย่างนี้เขาจะตอบว่า ‘ไม่รู้จัก’ จะถูกถามต่อไปว่า ‘เธอรู้จักหญิงคนนั้นหรือว่ามีชื่อ ตระกูล สูง ต่ำ สั้น ทัด ต่ำ คล้ำ หรือผิวเหลือง อยู่ในบ้าน นิคม หรือเมืองโน้น’ เมื่อถูกถามอย่างนี้เขาจะตอบว่า ‘ไม่รู้จัก’ จะถูกถามต่อไปว่า ‘เธอปรารถนารักใคร่หญิงที่ไม่รู้จักทั้งไม่เคยเห็นอย่างนั้นหรือ’ เมื่อถูกถามอย่างนี้ เขาจะตอบว่า ‘ใช่’

[๕๓๕] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วาเสฏฐะ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เมื่อเป็นเช่นนี้ คำพูดของชายผู้นั้นถือว่าเลื่อนลอยมิใช่หรือ”

เขาทูลตอบว่า “ท่านพระโคดม เมื่อเป็นเช่นนี้ คำพูดของชายผู้นั้นถือว่าเลื่อนลอยแน่นอน”

[๕๓๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อย่างนั้นเหมือนกัน วาเสฏฐะ ที่กล่าวมานี้สรุปได้ว่า ไม่มีพราหมณ์ผู้ใดไตรเพทที่เคยเห็นพรหมพอจะอ้างเป็นพยานได้ ไม่มีอาจารย์ของพราหมณ์ผู้ใดไตรเพทที่เคยเห็นพรหมพอจะอ้างเป็นพยานได้ ไม่มีปาจารย์ของอาจารย์ของพราหมณ์ผู้ใดไตรเพทที่เคยเห็นพรหมพอจะอ้างเป็นพยานได้ ไม่มีอาจารย์ของพราหมณ์ผู้ใดไตรเพทที่เป็นอาจารย์สืบทอดกันมาเจ็ดชั่วคนที่เคย

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค [๑๓.เตวิขขสูตร]
เปรียบด้วยคนสร้างบันได

เห็นพรหมพอจะอ้างเป็นพยานได้ ฯลฯ พรหมณผู้ได้ไตรเพทเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า 'พวกเราไม่รู้ พวกเราไม่เห็น แต่พวกเราแสดงทางเพื่อความเป็นผู้ยู่ร่วมกับพระพรหมว่า ทางนี้เท่านั้นเป็นทางตรง เป็นทางเดินตรงไป เป็นทางนำออก นำผู้เดินตามไปสู่ความเป็นผู้ยู่ร่วมกับพระพรหมได้'

[๕๓๗] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า "วาเสฏฐะ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไรเมื่อเป็นเช่นนี้ ภาษิตของพรหมณผู้ได้ไตรเพทถือว่าเลื่อนลอยมิใช่หรือ"

เขาทูลตอบว่า "ท่านพระโคตม เมื่อเป็นเช่นนี้ ภาษิตของพรหมณผู้ได้ไตรเพทถือว่าเลื่อนลอยแน่นอน"

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ถูกละ วาเสฏฐะ การที่พรหมณผู้ได้ไตรเพทซึ่งไม่รู้ไม่เห็นพรหม แต่กลับแสดงทางเพื่อความเป็นผู้ยู่ร่วมกับพรหมว่า 'ทางนี้เท่านั้นเป็นทางตรง เป็นทางเดินตรงไป เป็นทางนำออก นำผู้เดินตามไปสู่ความเป็นผู้ยู่ร่วมกับพระพรหมได้' นั้นมิใช่ฐานะที่เป็นไปได้"

เปรียบด้วยคนสร้างบันได

[๕๓๘] วาเสฏฐะ เปรียบเหมือนบุรุษทำบันไดที่หนทางใหญ่สี่แพร่งเพื่อขึ้นปราสาท คนจะถามเขาว่า 'พ่อคุณ เธอจะทำบันไดขึ้นปราสาท เธอรู้จักปราสาทนั้นหรือว่า ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก ทิศใต้ ทิศตะวันตก หรือทิศเหนือ มีขนาดสูง ต่ำ หรือปานกลาง' เมื่อถูกถามอย่างนี้เขาจะตอบว่า 'ยังไม่รู้จัก' จะถูกถามต่อไปว่า 'เธอจะทำบันไดขึ้นปราสาทที่ยังไม่เคยรู้จักทั้งไม่เคยเห็นอย่างนั้นหรือ' เมื่อถูกถามอย่างนี้ เขาจะตอบว่า 'ใช่'

[๕๓๙] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า "วาเสฏฐะ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไรเมื่อเป็นเช่นนี้ คำพูดของชายผู้นั้นถือว่าเลื่อนลอยมิใช่หรือ"

เขาทูลตอบว่า "ท่านพระโคตม เมื่อเป็นเช่นนี้ คำพูดของชายผู้นั้นถือว่าเลื่อนลอยแน่นอน"

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค [๑๓.เตวิขขสูตร]
เปรียบด้วยแม่น้ำอจิรวดี

[๕๔๐] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อย่างนั้นเหมือนกัน วาเสฏฐะ ที่กล่าวมานี้สรุปได้ว่า ไม่มีพรหมณ์ผู้ใดใดโรเพทที่เคยเห็นพรหมพอจะอ้างเป็นพยานได้ ไม่มีอาจารย์ของพรหมณ์ผู้ใดใดโรเพทที่เคยเห็นพรหมพอจะอ้างเป็นพยานได้ ไม่มีปาจารย์ของอาจารย์ของพรหมณ์ผู้ใดใดโรเพทที่เคยเห็นพรหมพอจะอ้างเป็นพยานได้ ไม่มีอาจารย์ของพรหมณ์ผู้ใดใดโรเพทที่เป็นอาจารย์สืบทอดกันมาเจ็ดชั่วคนซึ่งเคยเห็นพรหมพอจะอ้างเป็นพยานได้ พวกฤๅษีผู้เป็นบูรพาจารย์ของพรหมณ์ผู้ใดใดโรเพท ได้แก่ ฤๅษีอัญญกะ ฤๅษีวามกะ ฤๅษีวามเทวะ ฤๅษีเวสสามิตร ฤๅษียมตคคิ ฤๅษีอังคีรส ฤๅษีภารัทวะชะ ฤๅษีวาเสฏฐะ ฤๅษีกัสสปะ และฤๅษีภคฺ ซึ่งเป็นผู้ผูกมนตร์บอมนตร์ที่พวกพรหมณ์ผู้ใดใดโรเพทในเวลานี้ขับตามกล่อมตามซึ่งบทมนตร์เก่าที่ท่านขับไว้กล่อมไว้รวบรวมไว้ กล่าวได้ถูกต้องตามที่ท่านกล่าวไว้บอกได้ถูกต้องตามที่ท่านบอกไว้ แม้ฤๅษีเหล่านั้นก็ไม่มีเลยที่กล่าวอย่างนี้ว่า ‘พวกเรา เราเห็นพรหมนั้นว่าอยู่ที่ใด โดยที่ใด หรืออยู่ภพใด’ พรหมณ์ผู้ใดใดโรเพทเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ‘พวกเราไม่รู้ พวกเราไม่เห็น แต่พวกเราแสดงทางเพื่อความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพระพรหมว่า ทางนี้เท่านั้นเป็นทางตรง เป็นทางเดินตรงไป เป็นทางนำออก นำผู้เดินตามไปสู่ความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพระพรหมได้’

[๕๔๑] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วาเสฏฐะ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไรเมื่อเป็นเช่นนี้ ภาษิตของพรหมณ์ผู้ใดใดโรเพทก็ถือว่าเลื่อนลอยมิใช่หรือ”

เขาทูลตอบว่า “ท่านพระโคตม เมื่อเป็นเช่นนี้ ภาษิตของพรหมณ์ผู้ใดใดโรเพทก็ถือว่าเลื่อนลอยแน่นอน”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ถูกละ วาเสฏฐะ การที่พรหมณ์ผู้ใดใดโรเพทซึ่งไม่รู้ไม่เห็นพรหม แต่กลับแสดงทางเพื่อความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพระพรหมว่า ‘ทางนี้เท่านั้นเป็นทางตรง เป็นทางเดินตรงไป เป็นทางนำออก นำผู้เดินตามไปสู่ความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพระพรหมได้’ นั้นมิใช่ฐานะที่เป็นไปได้”

เปรียบด้วยแม่น้ำอจิรวดี

[๕๔๒] วาเสฏฐะ เปรียบเหมือนแม่น้ำอจิรวดีมีน้ำเต็มเสมอฝั่ง นกกา(กัม) ตีมันกินได้ ชายคนหนึ่งต้องการจะข้ามฝั่ง แสวงหาฝั่ง ไปถึงฝั่ง ประสงค์จะข้าม เขายืนอยู่ที่ฝั่งนี้ตะโกนเรียกฝั่งโน้นว่า ‘ฝั่งโน้นจงเลื่อนมาฝั่งนี้ ๆ’

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค [๑๓.เตวิขชสูตร]
เปรียบด้วยแม่น้ำอจิรวดี

[๕๔๓] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วาเสฏฐะ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เพราะเหตุที่ชายผู้นั้นร้องเรียก อ้อนวอน ปรารภนา หรือสรรเสริญ ฟังโน้นของแม่น้ำอจิรวดีจะเลื่อนมายังฝั่งนี้ได้ไหม”

เขาทูลตอบว่า “ไม่ได้ ท่านพระโคตม”

[๕๔๔] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อย่างนั้นเหมือนกัน วาเสฏฐะ การที่พราหมณ์ผู้ได้ไตรเพทละธรรมที่ทำให้เป็นพราหมณ์^๑ กลับไปถือเอาธรรมที่ไม่ทำให้เป็นพราหมณ์มาประพฤติ กล่าวอย่างนี้ว่า ‘พวกเราร้องเรียกพระอินทร์ ร้องเรียกพระจันทร ร้องเรียกพระพิรุณ ร้องเรียกพระอิสาน ร้องเรียกพระปชบาดี ร้องเรียกพระพรหม ร้องเรียกพระมหิทธี’ วาเสฏฐะ การที่พราหมณ์ผู้ได้ไตรเพทเหล่านั้น ละธรรมที่ทำให้เป็นพราหมณ์ กลับไปถือเอาธรรมที่ไม่ทำให้เป็นพราหมณ์มาประพฤติ หลังจากตายแล้วจะถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพรหม เพราะการเรียกร้อง การอ้อนวอน การปรารภนา หรือการสรรเสริญ นั้นมิใช่ฐานะที่จะเป็นไปได้

[๕๔๕] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วาเสฏฐะ เปรียบเหมือนแม่น้ำอจิรวดีมีน้ำเต็มเสมอฝั่ง นกกา(กัม)ตีบกินได้ ชายคนหนึ่งต้องการข้ามไปฝั่งโน้น แต่กลับเอาเชือกเหนียวมัดแขนไหลหลังแน่นหนาอยู่ที่ฝั่งนี้ วาเสฏฐะ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร ชายคนนั้นจะข้ามแม่น้ำอจิรวดีได้ไหม”

เขาทูลตอบว่า “ไม่ได้ ท่านพระโคตม”

[๕๔๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อย่างนั้นเหมือนกัน วาเสฏฐะ กามคุณ^๒ ๕ ต่อไปนี้ ในวินัยของพระอริยะเรียกว่า ชื่อคางข้าง เครื่องจองจำข้าง กามคุณ ๕ อะไบบ้าง คือ รูปที่พึงรู้แจ้งด้วยตา อันน่าปรารถนารักใคร่พอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด เสียงที่พึงรู้แจ้งด้วยหู อันน่าปรารถนารักใคร่พอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด กลิ่นที่พึงรู้แจ้งด้วยจมูก อันน่าปรารถนารักใคร่พอใจ

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรมที่ทำให้เป็นพราหมณ์ (พราหมณ์การกา) ในที่นี้หมายถึง ศील ๕ ศील ๑๐ และกุศลกรรมบถ ๑๐ (ที.สี.อ. ๕๔๔-๕๔๕/๓๓๕)

^๒ กาม (สิ่งที่ทำให้เกิดความใคร่) และ คุณ (เครื่องผูกพันหรือพันธนาการ) [ที.สี.อ. ๕๔๖/๓๓๕] ฉะนั้น กามคุณ จึงหมายถึงสิ่งที่ผูกพันสัตว์ไว้คือกาม ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค [๑๓.เตวิขขสูตร]
เปรียบด้วยแม่น้ำอจิรวดี

ชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด รสที่พึงรู้แจ้งด้วยลิ้น อันน่าปรารถนารักใคร่
พอใจ ชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด โภภฏฐัพพะที่พึงรู้แจ้งด้วยกาย อันน่า
ปรารถนารักใคร่พอใจ ชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด

วาเสฏฐะ พราหมณ์ผู้ได้ไตรเพทผู้กำหนด สยบ หมกมุ่น มองไม่เห็นโทษ ไม่มี
ปัญญาที่จะสลัดออก บริโภคกามคุณ ๕ อย่างน้อยอยู่ การที่พราหมณ์ผู้ได้ไตรเพท
ละธรรมที่ทำให้เป็นพราหมณ์ กลับไปถือเอาธรรมที่ไม่ทำให้เป็นพราหมณ์มา
ประพฤติ กำหนด สยบ หมกมุ่น มองไม่เห็นโทษ ไม่มีปัญญาที่จะสลัดออก บริโภค
กามคุณ ๕ อยู่ ติดตรวนคือกาม หลังจากตายแล้วจะถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพรหม
นั้นมีใช้ฐานะที่จะเป็นไปได้

[๕๔๗] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วาเสฏฐะ เปรียบเหมือนแม่น้ำอจิรวดีมี
น้ำเต็มเสมอฝั่ง นกกา(กัม)ดื่มกินได้ ชายคนหนึ่งต้องการข้ามไปฝั่งโน้น แต่กลับนอน
คลุมโปงอยู่ที่ฝั่งนี้ วาเสฏฐะ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร ชายคนนั้นจะข้ามแม่น้ำ
อจิรวดีได้ไหม”

เขาทูลตอบว่า “ไม่ได้ ท่านพระโคตม”

[๕๔๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อย่างนั้นเหมือนกัน วาเสฏฐะ นิ वर्ณ ๕
ต่อไปนี้ ในวินัยของพระอริยะเรียกว่า เครื่องหน่วงเหนี่ยวบ้าง เครื่องกางกั้นบ้าง
เครื่องรัดรั้งบ้าง เครื่องตรึงตราบ้าง นิ वर्ณ ๕ อะไรบ้าง คือ กามฉันทะ พยาบาท
ถิ่นมิทระ อุทัจจกุกกุจจะ และวิจิกิจฉา วาเสฏฐะ นิ वर्ณ ๕ เหล่านี้แล ในวินัย
ของพระอริยะเรียกว่า เครื่องหน่วงเหนี่ยวบ้าง เครื่องกางกั้นบ้าง เครื่องรัดรั้งบ้าง
เครื่องตราตรึงบ้าง”

[๕๔๙] วาเสฏฐะ พราหมณ์ผู้ได้ไตรเพทถูกนิ वर्ณ ๕ เหล่านี้แลหน่วงเหนี่ยว
กางกั้น รัดรั้ง ตรึงเอาไว้แล้ว การที่พราหมณ์ผู้ได้ไตรเพทละธรรมที่ทำให้เป็น
พราหมณ์ กลับไปถือเอาธรรมที่ไม่ทำให้เป็นพราหมณ์มาประพฤติ ถูกนิ वर्ณ ๕
หน่วงเหนี่ยว กางกั้น รัดรั้ง ตรึงเอาไว้ หลังจากตายแล้วจะถึงความเป็นผู้อยู่ร่วม
กับพรหม นั้นมีใช้ฐานะที่จะเป็นไปได้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค [๑๓.เตวิขชสูตร]
เรื่องที่ตรัสเทียบเคียงระหว่างพรหมกับพราหมณ์

เรื่องที่ตรัสเทียบเคียงระหว่างพรหมกับพราหมณ์

[๕๕๐] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วาเสฏฐะ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เธอเคยได้ยินพราหมณ์ผู้แก่ผู้เฒ่าผู้เป็นอาจารย์และปาจารย์กล่าวว่อย่างไร พรหมมีเครื่องเกาะเกี่ยว(ภรรยา) หรือไม่มีเครื่องเกาะเกี่ยว”

เขาทูลตอบว่า “ไม่มีเครื่องเกาะเกี่ยว ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “พรหมคิดจองเวรหรือไม่คิดจองเวร”

เขาทูลตอบว่า “ไม่คิดจองเวร ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “พรหมคิดเบียดเบียนหรือไม่คิดเบียดเบียน”

เขาทูลตอบว่า “ไม่คิดเบียดเบียน ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “พรหมมีจิตเศร้าหมองหรือมีจิตไม่เศร้าหมอง”

เขาทูลตอบว่า “มีจิตไม่เศร้าหมอง ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “พรหมบังคับจิตให้อยู่ในอำนาจได้หรือบังคับจิตให้อยู่ในอำนาจไม่ได้”

เขาทูลตอบว่า “บังคับจิตให้อยู่ในอำนาจได้ ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วาเสฏฐะ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร พราหมณ์ผู้ใดได้ตรึงเพทมีเครื่องเกาะเกี่ยวหรือไม่มีเครื่องเกาะเกี่ยว”

เขาทูลตอบว่า “มีเครื่องเกาะเกี่ยว ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “พราหมณ์คิดจองเวรหรือไม่คิดจองเวร”

เขาทูลตอบว่า “คิดจองเวร ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “พราหมณ์คิดเบียดเบียนหรือไม่คิดเบียดเบียน”

เขาทูลตอบว่า “คิดเบียดเบียน ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “พราหมณ์มีจิตเศร้าหมองหรือมีจิตไม่เศร้าหมอง”

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค [๑๓.เตวิขสูตร]

เรื่องที่ตรัสเทียบเคียงระหว่างพรหมกับพราหมณ์

เขาทูลตอบว่า “มีจิตเศร้าหมอง ท่านพระโคดม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “พราหมณ์บังคับจิตให้อยู่ในอำนาจได้หรือบังคับจิตให้อยู่ในอำนาจไม่ได้”

เขาทูลตอบว่า “บังคับจิตให้อยู่ในอำนาจไม่ได้ ท่านพระโคดม”

[๕๕๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “วาเสฏฐะ ที่กล่าวมานี้สรุปได้ว่า พราหมณ์ผู้ใดใดรเพทยังมีเครื่องเกาะเกี่ยว แต่พรหมไม่มีเครื่องเกาะเกี่ยว ดังนั้น จะเปรียบเทียบพราหมณ์ผู้ใดใดรเพทที่ยังมีเครื่องเกาะเกี่ยว กับพรหมผู้ไม่มีเครื่องเกาะเกี่ยวได้ละหรือ”

เขาทูลตอบว่า “เปรียบเทียบกันไม่ได้ ท่านพระโคดม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ถูกละ วาเสฏฐะ การที่พราหมณ์ผู้ใดใดรเพทเหล่านั้นซึ่งยังมีเครื่องเกาะเกี่ยว หลังจากตายแล้วจะถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพรหมผู้ไม่มีเครื่องเกาะเกี่ยว นั้นมีไขฐานะที่จะเป็นไปได้ วาเสฏฐะ พราหมณ์ผู้ใดใดรเพทยังคิดจองเวร แต่พรหมไม่คิดจองเวร ดังนั้น จะเปรียบเทียบพราหมณ์ผู้ใดใดรเพทที่ยังคิดจองเวรกับพรหมผู้ไม่คิดจองเวรได้ละหรือ”

เขาทูลตอบว่า “เปรียบเทียบกันไม่ได้ ท่านพระโคดม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “พราหมณ์ผู้ใดใดรเพทยังคิดเบียดเบียน แต่พรหมไม่คิดเบียดเบียน ดังนั้น จะเปรียบเทียบพราหมณ์ผู้ใดใดรเพทที่ยังคิดเบียดเบียนกับพรหมผู้ไม่คิดเบียดเบียนได้ละหรือ”

เขาทูลตอบว่า “เปรียบเทียบกันไม่ได้ ท่านพระโคดม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “พราหมณ์ผู้ใดใดรเพทยังมีจิตเศร้าหมอง แต่พรหมมีจิตไม่เศร้าหมอง ดังนั้น จะเปรียบเทียบพราหมณ์ผู้ใดใดรเพทที่ยังมีจิตเศร้าหมองกับพรหมผู้มีจิตไม่เศร้าหมองได้ละหรือ”

เขาทูลตอบว่า “เปรียบเทียบกันไม่ได้ ท่านพระโคดม”

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค [๑๓.เตวิขชสูตร]

เรื่องที่ตรัสเทียบเคียงระหว่างพรหมกับพราหมณ์

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “พราหมณ์ผู้ใดไตรเพทยังบังคับจิตให้อยู่ในอำนาจไม่ได้ แต่พรหมบังคับจิตให้อยู่ในอำนาจได้ ดังนั้น จะเปรียบเทียบพราหมณ์ผู้ใดไตรเพทที่ยังบังคับจิตให้อยู่ในอำนาจไม่ได้กับพรหมผู้บังคับจิตให้อยู่ในอำนาจได้ละหรือ”

เขาทูลตอบว่า “เปรียบเทียบกันไม่ได้ ท่านพระโคดม”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ถูกละ วาเสฏฐะ การที่พราหมณ์ผู้ใดไตรเพทที่ยังบังคับจิตให้อยู่ในอำนาจไม่ได้ หลังจากตายแล้วจะถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพรหมผู้บังคับจิตอยู่ในอำนาจได้ นั้นมิใช่ฐานะที่เป็นไปได้

[๕๕๒] วาเสฏฐะ พราหมณ์ผู้ใดไตรเพทเหล่านั้นจมลงแล้วก็ยังคงจมอยู่ต่อไปในโลกนี้ เมื่อจมแล้ว ก็ถึงความย่อยยับ แต่ก็ยังเข้าใจว่า ตนข้ามไปได้ง่าย ๆ ดังนั้น เราจึงเรียกไตรเพทของพราหมณ์ผู้ใดไตรเพทว่า ป่าใหญ่คือไตรเพทบ้าง ดงกันดารคือไตรเพทบ้าง ความพินาศคือไตรเพทบ้าง”

[๕๕๓] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ วาเสฏฐมาณพกราบทูลว่า “ท่านพระโคดม ข้าพระองค์ได้ฟังมาว่า พระสมณโคดมทรงทราบทางไปเพื่อความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพระพรหม”

พระผู้มีพระภาคตรัสย้อนถามว่า “วาเสฏฐะ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร หมู่บ้านมนสากฐะอยู่ใกล้แค่นี้ ไม่ไกลไปจากนี้ใช่ไหม”

เขาทูลตอบว่า “เป็นเช่นนั้น ท่านพระโคดม”

[๕๕๔] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วาเสฏฐะ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร คนที่เติบโตมาในหมู่บ้านมนสากฐะนี้ เมื่อถูกถามถึงทางไปหมู่บ้านมนสากฐะที่เขาเพิ่งจะออกมา มีหรือที่เขาจะชักช้าหรือรือร้ออยู่”

เขาทูลตอบว่า “ไม่ชักช้าหรือรือร้อเลย ท่านพระโคดม เพราะเขาเติบโตมาในหมู่บ้านมนสากฐะ จึงรู้หนทางในหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “วาเสฏฐะ ผู้ที่เติบโตมาในหมู่บ้านมนสากฐะถูกถามถึงทางไปหมู่บ้านนั้นก็ยิ่งอาจจะชักช้าหรือรือร้ออยู่บ้าง แต่(เรา)ตถาคตถูกถามถึง

พระสดับตปิฎก ที่ขนิทาย สีลขันธวรรค [๑๓.เตวิขชสูตร]
ทรงแสดงทางไปพรหมโลก

พรหมโลกหรือข้อปฏิบัติที่พาไปพรหมโลก จะไม่ชักช้าหรือรีรอเลย เพราะเรารู้จักพรหมโลกและข้อปฏิบัติที่พาไปพรหมโลก อีกทั้งรู้ว่า พรหมปฏิบัติอย่างไรจึงได้เข้าถึงพรหมโลก”

[๕๕๕] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ วาเสฏฐมาณพกราบทูลว่า “ท่านพระโคตม ข้าพระองค์ได้ฟังมาว่า พระสมณโคตมทรงแสดงทางไปเพื่อความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพระพรหม ข้าพระองค์ขอวโรกาส ขอท่านพระโคตมโปรดแสดงทางไปเพื่อความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพระพรหม โปรดอนุเคราะห์ชุ่มชนพราหมณ์ด้วยเถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “วาเสฏฐะ ถ้าอย่างนั้น เธอจงฟัง จงตั้งใจให้ดี เราจะกล่าว”

เขาทูลรับสนองพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว

ทรงแสดงทางไปพรหมโลก

[๕๕๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “วาเสฏฐะ ตถาคตอุบัติขึ้นมาในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยตนเองโดยชอบ ฯลฯ^๑ (ฟังนำข้อความเต็มในสามัญญผลสูตร มาใส่ไว้ในที่นี้) ภิกษุชื่อว่าสมบุรณ์ด้วยศีลเป็นอย่างนี้แล ฯลฯ เมื่อภิกษุนั้นพิจารณาเห็นนิวรรณ์ ๕ ที่ตนจะได้แล้วย่อมเกิดความเบิกบานใจ เมื่อเบิกบานใจก็ย่อมเกิดปีติ เมื่อใจมีปีติ กายย่อมสงบ เขมมิกายสงบย่อมได้รับความสุข เมื่อมีความสุข จิตย่อมตั้งมั่น

ภิกษุนั้นมีเมตตาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถาน ด้วยเมตตาจิตอันไพบูรณ์ เป็นนหัดคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่

วาเสฏฐะ กรรมที่ทำพอประมาณในเมตตาเจโตวิมุตติที่บุคคลอบรมแล้ว อย่างนี้จะไม่เหลืออยู่ในรูปาวจรและอรูปาวจร เปรียบเหมือนคนเป่าสังข์ผู้แข็งแรงฟัง

เชิงอรรถ :

^๑ ความเต็มเหมือนในสามัญญผลสูตร ข้อ ๑๙๔-๒๑๒

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค [๑๓.เตวิขชสูตร]
ทรงแสดงทางไปพรหมโลก

ให้ผู้อื่นได้ยินดลอดทั้ง ๔ ทิศได้โดยไมยาก วาเสฏฐะ นี้แลเป็นทางไปเพื่อความเป็นผู้
อยู่ร่วมกับพรหม

ยังมีอีก วาเสฏฐะ ภิกษุมีกรุณาจิต ฯลฯ มีมุทิตาจิต ฯลฯ มีอุเบกขาจิตแผ่ไป
ตลอดทิศที่ ๑ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ทิศเบื้องบน เบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไป
ตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถาน ด้วยอุเบกขาจิตอันไพบุลย์ เป็นนหัดคตะ ไม่
มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่

วาเสฏฐะ กรรมที่ทำพอประมาณในอุเบกขาเจโตวิมุตติที่บุคคลอบรมแล้วอย่าง
นี้ จะไม่เหลืออยู่ในรูปาวจรและอรูปาวจร เปรียบเหมือนคนเป่าสังข์ผู้แข็งแรงพึงให้
ผู้อื่นได้ยินดลอดทั้ง ๔ ทิศได้โดยไมยาก วาเสฏฐะ นี้แลเป็นทางไปเพื่อความเป็นผู้
อยู่ร่วมกับพรหม

[๕๕๗] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วาเสฏฐะ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร
ภิกษุผู้มีปกติอยู่อย่างนี้จะมีเครื่องเกาะเกี่ยวหรือไม่มีเครื่องเกาะเกี่ยว”

เขาทูลตอบว่า “ไม่มีเครื่องเกาะเกี่ยว ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “คิดจงเวรหรือไม่คิดจงเวร”

เขาทูลตอบว่า “ไม่คิดจงเวร ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “คิดเบียดเบียนหรือไม่คิดเบียดเบียน”

เขาทูลตอบว่า “ไม่คิดเบียดเบียน ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “มีจิตเศร้าหมองหรือมีจิตไม่เศร้าหมอง”

เขาทูลตอบว่า “มีจิตไม่เศร้าหมอง ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “บังคับจิตให้อยู่ในอำนาจได้หรือบังคับจิตให้อยู่
ในอำนาจไม่ได้”

เขาทูลตอบว่า “บังคับจิตให้อยู่ในอำนาจได้ ท่านพระโคตม”

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค [๑๓.เตวิขขสูตร]
ทรงแสดงทางไปพรหมโลก

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วาเสฏฐะ ทักกล่าวมานี้สรุปได้ว่า ภิกษุไม่มีเครื่อง
เกาะเกี่ยว พรหมก็ไม่มีเครื่องเกาะเกี่ยว ดังนั้น จะเปรียบเทียบภิกษุผู้ไม่มีเครื่อง
เกาะเกี่ยวกับพรหมผู้ไม่มีเครื่องเกาะเกี่ยวได้ไหม”

เขาทูลตอบว่า “เปรียบเทียบกันได้ ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ถูกละ วาเสฏฐะ การที่ภิกษุนั้นผู้ไม่มีเครื่องเกาะเกี่ยว
หลังจากตายแล้วจะถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพรหมผู้ไม่มีเป็นเครื่องเกาะเกี่ยว นั้น
เป็นฐานะที่เป็นไปได้

[๕๕๘] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วาเสฏฐะ ภิกษุไม่คิดจองเวร พรหมก็ไม่
คิดจองเวร ดังนั้น จะเปรียบเทียบภิกษุผู้ไม่คิดจองเวรกับพรหมผู้ไม่คิดจองเวรได้ไหม”

เขาทูลตอบว่า “เปรียบเทียบกันได้ ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุไม่คิดเบียดเบียน พรหมก็ไม่คิดเบียดเบียน
ดังนั้น จะเปรียบเทียบภิกษุผู้ไม่คิดเบียดเบียนกับพรหมผู้ไม่คิดเบียดเบียนได้ไหม”

เขาทูลตอบว่า “เปรียบเทียบกันได้ ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุมิจิตไม่เศร้าหมอง พรหมก็มีจิตไม่เศร้า
หมอง ดังนั้น จะเปรียบเทียบภิกษุผู้มีจิตไม่เศร้าหมองกับพรหมผู้มีจิตไม่เศร้าหมอง
ได้ไหม”

เขาทูลตอบว่า “เปรียบเทียบกันได้ ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุบังคับจิตให้อยู่ในอำนาจได้ พรหมก็บังคับ
จิตให้อยู่ในอำนาจได้ ดังนั้น จะเปรียบเทียบภิกษุผู้บังคับจิตให้อยู่ในอำนาจได้กับ
พรหมผู้บังคับจิตให้อยู่ในอำนาจได้ ได้ไหม”

เขาทูลตอบว่า “เปรียบเทียบกันได้ ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ถูกละ วาเสฏฐะ การที่ภิกษุนั้นผู้บังคับจิตให้อยู่ใน
อำนาจได้ หลังจากตายแล้วจะถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพรหมผู้บังคับจิตให้อยู่ใน
อำนาจได้ นั้นเป็นฐานะที่เป็นไปได้”

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค [๑๓.เตวิชชสูตร]
มาณพทั้งสองประกาศตนเป็นอุบาสก

มาณพทั้งสองประกาศตนเป็นอุบาสก

[๕๕๙] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ วาเสฏฐมาณพกับภริยาทวามาณพ ได้กราบทูลว่า“ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาษิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาษิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านพระโคตม ทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดโดยตั้งใจว่า คนมืดตาดี จักเห็นรูปได้ ข้าพระองค์ทั้งสองนี้ขอถึงท่านพระโคตม พร้อมทั้งพระธรรมและ พระสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

เตวิชชสูตรที่ ๑๓ จบ

สीलขันธวรรค จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. พรหมชาลสูตร	๒. สามัญญผลสูตร
๓. อัมพพัฏฐสูตร	๔. โสณทัณฑสูตร
๕. กุฏทันตสูตร	๖. มหาสิสูตร
๗. ชาลีสสูตร	๘. มหาสีหนาทสูตร
๙. ไปฏฐปาทสูตร	๑๐. สกสูตร.
๑๑. เกวัฏฐสูตร	๑๒. โลหิจจสูตร
๑๓. เตวิชชสูตร	

สीलขันธวรรค จบบริบูรณ์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค จบ

คำอนุโมทนาและคำอธิบายท้ายเล่ม

ไฟล์ PDF เวอร์ชัน 1.0 - พระไตรปิฎกแปลไทย ฉบับ มจร. เล่ม 09

ที่แสดงอยู่นี้ ได้ถูกคัดลอกข้อความมาจาก

- โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ มจร. - MCUTRAI Version 1.0

และ

- ข้อมูลพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ มจร. (ออนไลน์) จากเว็บไซต์ธัมมโชติ

<http://www.geocities.ws/tmchote/tpd-mcu/index.htm>

ขออนุโมทนาสาธุกับ “คุณ ศิริยะ นาราศิริ”

ผู้จัดทำเรียบเรียงไฟล์ PDF ฉบับนี้

และ ขออนุโมทนาสาธุกับ “คุณ ธัมมปกาสินี” ผู้ตรวจทาน

ไฟล์ PDF เวอร์ชัน 1.0 นี้ ได้ถูกเริ่มอัปโหลดสู่สาธารณะเมื่อเดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2558

หากพบข้อผิดพลาดใดๆ ในส่วนของไฟล์ PDF

โปรดแจ้งมาที่อีเมล thepathofpurity@outlook.com

และ info@thepathofpurity.com